

การพัฒนาศักยภาพด้านดิจิทัลเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและ
สนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ
ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

โดย

นายพิพิธ เอนกนิธิ

กรรมการผู้จัดการ

บริษัท ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61

ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561-2562

หนังสือรับรอง

วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ ได้อนุมัติให้เอกสารวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพด้านดิจิทัลเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบ ทบทวีคูณ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” ของ นายพิพิธ เอนกนิธิ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61 ประจำปีการศึกษา พุทธศักราช 2561-2562

พลโท

(จรรถฤทธิ์ นิลกำแพง)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
สถาบันวิชาการป้องกันประเทศ

บทคัดย่อ

เรื่อง การพัฒนาศักยภาพด้านดิจิทัลเพื่อลดความเหลื่อมล้ำและสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวิคูณ ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี

ลักษณะวิชา การเศรษฐกิจ

ผู้วิจัย นายพิพิธ เอนกนิธิ หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

งานวิจัยฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อระบุถึงลักษณะประชากรที่มีความเสี่ยงที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง ภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวิคูณ (Exponential Economic Growth) ที่จะเกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาการดำเนินงานของแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เนื่องจากประชากรกลุ่มเสี่ยงดังกล่าวขาดทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการปรับตัวเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจแบบดิจิทัลได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจประชากรกลุ่มตัวอย่างทั่วประเทศผ่านช่องทางออนไลน์และออฟไลน์จำนวน 17,599 ตัวอย่าง เพื่อคำนวณดัชนีชี้วัดความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล (Digital Literacy Index) ของประชากรไทย รวมทั้งทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการใช้ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านแบบจำลองการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกทวิ (Binary Logistic Regression Model) และวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านแบบจำลองการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Model)

ผลการศึกษาเชิงประจักษ์ พบว่า ร้อยละ 98.8 ของกลุ่มตัวอย่างมีระดับความรู้ทักษะทางดิจิทัลไม่เพียงพอต่อการปรับตัวในระยะข้างหน้า โดยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ต่อกับระดับความรู้ทักษะทางดิจิทัลคือ อายุ การศึกษา และระดับรายได้ ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงต่อการปรับตัวออกเป็น 6 กลุ่ม ตามระดับความเสี่ยง โดยกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงสุดที่จะกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง คือกลุ่มประชากรกลุ่มที่เกิดก่อนปี พ.ศ. 2524 ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาและมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน ขณะที่กลุ่มประชากรที่ไม่มีความเสี่ยงจะเป็นกลุ่มประชากรที่เกิดในปี พ.ศ. 2524 เป็นต้นไป ที่มีการศึกษาสูงกว่ามัธยมปลายและมีรายได้เกิน 15,000 บาทต่อเดือน

ผลการศึกษาข้างต้นนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของแนวทางการพัฒนามนุษย์ โดยมุ่งเน้นการกำหนดนโยบายให้สอดคล้องกับลักษณะของประชากรแต่ละกลุ่ม (Mass customization) และด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและฐานข้อมูลขนาดใหญ่ การศึกษาเพื่อออกแบบนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพในระดับปัจเจกบุคคล (Individualization) อันสอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนามนุษย์ของ Amartya Sen (Capability Approach) ก็สามารเป็นไปได้ในอนาคตอันใกล้ ทั้งนี้ กระบวนการกำหนดและการดำเนินนโยบายในลักษณะดังกล่าว จะต้องอาศัยระบบการบริหารราชการแผ่นดินที่มีหน่วยงานหลักในการบูรณาการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ มีการกระจายอำนาจและเพิ่มบทบาทของส่วนราชการท้องถิ่น ภายใต้การจัดสรรงบประมาณที่แม่นยำและการวัดผลสัมฤทธิ์ที่ชัดเจนในรูปแบบของ Precision Government

Abstract

Title Digital Capability Enhancement: A Measure to Mitigate Inequality and Support Exponential Economic Growth under Thailand's 20-Year National Strategy

Field Economics

Name Mr. Pipit Aneaknithi **Course NDC Class 61**

Unprecedented advancement in digital technology is certain to redefine economic and social landscapes in ways previously unimagined, and exponential economic growth brought about by digital innovations will be phenomenal. However, to be able to reap the true benefits from this rapid wave of technological growth, one needs to be digitally capable. On the flipside, a lack of digital skills will become the definitive social barrier for underprivileged people to live, to learn, to develop and to work in society. Regardless of how exponential the growth is, those lacking digital skills will be at risk of being left behind. It is these circumstances that inevitably pose a challenge to Thailand's development goal under the 20-Year National Strategy in delivering equitable and inclusive growth. Growth has never been inclusive in Thailand, and this digital-driven growth can potentially perpetuate and exacerbate Thailand's inequality issues.

Adopting the concept of digital literacy and skills from Sheng and Cheng (2017), and the framework set by the UK's Department for Business, Innovation and Skills in collaboration with the Department for Digital, Culture, Media and Sport, we conducted a survey among 17,599 samples and found that as little as 1.2 percent of the sampling population had sufficient digital skills to prepare them for the future's disruption. Further, we attempted to identify factors that determine the level of digital knowledge among Thai individuals, employing the Binary Logistic Regression Model and the Multiple Linear Regression Model; empirical results indicate that age, education and income level have significant causal relations with the level of digital knowledge. Finally, having classified the population at risk of failing to adapt to changes into six segments according to risk level, we identified that those most likely to be left behind are people born before 1981 with less than a high school education and a monthly income lower than 15,000 Baht, while those least likely to be left behind are those born in and after 1981 with more than a high school education and a monthly income higher than 15,000 Baht.

These results have significant implications for human development policy formation. It is imperative that, in order to achieve equitable and inclusive growth, mass customization of policy be designed to address the unique characteristics of different population segments. Indeed, today's advancement in technology and the rise of Big Data are the main ingredients for individualization of development policies to be possible in the near future, an approach consistent with Amartya Sen's Capability Approach of human development. Nonetheless, this paradigm shift in development policy concepts would require a public administration reform that comprises a designated agency with an integrated approach to bridge inequality gaps in all aspects. Moreover, local authorities should be empowered through a system of decentralized governance with a rigorous budgetary system and comprehensive evaluation process in accordance with the Precision Government Model

คำนำ

ในอดีตเป้าหมายการพัฒนาของเกือบทุกประเทศทั่วโลก คือ การมุ่งเน้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทว่า แท้จริงแล้วการพัฒนาด้วยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความหมายต่างกัน กล่าวคือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมุ่งเน้นผลลัพธ์ คือ การกระตุ้นให้รายได้ที่เป็นตัวเงินเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงฐานะที่ดีขึ้นทางเศรษฐกิจ แต่การเพิ่มขึ้นของรายได้ไม่อาจสะท้อนได้ว่าประชาชนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เนื่องจากผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนทุกคนในสังคมอย่างทั่วถึง หรืออาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์แต่เพียงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ขณะที่ ความหมายของการพัฒนา คือ การพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในทุกด้านของชีวิตและมีวัตถุประสงค์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในทุกมิติ

ด้วยเหตุนี้ ในปัจจุบันเป้าหมายการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของหลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทยได้เปลี่ยนจากการกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงมิติเดียว มาสู่การพัฒนาในมิติอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย กล่าวคือ เป้าหมายการพัฒนาในปัจจุบันที่หลายประเทศทั่วโลกต้องการที่จะบรรลุ คือ เป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth)

อย่างไรก็ดี ภายใต้วาทกรรมก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและดิจิทัลในโลกยุคปัจจุบันอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม เนื่องจากการพัฒนาทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าที่เคยเป็นมาอาจทำให้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในอนาคตเกิดขึ้นในรูปแบบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) และจะยิ่งเป็นตัวกระตุ้นให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม หรือ การแตกแยกทางสังคม (Polarization) ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนอาจนำไปสู่กระบวนการแตกแยกออกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ของคนในสังคม ที่ทำให้บุคคลที่มีศักยภาพพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ใกล้เคียงกันเกิดความรู้สึกไม่เท่าเทียมกัน หรืออาจเกิดความรู้สึกถูกริดรอนสิทธิเสรีภาพในการดำรงชีวิต (Right Deprivation) และเกิดความรู้สึกแตกต่างจากบุคคลอื่นในสังคมอย่างสิ้นเชิง เนื่องจากแต่ละบุคคลมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและมีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่แตกต่างกัน

ยิ่งไปกว่านั้น การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวีคูณอาจก่อให้เกิดกลุ่มบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง (Left Behind) กลุ่มใหม่ อันมีสาเหตุมาจากการปรับตัวไม่ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างฉับพลัน รวมทั้งกระทบต่อผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มเดิมให้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังไกลยิ่งขึ้น (Left Further Behind) เนื่องจากการพัฒนาของเทคโนโลยีอย่างก้าว

กระโดดจะยิ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพของประชากรกลุ่มนี้ให้ทัดเทียมกับประชากรกลุ่มอื่น ดังนั้น เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุถึงเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมภายใต้การใช้แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นแผนแม่บทของการพัฒนาประเทศ งานวิจัยฉบับนี้จึงถูกจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาถึงลักษณะของประชากรที่มีโอกาสกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง ภายใต้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวิคูณที่อาจเกิดขึ้นท่ามกลางพลวัตการพัฒนาของเทคโนโลยี เพื่อที่จะได้เสนอแนะนโยบายที่เหมาะสมกับบุคคลแต่ละกลุ่มในสังคม โดยการประยุกต์นำแนวคิดการพัฒนาของ Amartya Sen ที่เรียกว่า Capability Approach มาใช้ในการเพิ่มศักยภาพของมนุษย์ ควบคู่ไปกับการใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลัก ในการเสริมสร้างโอกาสและยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนกลุ่มที่มีความเสี่ยงให้มีความพร้อมและความรู้ความสามารถที่เพียงพอจะสามารถก้าวไปได้ทันกับบุคคลกลุ่มอื่นในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหม่ที่กำลังจะมาถึงในอนาคตอันใกล้ภายใต้การพัฒนาเทคโนโลยีที่ไม่หยุดนิ่ง

(นายพิพิธ เอนกนิธิ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ 61 (วปอ.61) จัดทำขึ้นจากการตระหนักถึงความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและดิจิทัลที่อาจกระทบต่อรูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในรูปแบบทวิคูณ (Exponential Economic Growth) และอาจส่งผลให้เกิดกระบวนการแยกออกเป็น 2 ชั้น (Bifurcation) ของคนในสังคม เนื่องจากแต่ละบุคคลมีศักยภาพทางดิจิทัลที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งกระบวนการแยกออกเป็น 2 ชั้นทางสังคมนี้อาจเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุซึ่งเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) ของไทย ภายใต้การนำแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี มาใช้เป็นแผนแม่บทของการพัฒนาประเทศ

ทั้งนี้ งานวิจัยฉบับนี้มีโอกาสเสร็จสมบูรณ์ได้ หากปราศจากความอนุเคราะห์จาก คุณ วัลลพ สงวนนาม ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน ข้าราชการครู ผู้ปกครอง และนักเรียนทั่วประเทศ รวมทั้งพนักงานเครือข่ายสาขา บมจ.ธนาคารกสิกรไทยทั่วประเทศ ที่ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในครั้งนี้ จนทำให้ผู้จัดทำได้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ทั่วประเทศที่สามารถใช้เป็นตัวแทนของประชากรไทยเพื่อศึกษาถึงระดับศักยภาพทางดิจิทัลของประชากรไทย และได้มาซึ่งผลการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้

อนึ่ง ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานศึกษาในครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อช่วยกันขับเคลื่อนประเทศไทยให้สามารถบรรลุซึ่งเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม โดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ร่วมกันผลักดันประเทศไทยให้เติบโตอย่างมีเสถียรภาพทั้งทางมิติทางเศรษฐกิจและสังคม และก้าวสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วภายในปี 2580 ดังวิสัยทัศน์ที่ระบุไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อความสุขของคนไทยทุกคน”

(นายพิพิธ เอนกนิธิ)

นักศึกษาวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร

หลักสูตร วปอ. รุ่นที่ 61

ผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
Abstract	ข
คำนำ	ง
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ญ
คำอธิบายคำย่อ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	9
ขอบเขตของการวิจัย	10
วิธีดำเนินการวิจัย	10
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	11
คำจำกัดความ	11
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	12
การชี้วัดระดับการพัฒนาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	12
กรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาคนุษย์ในฐานะปัจเจก และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง	18
การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณและการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม	21
กรอบแนวคิดของการวิจัย	32
สรุป	33
บทที่ 3 สถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย	35
สถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยในปัจจุบัน	36
สถานการณ์การชี้วัดการพัฒนาคนุษย์ในประเทศไทย	49
ความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประเทศไทยจะเผชิญในอนาคต	57

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเติบโตอย่างทบ ทวีคูณ และการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย	64
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย	77
สรุป	79
บทที่ 4 วิเคราะห์กลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทาง เศรษฐกิจแบบทบ ทวีคูณ (Exponential Economic Growth) และการใช้หลักปรัชญาแห่งการ พัฒนามนุษย์	81
การวิเคราะห์ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยในปัจจุบัน	82
การวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบ ทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth)	91
สรุป	103
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	104
สรุป	104
ข้อเสนอแนะ	109
บรรณานุกรม	132
ภาคผนวก	141
ผนวก ก แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา	142
ผนวก ข การจัดกลุ่มประชากรตามปัจจัยด้านอายุ การศึกษาและรายได้	144
ประวัติย่อผู้วิจัย	150

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2-1	รายได้โดยเฉลี่ยของกลุ่มคนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 แรก และอีกร้อยละ 90 ที่เหลือของสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี 2513 -2555 (ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐ ปี 2555)	14
2-2	กรอบแนวคิดในการคำนวณองค์ประกอบของดัชนีชี้วัดความรู้ทางเทคโนโลยี	30
3-1	ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) สูงสุดและต่ำสุด 5 อันดับแรก	54
3-2	จังหวัดที่มีค่าดัชนี HAI และค่าดัชนีย่อยที่ต่ำสุด 20 อันดับแรก และจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุที่สูงที่สุด 20 อันดับแรก	56
4-1	ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายลักษณะของประชากรไทยที่ทำการสำรวจ	92
4-2	แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยทำนายผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการไม่มีความรู้ความสามารถพื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ด้วยสมการแบบ Logistic	94
4-3	แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยโดยใช้ Multiple Linear Regression	96

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1-1 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของ Kuznets	1
1-2 ข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวประชากรกับความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้รายประเทศของธนาคารโลก ในปี 2558	2
1-3 การกระจายรายได้ของประชากรไทยในช่วงปี 2531 – 2560	4
1-4 การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยระหว่างกลุ่มประชากรที่จนที่สุดกับกลุ่มประชากรที่รวยที่สุดของประเทศไทยในช่วงปี 2531 -2560	4
1-5 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้กลุ่มร่ำรวยที่สุดร้อยละ 20 สู้ต่อกับกลุ่มยากจนสุดร้อยละ 20 แรก (เท่า) ในช่วงปี 2531-2560	4
1-6 อัตราการเข้าเรียนมัธยมปลายสุทธิตะหว่างกลุ่มร้อยละ 10 ที่ยากจนที่สุดกับกลุ่มร้อยละ 10 ที่รวยที่สุดในช่วงปี 2556-2560	5
1-7 ประเทศ 10 อันดับแรกในแต่ละกลุ่มรายได้ที่มีค่าสัมประสิทธิ์จีนิ้น้อยที่สุด	6
1-8 เป้าหมายการพัฒนาประเทศตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี	7
2-1 องค์กรประกอบคุณค่าชีวิตของปัจเจกชนตามแนวคิดการพัฒนามนุษย์ในฐานะปัจเจก	19
2-2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี (2560 – 2564)	23
2-3 ยุทธศาสตร์ชาติสำหรับกรอบการพัฒนาในระยะยาว 20 ปี (2561-2580)	24
2-4 องค์กรประกอบของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางไอซีที	29
3-1 การพัฒนาอย่างทั่วถึงจากรายงานการพัฒนาและการเติบโตอย่างทั่วถึงในปี 2560	37
3-2 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนของไทยปี 2531-2560	38
3-3 สัดส่วนคนยากจนรายจังหวัดในประเทศไทย ประจำปี 2560	39
3-4 ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ไทยเผชิญ	40
3-5 แสดงความเหลื่อมล้ำด้านรายได้รายภาคในปี 2531 เทียบกับปี 2560	42
3-6 การแบ่งชั้นของประชากรร้อยละ 40 ล่างที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) (เท่าตัว)	42
3-7 โครงสร้างรายได้ของกลุ่มประชากรปี 2560	43
3-8 การถือครองที่ดินของครัวเรือนที่ทำการเกษตรในปี 2560	44
3-9 สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการชำระหนี้ของครัวเรือนต่อรายได้ครัวเรือนปี 2560	44

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่	หน้า
3-10 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) (ร้อยละ)	46
3-11 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) ในระดับปริญญาตรี (รวม ปวส.)	46
3-12 ความเหลื่อมล้ำด้านทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะการอ่าน	47
3-13 สัดส่วนประชากรต่อบุคลากรทางการแพทย์ 1 คน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา	49
3-14 ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ของไทยอยู่ในกลุ่มสูง	51
3-15 ดัชนีชี้วัดการพัฒนาย่างยั่งยืน (SDGs) ของไทยปี 2561	52
3-16 ดัชนี SDGs ของไทยในแต่ละกลุ่ม ปี 2561	53
3-17 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี 2558 และปี 2560	53
3-18 ดัชนี HAI รายจังหวัด	55
3-19 อันดับการพัฒนาสังคมดิจิทัลของไทยปรับตัวลดลง	58
3-20 สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงบริการพื้นฐานปี 2560	60
3-21 ตัวชี้วัดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีในกลุ่มคนที่อาจไม่เท่าทันเทคโนโลยีในไทย	60
3-22 ความเข้าใจดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ	62
3-23 การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของมนุษย์	62
3-24 กำลังแรงงานดิจิทัลในประเทศไทย	63
3-25 กรอบการศึกษายุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในงานวิจัยฉบับนี้	66
3-26 ตัวอย่างเทคโนโลยีพลิกโฉมเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทย	68
4-1 กรอบแนวคิดการวัดระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล	84
4-2 กรอบแนวคิดระดับทักษะทางดิจิทัลในเศรษฐกิจ	86
4-3 ค่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ในปี 2562	88
4-4 ค่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยรายจังหวัด	90
4-5 ผลการจัดแบ่งกลุ่มประชากรไทยตามระดับทักษะทางดิจิทัล	91
4-6 สรุปลักษณะร่วมของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ	100
4-7 สรุประดับความรุนแรงของลักษณะประชากรไทยต่อระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล	100

สารบัญแผนภาพ (ต่อ)

แผนภาพที่	หน้า
4-8 แสดงสัดส่วนประชากรไทยรุ่น Baby Boomer และ Generation X ต่อประชากรทั้งหมดในปี 2561	101
4-9 แสดงสัดส่วนประชากรไทยที่มีการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับเทียบเท่าหรือต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายประจำปี 2561 ในระดับจังหวัด	102
4-10 แสดงสัดส่วนประชากรยากจนรายจังหวัดในปี 2560	102
5-1 การเติบโตแบบทบทวีคูณ (Exponential Growth) ในอนาคต	105
5-2 สรุปรูปภาพกรอบแนวคิดของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) และทักษะความรู้ทางดิจิทัล	107
5-3 สรุประดับความรุนแรงของลักษณะประชากรไทยต่อระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล	108
5-4 แสดงระดับความเสี่ยงของการเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในกลุ่มคนแต่ละลักษณะ	109
5-5 แสดงรายละเอียดของการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลตามระดับความรู้ทางดิจิทัล	112
5-6 สรุปรูปแบบนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม	120
5-7 ภาพจำลองการแตกแยกออกเป็น 2 ช่วง (Bifurcation) ในอนาคต	121
5-8 แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมตามลักษณะของผู้มีโอกาสดูถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง	122
5-9 แสดงการซ้อนทับของลักษณะประชากรที่มีโอกาสดูถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง โดยแบ่งตามระดับความเสี่ยง	123
5-10 ขอบเขตการพิจารณาการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีส่วนร่วม (The Inclusive Internet)	127
5-11 สรุปรูปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มประชากร	129

คำอธิบายคำย่อ

ภาษาไทย

ค.ศ.	ย่อมาจาก คริสต์ศักราช
ปวช.	ย่อมาจาก การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ
ปวส.	ย่อมาจาก การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
พ.ศ.	ย่อมาจาก พุทธศักราช
สคช.	ย่อมาจาก สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
สพฐ.	ย่อมาจาก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
สศช.	ย่อมาจาก สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ภาษาอังกฤษ

ADB	ย่อมาจาก Asia Development Bank
AI	ย่อมาจาก Artificial Intelligence
EAP	ย่อมาจาก East Asia and the Pacific
ESCS	ย่อมาจาก Economic, Social, and Cultural Status
GDP	ย่อมาจาก Gross Domestic Product
GNP	ย่อมาจาก Gross National Product
GPI	ย่อมาจาก Genuine Progress Indicator
HAI	ย่อมาจาก Human Achievement Index
HDI	ย่อมาจาก Human Development Index
ICs	ย่อมาจาก Integrated Circuits
ICT	ย่อมาจาก Information and Communication Technology
IMD	ย่อมาจาก International Institute for Management Development
IoT	ย่อมาจาก Internet of Things
ITU	ย่อมาจาก International Telecommunications Unions
MDGs	ย่อมาจาก Millennium Development Goals
OECD	ย่อมาจาก Organization for Economic Co-operation and Development
O-NET	ย่อมาจาก Ordinary National Educational Test
OR	ย่อมาจาก Odds Ratio

อธิบายคำย่อ (ต่อ)

PISA	ย่อมาจาก Programme for International Student Assessment
PPP	ย่อมาจาก Public Private Partnership
SDGs	ย่อมาจาก Sustainable Development Goal
S.E.	ย่อมาจาก Standard Error
SPSS	ย่อมาจาก Statistical Package for Social Science
UC	ย่อมาจาก Universal Coverage Social Services
UK	ย่อมาจาก United Kingdom
UN	ย่อมาจาก United Nations
UNDP	ย่อมาจาก United Nations Development Program
USO	ย่อมาจาก Universal Service Obligation
WEF	ย่อมาจาก World Economic Forum
3D	ย่อมาจาก Three Dimensional
5G	ย่อมาจาก The Fifth Generation Cellular Network

บทที่ 1

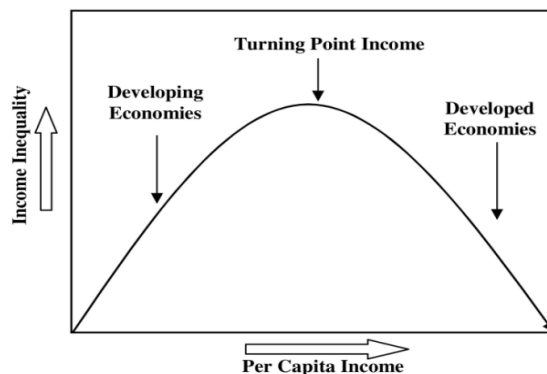
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแข่งขันเชิงอุดมการณ์ทางการเมืองในช่วงสงครามเย็น (Cold War) และการเกิดขึ้นขององค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศ นำไปสู่กรอบแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักของโลกเสรีนิยมที่มุ่งเน้นการสร้างอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวเป็นสิ่งสำคัญ โดยเชื่อว่าแม้ในช่วงแรกของการพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจนั้น อาจทำให้ช่องว่างทางสังคมอันเกิดจากความแตกต่างของรายได้เพิ่มขึ้น เนื่องจากระดับทุนสะสมและความมั่งคั่งที่แตกต่างกันของประชากรแต่ละกลุ่ม ทำให้โอกาสในการเข้าถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไป ทว่า ในระยะยาว หากประเทศพัฒนาไปถึงระดับหนึ่งเข้าสู่ระดับประเทศที่พัฒนาแล้ว ผลประโยชน์จากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะค่อย ๆ กระจายไปสู่ทุกภาคส่วน อันจะช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชากรทั้งประเทศให้มีความกินดีอยู่ดีและมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความสัมพันธ์ระหว่างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจกับความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้มีลักษณะเป็นแบบตัวยูกลับหัว (Inverted U-shaped Curve) เป็นไปตามทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของ Kuznets (1955) ดังที่แสดงในแผนภาพที่ 1-1

แผนภาพที่ 1-1 ทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจและความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของ Kuznets

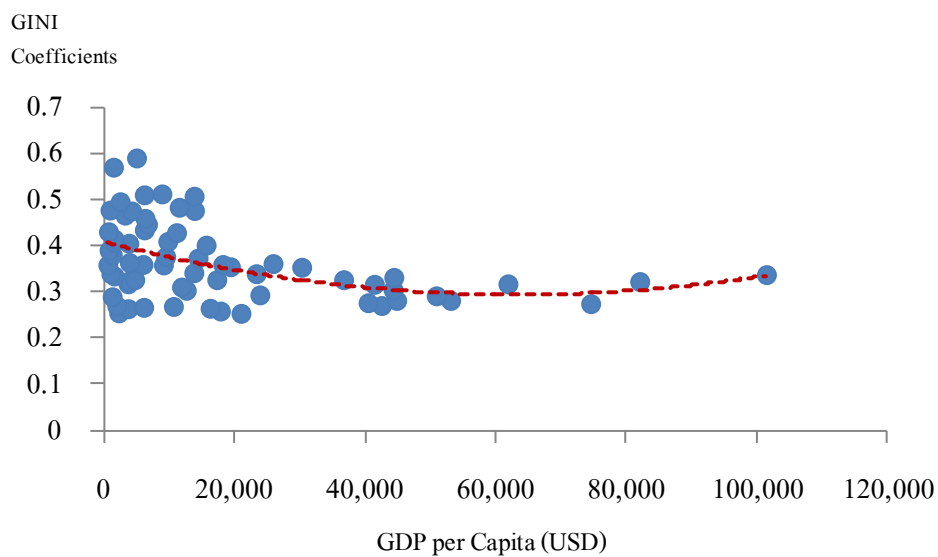
The Kuznets Curve

ที่มา : Yandle et al., 2002.

อย่างไรก็ดี ข้อมูลเชิงประจักษ์ (Empirical Data) ของธนาคารโลก (World Bank) ที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัว (GDP per Capita) กับความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ (Income Inequality) ที่พิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์จินี (GINI Coefficients) ในปี 2558 (แผนภาพที่ 1-2) กลับมีลักษณะเป็นแบบตัวยู (U-shaped Curve) ซึ่งไม่เป็นไปตามทฤษฎีของ Kuznets ที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวของประเทศที่สูงอาจไม่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรในประเทศได้อย่างแท้จริง นอกจากนี้ ประเทศที่มีรายได้ต่อหัวสูงอาจจะมีการกระจายรายได้ที่แย่กว่าประเทศที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ เช่น ประเทศปานามาที่ถูกจัดอยู่ในประเทศที่มีรายได้ระดับสูง (High Income Country) กลับมีความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้สูงกว่าประเทศอิตาลีที่ถูกจัดอยู่ในประเทศที่มีรายได้ระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ (Lower Middle Income Country) เป็นต้น

แผนภาพที่ 1-2 ข้อมูลเชิงประจักษ์แสดงความสัมพันธ์ระหว่างรายได้ต่อหัวประชากรกับความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้รายประเทศของธนาคารโลก ในปี 2558

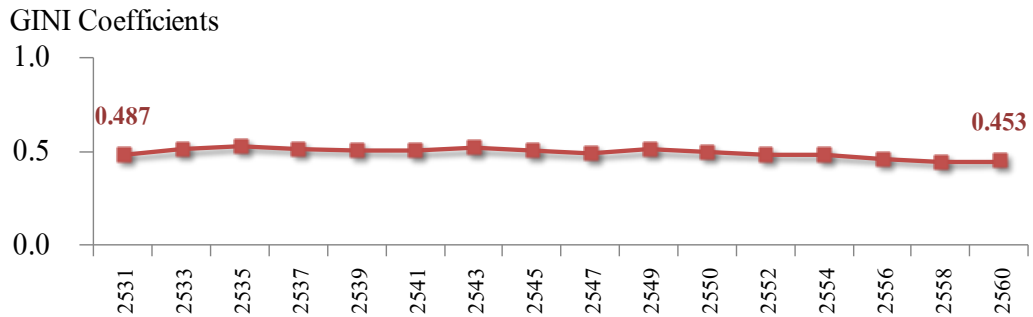
ที่มา : World Bank, 2015.

หลักฐานเชิงประจักษ์เหล่านี้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 ที่ไม่ได้เน้นไปที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ โดยเป้าหมายสูงสุด คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระยะยาว (Sustainable Economic Growth) ทั้งนี้ ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กรอบแนวคิดของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) ได้กลายมาเป็นแนวทางหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่หลาย ๆ ประเทศ รวมถึงองค์กรความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างธนาคารโลก (World Bank)

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program: UNDP) องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development: OECD) และธนาคารพัฒนาเอเชีย (Asia Development Bank: ADB) ยอมรับและนำมาประยุกต์ใช้เพื่อปูพื้นฐานความยั่งยืนของประเทศและประชาคมโลก โดยหลักการที่สำคัญของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเป็นการพัฒนาประเทศในหลากหลายมิติ เพื่อนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจที่กลุ่มคนทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่ทิ้งคนกลุ่มใดไว้เบื้องหลัง (No One is Left Behind) ทั้งนี้ กุญแจที่จะนำไปสู่การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในระยะยาวได้นั้น ก็คือความเท่าเทียมทางด้านโอกาสที่ทุกคนในสังคมควรจะได้รับ โดยไม่มีปัจจัยใด ๆ เช่น เพศ อายุ สถานะทางเศรษฐกิจ เป็นต้น มาเป็นอุปสรรคขัดขวางการเข้าถึงและการได้รับโอกาสของประชาชนในสังคม

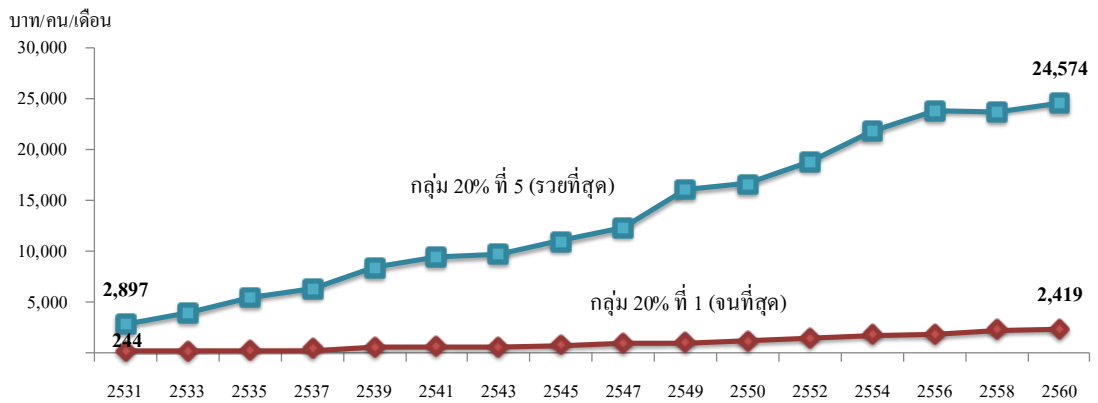
เมื่อมองกลับมาที่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย จะเห็นว่า แม้การลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและการสร้างความเสมอภาคในมิติต่าง ๆ เป็นหนึ่งในเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 6 (ปี 2530 - 2534) เป็นต้นมา แต่ความเหลื่อมล้ำในหลายมิติของสังคมไทยยังปรากฏอยู่อย่างชัดเจน โดยข้อมูลจากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ซึ่งให้เห็นถึงโครงสร้างการกระจายรายได้ของประชากรไทยที่เปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อยตลอดช่วงระยะเวลาเกือบ 30 ปีที่ผ่านมา เปรียบเทียบจากค่าสัมประสิทธิ์จีนิ (GINI Coefficients) ในปี 2560 ซึ่งอยู่ที่ 0.453 ลดลงเล็กน้อยจากรดับ 0.487 ในปี 2531 (แผนภาพที่ 1-3) ในขณะเดียวกัน ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของกลุ่มประชากรที่รวยที่สุดร้อยละ 20 สุดท้ายซึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ 24,574 บาท/คน/เดือน (แผนภาพที่ 1-4) ต่อกลุ่มประชากรที่จนที่สุดร้อยละ 20 แรกที่เฉลี่ยอยู่ที่ 2,419 บาท/คน/เดือน คิดเป็น 10.16 เท่าในปี 2560 ลดลงเพียงเล็กน้อยจากปี 2531 ที่อยู่ที่ 11.88 เท่า (แผนภาพที่ 1-5) นอกจากนี้ กลุ่มประชากรที่ยากจนที่สุดร้อยละ 10 แรก ยังมีโอกาสเข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายน้อยกว่ากลุ่มประชากรที่รวยที่สุดร้อยละ 10 แรก (แผนภาพที่ 1-6) แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จะระบุให้รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นระยะเวลา 12 ปีโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย อีกทั้งคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 28/2559 จะกำหนดให้จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 15 ปี (ระดับอนุบาล-ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย) โดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายก็ตาม

แผนภาพที่ 1-3 การกระจายรายได้ของประชากรไทยในช่วงปี 2531 – 2560

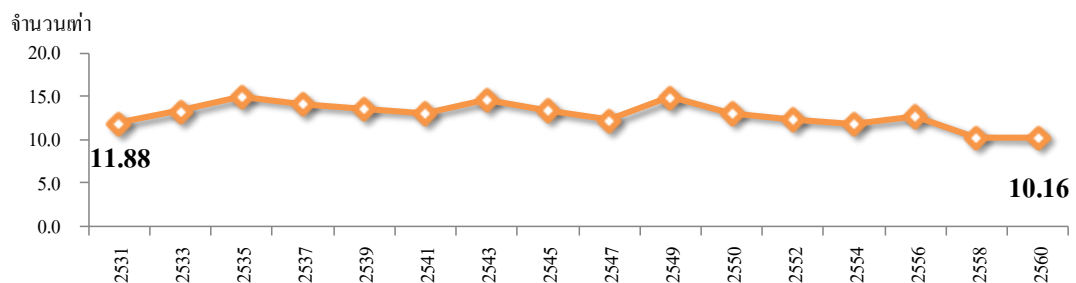
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.

แผนภาพที่ 1-4 การเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยระหว่างกลุ่มประชากรที่จนที่สุดกับกลุ่มประชากรที่รวยที่สุดของประเทศไทยในช่วงปี 2531 -2560

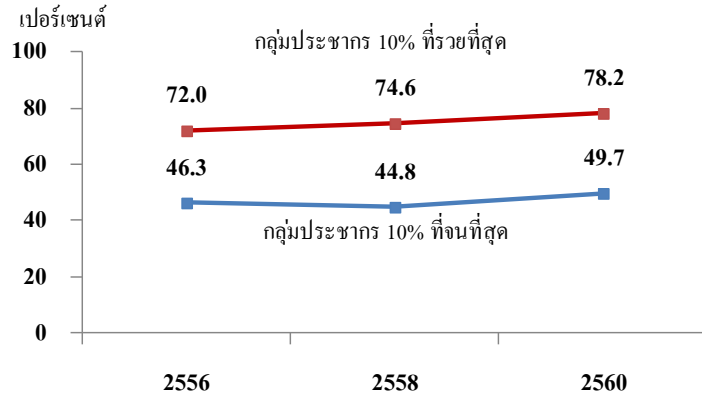
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.

แผนภาพที่ 1-5 ความเหลื่อมล้ำทางรายได้กลุ่มร่ำรวยที่สุดร้อยละ 20 สุดท้ายต่อกับกลุ่มยากจนสุดร้อยละ 20 แรก (เท่า) ในช่วงปี 2531-2560

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.

แผนภาพที่ 1-6 อัตราการเข้าเรียนมัธยมปลายสุทธิตระหว่างกลุ่มร้อยละ 10 ที่ยากจนที่สุดกับกลุ่มร้อยละ 10 ที่รวยที่สุดในช่วงปี 2556-2560

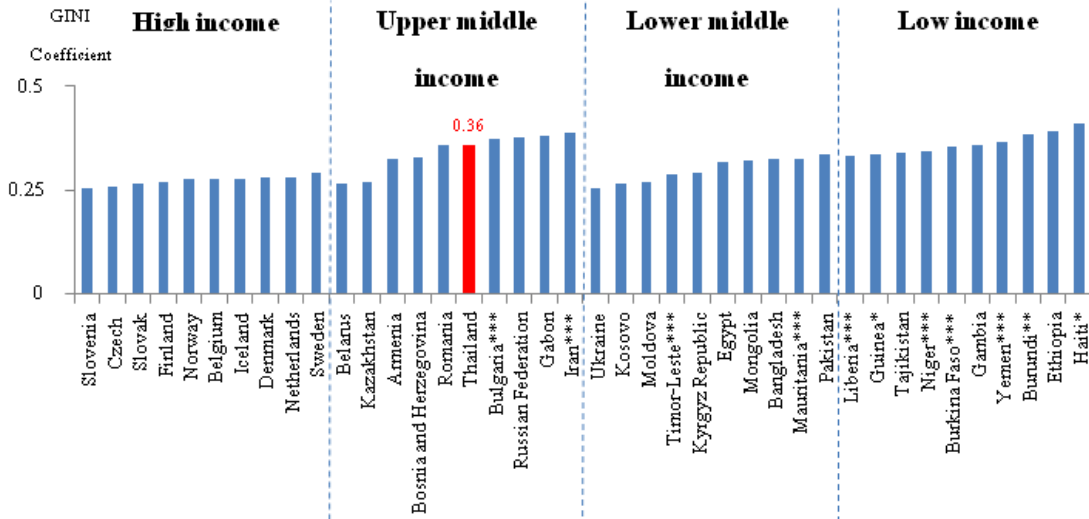
ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560.

เมื่อเปรียบเทียบสถานการณ์ด้านความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ประชากรของไทยกับต่างประเทศ (แผนภาพที่ 1-7) พบว่า ความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของไทยอยู่ในระดับที่ไม่แตกต่างจากประเทศอื่น ๆ ในกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง (Upper Middle Income Country) อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าสังเกตว่าสถานการณ์ด้านความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ปานกลางค่อนข้างสูง กลับแย่กว่ากลุ่มประเทศรายได้สูงและกลุ่มประเทศรายได้ปานกลางค่อนข้างต่ำอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่รวดเร็วของประเทศในกลุ่มนี้ที่กลับยังทำให้ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจกลายเป็นปัญหาที่ตามมา ซึ่งจำเป็นที่จะต้องได้รับการแก้ไข

ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้พัฒนาดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) เพื่อเป็นตัวเลือกในการชี้วัดการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากรไทยในระดับจังหวัดในมิติต่าง ๆ อาทิ การศึกษา สุขภาพ ชีวิตการงาน รายได้ ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ครอบครัวและชุมชน รวมถึงการคมนาคมและการสื่อสาร ซึ่งครอบคลุมและอธิบายความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรได้มากกว่าค่าสัมประสิทธิ์จีพีพีพีที่วัดความไม่เท่าเทียมของรายได้เพียงเท่านั้น เมื่อพิจารณาข้อมูลดัชนี HAI รายจังหวัดย้อนหลังในช่วงปี 2558-2560 พบว่า จังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนมากที่สุด คือ จังหวัดที่มีความเป็นเมืองหรือความเจริญอยู่ในระดับสูง ได้แก่ นนทบุรี ภูเก็ต กรุงเทพฯ ชลบุรี และ ปทุมธานี ตามลำดับ ในขณะที่จังหวัดที่มีดัชนีความก้าวหน้าของคนน้อยที่สุดยังคงเป็นจังหวัดที่

ระยะทางห่างไกลจากศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศ ได้แก่ แม่ฮ่องสอน ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และตาก ตามลำดับ

แผนภาพที่ 1-7 ประเทศ 10 อันดับแรกในแต่ละกลุ่มรายได้ที่มีค่าสัมประสิทธิ์จีนิ้น้อยที่สุด

ที่มา : World Bank, 2015

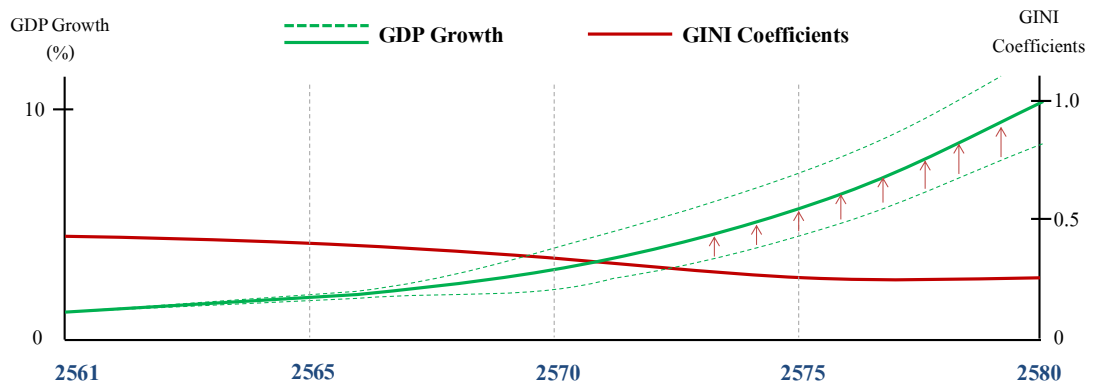
หมายเหตุ : * ข้อมูลปี 2555

** ข้อมูลปี 2556

*** ข้อมูลปี 2557

ทั้งนี้ การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมก็ยังคงเป็นกรอบแนวคิดพื้นฐานสำหรับการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี สะท้อนจากวิสัยทัศน์ของประเทศไทยที่ว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” หรือ “Strong Together” ที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทในการผลักดันประเทศไทยไปข้างหน้า ในขณะเดียวกันก็ไม่ทิ้งภาคส่วนใดไว้เบื้องหลัง โดยยุทธศาสตร์ชาติเปรียบเสมือนแผนแม่บทเพื่อพัฒนาประเทศตามวิสัยทัศน์ดังกล่าว โดยมุ่งเน้นเป้าหมายหลัก 6 ด้าน ได้แก่ ความมั่นคง การสร้างความสามารถในการแข่งขัน การพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม การสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งหากบรรลุเป้าหมายเหล่านี้ได้ในท้ายที่สุดจะทำให้การเติบโตทางด้านรายได้ของประเทศไทยก้าวไปพร้อมกับการลดความเหลื่อมล้ำในประเทศได้ ดังแผนภาพที่ 1-8

แผนภาพที่ 1-8 เป้าหมายการพัฒนาประเทศตามแนวทางยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

ที่มา : วันฉัตร สุวรรณกิตติ, 2561.

เมื่อพิจารณารายละเอียดของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี จะเห็นว่า ประเด็นด้านความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมยังคงถูกระบุถึงผ่านมุมมองที่ตั้งอยู่บนมิติของการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบทุนนิยมที่แรงงานถือเป็นปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องพัฒนาเพื่อเพิ่มผลิตภาพทางเศรษฐกิจ ดังสะท้อนได้จากเป้าหมายด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับคนในฐานะปัจจัยการผลิต หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ เป็นการพัฒนาที่เน้นการเพิ่มผลิตภาพและทักษะของทุนมนุษย์ (Human Capital) ในช่วงวัฏจักรการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีครั้งใหญ่ในระดับโลก เพื่อเตรียมพร้อมให้ทุนมนุษย์สามารถทำงานร่วมกับปัจจัยทุนและเทคโนโลยีแห่งอนาคตได้ อันจะนำมาซึ่งความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนของประเทศต่อไปในระยะยาว

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีแห่งอนาคต จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตแบบทบทวีคูณ (Exponential Growth) ซึ่งจะช่วยยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ได้ โดยการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่จะปฏิวัติองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนไปอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platform) ข้อมูลข่าวสารทั่วโลกจะเชื่อมต่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ระบบและอุปกรณ์เชื่อมต่ออัจฉริยะ รวมถึงปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) จะเข้ามาทำงานแทนที่กำลังแรงงานที่มีแนวโน้มลดลงตามอัตราการเจริญพันธุ์ (Fertility Rate) การแพทย์ที่ก้าวล้ำจะทำให้ประชากรโลกมีอายุยืนยาวกว่าเดิมและสามารถเข้าถึงการรักษาโรคต่าง ๆ ในราคาที่ถูกลงมากจากปัจจุบัน นอกจากนี้ การเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่ก่อให้เกิดการผลิตและบริการต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการแบบปัจเจกของคนหมู่มากได้ (Mass Customization) โดยแทบไม่มีต้นทุนส่วนเพิ่ม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะช่วยยกระดับมาตรฐานในการดำรงชีวิตของคนส่วนใหญ่ได้ โดยเฉพาะในประเทศที่พัฒนาแล้วที่ประชากรมีความรู้และความสามารถในการเข้าถึงเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้ อย่างไม่รู้ขีด หากประชากรขาดความรู้ขั้น

คำที่จำเป็นและการไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้ เทคโนโลยีในยุคดิจิทัลที่ก้าวล้ำอาจจะเป็นสิ่งที่ขวางกั้นประชากรบางกลุ่มออกจากโอกาสการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ อาจเป็นการทอดทิ้งประชากรบางกลุ่มให้ห่างไกลมากยิ่งขึ้น (Left Further Behind) อาทิ การเข้าไม่ถึงการรักษาพยาบาลที่ทันสมัย รวมถึงประชากรบางส่วนต้องออกจากงานเนื่องจากการแทนที่ของปัญญาประดิษฐ์ที่มีความรู้ ทักษะและความสามารถมากกว่า

สำหรับประเทศไทย การสร้างการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมไปถึงให้ความสำคัญกับการเพิ่มผลิตภาพของแรงงานเพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าควบคู่ไปกับนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งอนาคตภายใต้ Thailand 4.0 และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมและการสื่อสารของภาครัฐ ยังมีความท้าทายอยู่มากในเชิงปฏิบัติ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีในครั้งนี้ องค์กรความรู้ ความเข้าใจและการเข้าถึงเทคโนโลยีได้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับประชาชนในการก้าวไปพร้อมกับเศรษฐกิจสมัยใหม่และได้รับประโยชน์จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีดังกล่าว หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การขาดองค์ความรู้ขั้นต้นที่จำเป็นและการไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญสำหรับประชากรบางกลุ่มในการเข้าถึงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ และทำให้ประชากรกลุ่มนี้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังไกลขึ้น เมื่อเทียบกับโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมแบบเดิม (Status Quo) ซึ่งอาจนำมาซึ่งความแปลกแยกทางสังคมและการแตกแยกทางอุดมการณ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคมให้ยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้น (Divergence) อันเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการแตกแยกเป็น 2 ขั้วทางสังคม (Bifurcation) ที่มีผลต่อเสถียรภาพของสังคมในระยะยาว

ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีนี้จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรภายใต้ปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่มองมนุษย์เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา (An End in Itself) ไม่ใช่แค่เครื่องมือในการบรรลุความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในฐานะทุนมนุษย์ (Means to an End) ซึ่งปรัชญาการพัฒนามนุษย์ดังกล่าวได้มุ่งเน้นการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพและเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตได้ตามที่ตนเองต้องการ (Development as Freedom) ทำให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า (Sen, 1999) โดยประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี คือ การเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ สิทธิเสรีภาพทางการเมือง ความโปร่งใสและความยุติธรรม รวมไปถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งทำให้ความหมายของการพัฒนาครอบคลุมถึงสิทธิมนุษยชนที่อยู่ในทุกกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งปรัชญาการพัฒนามนุษย์ดังกล่าวได้ถูกแปลงไปสู่ดัชนีการ

พัฒนาคน (Human Development Index: HDI) ที่กลายเป็นหนึ่งในตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชากรไทย อย่างไรก็ดี ยังไม่ปรากฏว่าประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ปรัชญา Development as Freedom ดังกล่าว

โดยสรุป เพื่อให้ประเทศไทยสามารถบรรลุแนวคิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ซึ่งมีเป้าหมายยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ควบคู่กับการดำเนินนโยบาย Thailand 4.0 และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาเทคโนโลยี ซึ่งเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนที่สำคัญ และทั้งหมดนี้อาจนำไปสู่รูปแบบการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Growth) นั้น โจทย์สำคัญคือการลดโอกาสการเกิดกระบวนการแตกแยกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ด้วยการวางแนวทางพัฒนาประชากรกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง (Left Behind) ที่ปรากฏขึ้นอยู่แล้ว และมีโอกาสเกิดบุคคลกลุ่มใหม่เพิ่มเติมเนื่องจากขาดความรู้และความสามารถที่จะเข้าถึงเทคโนโลยี (Knowledge and Capability to Access Technology) ซึ่งแนวทางการพัฒนาประชากรกลุ่มนี้ควรตั้งอยู่บนปรัชญาการพัฒนามนุษย์ในฐานะปัจเจกอันจะเป็นแนวทางเสริม (Supplement Approach) สำหรับแนวทางการพัฒนาหลักที่ภาครัฐวางไว้แล้ว เพื่อให้ประชากรกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังมีความสามารถและอิสระในการเลือกใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่าทัดเทียมกับประชากรกลุ่มอื่นในสังคม อันจะส่งผลดีต่อเนื่องทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในระยะยาวได้

ดังนั้น โครงการวิจัยฉบับนี้จึงต้องการศึกษาแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ รวมถึงวิเคราะห์กลุ่มประชากรที่มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณในอนาคต เพื่อเสนอแนะแนวทางยกระดับคุณภาพชีวิตของกลุ่มประชากรที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง อันจะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม และมุ่งสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีส่วนร่วมในระยะยาวได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินภาพรวมของสถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยในปัจจุบัน และประเมินปัจจัยที่จะมีผลต่อสถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของไทยในอนาคต
2. เพื่อวิเคราะห์คุณลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณในระยะข้างหน้า อันนำมาสู่การจำแนกคุณลักษณะเพิ่มเติม อาทิ พื้นที่ อายุ อาชีพ ตลอดจน ปัญหาเฉพาะของกลุ่มประชากรนั้น ๆ

3. เพื่อเสนอในเชิงนโยบายให้การขับเคลื่อนแผนยุทธศาสตร์ชาติสามารถบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ในยุคที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างยิ่งยวด โดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้เน้นการศึกษา วิเคราะห์ และระบุลักษณะกลุ่มประชากรที่ขาดความพร้อมและความสามารถในการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เพียงพอต่อการก้าวไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้บริบทใหม่ในอนาคต โดยอ้างอิงจากงานเชิงวิชาการและสถิติที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศตั้งแต่ปี 2549-2560 อาทิ ข้อมูลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยแบบผสม อันประกอบด้วย

1. การศึกษาเชิงปริมาณ เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางด้านภูมิประชากรศาสตร์ (Demographic Factors) และตัวแปรเชิงเศรษฐกิจสังคม (Socioeconomic Factors) ของประชากรกับโอกาสในการเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังท่ามกลางการเติบโตแบบทบทวีคูณของระบบเศรษฐกิจ และประมาณการขนาดกลุ่มคนที่อาจจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในอนาคต

1.1 ข้อมูลจากแบบสำรวจรายได้และรายจ่ายครัวเรือนของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ที่ให้ภาพเกี่ยวกับลักษณะ โครงสร้างประชากรและสะท้อนภาพกว้างของประชากรแต่ละกลุ่มกับการเข้าถึงเทคโนโลยี ซึ่งข้อมูลเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สะท้อนมุมมองเชิงคุณภาพชีวิตของประชากรเบื้องต้น ในมิติต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประเมินปัจจัยที่มีผลต่อกลุ่มคนที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

1.2 ข้อมูลจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ที่สามารถนำมาวิเคราะห์พฤติกรรมของประชากรที่เข้าถึงเทคโนโลยีและที่ไม่ถึงเทคโนโลยี อาทิ ข้อมูลการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต การใช้คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ตและโทรศัพท์เคลื่อนที่แบ่งตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ

2. การศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาอธิบายลักษณะของความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมเพิ่มเติม โดยเฉพาะในมิติเชิงสังคม ตลอดจนปัจจัยเฉพาะที่ทำให้ประชากรกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังนั้น เผชิญข้อจำกัดของการพัฒนา รวมถึงประเมินแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมสำหรับประชากรเฉพาะกลุ่มดังกล่าว

สำหรับข้อมูลที่ใช้ในการศึกษานี้ รวบรวมจากข้อมูลทุติยภูมิของหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ธนาคารแห่งประเทศไทย ตลอดจน หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อใช้ประโยชน์ในการวางแผนนโยบายที่เหมาะสมต่อการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ สำหรับประชากรกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง อันจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เติบโตได้อย่างมีส่วนร่วมและยั่งยืนอย่างแท้จริง
2. ได้ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการสำหรับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้สามารถผลักดันนโยบาย ลงสู่ภาคปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับประชากรกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง
3. ได้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการสำหรับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อวางรากฐานการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตประชากรกลุ่มที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง และส่งเสริมการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในระยะยาว

คำจำกัดความ

การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth)

หมายถึง การเติบโตทางเศรษฐกิจที่กลุ่มคนทุกภาคส่วนในสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์ร่วมกันจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ไม่ทิ้งคนกลุ่มใดไว้เบื้องหลัง

การเติบโตแบบทบทวีคูณ (Exponential Growth)

หมายถึง การขยายตัวของเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดภายในระยะเวลาอันสั้น โดยกลไกสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ได้ คือ เทคโนโลยี

การพัฒนาคือการส่งเสริมเสรีภาพ (Development as Freedom)

หมายถึง การพัฒนาที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ โดยผลักดันให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตได้ตามที่ใจต้องการและใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การชี้วัดระดับการพัฒนาจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การพัฒนากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมักถูกให้คำจำกัดความว่าเป็นสิ่งเดียวกันอยู่เสมอ เนื่องจากการจะระบุว่าประเทศใดมีระดับของการพัฒนาที่สูงหรือถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มของประเทศพัฒนาแล้ว (Developed Countries) ก็ต่อเมื่อประเทศเหล่านั้นมีระดับของรายได้ต่อหัวประชากร (Gross Domestic Product per Capita: GDP per Capita) อยู่ในระดับสูง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี 2503-2512 ที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ หมายถึง การเพิ่มรายได้และผลผลิตในประเทศ ส่งผลให้นักวิชาการในช่วงเวลาดังกล่าวให้คำนิยามของการพัฒนาเศรษฐกิจว่าเป็นความเจริญทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ (นิรมล สุธรรมกิจ, 2547 : 6)

ทั้งนี้ ช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจถูกแสดงจากการเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศเบื้องต้น (GDP) เนื่องจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงแรก ๆ นั้นให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมากกว่าด้านอื่นๆ โดยมีความเชื่อว่าการเพิ่มระดับรายได้และผลผลิตเป็นวิธีการที่ดีที่สุดที่จะนำประเทศให้หลุดพ้นจากความล้าหลัง และฟื้นตัวจากความเสียหายที่ได้รับจากสงครามในช่วงที่ผ่านมา ซึ่งทฤษฎีที่ใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาดังกล่าว คือ ทฤษฎีความทันสมัย (Modernization Theory) โดยมีเป้าหมาย คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Economic Growth) ควบคู่ไปกับการทำให้สังคมหรือประเทศเข้าสู่ความเป็นเมือง (Urbanization) ผ่านการผลิตโดยใช้อุตสาหกรรมและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีรวมถึงปัจจัยทุนจากนอกประเทศเป็นหลัก ทั้งนี้ ภายใต้ทฤษฎีความทันสมัย Rostow ในปี 2502 ได้เสนอแนวคิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (The Stage of Economic Growth) ซึ่งระบุถึงกระบวนการพัฒนาประเทศตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ทุกประเทศต้องเผชิญ เพื่อนำไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน 5 ขั้นตอน ดังนี้ (นิรมล สุธรรมกิจ 2547 : 4-6)

1. การเจริญเติบโตแบบสังคมโบราณ (Traditional Society) โดยผลผลิตทางการเกษตรเป็นผลผลิตหลักของสังคม ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการผลิตที่น้อยมาก มีการค้าขาย

ภายในประเทศเป็นหลัก ภาคอุตสาหกรรมมีขนาดเล็กและมีประสิทธิภาพต่ำ รวมไปถึงระดับการออมและการลงทุนที่อยู่ในระดับต่ำ เทคโนโลยีที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นแบบดั้งเดิม

2. **ขั้นเตรียมการ (Pre Condition for Take-off)** ในขั้นนี้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นด้วยปัจจัยภายนอกซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงมีปัจจัยอื่น ๆ ที่มีใช้เหตุผลทางเศรษฐกิจ อาทิ การแสวงหาอำนาจและชื่อเสียง ก่อให้เกิดกลุ่มคนชนชั้นใหม่ในสังคม คือ ผู้ประกอบการและนักธุรกิจ ส่งผลให้การค้าภายในและภายนอกประเทศขยายตัวอย่างรวดเร็ว

3. **ขั้นทะยานขึ้น (Take-off Stage)** ในขั้นนี้กิจกรรมทางเศรษฐกิจส่วนใหญ่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเทคนิคการผลิตที่มีการกระจายอย่างแพร่หลาย ส่งผลให้ผลผลิตต่อหัวประชากรเพิ่มสูงขึ้น อีกทั้งมีอัตราการลงทุนที่เพิ่มสูงขึ้น โดยมีแหล่งเงินทุนมาจากการออมของประชาชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งในขั้นนี้ต้องการให้สังคมเตรียมความพร้อมเพื่อตอบสนองต่อโอกาสใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นอันนำไปสู่การขยายขนาดการลงทุน และการซึมซับนวัตกรรมใหม่ที่ใช้ในการผลิต

4. **ขั้นเจริญเต็มวัย (Drive to Maturity Stage)** ในขั้นนี้เทคโนโลยีและวิทยาการในสาขาต่าง ๆ ยังคงพัฒนาอย่างแพร่หลายและต่อเนื่อง รายได้ประชาชาติยังอยู่ในระดับที่สูง แรงงานมีความรู้มากขึ้นรวมถึงได้รับสวัสดิการและค่าจ้างที่เพิ่มขึ้น แต่การกระจายรายได้ในสังคมหรือประเทศยังคงมีความเหลื่อมล้ำอยู่มาก

5. **ขั้นอุดมโภคา (Stage of High Mass Consumption)** เป็นขั้นที่การบริโภคอยู่ในระดับสูง สินค้าเกษตรและสินค้าอุตสาหกรรมมีความอุดมสมบูรณ์และหลากหลาย สิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันมีจำนวนมาก สวัสดิการทางสังคมมีความเพียงพอ และการกระจายรายได้มีความเป็นธรรมมากขึ้น

อนึ่ง ภายใต้อภิวาทนาการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น เมื่อทำการพิจารณาประเทศต่าง ๆ แยกตามระดับของการพัฒนาโดยแบ่งเป็นกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (Developing Countries) อาจอนุมานได้ว่าในปัจจุบันประเทศในกลุ่มแรกอยู่ในลำดับขั้นที่ 4 ของการพัฒนา คือ ขั้นเจริญเต็มวัย ในขณะที่ ประเทศในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อาทิ ประเทศไทยนั้นอยู่ในลำดับขั้นที่ 3 ของการพัฒนา ทว่า สิ่งเหมือนกันทั้งกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา คือ การชะงักงันอยู่ในขั้นของการพัฒนาในปัจจุบันเป็นเวลานานโดยไม่สามารถหลุดพ้นไปสู่ขั้นอุดมโภคาได้ไม่ว่าประเทศเหล่านั้นจะมีระบบเศรษฐกิจในรูปแบบทุนนิยม (Capitalism) หรือสังคมนิยม (Socialism) ก็ตาม เนื่องจากความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ในสังคมยังคงอยู่ในระดับที่สูง แสดงจากหลักฐานเชิงประจักษ์ของธนาคารโลกในปี 2558 ที่ว่ารายได้ต่อหัว

ของประเทศที่สูงอาจไม่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรในประเทศได้อย่างแท้จริง ดังแสดงในแผนภาพที่ 1-2 หน้าที่ 2

ยกตัวอย่างประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งนับว่าเป็นประเทศที่มีระดับรายได้ต่อหัวประชากรสูงเป็น 10 อันดับแรกของโลก (Statistics Times, 2018) ซึ่งการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงกว่า 4 ทศวรรษที่ผ่านมาไม่ได้ส่งผลให้รายได้โดยเฉลี่ยของคนร้อยละ 90 ในสังคมเปลี่ยนแปลง ในขณะที่รายได้โดยเฉลี่ยของกลุ่มคนรวยที่สุดร้อยละ 10 แรกในสังคมนั้นกลับเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและเป็นการเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัว โดยตารางที่ 2-1 แสดงให้เห็นถึงช่องว่างทางรายได้ระหว่างกลุ่มคนที่รวยที่สุดกับกลุ่มคนที่เหลือในสังคมนั้นยังขยายกว้างมากขึ้นเมื่อเวลาผ่านไป และเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ไม่เคยลดลง แต่กลับเพิ่มมากขึ้นอันเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการพัฒนาที่มุ่งเน้นแต่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียว อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการแบ่งชนชั้นทางสังคมโดยมีความแตกต่างของระดับของรายได้เป็นเกณฑ์ที่ใช้ในการแบ่ง ทั้งนี้หลักฐานเชิงประจักษ์ข้างต้นสอดคล้องกับงานศึกษาของ Brzezinski (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่าการแบ่งชนชั้นทางรายได้ในสังคมนั้นเป็นปฏิปักษ์ต่อเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศในช่วงของระยะที่ทำการศึกษา (ปี 2503-2548)

ตารางที่ 2-1 รายได้โดยเฉลี่ยของกลุ่มคนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 แรก และอีกร้อยละ 90 ที่เหลือของสหรัฐอเมริกา ระหว่างปี 2513 -2555 (ค่าเงินดอลลาร์สหรัฐฯ ปี 2555)

ปี	รายได้กลุ่มคนรวยที่สุดร้อยละ 10 แรก	รายได้กลุ่มคนร้อยละ 90 ที่เหลือ
2513	137,223	33,135
2518	138,384	31,759
2523	142,808	32,413
2528	150,599	32,120
2533	184,843	32,345
2538	194,933	31,768
2543	244,153	35,799
2548	247,452	33,688
2553	239,813	30,840
2555	254,449	30,439

ที่มา: Rotman, 2014.

นอกจากนี้ Bagolin and Comim (2014 : 20) ได้ทำการศึกษาเชิงประจักษ์ โดยใช้บราซิล เป็นกรณีศึกษา พบว่า การเพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติต่อหัวประชากร (Gross National Product per Capita: GNP per Capita) ในแต่ละเขตของรัฐทางตอนใต้ในบราซิลมาพร้อมกับความล้มเหลวในการส่งเสริมศักยภาพและการเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานแก่กลุ่มประชากรซึ่งมีความหลากหลาย ในขณะที่เดียวกันความไม่เสมอภาคที่เกิดขึ้นในแต่ละเขตของบราซิลเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

ด้วยเหตุนี้ การชี้วัดระดับการพัฒนาประเทศซึ่งแสดงจากผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ (GDP) หรือระดับรายได้ของประชาชนในประเทศไม่ใช่การชี้วัดระดับการพัฒนาที่ดี เนื่องจากไม่ได้สะท้อนคุณภาพชีวิตของประชาชนในประเทศ นอกจากนี้ การคำนวณ GDP มิได้คำนึงถึงผลเสียหลายประการอันเกิดจากกิจกรรมการผลิตเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ว่าจะเป็นมิติของความเหลื่อมล้ำในการกระจายรายได้ การผลิตสินค้าอุปโภคบริโภคสิ่งที่เป็นโทษต่อร่างกาย ปัญหาด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงการที่ GDP ไม่สามารถชี้วัดหรือสะท้อนกิจกรรมการผลิตที่ไม่มีมูลค่าตลาดได้ เป็นต้น (Daly and Ponser, 2011 : 5-6) ดังที่ Kuznets ได้กล่าวสรุปว่า “GDP เป็นเครื่องมือที่แย่มากที่สุดในการวัดระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือความก้าวหน้าทางสังคม” (Daly and Ponser, 2011 : 4)

ทั้งนี้ ข้อวิจารณ์ข้างต้นสอดคล้องกับงานศึกษาของ Kubiszewski et al. (2013) ที่แสดงให้เห็นถึงผลการศึกษาเชิงประจักษ์ของ 17 ประเทศทั่วโลก สะท้อนว่าในช่วงที่เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตซึ่งถูกแสดงจากการเพิ่มขึ้นของ GDP นั้น ระดับความเป็นอยู่ที่ดีในชีวิตของคนในสังคมที่ถูกแสดงจากดัชนีความก้าวหน้าที่แท้จริง (Genuine Progress Indicator: GPI) กลับลดลง โดยที่ GPI ถูกคำนวณจากปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยหักผลของรายได้จากการคำนวณ อีกทั้งผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่ามาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีของประชากรโลกไม่เพิ่มขึ้นนับตั้งแต่ปี 2521 เป็นต้นมา

ฉะนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจโดยยึดเอาทฤษฎีความทันสมัยเป็นต้นแบบของการพัฒนาโดยมุ่งเน้นเป้าหมายของการพัฒนาไปที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่อาจทำให้ประเทศหรือสังคมข้ามผ่านไปถึงขั้นสุดท้ายของการพัฒนาได้ และอาจกล่าวได้ว่าไม่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเนื่องจากความเป็นอยู่ที่ดีของคนในสังคมไม่ได้เพิ่มขึ้นสะท้อนจากความเหลื่อมล้ำในสังคมที่ยังคงอยู่ในระดับที่สูง ดังเช่นที่ Streeten ให้ความเห็นว่า การพัฒนาที่ถูกประเมินจากอัตราการเจริญเติบโตมวลรวมทางเศรษฐกิจอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพัฒนาที่ประสบความสำเร็จอย่างมากในแง่ของความมั่งคั่งที่เพิ่มขึ้นจากด้านวัตถุ แต่หากความสำเร็จของการพัฒนาถูกประเมินจากการจ้างงาน ความเท่าเทียม หรือการลดความยากจนอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนานั้นล้มเหลวหรือประสบ

ความสำเร็จเพียงแค่บางส่วน (Todaro, 2000 : 77) เช่นเดียวกันกับความเห็นของ Seers ที่นิรมล สุธรรมกิจ (2547 : 18) สรุปว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจจะประสบความสำเร็จ ก็ต่อเมื่อสามารถขจัดปัญหาความยากจน ลดการว่างงาน และความไม่เท่าเทียมกันทางรายได้” ส่งผลให้ช่วงเวลาถัดมา ในช่วงปี 2513-2522 แนวคิดเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่การลดและขจัดความยากจน รวมไปถึงการลดความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้

แท้จริงแล้ว ความหมายของการพัฒนากับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมีความหมายที่แตกต่างกัน งานศึกษาของบัวพันธ์ พรหมพักพิง (2555 : 24-35) ชี้ว่า ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไม่ได้ก่อให้เกิดกระบวนการสนับสนุนหรือส่งเสริมการพัฒนา อีกทั้งยังบั่นทอนการพัฒนาเนื่องจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจนำมาซึ่งความเหลื่อมล้ำในสังคม ในขณะที่ ความหมายของการพัฒนานั้น คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ครอบคลุมทุกด้าน โดย Todaro (2000 : 16-18) สรุปว่า ความเป็นอยู่ที่ดีในชีวิตของมนุษย์นั้นมาจากความสมดุลของ 3 ด้าน ได้แก่ การยกระดับคุณภาพชีวิต การสร้างสิ่งที่ก่อให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าในตนเอง และการเพิ่มเสรีภาพในการดำรงชีวิตให้ครอบคลุมทุกทางเลือกที่แต่ละปัจเจกบุคคลพิจารณาว่ามีคุณค่าแก่น

ทั้งนี้ การยกระดับคุณภาพชีวิตจะต้องครอบคลุมทั้งมิติทางด้านเศรษฐกิจและสังคม อาทิ การเพิ่มขึ้นของรายได้ การเข้าถึงการศึกษา การเข้าถึงการรักษาพยาบาลและบริการสาธารณสุข แต่ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในหลายประเทศทั่วโลกกลับตอกย้ำภาพที่ว่า การพัฒนาที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ไม่อาจก่อให้เกิดการพัฒนาที่นำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของคนในสังคมได้อย่างแท้จริง เนื่องจากเศรษฐกิจที่ยิ่งเจริญก้าวหน้าไปมากเท่าใดความเหลื่อมล้ำกลับยิ่งทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ จึงก่อให้เกิดแนวคิดของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม (Inclusive Growth) ที่ถูกริเริ่มจากคณะกรรมการว่าด้วยการเจริญเติบโตและการพัฒนาของธนาคารโลก โดยให้คำจำกัดความของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมว่าเป็นแนวคิดที่รวมเอาความเสมอภาคของโอกาสเข้าไว้กับเป้าหมายการพัฒนาเศรษฐกิจด้วย (Commission on Growth and Development, 2008) ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากธนาคารโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกทั้งกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วและกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา

ในปัจจุบันเป้าหมายของการพัฒนาได้ถูกเปลี่ยนจากการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียว ไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาในมิติอื่น ๆ ไปพร้อมกัน หรืออาจกล่าวได้ว่าเป้าหมายที่ประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยต้องการจะบรรลุ คือ การเติบโตอย่างมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี การพัฒนาที่ยึดเอาเป้าหมายของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาเพียงอย่างเดียว หรือแม้กระทั่งการมุ่งสร้างความเสมอภาค เสรีภาพ

โอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรและสิทธิต่าง ๆ ในสังคมโดยปราศจากการกระตุ้นให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กันไปในั้นไม่อาจนำพาประเทศชาติให้ไปถึงเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากผลลัพธ์จากการพัฒนามิได้กระจายไปสู่ประชาชนทุกคนในสังคมอันนำมาซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่มากกว่าความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ ซึ่งอาจนำไปสู่กระบวนการแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) อันเนื่องมาจากการมีคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันจากโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เท่าเทียมกัน ส่งผลให้บุคคลบางกลุ่มเกิดความรู้สึกแตกต่างกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมอย่างมากในแง่ของการมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะเป็นพลเมืองในสังคมเดียวกันก็ตาม

ทั้งนี้ กระบวนการแตกแยกทางสังคมมีการเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาต่าง ๆ ของหลายประเทศทั่วโลก โดยสาเหตุของการเกิดกระบวนการแตกแยกทางสังคมที่เคยเกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันนั้นมีสาเหตุที่มากกว่าความแตกต่างของระดับรายได้ แต่หมายรวมถึงความแตกต่างทางด้านกายภาพหลายสาเหตุที่ประกอบเข้าด้วยกัน อาทิ เชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และครอบคลุมไปถึงเรื่องของอุดมการณ์ทางความคิด (Ideology) เช่น กลุ่มคนที่มีความคิดเห็นทางการเมืองไปในทิศทางเดียวกันจะรวมกลุ่มกัน โดยที่สมาชิกในกลุ่มประกอบไปด้วยบุคคลที่มีระดับรายได้แตกต่างกัน มีความหลากหลายทางเพศ รวมถึงอาจจะนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน เป็นต้น โดยงานศึกษาเชิงประจักษ์ของ Seok-Hoi (2003) ได้ศึกษาถึงกระบวนการแตกแยกทางสังคมในประเทศเกาหลีใต้ ภายหลังจากวิกฤตการเงินครั้งใหญ่ในปี 2540 โดยระบุว่า สาเหตุของการแตกแยกทางสังคมนั้นอาจจำแนกได้เป็น 2 สาเหตุ คือ วิกฤตทางการเงินในปี 2540 ซึ่งจะทำให้ผลของการแตกแยกทางสังคมนั้นเป็นเพียงผลลัพธ์ชั่วคราวที่เกิดขึ้น แต่หากเป็นสาเหตุที่เกิดมาจากปัจจัยเชิงโครงสร้าง อาทิ วิถีการดำเนินชีวิต ทัศนคติ ระดับการศึกษา อาชีพ สิ่งแวดล้อม จะส่งผลให้กระบวนการแตกแยกทางสังคมที่เกิดขึ้นมิใช่ผลลัพธ์ชั่วคราวอีกต่อไป ยิ่งไปกว่านั้น ความแตกต่างทางด้านรายได้ของคนในสังคมอันเป็นผลสืบเนื่องมาจากอาชีพที่แตกต่างกันนับเป็นสาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งที่ก่อให้เกิดการแตกแยกทางสังคม

งานศึกษาของ Cárdenas (2013 : 793) ระบุถึงทฤษฎีการแตกแยกทางสังคม (Social Polarization Theory) ว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ กลุ่มในสังคมมีจำนวนน้อยและมีขนาดใหญ่ คนในกลุ่มเดียวกันจะต้องมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความรู้สึกที่แตกต่างกับคนที่อยู่ในกลุ่มอื่น ๆ ของสังคม ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการแตกแยกทางสังคมจะยิ่งกระตุ้นให้เกิดความเหลื่อมล้ำเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากคนในแต่ละกลุ่มของสังคมจะยิ่งรักษาความแตกต่างระหว่างกลุ่มของตนกับกลุ่มอื่น ๆ ที่เหลือในสังคม และไม่ก่อให้เกิดการรวมเป็นหนึ่งเดียวกันซึ่งจะยิ่งเป็นตัวขัดขวางการบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม

ดังนั้น การจะบรรลุซึ่งเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม ได้จะต้องนำเครื่องมือที่มีศักยภาพอื่น ๆ มาช่วยเสริมประสิทธิภาพของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและแนวคิดของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมที่มีอยู่เดิมเพื่อให้ผลลัพธ์ของการพัฒนาสามารถกระจายไปสู่ทุกภาคส่วนของสังคมได้อย่างแท้จริง ฉะนั้น การนำแนวคิดการพัฒนาระบบอื่น ๆ เข้ามาใช้เป็นทางเลือกของการพัฒนาควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบหลักอาจเป็นหนทางในการไปถึงเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมที่แต่ละประเทศทั่วโลกต้องการจะบรรลุ ทั้งนี้ ทฤษฎีที่เป็นทางเลือกของการพัฒนาระบบทางเลือกนั้นมีหลากหลายแนวคิด แต่แนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล และเป็นแนวคิดที่จะนำมาประยุกต์ใช้กับงานศึกษาในครั้งนี้ คือ ปรัชญาการพัฒนามนุษย์ในมิติต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพและเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตตามที่ตนเองต้องการ โดยปราศจากข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (Development as Freedom) ของ Sen (1999) อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Todaro (2000 : 17-18) ที่ระบุไว้ข้างต้นในแง่ของการเพิ่มเสรีภาพในการดำรงชีวิตให้ครอบคลุมทุกทางเลือกที่แต่ละปัจเจกบุคคลพิจารณาว่ามีคุณค่าแก่ตน เพื่อนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของปัจเจกชนอย่างแท้จริง

กรอบแนวคิดเรื่องการพัฒนาคนในฐานะปัจเจก และงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง

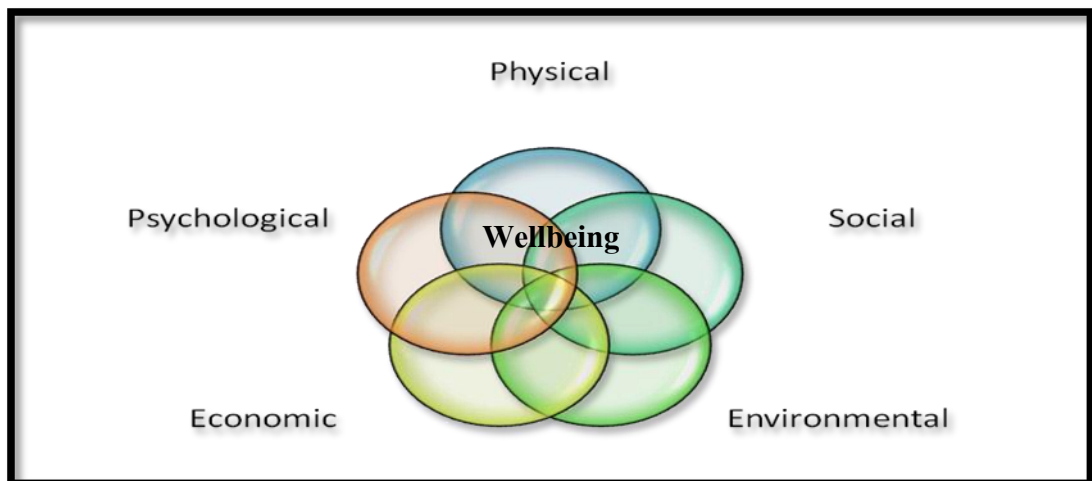
ในช่วงปี 2543-2552 กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมหรือการพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ คือ การเปลี่ยนแปลงสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ไปพร้อมกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาการพัฒนามนุษย์ในฐานะปัจเจกของ Sen (1999) ที่เป็นหนึ่งในทางเลือกของการพัฒนาระบบอื่น ๆ อันมีจุดมุ่งหมายของการพัฒนา คือ ความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ โดยระบุว่า การพัฒนามนุษย์ คือ การขยายศักยภาพของมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่าตามครรลองของแต่ละปัจเจกบุคคล เนื่องจากความไม่เท่าเทียมในสังคมเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาความยากจนอันจำกัดโอกาสการเข้าถึงทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตขั้นพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี แนวคิดดังกล่าวถือเป็นความท้าทายต่อแนวคิดการพัฒนาระบบหลักที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นเป้าหมายสำคัญ

ในบริบทของการการพัฒนามนุษย์ในมิติต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพและเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตตามที่ตนเองต้องการ โดยปราศจากข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น เครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และสามารถมีชีวิตได้อย่างมีคุณค่าตามที่ปรารถนานั้นมีด้วยกัน 5 ประการ ได้แก่ โอกาสทางเศรษฐกิจ (Economic Opportunities) เสรีภาพทางการเมือง (Political Freedoms) สิ่งอำนวยความสะดวก

สะดวกทางสังคม (Social Facilities) ความโปร่งใสยุติธรรม (Transparency Guarantee) และความปลอดภัยในชีวิต (Protective Security) ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวของ Sen (1999) ถูกพัฒนามาเป็นกรอบการศึกษาที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายภายใต้ชื่อ “Capability Approach” ซึ่งให้มุมมองในเรื่องของความก้าวหน้าหรือการพัฒนาที่กว้างกว่าความหมายจากมุมมองเดิมของการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นแต่เพียงการเจริญเติบโตในทางเศรษฐกิจเพียงมิติเดียวเท่านั้น

ยิ่งไปกว่านั้น Capability Approach ยังเน้นย้ำถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคลในสังคม หรืออาจกล่าวได้ว่าวิธีดังกล่าวให้ความสำคัญกับความไม่เท่าเทียมกันในสังคมอันแตกต่างไปจากมุมมองของการพัฒนาตามความหมายเดิมที่เรียกอีกอย่างว่ามุมมองของการพัฒนาอย่างแคบ เนื่องจากมุมมองของการพัฒนาตามแนวทางเดิมนั้นมีทัศนคติเกี่ยวกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดการผลิตรายได้หรือสิ่งต่าง ๆ ที่ช่วยอำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวัน ทว่า คุณค่าชีวิตของปัจเจกชน ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัตถุเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัยที่ประกอบเข้าด้วยกัน อาทิ ปัจจัยด้านกายภาพ (Physical) ด้านจิตใจ (Psychological) ด้านสังคม (Social) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental) และด้านเศรษฐกิจ (Economic) แสดงดังแผนภาพที่ 2-1 ทั้งนี้ ความไม่เท่าเทียมกันในสังคมเป็นสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เป้าหมายของการพัฒนาไม่สามารถบรรลุกรอบการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ แม้ว่าทศวรรษที่ผ่านมาการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมจะเป็นเป้าหมายที่หลายประเทศรวมถึงประเทศไทยต้องการที่จะบรรลุ

แผนภาพที่ 2-1 องค์ประกอบคุณค่าชีวิตของปัจเจกชนตามแนวคิดการพัฒนาคนในฐานะปัจเจก

ที่มา: Issue and Challenges in India, 2013.

ดังนั้น จุดสนใจของการพัฒนาไม่ควรจำกัดอยู่ที่การเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ควรอยู่ที่ความเป็นอยู่ที่ดีของปัจเจกชนในทุกมิติ ส่งผลให้ Capability Approach อันเป็นมุมมองที่กว้างกว่า และมีความยืดหยุ่นมากกว่า อีกทั้งยังให้ความสำคัญครอบคลุมในทุกมิติของการพัฒนาถูกใช้เป็น

แนวคิดการพัฒนากระแสทางเลือกควบคู่ไปกับแนวคิดพัฒนากระแสหลักเพื่อให้บรรลุถึงกรอบเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ในอนาคต

โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติได้นำแนวคิด Capability Approach มาต่อยอดในรูปแบบดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) เพื่อสะท้อนระดับการพัฒนาประเทศซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Ranis (2014 : 8-9) ที่แสดงให้เห็นว่า ระดับการพัฒนาของมนุษย์ผ่านการเพิ่มเสรีภาพและศักยภาพในการดำเนินชีวิตมีบทบาทสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจก็ช่วยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งผลจากการศึกษาเชิงประจักษ์ของธนพร เทียนประเสริฐ (2560) ได้ระบุว่า แนวทางการชี้วัดระดับการพัฒนามนุษย์ในเบื้องต้นอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ดัชนีวัดค่าทุนมนุษย์สะสม ซึ่งถูกวัดจากระดับของผู้สำเร็จการศึกษา และดัชนีการพัฒนามนุษย์ โดยประเทศที่มี HDI สูงสะท้อนว่าประเทศนั้นมีระดับการพัฒนาประเทศที่สูงในทางกลับกันประเทศที่มี HDI เข้าใกล้ศูนย์สะท้อนถึงระดับการพัฒนาประเทศที่ต่ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Yilmazer and Cinar (2015 : 850) ที่ว่า การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์มีผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในประเทศที่พัฒนาแล้วมากกว่าประเทศกำลังพัฒนา และยังได้เน้นย้ำถึงเป้าหมายที่แท้จริงของการพัฒนา คือ การตระหนักถึงความจำเป็นขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพ และการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

ทั้งนี้ วิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดในการพัฒนามนุษย์ คือ การขยายศักยภาพในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งในความหมายของการพัฒนากระแสทางเลือก หรือ Capability Approach หมายถึง การพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์ในด้านต่าง ๆ อาทิ การศึกษา สุขภาพ ความรู้ ความสามารถด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความหมายที่แตกต่างไปจากมุมมองของการพัฒนากระแสหลักที่ให้จำกัดความของทุนมนุษย์ในแง่ของการเป็นปัจจัยการผลิตหนึ่งที่เกิดผลผลิตและความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ นำมาสู่ข้อสรุปที่ว่าในมุมมองของการพัฒนากระแสหลักนั้นมนุษย์เป็นเพียงเครื่องมือหนึ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนา คือ ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Human as a Means) ในขณะที่ ความหมายของทุนมนุษย์ในการพัฒนากระแสทางเลือกนั้นพบว่ามนุษย์เป็นทั้งเครื่องมือและเป้าหมายของการพัฒนา (Human as a Means and an End in Itself)

นอกเหนือไปจากนี้ งานศึกษาของ Fleisher et al. (2010) ชี้ให้เห็นว่า การมุ่งเน้นขยายศักยภาพมนุษย์ในภูมิภาคที่มีการพัฒนาในระดับต่ำของจีนสามารถบรรลุประสิทธิภาพด้านเศรษฐกิจได้มากกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ เนื่องจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นนั้นนำไปสู่การบรรเทาความรุนแรงของปัญหาความเหลื่อมล้ำในภูมิภาค ทั้งนี้ ผลการศึกษาจากงานวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับข้อสมมติฐานของงานศึกษาล่าสุดนี้ในแง่ที่ว่า การมุ่งขยายศักยภาพในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ หรือการใช้แนวคิดพัฒนากระแสทางเลือกควบคู่ไปกับการพัฒนากระแสหลักนั้นสามารถทำให้

ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมเบาบางลง จากผลการศึกษาดังกล่าวอาจอนุมานได้ว่าการใช้แนวคิด การพัฒนากระแสทางเลือกควบคู่ไปกับการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจ เมื่อผ่านไปชั่วระยะเวลาหนึ่งแนวทางการพัฒนาแบบควบคู่นี้อาจนำประเทศไปสู่การ เติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากประชาชนทุกคนในสังคมสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่าตามที่ ตนเองปรารถนา และสามารถก้าวไปได้ทันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น หรืออาจกล่าว ได้ว่าไม่มีกลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในสังคมอีกต่อไป

การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวิคูณและการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม

คณะกรรมการว่าด้วยการเจริญเติบโตและการพัฒนาฯ ให้ความหมายของการเติบโต อย่างมีส่วนร่วมว่าเป็นแนวคิดที่รวมเอาความเสมอภาค ความยุติธรรม และการจ้างงานเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญในกระบวนการเติบโตของเศรษฐกิจ ทั้งนี้ ความเสมอภาคที่กล่าวถึงใน บริบทของการเติบโตดังกล่าว คือ ความเสมอภาคของโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ทาง เศรษฐกิจและสังคมของประชากรทุกกลุ่มในสังคมซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิดเรื่อง Capability Approach ข้างต้น นอกเหนือไปจากนี้ Ianchovichina and Lundstrom (2008 : 2-3) กล่าวว่า “แนวคิด การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมนั้นสอดคล้องกับนิยามของแนวคิดการเติบโตที่เอื้อประโยชน์ต่อคนจน โดยสมบูรณ์ (Absolute Definition of Pro-Poor Growth) ที่มุ่งเน้นให้คนจนได้รับประโยชน์จากการ เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นผ่านการจ้างงานที่เพิ่มขึ้นซึ่งส่งผลให้กลุ่มคนจนมีรายได้สูงขึ้น” หรืออาจกล่าวได้ว่าจุดสนใจของแนวคิดนี้ไม่ใช่การทำให้คนจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นผ่านการ กระจายรายได้จากคนรวยมาสู่คนจน แต่เป็นการขยายโอกาสและพัฒนาศักยภาพในการดำเนินชีวิต ของคนจนให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณค่าและยั่งยืน

ดังนั้น สิ่งสำคัญที่จะนำพาประเทศชาติให้ไปถึงกรอบเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วน ร่วมได้นั้น คือ การขยายศักยภาพของมนุษย์ให้มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิต และสามารถใช้ชีวิตได้ อย่างมีคุณค่าตามครรลองของตน รวมถึงสามารถมีชีวิตที่ทัดเทียมกับผู้อื่นในสังคมได้ตามที่ตนเอง ปรารถนา ซึ่งการขยายศักยภาพของมนุษย์ก็คือการสะสมทุนมนุษย์ในฐานะที่มนุษย์เป็นปัจเจก แต่ การสะสมทุนมนุษย์เพียงแค่มิติเดียวไม่อาจทำให้เกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากการมุ่ง ขยายศักยภาพของมนุษย์แต่เพียงมิติใดเพียงมิติหนึ่งยังคงทิ้งปัญหาความไม่เสมอภาคไว้ในสังคมอัน เป็นปฏิปักษ์ต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ข้อกล่าวอ้างข้างต้นแสดงได้โดยงานศึกษาของ Cadil et al. (2014) ซึ่งศึกษาถึงความสัมพันธ์ของทุนมนุษย์ (Human Capital) และความเจริญเติบโตทาง เศรษฐกิจในกลุ่มประเทศยุโรป โดยทุนมนุษย์ในงานศึกษาดังกล่าวถูกวัดจากระดับการศึกษาของ

ประชากร ซึ่งผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าประเทศที่มีทุนมนุษย์อยู่ในระดับสูงกลับมีระดับการว่างงานที่สูงเช่นกัน ยิ่งไปกว่านั้น อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจยังอยู่ในระดับต่ำหรือติดลบ

ฉะนั้น การขยายศักยภาพของมนุษย์แต่เพียงด้านของการศึกษาไม่อาจนำไปสู่การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ สอดคล้องกับความเห็นของ Summer (2017 : 2) ที่ระบุว่า การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาในหลายมิติควบคู่กันไปผ่านการสร้างความเสมอภาคของโอกาส โดยการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นผลมาจากการขยายโอกาสทางการศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ดีขึ้น และความปลอดภัยทางสังคมซึ่งประชากรทุกกลุ่มจะต้องมีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างเท่าเทียมกัน

ทั้งนี้ เป้าหมายการพัฒนาประเทศที่หลายประเทศทั่วโลกในปัจจุบันต้องการที่จะบรรลุมิได้ถูกจำกัดแต่เพียงมิติของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเท่านั้น เนื่องจากเป้าหมายของการพัฒนาได้ถูกขยายครอบคลุมไปถึงมิติอื่น ๆ ในด้านสังคมด้วย ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goal: SDGs) ที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นวาระแห่งการพัฒนาภายหลังปี 2558 ต่อจากเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) ที่สิ้นสุดลง ทั้งนี้ เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์เพื่อส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งความพยายามในการลดความเหลื่อมล้ำและไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม ควบคู่ไปกับการกระตุ้นให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพื่อให้สังคมหรือประเทศชาติเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทว่า การจะบรรลุซึ่งเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้นั้นจำเป็นที่จะต้องบรรลุซึ่งเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเสียก่อน เนื่องจากการพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อทุกภาคส่วนในสังคมได้ร่วมกันพัฒนาประเทศอย่างเต็มศักยภาพที่ตนมี ซึ่งจะทำให้ทุกฝ่ายในสังคมเกิดความพึงพอใจกับสถานการณ์แวดล้อมที่เป็นอยู่ทั้งมิติทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกแตกต่างระหว่างบุคคลในสังคมเดียวกัน ฉะนั้น อาจกล่าวได้ว่าในปัจจุบันเป้าหมายการพัฒนาที่หลายประเทศทั่วโลกต้องการที่จะบรรลุ คือ เป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเนื่องจากจะช่วยให้ประเทศเข้าใกล้เป้าหมายของการพัฒนาอย่างยั่งยืนยิ่งขึ้น

เฉกเช่นเดียวกับประเทศไทยในปัจจุบันที่เป้าหมายการพัฒนาประเทศเปลี่ยนจากเป้าหมายการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจมาเป็นเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ดังปรากฏอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ซึ่งถูกใช้เป็นการรอบของการพัฒนาประเทศในระยะ 5 ปี นับตั้งแต่ปี 2560 – 2564 ทั้งนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ถูกจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2561 – 2580) อันเป็นแผนแม่บทของการพัฒนาประเทศด้วยวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” เพื่อผลักดันให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วโดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลังภายใน

ปี 2580 โดยกำหนดยุทธศาสตร์อันครอบคลุมในทุกมิติเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติทั้งในระยะสั้น 5 ปี (2560-2564) และในระยะยาว 20 ปี (2561-2580) ดังแสดงในแผนภาพที่ 2-2 และ แผนภาพที่ 2-3 ตามลำดับ ซึ่งสิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับกระบวนการพัฒนาในครั้งนี้ คือ ศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมของประชากรท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และความก้าวหน้าของเทคโนโลยี แสดงถึงยุทธศาสตร์ของแผนการพัฒนาประเทศทั้ง 2 ฉบับข้างต้นที่มุ่งเน้นในการเสริมสร้างและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพทุนมนุษย์ให้มีความพร้อมในทุกด้านเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมยุคดิจิทัลเป็นไปอย่างราบรื่น

แผนภาพที่ 2-2 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไทยในระยะ 5 ปี (2560 – 2564)

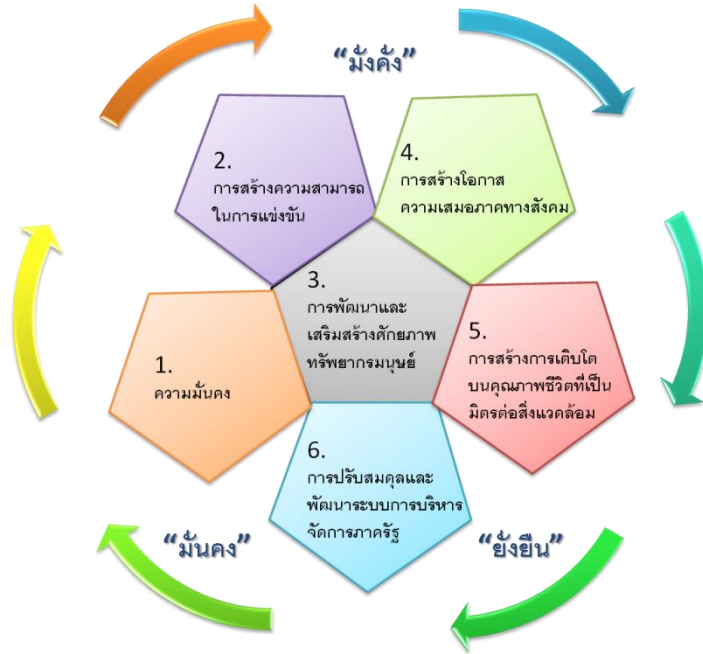

ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559.

ในปัจจุบันโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมมีเงื่อนไขที่จำเป็นของการเข้าถึงโอกาสเหล่านั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งประการ นั่นคือ เทคโนโลยี หรือการมีตัวตนบนโลกดิจิทัล เนื่องจากเทคโนโลยีได้ก้าวเข้ามามีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญอย่างหนึ่งในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม สอดคล้องกับงานศึกษาของ Andonova (2015) ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาถึงบทบาทของเทคโนโลยีต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมผ่านกระบวนการลดความยากจน โดยใช้ข้อมูลความยากจนและความไม่เสมอภาคจากฐานข้อมูลของธนาคารโลก ผลการศึกษาชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงลบอย่างมีนัยสำคัญระหว่าง

เทคโนโลยีและความยากจน นั่นคือ เทคโนโลยีสามารถช่วยให้ประชากรในสังคมหลุดพ้นจากความยากจนได้ และช่วยสนับสนุนให้ประเทศยิ่งเข้าใกล้กับเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม

แผนภาพที่ 2-3 ยุทธศาสตร์ชาติสำหรับกรอบการพัฒนาระยะยาว 20 ปี (2561-2580)

ที่มา: ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580), 2560.

อย่างไรก็ดี ในยุคปัจจุบันที่ทุกสิ่งถูกขับเคลื่อนอยู่บนดิจิทัลแพลตฟอร์ม การติดต่อสื่อสารเป็นไปอย่างไร้พรมแดน ธุรกรรมทางการเงินสามารถทำได้ทุกที่นอกเหนือไปจากที่ธนาคาร อีกทั้งยังสามารถทำธุรกรรมผ่านช่องทางดิจิทัลได้ตลอดเวลา สิ่งเหล่านี้ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของคนส่วนใหญ่ในสังคมให้ดีขึ้น โดยแทบไม่มีต้นทุนส่วนเพิ่มในการผลิต ทว่า ต้องแลกมากับต้นทุนส่วนเพิ่มทางสังคม เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วกว่าที่เคยเกิดขึ้นกลับเพิ่มอุปสรรคในการใช้ชีวิตได้อย่างมีเสถียรภาพในฐานะปัจเจกให้กับคนบางกลุ่มในสังคมที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงเทคโนโลยี ข้อเท็จจริงดังกล่าวที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นว่าความเหลื่อมล้ำในสังคมนรูปแบบใหม่ที่มีต้นกำเนิดจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีได้ก่อกำเนิดขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม ข้อคิดเห็นข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของ Rotman (2014) ที่ชี้ว่า เทคโนโลยีจะเป็นตัวกระตุ้นให้ช่องว่างระหว่างกลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนจนนั้นกว้างยิ่งขึ้น เนื่องจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไม่ได้กระจายไปสู่ทุกคนในสังคม รวมถึงการเข้ามาแทนที่แรงงานของเทคโนโลยีจะทำให้บุคคลบางกลุ่มกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง

ทั้งนี้ จากข้อคิดเห็นข้างต้นอาจกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินชีวิตอาจก่อให้เกิดกระบวนการแตกแยกเป็น 2 ขั้วทางสังคม (Bifurcation) ที่รุนแรงกว่าการแตกแยกทางสังคม (Polarization) ที่เคยมีมาในอดีต เนื่องจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นจะทำให้บุคคลที่ไม่มีความแตกต่างกันทางด้านกายภาพ หรือแม้แต่บุคคลที่มีอุดมการณ์ทางความคิดเดียวกันเกิดความรู้สึกแตกต่างกันในด้านเสรีภาพของการเลือกใช้ชีวิตตามที่ตนปรารถนา อันมีสาเหตุมาจากการที่แต่ละบุคคลมีข้อจำกัดในการเข้าถึงและการใช้เทคโนโลยีที่แตกต่างกัน อันจะนำมาซึ่งกลุ่มบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มใหม่ที่ไม่สามารถก้าวไปได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ รวมทั้งผู้ที่ทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มเดิมจะยิ่งถูกทิ้งเอาไว้ให้ไกลยิ่งขึ้น (Left Further Behind) โดยกระบวนการแตกออกเป็น 2 ขั้วที่รุนแรงซึ่งกำลังจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นี้แตกต่างไปจากกระบวนการแตกแยกทางสังคมที่เคยเกิดขึ้น เนื่องจากความแตกต่างหรือความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นในครั้งนี้จะทำให้บุคคลในสังคมที่มีข้อจำกัดต่อการใช้เทคโนโลยี หรือแรงงานบางกลุ่มที่ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เกิดความรู้สึกที่ถูกกีดกันสิทธิเสรีภาพ (Right Deprivation) ในฐานะปัจเจกบุคคล และไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างทัดเทียมกับผู้อื่นในสังคมตามที่ควรจะเป็น

งานวิจัยฉบับนี้มีสมมติฐานต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบันและจะยังพัฒนาไปอย่างก้าวกระโดดในอนาคตว่าอาจเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการพลิกโฉมเศรษฐกิจในอนาคตให้เกิดการเติบโตในรูปแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) สมมติฐานดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Toufani (2018 : 3) ที่ชี้ให้เห็นว่า “ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นหนึ่งในกระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นแบบทบทวีคูณซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนารูปแบบเฉพาะที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ส่งผลให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth หรือ Exonomics) ขึ้นไปจนกว่าศักยภาพของกระบวนการพัฒนาดังกล่าวจะหมดลง โดยที่การเติบโตแบบทบทวีคูณจะเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างพื้นฐานของกระบวนการพัฒนา”

ยิ่งไปกว่านั้น แนวคิดข้างต้นยังสอดคล้องกับความคิดเห็นของพสุ เดชะรินทร์ (2560) ที่มีใจความสำคัญว่า โลกในยุคปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และประชากรโลกมักจะประเมินสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตไว้ต่ำกว่าความเป็นจริง เนื่องจากคุ้นชินกับการคาดเดาเหตุการณ์ในอนาคตจากสถานการณ์ในอดีตด้วยอัตราที่สม่ำเสมอ (Linearly Expectation) ทว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในอัตราก้าวกระโดด (Exponential Growth) ที่หากประชาชนไม่ยอมปรับตัวตามหรือปรับตัวได้ช้า แม้กระทั่งกลุ่มที่พร้อมปรับตัวแต่มีระดับของการปรับตัวอย่างสม่ำเสมออาจจะทำให้ประชาชนในกลุ่มเหล่านี้ปรับตัวไม่ทันต่อการ

เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และอาจนำไปสู่การกลายเป็นบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในท้ายที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับงานศึกษาของ Droni (2010) ที่ชี้ว่า การพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วกว่าการพัฒนาของเทคโนโลยีที่เคยมีมาจะทำให้กลุ่มคนที่เชื้องช้าหรือไม่ยอมปรับตัวถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังเร็วขึ้นเท่านั้น เนื่องจากประโยชน์ที่เกิดขึ้นทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีไม่ได้กระจายไปสู่ประชาชนทุกกลุ่มในสังคม

นอกเหนือไปจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดการบริโภครในระดับที่สูงซึ่งเป็นการบริโภคที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในอนาคต หรือเพิ่มขึ้นในอัตราเร่งเมื่อทำการเปรียบเทียบกับช่วงเวลาที่ผ่านมา สอดคล้องกับแนวคิดของ Kurzweil (2001) ที่ได้เสนอกฎของผลตอบแทนที่เพิ่มขึ้นในอัตราเร่ง (Law of Accelerating Returns) ซึ่งระบุว่าความก้าวหน้าของกระบวนการพัฒนาใด ๆ จะเพิ่มขึ้นแบบทวีคูณ (Exponential) เมื่อเวลาผ่านไป ทั้งนี้ เมื่อนำความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีผนวกเข้ากับทฤษฎีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้นที่กล่าวไว้ข้างต้น อาจอนุมานได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวีคูณในอนาคตนั้นอาจทำให้ประเทศในกลุ่มที่พัฒนาแล้วสามารถบรรลุไปถึงขั้นอุดมภคภาได้ ขณะที่กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาซึ่งหมายรวมถึงประเทศไทยนั้นน่าจะขยับลำดับขั้นของการพัฒนาขึ้นมาอยู่ที่ขั้นเจริญเต็มวัย หรืออีกกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวีคูณอาจเป็นตัวขับเคลื่อนประเทศหรือสังคมให้หลุดพ้นจากภาวะการชะงักงันอยู่ในลำดับขั้นเดิมของการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกัน ก็อาจเป็นปัจจัยที่จุดรั้งไม่ให้ประเทศบรรลุเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากยังมีกลุ่มบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในสังคม

ทั้งนี้ ตามกรอบการพัฒนาประเทศไทยในปัจจุบันตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีนั้น เทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งปรากฏอยู่ในทุกยุทธศาสตร์ที่ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อขับเคลื่อนประเทศไทยให้ก้าวเข้าสู่การเป็นประเทศพัฒนาแล้วภายในปี 2580 โดยไม่ทอดทิ้งใครไว้เบื้องหลัง ซึ่งการใช้ประโยชน์จากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นในการยกระดับศักยภาพของประเทศไทยในทุกด้าน ทั้งด้านทรัพยากรมนุษย์ การผลิต การบริการ การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน รวมทั้งด้านความมั่นคงของประเทศจะช่วยให้เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ประชากรส่วนใหญ่ในสังคม ทว่า อาจกลายเป็นปัจจัยที่ยังเพิ่มข้อจำกัดให้แก่ประชากรกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มเดิมให้มีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมได้ยากยิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่าความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นกลับเป็นปัจจัยที่กระตุ้นให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมยิ่งทวีความรุนแรงและอาจนำไปสู่กระบวนการแตกออกเป็น 2 ชั้นในสังคมตามที่ระบุไว้ข้างต้น อันเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุซึ่งเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมและเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ของประเทศไทย ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะส่งผลให้เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีไม่อาจประสบความสำเร็จได้ เนื่องจากปัญหาความเหลื่อมล้ำยังคงปรากฏอยู่อันขัดต่อวิสัยทัศน์ความมั่งคั่ง ซึ่งส่งผลต่อวิสัยทัศน์ความมั่นคงให้ไม่สามารถบรรลุได้เช่นเดียวกันและนำไปสู่ความล้มเหลวของวิสัยทัศน์ความยั่งยืน

ฉะนั้น หัวใจสำคัญของกระบวนการพัฒนาในครั้งนี้ คือ การพัฒนาและส่งเสริมศักยภาพมนุษย์ในฐานะปัจเจกเพื่อให้แต่ละบุคคลมีศักยภาพและความพร้อมในการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมดิจิทัลอย่างราบรื่น และสามารถใช้ชีวิตได้อย่างเสรีตามที่ตนปรารถนาท่ามกลางบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยการพัฒนาศักยภาพของประชาชนในฐานะปัจเจกจะส่งผลให้แต่ละบุคคลมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศตามความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้ยุทธศาสตร์ในด้านอื่น ๆ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวสามารถสัมฤทธิ์ผลได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ยุทธศาสตร์การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม” และนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของการพัฒนาในท้ายที่สุด

อย่างไรก็ดี จากการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเศรษฐกิจและสังคมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลดังกล่าว ทำให้การที่จะใช้แนวคิดการพัฒนาระแสทางเลือกตามกรอบแนวคิด Capability Approach มาเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่นั้นอาจไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากในช่วงเวลาที่แนวคิดดังกล่าวริเริ่มขึ้นไม่มีเรื่องของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเหตุนี้ จึงอาจกล่าวได้ว่าการเลือกใช้แนวคิด Capability Approach ควบคู่ไปกับการพัฒนาระแสหลักในปัจจุบันนั้นจะต้องตระหนักให้ครอบคลุมมากกว่า 5 มิติที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น กล่าวคือ การพัฒนาศักยภาพของประชาชนทุกกลุ่มในสังคมจะต้องครอบคลุมไปถึงมิติทางด้านเทคโนโลยีด้วย เนื่องจากเทคโนโลยีนั้นได้ก้าวเข้ามามีบทบาทที่สำคัญต่อการดำเนินชีวิตประจำวันในปัจจุบัน จึงนับได้ว่าความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีนั้นจัดเป็นมิติใหม่ของ Capability Approach ที่ต้องคำนึงถึง ซึ่งแตกต่างไปจากการศึกษาของ Capability Approach เดิมในอดีตที่ช่วงเวลาดังกล่าวนั้นเทคโนโลยีไม่ได้มีอิทธิพลต่อการดำรงชีพและยังไม่เกิดความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างก้าวกระโดดเช่นในปัจจุบัน เพื่อลดโอกาสที่จะก่อให้เกิดบุคคลผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มใหม่ และกลุ่มที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้นกว่าเดิมอันเป็นปฏิปักษ์ต่อเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมท่ามกลางพลวัตของเทคโนโลยีที่ไม่หยุดนิ่ง

ฉะนั้น การระบุลักษณะของบุคคลที่มีโอกาสกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังรวมทั้งผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้นจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องทำการศึกษา เพื่อที่จะได้นำแนวทางการพัฒนาระแสทางเลือกที่ครอบคลุมถึงมิติด้านเทคโนโลยีนี้เข้าประยุกต์ใช้ในการขยาย

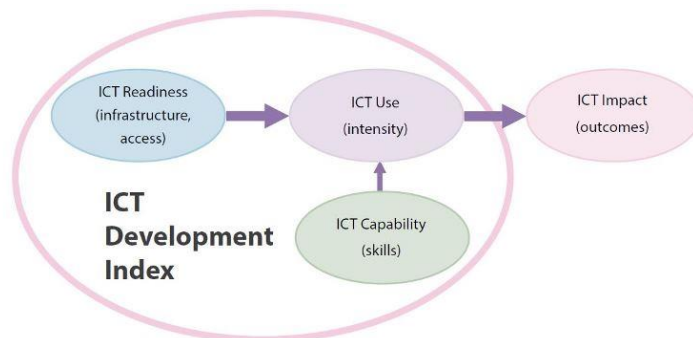
ศักยภาพความเป็นมนุษย์ของกลุ่มบุคคลดังกล่าวควบคู่ไปกับการใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลัก เพื่อเสริมสร้างโอกาสและเพิ่มคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนกลุ่มที่มีความเสี่ยงให้มีความพร้อมและสามารถก้าวไปได้ทันกับบุคคลกลุ่มอื่นในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงครั้งใหม่ที่กำลังจะมาถึง เพื่อให้สามารถบรรลุถึงกรอบเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ในอนาคต

ด้วยเหตุนี้ การชี้วัดระดับความรู้ทางเทคโนโลยี (Digital Literacy) จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการจำแนกกลุ่มบุคคลออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้สามารถเลือกใช้แนวทางการพัฒนาได้เหมาะสมกับบุคคลในแต่ละกลุ่ม โดยที่บุคคลที่มีความพร้อมในศักยภาพด้านต่าง ๆ ต่อการดำเนินชีวิตจะใช้แนวทางการพัฒนากระแสหลักเพื่อการพัฒนาความก้าวหน้าในชีวิตของบุคคลกลุ่มดังกล่าว ในขณะที่บุคคลที่ควรต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพเพิ่มเติมจะใช้แนวทางการพัฒนากระแสทางเลือกนี้ควบคู่ไปกับการพัฒนากระแสหลักเพื่อให้มีศักยภาพทัดเทียมกับผู้อื่น และก้าวไปพร้อมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างก้าวกระโดดที่กำลังจะมาถึงในระยะข้างหน้า สอดคล้องกับงานศึกษาของ Zher and Chye (2017) ที่ต้องการวัดระดับของความรู้ทางด้านเทคโนโลยีของประเทศต่าง ๆ เพื่อจะระบุถึงลักษณะของประเทศที่มีโอกาสกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังท่ามกลางความก้าวหน้าของเทคโนโลยี โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ประเทศที่มีประชากรมีระดับความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีที่ต่ำมีโอกาสกลายเป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง เนื่องจากระดับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศนั้นจะอยู่ในระดับที่ต่ำเช่นกัน นอกจากนี้ ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่าระดับการศึกษาที่มีความสัมพันธ์ในทิศทางที่เป็นบ่งชี้สนับสนุนต่อความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยี ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของงานวิจัยฉบับนี้ในแง่ที่ว่าพัฒนาที่มุ่งเน้นแต่เพียงด้านใดด้านหนึ่งไม่อาจประสบความสำเร็จได้ และความหมายของการพัฒนาในปัจจุบันควรต้องครอบคลุมไปถึงมิติทางด้านเทคโนโลยีด้วย

ทั้งนี้ กรอบการชี้วัดระดับความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีที่ใช้เป็นมาตรฐานสากล ถูกคิดค้นจากสหภาพโทรคมนาคมนานาชาติ (International Telecommunications Unions: ITU, 2017) เพื่อต้องการชี้วัดระดับการพัฒนาทางด้านไอซีทีของแต่ละประเทศทั่วโลกเมื่อเวลาผ่านไป แสดงดังแผนภาพที่ 2-4 โดยแบ่งการชี้วัดออกเป็น 3 ชั้น คือ การเข้าถึงโครงข่ายอินเทอร์เน็ตและอุปกรณ์ไอซีที (ICT Readiness) ระดับการใช้อุปกรณ์ไอซีทีในสังคม (ICT Use) และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้อุปกรณ์ไอซีทีที่มีประสิทธิภาพ (ICT Capability) อย่างไรก็ตาม กรอบแนวคิดดังกล่าวไม่สามารถชี้วัดระดับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีขั้นสูงที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคตได้ หรืออาจกล่าวได้กรอบการศึกษาข้างต้นเป็นเพียงตัวชี้วัดระดับความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีในขั้นพื้นฐานที่อาจไม่เพียงพอต่อการระบุถึงลักษณะของบุคคลที่มีโอกาส

กลายเป็นผู้ที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในอนาคตภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดิจิทัลอย่างรวดเร็ว

แผนภาพที่ 2-4 องค์ประกอบของดัชนีชี้วัดความก้าวหน้าทางไอซีที

ที่มา: International Telecommunications Unions, 2017.

ดังนั้น การศึกษาในครั้งนี้ได้ทำการขยายกรอบการศึกษาในการชี้วัดระดับความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีจากกรอบเดิมเพื่อให้ครอบคลุมถึงมิติต่าง ๆ ที่เพียงพอต่อการระบุถึงลักษณะของผู้ที่มีโอกาสกลายเป็นบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง โดยงานศึกษาของ Chetty et al. (2017 : 9-10) ได้ระบุถึงเกณฑ์ในการสร้างดัชนีชี้วัดความรู้ทางเทคโนโลยี (Digital Literacy Index) ที่แตกต่างไปจากกรอบเดิมที่เคยมีการศึกษาก่อนหน้า โดยดัชนีที่สร้างขึ้นใหม่นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในสากล สำหรับดัชนีดังกล่าวประกอบไปด้วยตัวชี้วัดความรู้ทางด้านเทคโนโลยี 5 ด้าน ได้แก่ ความรู้ด้านข้อมูล (Information Literacy) ความรู้ด้านไอซีที (ICT Literacy) ความรู้ด้านมีเดีย (Media Literacy) ความรู้ด้านการสื่อสาร (Communication Literacy) และความรู้ด้านเทคโนโลยี (Technology Literacy) ซึ่งในแต่ละองค์ประกอบของดัชนีสามารถจำแนกได้เป็น 3 มุมมอง ได้แก่ ด้านเทคนิค (Technical) ด้านการตระหนักรู้ (Cognitive) และด้านจริยธรรม (Ethical) แสดงดังตารางที่ 2-2 ทั้งนี้ ในด้านการตระหนักรู้นั้นจะครอบคลุมไปถึงความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้เพื่อการประกอบอาชีพ หรือใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน อันเป็นเกณฑ์ที่เพียงพอต่อการระบุถึงกลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้บริบทของเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างก้าวกระโดด

อย่างไรก็ดี กรอบแนวคิดข้างต้นยังไม่มีผู้นำไปใช้จริงในทางปฏิบัติสำหรับการคำนวณดัชนีการชี้วัดความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยี แต่พบว่ามีงานศึกษาเชิงประจักษ์ของประเทศอังกฤษ (Ecorys UK, 2016 : 1-2) ที่พยายามชี้วัดระดับความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีของ

ประชาชนในประเทศเพื่อความพร้อมในการก้าวเข้าสู่สังคมดิจิทัล โดยแบ่งการชี้วัดออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

1. การชี้วัดระดับความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นระดับที่ประชาชนทุกคนพึงมีเพื่อสามารถใช้ประโยชน์จากช่องทางดิจิทัลในการติดต่อสื่อสาร รวมถึงการทำกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้
2. ทักษะทางด้านดิจิทัลที่จำเป็นต่อการทำงาน บุคคลที่จะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีทักษะทางด้านดิจิทัลจะต้องเป็นบุคคลที่มีทักษะเพิ่มเติมจากทักษะพื้นฐาน กล่าวคือ สามารถประยุกต์นำเอาความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ ซึ่งจะแตกต่างกันไปในแต่ละสาขาอาชีพ
3. ทักษะทางด้านดิจิทัลสำหรับผู้เชี่ยวชาญทางด้านไอซีที บุคคลที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มนี้คือ ผู้ที่สามารถพัฒนาหรือสร้างสรรค์ผลผลิตใหม่ ๆ ทางด้านดิจิทัลได้ อาทิ การพัฒนาแอปพลิเคชันหรือซอฟต์แวร์

ตารางที่ 2-2 กรอบแนวคิดในการคำนวณองค์ประกอบของดัชนีชี้วัดความรู้ทางเทคโนโลยี

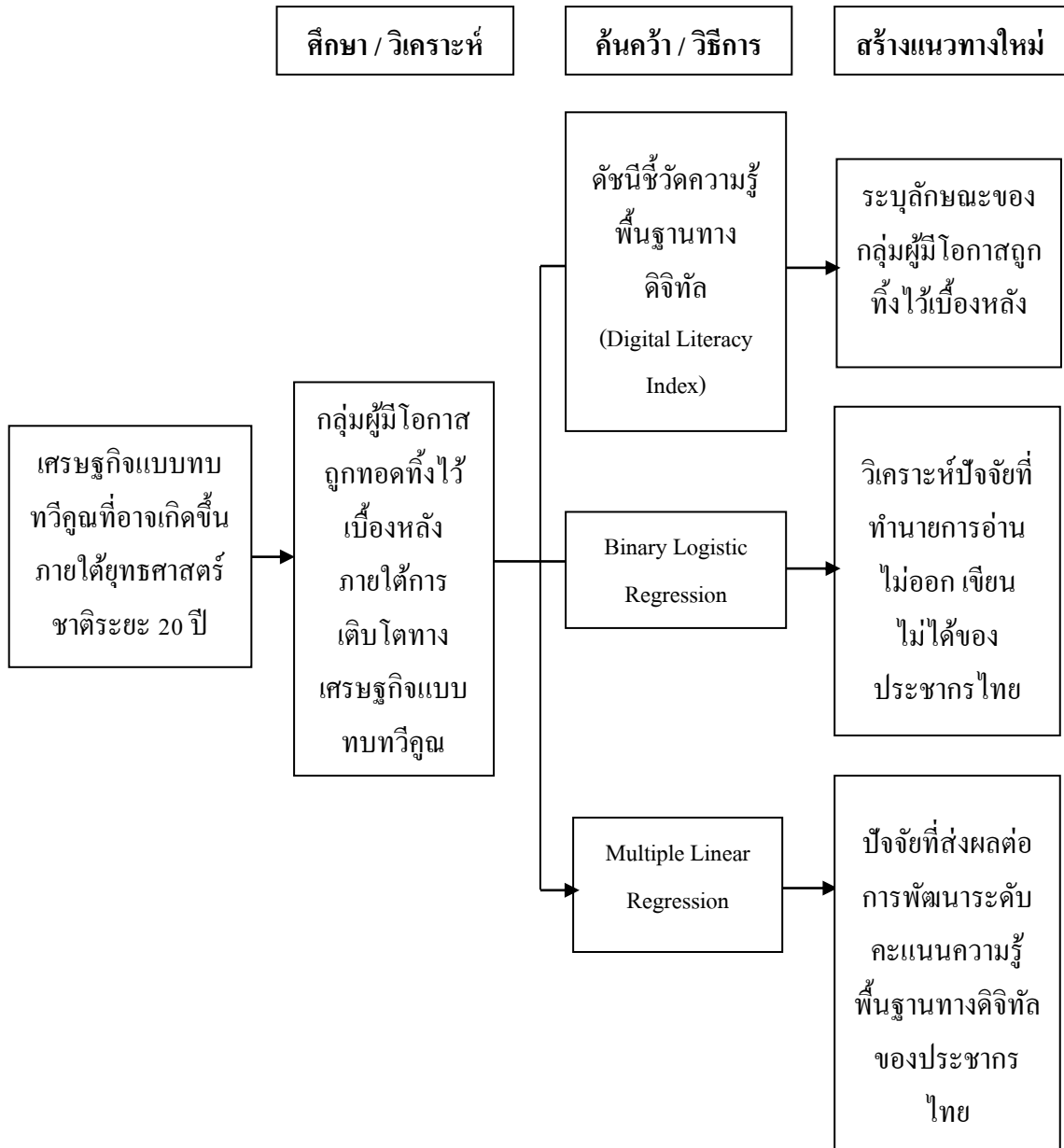
Type of Literacy	Perspective		
	Technical	Cognitive	Ethical
Information (Digital Content)	Access and Usage	Synthesis, Evaluation and Create	Appropriate Usage
Computer (Hardware and Software)	Usage	Evaluation and Problem Solving	Appropriate Usage
Media (Text, Image, Video, Social, Sound)	Navigation	Critique and Create	Assess Truthfulness
Communication (Non-Linear Interaction)	Develop and Use Content	Critique and Apply	Appropriate Usage
Technology (Tools for Life Situations)	Usage	Invent and Evaluate Tools	Appropriate Usage

ที่มา: Chetty et al., 2017.

จากกรอบการศึกษาของประเทศอังกฤษอาจนำมาสรุปได้ว่าบุคคลที่มีโอกาสถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้นกว่าเดิม คือ กลุ่มบุคคลที่ไม่มีทักษะทางด้านเทคโนโลยีและดิจิทัลขั้นพื้นฐาน เนื่องจากบุคคลกลุ่มนี้จะมีข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมจาก

การที่ไม่สามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้ ในขณะที่ กลุ่มบุคคลที่มีโอกาสถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มใหม่ที่อาจเกิดขึ้น คือ กลุ่มบุคคลที่มีเพียงทักษะขั้นพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีที่ใช้ในการดำเนินชีวิตเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำความรู้ดังกล่าวไปใช้เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานได้ ดังนั้น การที่จะสามารถระบุดึงลักษณะของบุคคลที่มีโอกาสกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังรวมถึงถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้นจะช่วยบรรเทาความรุนแรงของปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมลงได้ท่ามกลางกระแสความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว เนื่องจากจะสามารถใช้แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบุคคลกลุ่มดังกล่าวผ่านแนวคิดการพัฒนากระแสดวงเลือกควบคู่ไปกับการพัฒนากระแสหลักที่ได้ดำเนินมาแต่เดิม ซึ่งท้ายที่สุดจะช่วยให้ประเทศชาติบรรลุเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้

กรอบแนวคิดของการวิจัย

สรุป

การพัฒนาประเทศโดยใช้การพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ คือ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่เพียงด้านเดียวมีอาจทำให้ประเทศชาติบรรลุเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือเกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากผลของการพัฒนามิได้กระจายอย่างทั่วถึงไปสู่ทุกภาคส่วนในสังคม ส่งผลให้เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่มีใช้เพียงแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ และอาจนำไปสู่กระบวนการแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) ที่แบ่งแยกกลุ่มคนให้เกิดความรู้สึกแตกต่างอย่างมากจากกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ในสังคมในแง่ของการมีสิทธิเสรีภาพในการดำเนินชีวิต แม้ว่าจะเป็นพลเมืองในประเทศเดียวกันก็ตาม ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตทุกด้านในปัจจุบันที่อาจนำมาสู่การขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) ในอนาคตนั้นอาจก่อให้เกิดกระบวนการแตกแยกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ที่รุนแรงกว่าการแตกแยกทางสังคมที่เคยมีมาในอดีตอันเนื่องมาจากความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นในครั้งนี้จะทำให้บุคคลที่มีข้อจำกัดต่อการใช้เทคโนโลยีหรือแรงงานบางกลุ่มที่ถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยี อาทิ ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) เกิดความรู้สึกที่ถูกกีดกันสิทธิเสรีภาพ (Right Deprivation) ในฐานะปัจเจกบุคคล และไม่สามารถใช้ชีวิตได้อย่างทัดเทียมกับผู้อื่นในสังคมตามที่ควรจะเป็น อันนำมาซึ่งกลุ่มบุคคลที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มใหม่ที่ไม่สามารถก้าวไปได้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้อย่างผู้ที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มเดิมจะยิ่งถูกทิ้งเอาไว้ให้ไกลยิ่งขึ้น (Left Further Behind)

ดังนั้น การพัฒนาประเทศด้วยแนวคิดการพัฒนากระแสหลักแต่เพียงด้านเดียวไม่อาจทำให้ผลของการพัฒนาเกิดขึ้นทั่วถึงแก่ประชาชนทุกกลุ่มได้ จึงมีความจำเป็นที่ต้องนำแนวคิดการพัฒนากระแสทางเลือกอื่น ๆ เข้ามาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการพัฒนากระแสหลักที่ได้ทำมาแต่เดิม อันจะครอบคลุมถึงประชาชนทุกกลุ่มในสังคม และช่วยให้ประชาชนกลุ่มที่มีข้อจำกัดทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถก้าวไปพร้อมกับประชากรกลุ่มที่ไร้ซึ่งข้อจำกัดต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิต รวมทั้งก้าวทันกับคลื่นลูกใหม่ของการเติบโตทางเศรษฐกิจที่กำลังจะเกิดขึ้นอย่างก้าวกระโดด ซึ่งท้ายที่สุดแล้วการใช้แนวทางการพัฒนาทั้ง 2 แนวทางควบคู่กันไปจะทำให้สังคมหรือประเทศชาติสามารถก้าวเข้าสู่การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้เลือกใช้แนวคิดพัฒนามนุษย์ในมิติต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพและมีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตตามที่ตนเองต้องการโดยปราศจากข้อจำกัดต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม (Development as Freedom) อันเป็นที่รู้จักภายใต้กรอบการศึกษาที่เรียกว่า “Capability Approach” เป็นการพัฒนากระแสทางเลือกเพื่อการพัฒนาที่ครอบคลุมถึงประชาชนทุกกลุ่ม

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันเทคโนโลยีได้ก้าวเข้ามาเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลอย่างมากในการดำเนินชีวิต กระบวนการต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ การดำเนินทางเศรษฐกิจฉบับเคลื่อนบนดิจิทัลแพลตฟอร์มเกือบทั้งสิ้น นั่นหมายความว่า การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้มีเสรีภาพในการดำเนินชีวิตตามครรลองของแต่ละปัจเจกบุคคลควรหมายรวมถึงศักยภาพหรือความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีด้วย ทว่า การเข้าถึงเทคโนโลยีมีข้อจำกัดขั้นต่ำ คือ ความพร้อมและความรู้ความสามารถของปัจเจกชน ดังนั้น หากประเทศมีความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐานของเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย แต่ประชาชนขาดซึ่งทักษะและความพร้อมรวมถึงความรู้ความสามารถในระดับที่เพียงพอต่อการใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตแล้วนั้น ท้ายที่สุดประเทศชาติก็ไม่อาจบรรลุเป้าหมายของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้

ฉะนั้น หากต้องการขยายและพัฒนาศักยภาพของประชาชนในสังคมให้ครอบคลุมทุกมิติเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และเพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีเสรีภาพตามครรลองของแต่ละปัจเจกบุคคลได้โดยแท้จริงแล้วนั้น ความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีจึงเป็นศักยภาพในอีกด้านหนึ่งที่ควรได้รับการพัฒนาเป็นอย่างยิ่งควบคู่ไปกับการพัฒนาศักยภาพด้านอื่น ๆ ตามแนวคิดเดิมของ Capability Approach เพื่อลดโอกาสที่จะก่อให้เกิดบุคคลผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังกลุ่มใหม่ และกลุ่มที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้นกว่าเดิมอันเป็นปฏิปักษ์ต่อเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมท่ามกลางพลวัตของเทคโนโลยีที่ไม่หยุดนิ่ง

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยฉบับนี้ จะทำการศึกษาโอกาสของการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทยท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านทางเศรษฐกิจที่มีโอกาสเติบโตในรูปแบบทวิคูณในอนาคตด้วยแรงขับเคลื่อนที่สำคัญจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ภายใต้การใช้แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เป็นแม่บทของการพัฒนาประเทศ โดยการศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะระบุถึงลักษณะของบุคคลที่มีโอกาสกลายเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังรวมทั้งผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ไกลยิ่งขึ้น โดยทำการคำนวณดัชนีชี้วัดความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล รวมทั้งปัจจัยที่กระทบต่อการพัฒนาระดับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย เพื่อที่จะได้นำแนวทางการพัฒนากระแสรองที่ครอบคลุมถึงความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยี อันขยายจาก Capability Approach เข้าประยุกต์ใช้ในการขยายศักยภาพความเป็นมนุษย์ของกลุ่มบุคคลดังกล่าวควบคู่ไปกับการใช้แนวทางการพัฒนากระแสรองในการเสริมสร้างโอกาสและยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ประชาชนกลุ่มที่มีความเสี่ยงให้มีความพร้อมและความรู้ความสามารถที่เพียงพอให้สามารถก้าวไปได้ทันกับบุคคลกลุ่มอื่นในสังคมท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมครั้งใหม่ที่กำลังจะมาถึงในอนาคตอันใกล้

บทที่ 3

สถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย

การพัฒนาประเทศในช่วงก่อนปี 2530 มุ่งเน้นไปที่เป้าหมายการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงเพื่อหลุดพ้นจากการเป็นประเทศรายได้ต่ำ แต่การขยายตัวอย่างรวดเร็วของเศรษฐกิจในขณะนั้นกลับทำให้บางภาคส่วนของเศรษฐกิจและสังคมก้าวตามไม่ทันและหลุดวงโคจรของการพัฒนาประเทศ ดังนั้นแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของไทยในช่วงหลังปี 2530 เป็นต้นมา จึงมุ่งเน้นไปสู่การพัฒนาที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียของหลายภาคส่วนในสังคมนอกเหนือไปจากการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยการกำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (ปี 2530-2534) มีเป้าหมายหลักคือ การลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของคนในประเทศซึ่งเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม และเป็นจุดเริ่มต้นของการแก้ปัญหาความไม่เท่าเทียมของคนไทยที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน ในขณะที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) วางเป้าหมายให้คนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาประเทศ สะท้อนให้เห็นถึงความชัดเจนในการพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาที่มุ่งหวังให้ทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจก้าวเดินไปพร้อมกัน อย่างไรก็ดี แม้การพัฒนาประเทศในช่วงก่อนหน้าจะเริ่มให้ความสำคัญกับการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมหรือ Inclusive Growth แต่ไม่ได้กำหนดให้การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนาประเทศ จนมาถึงในปัจจุบันที่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (ปี 2560-2564) ได้กำหนดเป้าหมายให้การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเข้ามาเป็นหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม อีกทั้งเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ปี 2561-2580) เพื่อที่จะแก้โจทย์สำคัญของประเทศในการพัฒนาคนทุกคนให้มีส่วนร่วมไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม โดยมีเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญ โดยในบทนี้จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 5 ส่วน ดังต่อไปนี้

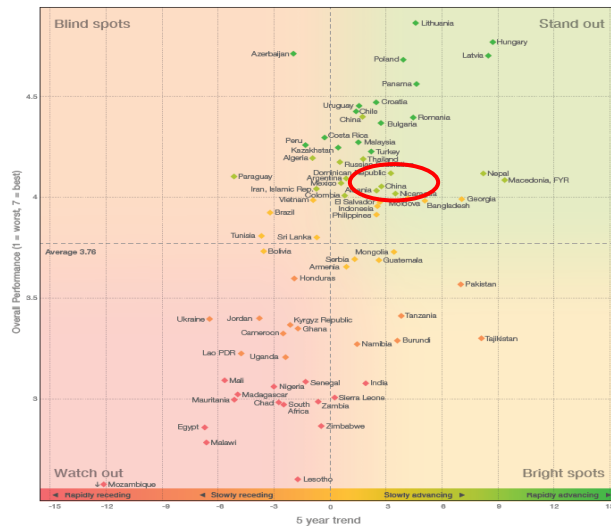
1. สถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยในปัจจุบัน
2. สถานการณ์การชี้วัดการพัฒนามนุษย์ในประเทศไทย
3. ความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประเทศไทยจะเผชิญในอนาคต
4. ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเติบโตอย่างทบทวิคูณ และการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย
5. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย

สถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยในปัจจุบัน

การพัฒนาเศรษฐกิจไทยในอดีตมุ่งเน้นไปที่อัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูง เพื่อหลุดพ้นจากประเทศรายได้ต่ำ ซึ่งไทยประสบความสำเร็จในการยกสถานะไปเป็นประเทศรายได้ปานกลางตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา สอดคล้องไปกับข้อมูลของสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) (2560) ที่ชี้ให้เห็นถึงการเติบโตทางเศรษฐกิจและรายได้ของประชากรที่ปรับตัวดีขึ้นเรื่อยมา เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานศึกษาของ Commission on Growth and Development (2008) ที่ระบุว่า เศรษฐกิจและรายได้ของประชากรไทยขยายตัวอย่างก้าวกระโดดจนเป็นตัวแทนหนึ่งใน 13 ประเทศที่ประสบความสำเร็จที่สุดในการพัฒนาเศรษฐกิจหลังช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือในช่วงปี 2503-2540 โดยรายได้ต่อหัวของประชากรไทยเพิ่มขึ้นราว 8 เท่า จากระดับรายได้ที่ 300 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อปี ในปี 2503 มาเป็นระดับรายได้ที่ 2,400 ดอลลาร์สหรัฐฯ ต่อคนต่อปี ในปี 2540 ซึ่งเป็นช่วงเดียวกันกับที่ไทยเริ่มจัดทำแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นไปตามเป้าหมายการเติบโต และสอดคล้องกับทฤษฎีการเติบโตทางเศรษฐกิจตามลำดับขั้น (นิรมล สุธรรมกิจ, 2547 : 4-6) ที่ประเทศไทยขณะนี้ยังติดอยู่ในลำดับขั้นที่ 3 หรือขั้นทะยานขึ้น

อย่างไรก็ดี ประเทศกำลังพัฒนาและประเทศพัฒนาแล้วที่ตกอยู่ในกลุ่มลำดับขั้นทะยานขึ้น ต่างต้องรับมือกับผลพวงของการพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ที่อยู่ในระดับสูง ดังเช่นข้อมูลเชิงประจักษ์ของธนาคารโลกในปี 2558 ดังแสดงในแผนภาพที่ 1-2 หน้าที่ 2 แสดงให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวที่สูงไม่อาจช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประชากรในประเทศได้อย่างแท้จริง สอดคล้องกับข้อมูลสถิติของ สศช. (2560) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาของเศรษฐกิจไทยที่รวดเร็วทำให้รายได้ต่อหัวประชากรเพิ่มขึ้นโดย แต่ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้กลับไม่ได้ลดลงอย่างที่ควรจะเป็น โดยสัดส่วนการถือครองรายได้ของกลุ่มร่ำรวยที่สุดร้อยละ 20 สุดท้ายต่อกลุ่มยากจนที่สุดร้อยละ 20 แรก ลดลงเพียงเล็กน้อยจากปี 2531 ที่อยู่ที่ 11.88 เท่า มาอยู่ที่ 10.16 เท่าในปี 2560 ดังแสดงในแผนภาพที่ 1-5 หน้าที่ 4 สะท้อนให้เห็นถึงการได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาที่ไม่เท่าเทียมและไม่ทั่วถึงระหว่างภาคส่วนของเศรษฐกิจและสังคม

แผนภาพที่ 3-1 การพัฒนาอย่างทั่วถึงจากรายงานการพัฒนาและการเติบโตอย่างทั่วถึงในปี 2560

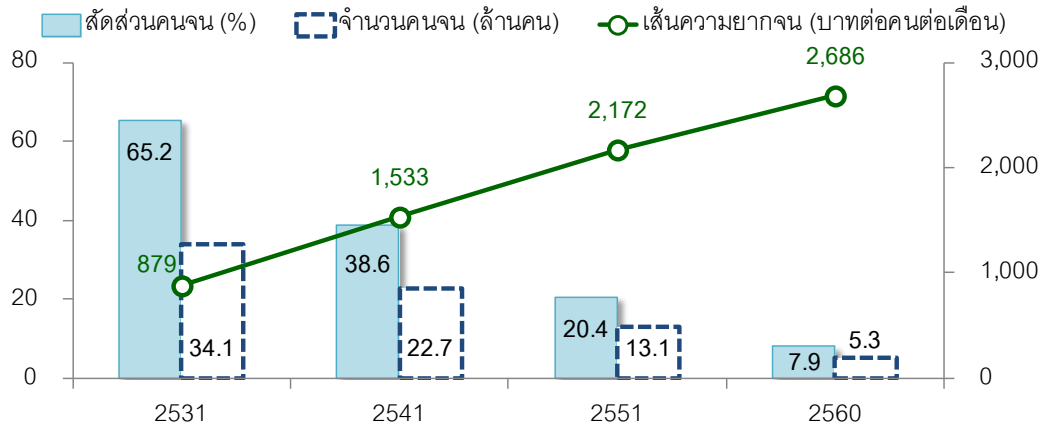
ที่มา: World Economic Forum(WEF), 2017.

ในทุกแผนพัฒนาเศรษฐกิจของไทยล้วนให้ความสำคัญกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นเป้าหมายหลักผ่านการยกระดับรายได้และผลผลิตในประเทศ ซึ่งเศรษฐกิจไทยเติบโตได้อย่างโดดเด่นและต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานศึกษาของ World Economic Forum (WEF) (2017) ที่ระบุว่า การพัฒนาและการเติบโตอย่างทั่วถึงของเศรษฐกิจไทยอยู่ในกลุ่มที่ค่อนข้างโดดเด่น (Stand Out) (แผนภาพที่ 3-1) เมื่อเทียบกับอีก 103 ประเทศทั่วโลก แต่ในทางกลับกัน ประเทศไทยติดอันดับที่ 1 ของโลกในด้านความเหลื่อมล้ำทางด้านการมั่งคั่ง (Inequality of Wealth) จากรายงานของ Credit Suisse Global Wealth (2018) ระบุว่าจำนวนประชากรที่ร่ำรวยร้อยละ 1 ของประเทศ (ประมาณ 500,000 คน) เป็นผู้ถือครองทรัพย์สินส่วนใหญ่ของประเทศมากถึงร้อยละ 66.9 ในปี 2561 ตอกย้ำให้เห็นว่า ยังมีประชากรบางส่วนที่สูญเสียประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจ และขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการเติบโตทางเศรษฐกิจ

การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมาส่วนหนึ่งเป็นไปเพื่อเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชากรและขจัดปัญหาความยากจน โดยธนาคารโลกประเมินสถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยจากการคำนวณสัดส่วนประชากรที่อยู่ภายใต้เส้นความยากจน (Poverty Line) พบว่า จำนวนประชากรยากจนต่อจำนวนประชากรทั้งประเทศมีสัดส่วนลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 42.3 ในปี 2543 มาอยู่ที่ร้อยละ 8.6 ในปี 2559 ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอานิสงส์มาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจที่นำไปสู่การจัดสรรทรัพยากรในประเทศที่ดีขึ้น ทำให้จำนวนคนยากจนในประเทศลดลง นับตั้งแต่เริ่มมีการบรรจุแผนการกระจายรายได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ส่งผลให้ประชากรยากจนลดลงเหลือ 5.3 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 7.9 ของประชากรทั้งประเทศ

ในปี 2560 ลดลงจากจำนวน 34.1 ล้านคน หรือร้อยละ 65.2 ของประชากรทั้งประเทศ ในปี 2531 (แผนภาพที่ 3-2)

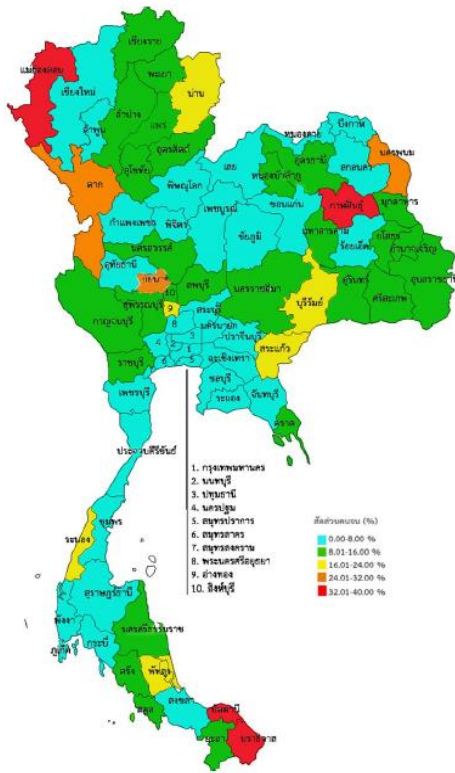
แผนภาพที่ 3-2 เส้นความยากจน สัดส่วนคนจน และจำนวนคนจนของไทยปี 2531-2560

ที่มา: สศช., 2560.

แม้ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจจะแสดงให้เห็นถึงปัญหาความยากจนในภาพรวมที่ลดระดับความรุนแรงเรื่อยมาในช่วง 30 ปี แต่เมื่อพิจารณาในรายพื้นที่จังหวัดแล้ว จะพบว่า ยังมีหลายพื้นที่ที่จังหวัดที่มีสัดส่วนคนจนอยู่ในระดับสูงกว่าร้อยละ 30 ของประชากรในจังหวัดทั้งหมด โดยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จังหวัดที่ประสบปัญหาความยากจนเรื้อรังและมีสัดส่วนคนจนสูงสุด 5 อันดับแรก (แผนภาพที่ 3-3) ยังคงเป็นพื้นที่เดิม ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยจังหวัดปัตตานี นราธิวาส แม่ฮ่องสอน กาฬสินธุ์ ตาก และบุรีรัมย์ ซึ่ง สศช. (2560) พบว่า ปัญหาความยากจนในจังหวัดเหล่านี้มีลักษณะเป็นวงจรอุบาทว์ (The Vicious Cycle of Poverty) ซึ่งถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น กล่าวคือ พ่อแม่ที่ยากจนไม่มีกำลังทรัพย์และศักยภาพเพียงพอที่จะส่งเสียบุตรหลานให้เล่าเรียนในระดับสูงได้ นอกจากนี้เด็กเหล่านั้นจำเป็นต้องออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อมาช่วยครอบครัวทำมาหากิน ส่งผลให้คนยากจนส่วนใหญ่มีการศึกษาค่ำกว่าระดับประถมศึกษา จึงทำให้ไม่มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง ส่งผลต่อความสามารถที่จำกัดในการเลือกอาชีพการงานที่มีรายได้สูงขึ้น อีกทั้งส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรมที่ได้รับผลตอบแทนต่ำ และไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง แม้คนยากจนจะสามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ได้ แต่ความสามารถในการชำระหนี้ก็อยู่ในระดับต่ำ ทำให้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ดังนั้นแล้ว การแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้ต้องเร่งพัฒนาคนให้มีศักยภาพสูงขึ้น ภาครัฐจำเป็นต้องเข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรเพื่อช่วยระงับวงจรของความยากจนในพื้นที่จังหวัดเหล่านี้

แผนภาพที่ 3-3 สัดส่วนคนยากจนรายจังหวัดในประเทศไทย ประจำปี 2560

จังหวัดที่ประสบปัญหายากจนเรื้อรังและมีสัดส่วนคนจนสูง

1. ปัตตานี
2. นราธิวาส
3. แม่ฮ่องสอน
4. กาฬสินธุ์
5. ดาก
6. บุรีรัมย์

จังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนสูงในปี 2560

1. ปัตตานี
2. นราธิวาส
3. แม่ฮ่องสอน
4. กาฬสินธุ์
5. นครพนม

ที่มา: สศช., 2560.

แม้จำนวนคนยากจนในประเทศจะลดลงในภาพรวม แต่การตกทอดความยากจนจากรุ่นสู่รุ่นที่ทำให้คนยากจนไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจนได้ ในขณะที่ความมั่งคั่งของคนรวยในรุ่นพ่อแม่กลับส่งเสริมต้นทุนชีวิตที่ดีของคนในรุ่นถัดไป ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ยังคงอยู่และมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้นในสังคม นอกจากนี้ ยิ่งในปัจจุบันที่ประเทศไทยกำลังเผชิญปัญหาโครงสร้างประชากรอย่างการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุด้วยแล้ว ยิ่งซ้ำเติมปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ให้รุนแรงขึ้น กล่าวคือ ผู้สูงอายุบางส่วนไม่ได้เตรียมพร้อมทางการเงินสำหรับการเข้าสู่วัยเกษียณ จึงทำให้เข้าสู่วัยชราอย่างยากจน ในขณะที่ลูกหลานวัยแรงงานจำต้องรับภาระทางการเงินเพิ่มขึ้นในการดูแลผู้สูงอายุ โดยอัตราการพึ่งพิง (Dependency Ratio) ของประชากรวัยแรงงาน 4.1 คนรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 1 คน ในปี 2561 จะกลายเป็นประชากรวัยแรงงาน 2.4 คนรับภาระเลี้ยงดูผู้สูงอายุ 1 คน ในอนาคตปี 2572 ทำให้ลูกหลานในรุ่นถัดไปมีรายได้ส่วนเพิ่มลดลงจนไม่สามารถนำไปพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อเพิ่มพูนรายได้ในอนาคตได้

แผนภาพที่ 3-4 ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมที่ไทยเผชิญ

ดังนั้น รูปแบบวิถีทางการพัฒนาประเทศที่จะทำให้ทุกภาคส่วนเติบโตไปพร้อมกันได้ตามวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี จึงควรวางเป้าประสงค์ในการกำหนดนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในหลายมิติและสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรของประเทศ เช่น การศึกษาที่มีคุณภาพเสมอกันและการสาธารณสุขที่ดี เป็นต้น ซึ่งจะช่วยโน้มนำให้บุคลากรภายในประเทศสามารถพัฒนาตัวเองในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศในอนาคตที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีได้ โดยในส่วนนี้จะกล่าวถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่ประเทศไทยกำลังเผชิญอยู่ ดังต่อไปนี้

1. ความเหลื่อมล้ำในมิติด้านเศรษฐกิจ

ประเทศไทยเผชิญปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านเศรษฐกิจมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็นผลพวงจากการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีต โดยคนที่มีรายได้สูงมีโอกาสเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาชีวิตในด้านต่าง ๆ ทั้งการศึกษาที่ดี สุขภาพที่ดี และอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดี กลายเป็นบุคคลที่มีคุณค่าในตัวเองและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวต่อไป นอกจากนี้คนร่ำรวยนั้นยังมีคนที่ได้รับสืบทอดความมั่งคั่งมาจากรุ่นก่อนทำให้คนกลุ่มนี้ได้รับโอกาสที่ดีมาตั้งแต่เกิด สอดคล้องกับงานศึกษาของธนาคารโลกที่จัดทำดัชนีความมั่งคั่งที่ส่งผ่านข้ามรุ่น (Intergeneration Privilege) พบว่าระดับการศึกษาของเด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่มีรายได้สูงมีโอกาสที่เด็กถึงร้อยละ 47.68 ที่จะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีรายได้สูงเช่นเดียวกับรุ่นพ่อกับแม่ ขณะที่คนอีกกลุ่ม

คือคนที่พัฒนาตนเองเพื่อไขว่คว้าโอกาสด้านต่าง ๆ จนเป็นบุคคลที่มีคุณค่า สามารถสะสมความมั่งคั่งร่ำรวยได้ด้วยตัวเองจนกระทั่งมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวต่อไป จึงเป็นโจทย์สำคัญว่าจะทำอย่างไรให้คนทุกคนมีรับรายได้เท่าเทียมกัน มีที่ดินทำกินและสามารถเข้าถึงสินเชื่อเพื่อมายกระดับชีวิตหลุดพ้นจากความยากจนและได้รับโอกาสที่ดีตามมา

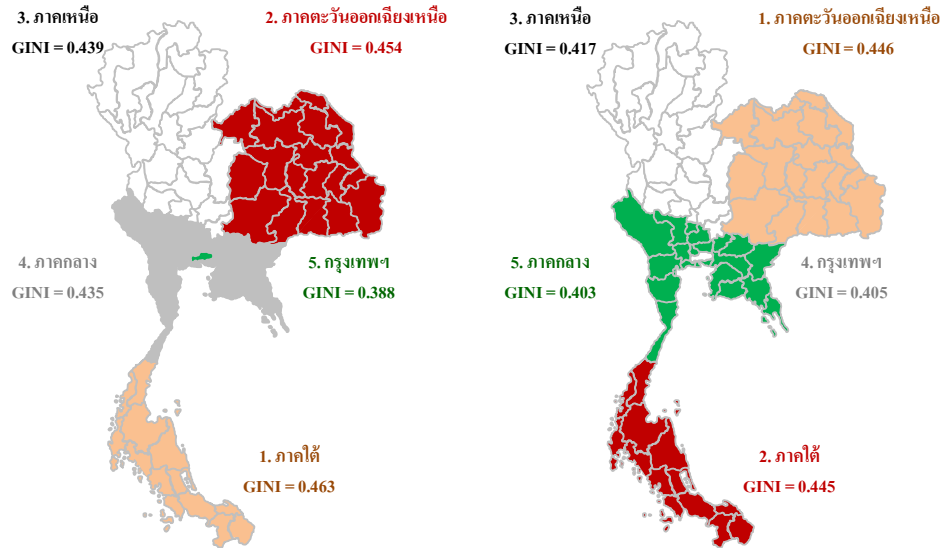
1.1 ความเหลื่อมล้ำทางด้านการรายได้ เป็นปัญหาสำคัญที่อยู่คู่ประเทศไทยมาอย่างยาวนาน แม้ภาครัฐจะพยายามแก้ไขปัญหานี้มามากกว่า 30 ปีแล้วก็ตาม โดยธนาคารโลกว่าความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของไทยผ่านสัมประสิทธิ์จีนิ (GINI Coefficient) พบว่า สัมประสิทธิ์จีนิของไทยปรับตัวลดลงจากเดิมที่ 0.487 ในปี 2531 มาอยู่ที่ 0.453 ในปี 2560 สะท้อนภาพความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของประเทศไม่ได้ปรับตัวดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ (เอ็นนู ซื่อสุวรรณ, 2561) นอกจากนี้ปัจจัยเชิงพื้นที่ยังเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ โดยเฉพาะภาคใต้ยังเป็นภูมิภาคที่มีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้สูงที่สุด ส่วนหนึ่งเนื่องมาจากความห่างไกลจากจังหวัดศูนย์กลางประเทศ จึงทำให้การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานและความช่วยเหลือภาครัฐเป็นไปได้ยากลำบากกว่า ยิ่งจังหวัดที่อยู่ชายแดนของประเทศ เช่น ยะลา ปัตตานี นราธิวาส ยิ่งมีความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้สูง (แผนภาพที่ 3-5) สอดคล้องกับงานศึกษาของ ฌัฐพล แสงอรุณ (2561) ที่ระบุว่า ความเหลื่อมล้ำในระดับประเทศจะมีแนวโน้มที่ดีขึ้น แต่ก็ซ่อนความเหลื่อมล้ำภายในกลุ่มจังหวัด ซึ่งหากยังไม่สามารถแก้ปัญหาลงมาถึงระดับจังหวัดได้ คงยากที่จะทำให้การกระจายรายได้ของคนในสังคมมีความเท่าเทียมกันยิ่งขึ้น

ในปัจจุบันปัญหาความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ของประชากรไทยมีความสลับซับซ้อนเพิ่มขึ้น จากที่เป็นปัญหาความต่างชั้นของรายได้ระหว่างกลุ่มคนรวยกับกลุ่มคนจน แต่ทุกวันนี้เริ่มมีสัญญาณการทิ้งห่างของรายได้ภายในกลุ่มคนจนด้วยตนเองและภายในกลุ่มคนรวยด้วยตนเอง กล่าวคือ ระดับรายได้ของประชากรระหว่างกลุ่มคนรวยที่สุดร้อยละ 10 กับกลุ่มคนจนที่สุดร้อยละ 10 ยังทิ้งห่างกันแทบไม่เปลี่ยนแปลงจากที่เคยห่างกัน 20 เท่าตัวในปี 2531 เป็น 19.3 เท่าตัวในปี 2560 ขณะที่ถ้าพิจารณาถักลงมาในกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ล่างที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) ในประเทศไทยก็มีความทิ้งห่างกันของรายได้ยิ่งกว่าเดิม โดยเฉพาะกลุ่มประชากรยากจนร้อยละ 10 ที่สองต่อกลุ่มยากจนร้อยละ 10 แรก จากที่รายได้ห่างกัน 1.58 เท่า ในปี 2535 เพิ่มมาอยู่ที่ 1.75 เท่า ในปี 2560 ยิ่งตอกย้ำความไม่เท่าเทียมทางด้านรายได้ภายในกลุ่มคนจนที่เกิดขึ้น (แผนภาพที่ 3-6)

แผนภาพที่ 3-5 แสดงความเหลื่อมล้ำด้านรายได้รายภาคในปี 2531 เทียบกับปี 2560

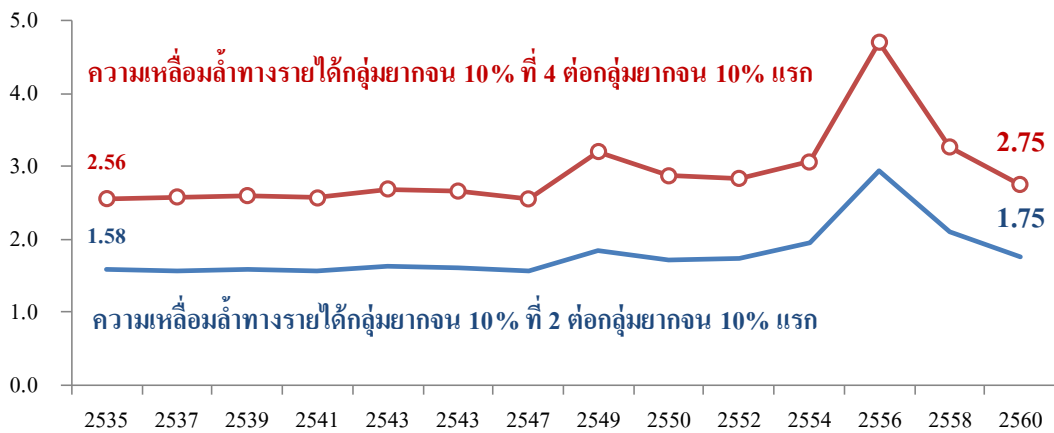
2531: GINI (avg) = 0.487

2560: GINI (avg) = 0.453

ที่มา: สศช., 2560.

แผนภาพที่ 3-6 การแบ่งชั้นของประชากรร้อยละ 40 ล่างที่มีรายได้ต่ำสุด (Bottom 40) (เท่าตัว)

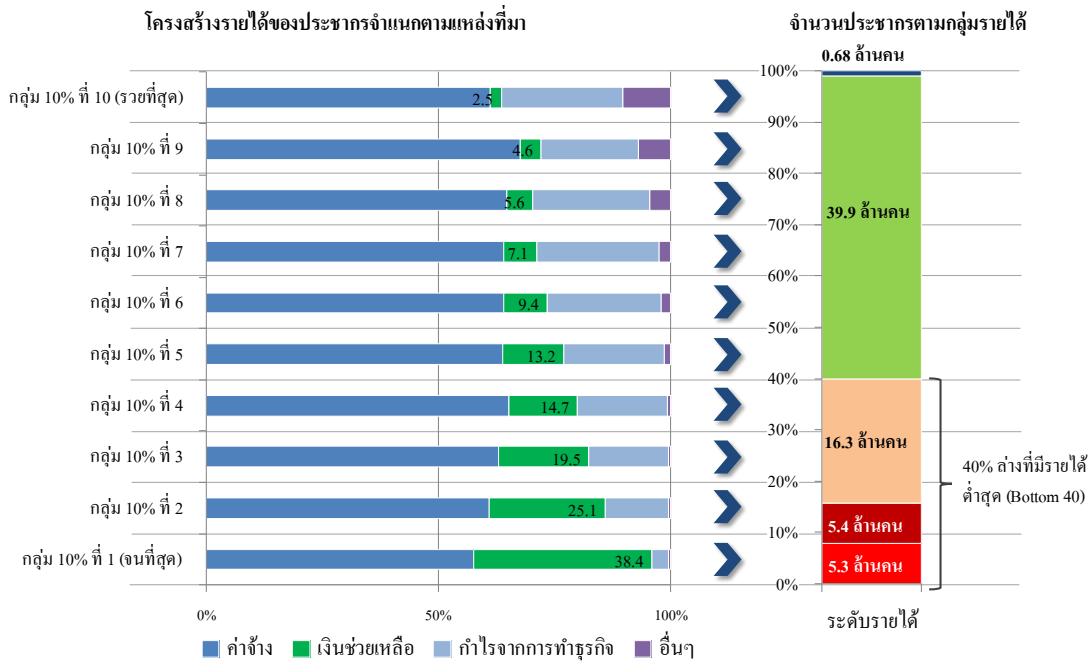

ที่มา: สศช., 2560.

นอกจากนี้ การกระจายรายได้ยังเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้คนเข้าถึงโอกาสต่าง ๆ ในชีวิต ประชากรแต่ละกลุ่มมีแหล่งที่มาของรายได้ต่างกันค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะประชากรกลุ่ม Bottom 40 พึ่งพาเงินช่วยเหลือในการดำรงชีพค่อนข้างมาก และยิ่งยากจนก็ยิ่งต้องการเงินช่วยเหลือมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยกลุ่มนี้มีจำนวนประมาณ 27.1 ล้านคน ในปี 2560 ซึ่งในกลุ่มนี้ร้อยละ 38.7 เป็นคนยากจนและคนเกือบจน โดยเฉพาะคนเกือบจนที่มีประมาณ 5.4 ล้านคน มีความเสี่ยงที่จะตกมาอยู่ในกลุ่มคนจนได้ค่อนข้างง่าย (สศช., 2560) ขณะเดียวกันระดับรายได้ก็เป็นตัวบ่งชี้การใช้จ่ายของ

ประชาชนด้วยเช่นกันซึ่งคนจนและคนเกือบจนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ไม่ทำงานหารายได้ รวมทั้งมีลักษณะเป็นครัวเรือนสูงอายุ ทำให้ต้องพึ่งพารายได้จากรัฐในการดำรงชีพร้อยละ 38.4 ที่มาจากเงินสงเคราะห์ผู้พิการ และเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ขณะที่ประชากรที่มีรายได้สูงขึ้นจะพึ่งพาเงินในส่วนนี้ลดน้อยลงเรื่อย ๆ (แผนภาพที่ 3-7)

แผนภาพที่ 3-7 โครงสร้างรายได้ของกลุ่มประชากรปี 2560

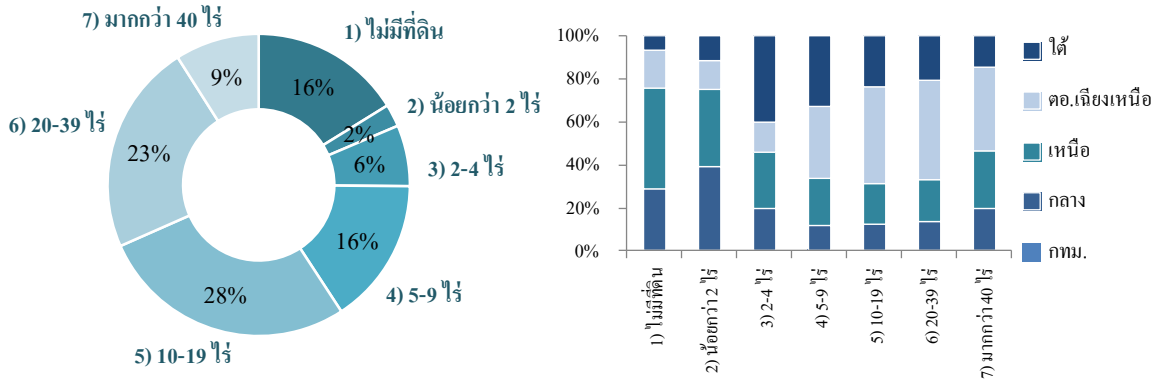
ที่มา: สศช., 2560.

1.2 ความเหลื่อมล้ำในการถือครองที่ดินทำกิน งานศึกษาของดวงมณี เถาวกุล (2559) ชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันทางด้านความมั่งคั่งและการถือครองที่ดินทำกินของประชากรไทย จะเห็นได้ว่า ประชากรที่มีเศรษฐฐานะดีเป็นกลุ่มที่ได้ครอบครองที่ดินเป็นส่วนใหญ่ โดยครัวเรือนเพียงร้อยละ 20 เป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้มากที่สุดร้อยละ 10 แรก และถือครองที่ดินที่มีมูลค่าครึ่งหนึ่งของประเทศ ขณะที่ครัวเรือนอีกร้อยละ 80 ถือครองที่ดินที่เหลืออีกครึ่งหนึ่ง ซึ่งกลุ่มคนยากจนและเกษตรกรล้าวนเผชิญวงจรอุบาทว์ของความยากจนซึ่งนำไปสู่การสูญเสียที่ดินทำกินและการไร้หลักแหล่งที่พักพิงเป็นลำดับ เนื่องจากเกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงที่ดินทำกิน ระบบชลประทานและสินเชื่อในระบบได้ นำไปสู่การกู้ยืมสินเชื่อในระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงเกินกฎหมายกำหนด จนในที่สุดก็มีโอกาสที่จะต้องสูญเสียที่ดินไปอีกเพราะความยากจน

ข้อมูลสถิติของ สศช. (แผนภาพที่ 3-8) แสดงให้เห็นว่า ในปี 2560 ประเทศไทยมีการกระจายการถือครองที่ดินขนาด 10-19 ไร่ มากที่สุดถึงร้อยละ 28 มีครัวเรือนไทยเพียงร้อยละ

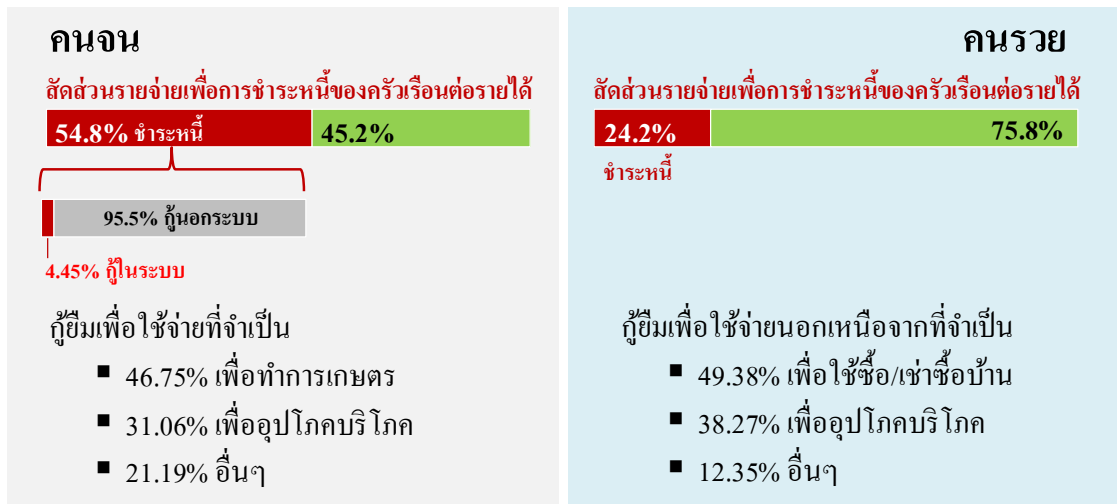
ละ 9 ที่ได้ครอบครองที่ดินขนาดใหญ่กว่า 40 ไร่ และครัวเรือนที่ทำการเกษตรไม่มีที่ดินทำกินมากถึง ร้อยละ 47.02 ซึ่งกระจุกตัวอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย

แผนภาพที่ 3-8 การถือครองที่ดินของครัวเรือนที่ทำการเกษตรในปี 2560

ที่มา: สศช., 2560.

แผนภาพที่ 3-9 สัดส่วนรายจ่ายเพื่อการชำระหนี้ของครัวเรือนต่อรายได้ครัวเรือนปี 2560

ที่มา: สศช., 2560.

1.3 ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงสินเชื่อและแหล่งเงินทุน ครัวเรือนที่ยากจนก็สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ โดยครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำสุดมีการกู้ยืมมากที่สุดคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 56.25 ของรายได้ ขณะที่ครัวเรือนสถานะทางเศรษฐกิจดีสุดมีการกู้ยืมคิดเป็นร้อยละ 49.72 ของรายได้ โดยหนี้เฉลี่ยของครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจต่ำสุดคือ 106,442 บาท และครัวเรือนที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดีสุดมีหนี้ 920,176 บาท ซึ่งสถิติด้านนี้ชี้ว่าครัวเรือนยากจนต้องการเงินกู้เพื่อใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต และเข้าถึงแหล่งเงินกู้ในระบบมากกว่าในระบบทำให้มีภาระด้านดอกเบี้ยตามมาจนกลายเป็นภาระในการชำระหนี้ที่สูงเกินกว่าครึ่งของรายได้

อยู่ที่ร้อยละ 54.8 ของรายได้ สูงกว่าครัวเรือนร่ำรวยที่อยู่ที่ร้อยละ 24.2 ของรายได้ (แผนภาพที่ 3-10) อนึ่ง ด้วยภาวะเช่นนี้ทำให้ประชากรยากจนยากจะหลุดพ้นจากความยากจนนี้ไปได้จากภาวะหนี้สินที่จำเป็นต้องกู้ยืม แต่ก็ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินกู้ที่พร้อมจะช่วยบรรเทาปัญหา สวนทางกับครัวเรือนที่ร่ำรวยที่สามารถบริหารจัดการได้ดีกว่า

2. ความเหลื่อมล้ำในมิติด้านการศึกษา

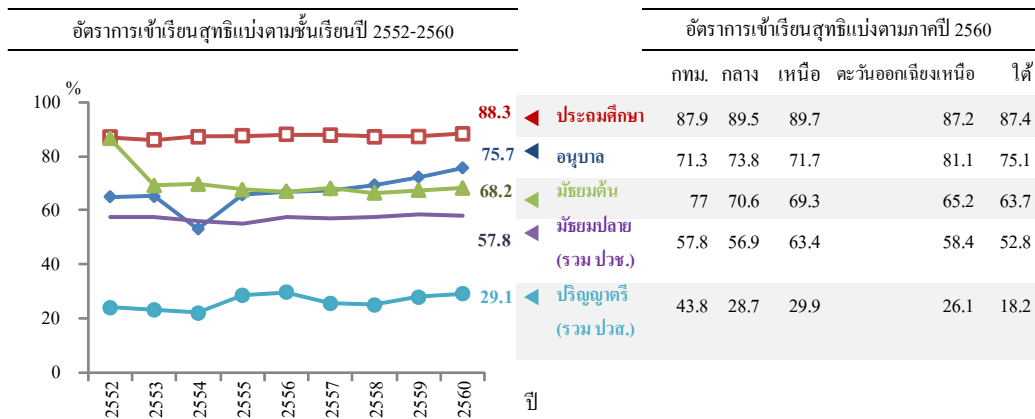
ดัชนีชี้วัดทางการศึกษาเป็นหนึ่งเครื่องมือที่สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมในด้านต่าง ๆ ของคนในสังคมไทย เนื่องจากการศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างโอกาสให้ชีวิตมีคุณค่า แม้คุณภาพการศึกษาไทยในภาพรวมจะปรับตัวดีขึ้นแต่ก็ยังอยู่ในลำดับรั้งท้ายเมื่อเทียบกับประเทศทั่วโลกจากจำนวนทั้งหมด 74 ประเทศ ตามรายงานการชี้วัดด้านคุณภาพในระดับนานาชาติ Programme for International Student Assessment (PISA) ที่จัดทำโดย OECD ซึ่งสอดคล้องกับศึกษาของดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ (2560) และรายงานของ สศช. (2560) แต่มีความต่างกันว่าความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาของไทยมีสาเหตุจากการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาที่ไม่เหมาะสม เช่น สถานศึกษา อุปกรณ์การเรียน ครู เป็นต้น และระดับรายได้ของครัวเรือนที่ต่างกัน ดังนี้

การจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา จากงานศึกษาของดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ (2560) ที่ใช้ดัชนีความขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอน (คอมพิวเตอร์ สื่อการเรียนการสอน หนังสือในห้องสมุด) มาอธิบายสาเหตุความไม่เท่าเทียมทางการศึกษาในประเทศไทยมีที่มาที่ไปจากการขาดแคลนอุปกรณ์การเรียนการสอนมากกว่าประเทศในกลุ่ม OECD และประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และแปซิฟิก (East Asia and the Pacific: EAP) อีกทั้งการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาของไทยก็มีความไม่เท่าเทียมกันสูง โดยเฉพาะปัญหาการขาดแคลนครูผู้สอน นอกจากนี้ จากสถิติของไทยในการสำรวจโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ในปี 2553 รายงานว่า การขาดแคลนครูเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นตั้งแต่ระดับการศึกษาในชั้นประถมศึกษา โดยร้อยละ 56 ของห้องเรียนในโรงเรียนประถมมีจำนวนครูเฉลี่ยน้อยกว่า 1 คนต่อห้องเรียน หมายความว่า โรงเรียนประถมส่วนใหญ่มีครูไม่เพียงพอต่อจำนวนนักเรียน และครูหนึ่งคนจะต้องรับภาระการสอนในหลายชั้นและหลายวิชา นำมาซึ่งผลลบต่อคุณภาพการศึกษาที่นักเรียนได้รับ โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ชนบทที่นักเรียนส่วนใหญ่จะมาจากครอบครัวที่มีความเสียเปรียบทางด้านเศรษฐกิจสถานะอยู่แล้ว สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักข่าวอิศรา (2560) ที่กล่าวว่า คุณภาพของโรงเรียนในเมืองกับในชนบทมีความแตกต่างกัน โดยเป็นผลจากการลงทุนด้านทรัพยากรของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน

ขณะที่ข้อมูลสถิติของ สศช. (2560) ชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงการศึกษาในระดับสูงหรือการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งส่วนหนึ่งเนื่องมาจากสถานศึกษาใน

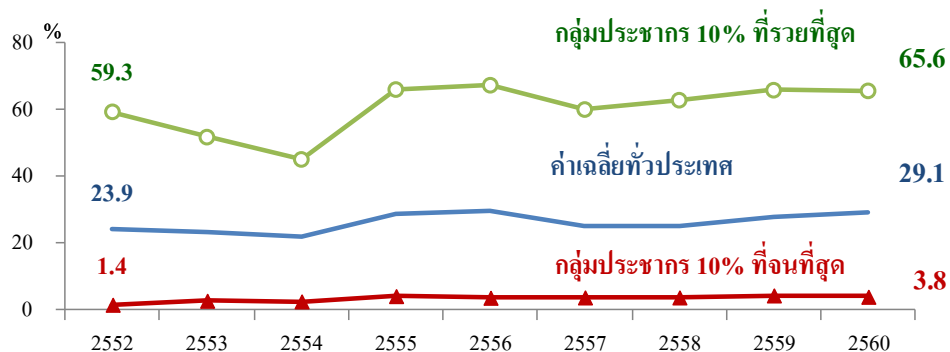
ระดับสูงกระจุกตัวอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นหลัก และการศึกษาภาคบังคับที่รัฐบาลกำหนดให้เรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ส่วนในระดับการมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้นไปโดยสมัครใจ และในระดับอุดมศึกษาก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพทางรายได้ของครัวเรือน ทำให้ในภาพรวม การศึกษาในระดับสูงขึ้นจะมีอัตราการเข้าเรียนที่ต่ำลง โดยวัดจากอัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) เทียบจะไม่ต่างจากอดีตทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (รวม ปวช.) เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 57.3 ในปี 2552 มาเป็นร้อยละ 57.8 ในปี 2560 เช่นเดียวกับอัตราการเข้าเรียนในระดับปริญญาตรี (รวม ปวส.) เพิ่มจากร้อยละ 23.9 ในปี 2552 มาเป็นร้อยละ 29.1 ในปี 2560 ซึ่งการศึกษาในระดับปริญญาตรีไม่เพียงมีอัตราการเข้าเรียนที่ต่ำแล้ว จำนวนการเข้าเรียนยังกระจุกตัวอยู่เฉพาะในกรุงเทพฯ สูงที่สุดที่ร้อยละ 43.8 สูงกว่าภาคอื่น (ภาคใต้ต่ำสุดที่ร้อยละ 18.2) สะท้อนความไม่เท่าเทียมในการจัดสรรทรัพยากรทางการศึกษาก่อนข้างชัดเจน (แผนภาพที่ 3-10)

แผนภาพที่ 3-10 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) (ร้อยละ)

ที่มา: สศช., 2560.

แผนภาพที่ 3-11 อัตราการเข้าเรียนสุทธิ (Net Enrolment Rate) ในระดับปริญญาตรี (รวม ปวส.)

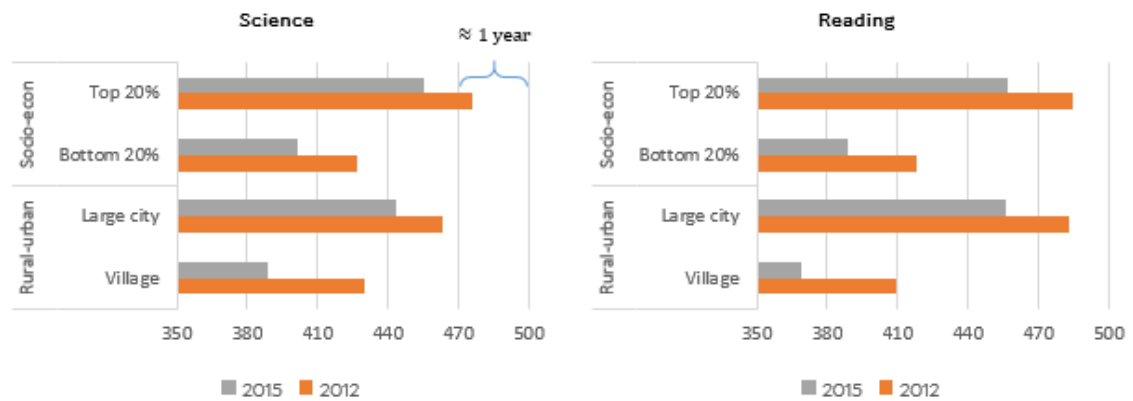

ที่มา: สศช., 2560.

นอกจากนี้ ระดับรายได้ของครัวเรือนยังมีผลต่อความไม่เท่าเทียมของโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาด้วยเช่นกัน จะเห็นได้จากข้อมูล สศช. (2560) เเอ็นนู ชื่อสุวรรณ (2561) และเดชรัด

สุขกานิด (2561) ที่ชี้ให้เห็นว่า เด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่รวยที่สุดร้อยละ 10 แรกของไทย (แผนภาพที่ 3-11) มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับปริญญาตรีสูงที่สุดมาโดยตลอด โดยมากถึงร้อยละ 65.6 ในปี 2560 จากที่ร้อยละ 59.3 ในปี 2552 แตกต่างจากเด็กที่อยู่ในครัวเรือนที่จนที่สุดร้อยละ 10 สุดท้ายของประเทศ มีอัตราการเข้าเรียนสุทธิในระดับอุดมศึกษาเพียงร้อยละ 3.8 เท่านั้น ซึ่งขยับขึ้นเล็กน้อยจากร้อยละ 1.4 ในปี 2552 และเป็นระดับที่ต่ำที่สุดเช่นกัน นอกจากนี้ สัดส่วนการเข้าถึงโครงการกู้ยืมเพื่อการศึกษาของครัวเรือนยากจนยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับชนชั้นกลาง ทั้งนี้ จากข้อมูลที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า แม้รายได้ครัวเรือนจะปรับตัวดีขึ้นในภาพรวม แต่ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษายังคงอยู่

แผนภาพที่ 3-12 ความเหลื่อมล้ำด้านทักษะทางวิทยาศาสตร์และทักษะการอ่าน

ที่มา: ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์, 2560.

นอกจากนี้ คุณภาพการศึกษาเมืองใหญ่ก็ต่างกับพื้นที่ในชนบท โดยงานศึกษาของดิลกะ ลัทธพิพัฒน์ (2560) ที่ชี้ว่าฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมีผลต่อคุณภาพการศึกษา โดยวิเคราะห์จากดัชนีชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมหรือ ESCS (Economic, Social, and Cultural Status) ที่ชี้วัดความเหลื่อมล้ำของคะแนน PISA อาทิ ช่องว่างของทักษะทางวิทยาศาสตร์ระหว่างนักเรียนจากครอบครัวที่มีฐานะ ESCS ในกลุ่มร้อยละ 20 บนสุดของกลุ่มประชากร กับร้อยละ 20 ต่ำสุดของกลุ่มประชากร เพิ่มขึ้นจาก 1.6 ปีการศึกษาในปี 2555 เป็น 1.8 ปีการศึกษาในปี 2557 และนักเรียนที่อยู่ในกลุ่มฐานะ ESCS ร้อยละ 20 ต่ำสุดของกลุ่มประชากร ตามหลังนักเรียนในกลุ่มร้อยละ 20 บนสุดของกลุ่มประชากร ถึง 2.3 ปีการศึกษา ในการประเมินในรอบปี 2557 นอกจากนี้ คุณภาพการศึกษาในเมืองยังทิ้งห่างการศึกษาในระดับหมู่บ้านยิ่งขึ้น โดยนักเรียนในโรงเรียนประจำหมู่บ้านมีทักษะทางวิทยาศาสตร์ตามหลังนักเรียนในเมืองใหญ่เพิ่มขึ้นจาก 1.1 ปีการศึกษา เป็น 1.8 ปีการศึกษาในช่วงเวลาเดียวกัน ในส่วนของทักษะการอ่านของนักเรียนในโรงเรียนประจำหมู่บ้านนั้นมีทักษะตามหลังนักเรียนในเมืองใหญ่ถึงเกือบ 3 ปีการศึกษา (แผนภาพที่ 3-12)

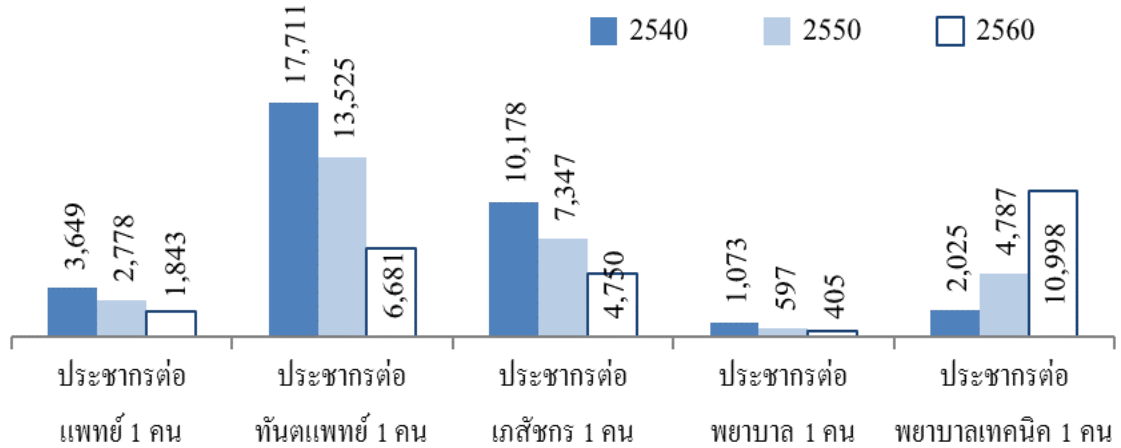
3. ความเหลื่อมล้ำในมิติด้านสาธารณสุข

มิติด้านการรับบริการทางสาธารณสุขของประเทศไทยสะท้อนการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยได้ค่อนข้างโดดเด่นเมื่อเทียบกับมิติอื่น ๆ แต่การกระจายของบุคลากรทางการแพทย์ยังเป็นปัญหาใหญ่ โดยตั้งแต่รัฐบาลประกาศใช้ระบบประกันสุขภาพถ้วนหน้าหรือบัตรทองในปี 2546 นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงบริการทางการแพทย์ของกลุ่มผู้มีรายได้น้อย โดยมีประชากรที่ใช้บริการระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้าจำนวน 48.1 ล้านคน รวมกับระบบเดิมที่มีอยู่แล้วอย่างระบบประกันสังคมที่มีจำนวน 11.8 ล้านคน ระบบสวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจอีกจำนวน 4.9 ล้านคน และสิทธิอื่น ๆ อีกประมาณ 4.98 แสนคน รวมแล้วคนไทยเข้าถึงหลักประกันสุขภาพคิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ 99.95 ในปี 2559

การกระจุกตัวของบุคลากรทางการแพทย์ในเขตเมือง บ่งชี้ให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมทางด้านคุณภาพและความทั่วถึงของการให้บริการทางการแพทย์ซึ่งยังคงเป็นปัญหาต่อเนื่องมาจากในอดีต (เอ็นนู ซื่อสุวรรณ, 2561) แม้ว่าบุคลากรทางการแพทย์มีจำนวนเพิ่มขึ้นแต่ส่วนใหญ่มักระจุกตัวอยู่ในจังหวัดกรุงเทพฯ โดยจังหวัดที่มีอัตราการกระจุกตัวของแพทย์สูงสุด 10 อันดับแรก เป็นจังหวัดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจมีอัตราส่วนประชากรเพียง 710-1,543 คนต่อแพทย์ 1 คน ได้แก่ กรุงเทพฯ ภูเก็ต ชลบุรี สมุทรสาคร ขอนแก่น สงขลา เชียงใหม่ พิษณุโลก ปทุมธานี และนครนายก ขณะที่จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เดิมก็มีความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันหลายมิติอยู่แล้ว ยังมีความไม่เท่าเทียมกันด้านสาธารณสุขเพิ่มเติมมาอีก โดยบุคลากรทางการแพทย์ 1 คนต้องดูแลประชากรไทยไม่ต่ำกว่า 4,700-6,277 คน ได้แก่ บึงกาฬ หนองบัวลำภู นครพนม ศรีสะเกษ สกลนคร กาฬสินธุ์ ชัยภูมิ เพชรบูรณ์ ยโสธร และอำนาจเจริญ

อย่างไรก็ดี การพัฒนาเศรษฐกิจในทิศทางที่มีเทคโนโลยีเป็นแกนนำ จะมีส่วนที่ทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาททางการแพทย์มากขึ้นและมีแนวโน้มว่าค่ารักษาพยาบาลทางการแพทย์จะปรับลดลง ทำให้คนในประเทศมีโอกาสที่จะเข้าถึงบริการได้ง่ายขึ้น เรียกได้ว่าเป็นข้อดีที่จะเข้ามาช่วยลดความเหลื่อมล้ำในด้านนี้ได้

แผนภาพที่ 3-13 สัดส่วนประชากรต่อบุคลากรทางการแพทย์ 1 คน ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา

ที่มา: สศช., 2560.

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างเดียวไม่อาจทำให้ทุกมิติของเศรษฐกิจบรรลุเป้าหมายการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมและการพัฒนาอย่างยั่งยืนได้ โดยปัญหาที่ยังคงอยู่และแทบไม่ได้รับการแก้ไขเลยนั่นก็คือคน แม้ว่าจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มานานกว่า 30 ปีก็ตาม โดยมีข้อสังเกตอย่างหนึ่งว่ารายได้ของประชากรเป็นข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า และส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำด้านอื่น ๆ ตามมา จึงเป็นคำถามที่ว่า การพัฒนามนุษย์ในช่วงที่ผ่านมาของไทยนั้นพุ่งเป้าไปถูกกลุ่มเป้าหมายหรือแก้ปัญหาได้ถูกจุดหรือยัง เพื่อพร้อมรับการการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในระยะต่อไป ซึ่งในประเด็นการพัฒนาคณะจะศึกษาในส่วนถัดไป

สถานการณ์การชีวิตการพัฒนามนุษย์ในประเทศไทย

นโยบายการพัฒนาของทางการไทยเริ่มให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์อย่างจริงจัง โดยระบุเป็นเป้าหมายหลักในแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) รวมทั้งได้กำหนดกรอบเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพสังคมให้อิงไปกับแนวทางของนานาชาติ จนกระทั่งมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (ปี 2560-2564) อันเป็นก้าวแรกของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี จึงอาจเป็นอีกหนึ่งจุดเปลี่ยนของการพัฒนามนุษย์ที่ต้องให้น้ำหนักกับด้านเทคโนโลยีมากขึ้น โดยสถานการณ์การชีวิตการพัฒนามนุษย์ในประเทศไทยที่ผ่านมาชีวิตจากการพัฒนามนุษย์ในมิติที่สร้างคุณค่าให้แก่ตัวเองเป็นหลัก แต่ก็ยังไม่สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ให้เท่าเทียมกันได้อย่างแท้จริง

ขณะที่การชี้วัดการพัฒนามนุษย์ในมิติด้านเทคโนโลยีเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ ที่ต้องเร่งให้ความสำคัญเพื่อให้มนุษย์พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทยเน้นไปที่การสร้างคุณค่าให้แก่อัตโนมัติ เพื่อให้มนุษย์ดึงเอาความสามารถที่มีอยู่มาใช้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพจนสามารถใช้เป็นกลไกที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ซึ่งการชี้วัดการพัฒนามนุษย์ในประเทศไทยที่สำคัญมี 4 เครื่องมือ ประกอบด้วย

1. ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index: HDI) เป็นเครื่องมือชี้วัดระดับนานาชาติลำดับแรก ๆ ที่พัฒนาขึ้นโดยโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNDP) ในปี 2533 ที่มองว่าการพัฒนาประเทศไม่ควรมองแค่รายได้ต่อหัวเท่านั้น แต่ควรมองการพัฒนาสุขภาพและการศึกษาไปพร้อมกัน โดยแบ่งตัวชี้วัดเป็น 9 ด้าน ประกอบด้วย ด้านประชากร ผลลัพธ์ด้านสุขภาพ การพัฒนาการศึกษา รายได้และการกระจายทรัพยากร แรงงานและการจ้างงาน ความปลอดภัยในชีวิต การเคลื่อนย้ายแรงงาน ความเป็นอยู่ที่ดี และสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน โดยค่าดัชนี HDI ที่สูงสะท้อนว่าประเทศนั้นมีระดับการพัฒนาประเทศที่สูงในทางกลับกันประเทศที่มีค่าดัชนีเข้าใกล้ศูนย์สะท้อนถึงระดับการพัฒนาประเทศที่ต่ำ

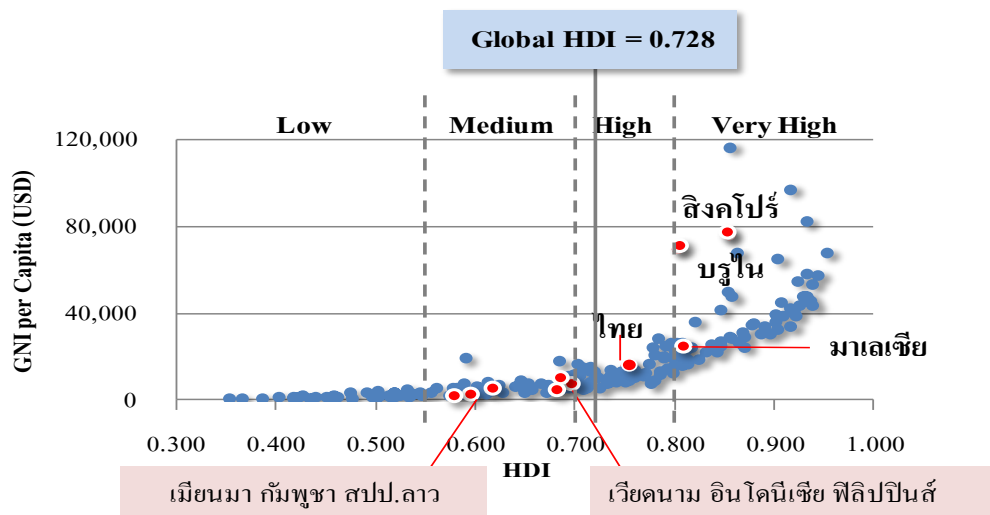
2. ดัชนีความก้าวหน้าของคน (Human Achievement Index: HAI) เป็นดัชนีที่จัดทำโดย UNDP ประเทศไทยในปี 2546 หลังจากนั้นจึงถ่ายโอนให้ สสช. ดำเนินการต่อในปี 2558 ซึ่งดัชนี HAI พัฒนามาจากดัชนี HDI เพื่อปิดช่องว่างของการพัฒนาในภาพกว้าง และมองลึกลงมาถึงความก้าวหน้าของคุณภาพชีวิตประชากรในระดับจังหวัดในแต่ละมิติต่างมากขึ้น มีองค์ประกอบ 8 ด้าน คือ ด้านสุขภาพ ด้านการศึกษา ด้านชีวิตการเงิน ด้านรายได้ ด้านที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อม ด้านชีวิตครอบครัวและชุมชน ด้านการคมนาคมและการสื่อสาร และด้านการมีส่วนร่วม โดยการตีความค่าดัชนี HAI ก็เหมือนกับดัชนี HDI

3. เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals: MDGs) เป็นปฏิญญาแห่งสหัสวรรษในการร่วมกันขจัดความยากจนขั้นรุนแรง (Extreme poverty) ให้หมดไปในปี 2558 ซึ่ง MDGs เป็นเป้าหมายระดับนานาชาติ โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) ระหว่างปี 2543-2558 ที่สิ้นสุดลงแล้ว โดยการกำหนดเป้าหมายแห่งการพัฒนาไว้ 8 ด้าน และไทยก็มีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกได้กำหนดเป้าหมายเพิ่มเติม (MDG+) เพื่อให้ประเทศก้าวสู่การพัฒนาในระดับที่สูงขึ้น ทั้งนี้ สิ่งที่น่าสนใจคือเป้าหมายดังกล่าวประกอบด้วยตัวชี้วัดพื้นฐานที่ใช้โดยทั่วไป คือ การขจัดความยากจนและหิวโหย การให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาระดับประถมศึกษา นอกจากนี้ ยังมีตัวชี้วัดด้านอื่นอีกเพื่อยกระดับคุณภาพของการพัฒนา คือ การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและบทบาทสตรี การลดอัตราการตายของเด็ก การพัฒนาสุขภาพสตรีมีครรภ์ การต่อสู้กับ

โรคเอดส์ มาเลเรีย และโรคสำคัญอื่น ๆ การรักษาและจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และการส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาในประชาคมโลก

4. เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal: SDGs) เป็นการดำเนินการต่อเนื่องจาก MDGs ที่ไม่เพียงสานต่อเป้าหมายลดความยากจนเท่านั้นแต่ยังคงคาดหวังให้ ความยากจนหมดไปจากโลก และต้องการปิดช่องว่างแห่งการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์โดยเพิ่ม เนื้อหาการพัฒนาให้ครอบคลุมการพัฒนาคนและองค์ประกอบโดยรอบให้ตรงประเด็นมากขึ้น เน้นหนักไปที่การพัฒนาใน 3 มิติ คือ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงวัฒนธรรม โดยยึด หลักสำคัญที่ว่าจะไม่ทิ้งใครไว้เบื้องหลัง “No One Left Behind” ซึ่งสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ ชาติระยะ 20 ปี อีกทั้งเป้าหมายนี้มีกรอบเวลาการชีวิตอยู่ในช่วงปี 2558-2573 ผ่านตัวชี้วัดทั้ง 17 เป้าหมาย ประกอบด้วย เป้าหมายที่การยุติปัญหาความยากจน การยุติความหิวโหย การมีสุขภาพดี การศึกษาที่ดี ความเสมอภาคระหว่างเพศ การมีน้ำและสุขอนามัยที่ดี การเข้าถึงพลังงานสะอาด การ จ้างงานและการเติบโตทางเศรษฐกิจ การพัฒนานวัตกรรมและโครงสร้างพื้นฐาน การลดความไม่ เท่าเทียมกัน การทำให้เมืองและสังคมมีความยั่งยืน การบริโภครวมและการผลิตที่ยั่งยืน การรับมือกับ การเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศโลก การอนุรักษ์ทรัพยากรทางน้ำ การอนุรักษ์ระบบนิเวศน์ทาง บก การส่งเสริมสังคมสงบสุข การส่งเสริมความร่วมมือระดับโลก

แผนภาพที่ 3-14 ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (HDI) ของไทยอยู่ในกลุ่มสูง

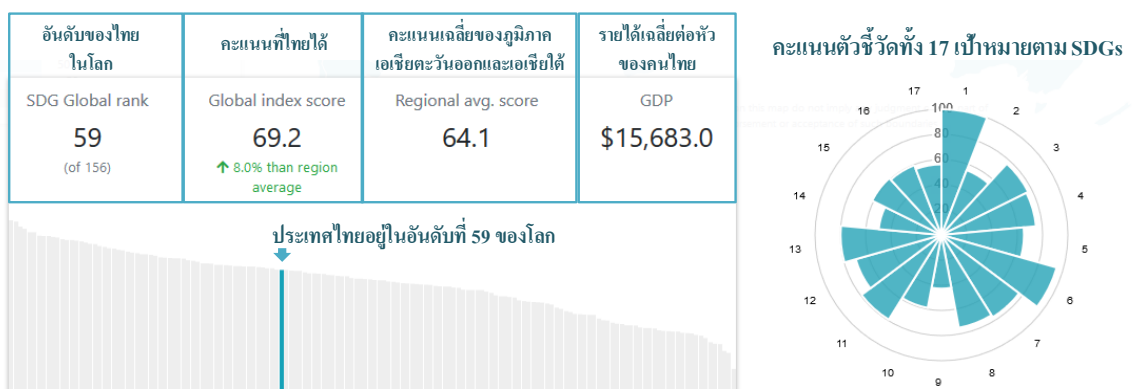
ที่มา: UNDP, 2018.

ในบรรดาเครื่องมือการชี้วัดการพัฒนามนุษย์ดังกล่าวผลลัพธ์ที่ได้ออกมาสะท้อน ภาพรวมการพัฒนามนุษย์ของไทยปรับตัวดีขึ้นอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ดังจะเห็นได้จากดัชนี HDI ซึ่ง ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่มีการพัฒนามนุษย์ในกลุ่มระดับสูง (High Human

Development) (แผนภาพที่ 3-14) มีค่าดัชนีที่ 0.755 เป็นอันดับที่ 83 ของโลก ซึ่งเป็นอันดับที่ 4 ในอาเซียน และสูงกว่าค่า HDI ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก (EAP) ที่อยู่ที่ 0.733 กระนั้นก็ดี ค่าดัชนีที่ซื่อออกมาที่ตอบได้เพียงภาพกว้างเท่านั้น ขณะที่ค่าดัชนี HAI ของไทย (แผนภาพที่ 3-14) กลับเผยให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษามีค่าดัชนีต่ำสุด 0.4790 และด้านการมีส่วนร่วมอยู่ที่ 0.5308 รวมทั้งด้านรายได้และด้านสุขภาพอยู่ที่ 0.5463 และ 0.5656 ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้สอดคล้องกับสถิติด้านการศึกษาและด้านสุขภาพของประเทศไทยในหัวข้อก่อนหน้านี้ที่ระบุว่าประเทศไทยยังต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาในด้านนี้อย่างมาก

ตัวชี้วัดการพัฒนามนุษย์ของไทยเมื่อเทียบกับระดับโลกก็นับว่าอยู่ในเกณฑ์ที่ดีทั้ง HDI ข้างต้นและการชีวิตตามแนวทาง MDGs ระหว่างปี 2543-2558 ที่ไทยสามารถบรรลุเป้าหมายส่วนใหญ่ได้ตามกรอบที่ UN ตั้งไว้ ซึ่งสอดคล้องกับค่าดัชนี HAI ในช่วงเวลาเดียวกันที่สะท้อนว่ายังต้องการแผนงานที่ตอบโจทย์แบบเฉพาะด้าน สำหรับแผนงาน SDGs ในช่วงเวลาต่อมาต้องการปิดช่องว่างแห่งการพัฒนาคุณภาพของมนุษย์ โดยในปี 2561 ไทยอยู่ในลำดับที่ 59 จาก 156 ประเทศ มีคะแนนรวมอยู่ที่ 69.2 คะแนน (แผนภาพที่ 3-15) และในบรรดาเป้าหมาย SDGs ทั้ง 17 ด้าน สิ่งที่ทำได้ดีคือเป้าหมายที่ 1 การยุติปัญหาความยากจน และเป้าหมายที่ 6 การมีน้ำและสุขอนามัยที่ดี ขณะที่เป้าหมายอื่นนับว่ามีความท้าทายอีกมากในการผลักดันให้บรรลุผลได้ภายในปี 2573 โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 4 ด้านการศึกษาที่ต้องการการพัฒนา ขณะที่เป้าหมายที่ 3 ด้านการมีสุขภาพที่ดีและเป้าหมายที่ 10 การลดความไม่เท่าเทียมกันต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วนจึงจะบรรลุเป้าหมายได้ (แผนภาพที่ 3-16)

แผนภาพที่ 3-15 ดัชนีชี้วัดการพัฒนายั่งยืน (SDGs) ของไทยปี 2561

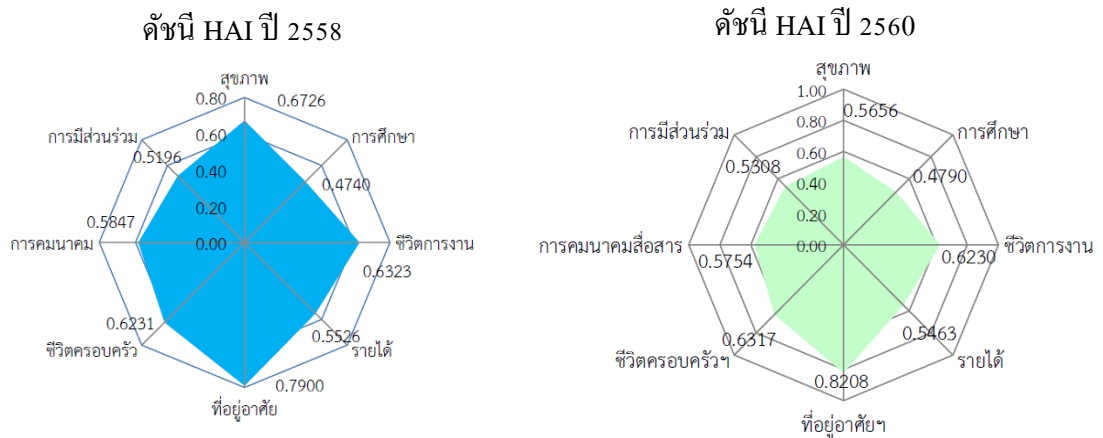
ที่มา: SDG Index&Dashboards, 2019.

แผนภาพที่ 3-16 ดัชนี SDGs ของไทยในแต่ละกลุ่ม ปี 2561

ที่มา: SDG Index&Dashboards, 2019.

แผนภาพที่ 3-17 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) ปี 2558 และปี 2560

ที่มา: สศช., 2558; สศช., 2560.

ขณะที่การวัดความก้าวหน้าของคนผ่านดัชนี HAI (แผนภาพที่ 3-17) จะเห็นได้ว่าการพัฒนาคุณค่าของมนุษย์เพื่อให้มนุษย์ใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่าตลอดเวลาที่ผ่านมาผลลัพธ์ที่ได้ในภาพรวมล้วนออกมาค่อนข้างดี แต่ปัจจัยด้านการศึกษาและสาธารณสุขมีระดับการพัฒนาที่ค่อนข้างเหมือนกับดัชนีด้านอื่นจึงเป็นเสมือนต้นเหตุให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย ซึ่งจากค่า HAI ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับส่วนอื่นของประเทศไทยเพราะค่า HAI ด้านการศึกษาที่ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยทั่วประเทศค่อนข้างมากเป็นตัวฉุดภาพรวมโดยภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่ 0.3397 และภาคใต้อยู่ที่ 0.3910 ตามลำดับ นอกจากนี้

แม้ว่าภาคใต้จะมีค่า HAI ต่ำที่สุด แต่ถ้าพิจารณาตัวชี้วัดระดับจังหวัดกลับพบว่าภูเก็ตกลับเป็นจังหวัดที่มีค่า HAI สูงที่สุดในประเทศไทยที่ 0.6885 โดยค่าตัวชี้วัดทั้ง 8 ด้านอยู่ในลำดับต้น ๆ ของประเทศทั้งห้าจังหวัดอื่นในภาคใต้ ทั้งนี้ จังหวัดที่มีค่า HAI น้อยสะท้อนการพัฒนาคนน้อยที่สุด 5 อันดับ ประกอบด้วยแม่ฮ่องสอน นราธิวาส ชัยนาท ปัตตานี และสระแก้ว จังหวัดเหล่านี้มีค่าตัวชี้วัดด้านการศึกษามากที่ 0.1190-0.3303 เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศที่ 0.4790 (ตารางที่ 3-1)

ตารางที่ 3-1 ดัชนีความก้าวหน้าของคน (HAI) สูงสุดและต่ำสุด 5 อันดับแรก

จังหวัด	สูงสุด 5 อันดับแรก		จังหวัด	ต่ำสุด 5 อันดับแรก	
	HAI	ตัวชี้วัดที่ทำให้ค่า HAI สูง		HAI	ตัวชี้วัดที่ทำให้ค่า HAI ต่ำ
ภูเก็ต	0.6885	การคมนาคมสื่อสาร	แม่ฮ่องสอน	0.4637	การคมนาคมสื่อสาร
อยุธยา	0.6811	ชีวิตการทำงานและสุขภาพ	นราธิวาส	0.4800	การศึกษา
ลำพูน	0.6795	การมีส่วนร่วม	ชัยนาท	0.4840	ชีวิตการทำงานและการคมนาคมสื่อสาร
นนทบุรี	0.6788	การคมนาคมสื่อสาร	ปัตตานี	0.4950	การศึกษาและรายได้
กรุงเทพฯ	0.6780	การศึกษา	สระแก้ว	0.5183	ชีวิตครอบครัวและชุมชน

ที่มา: สศช., 2560.

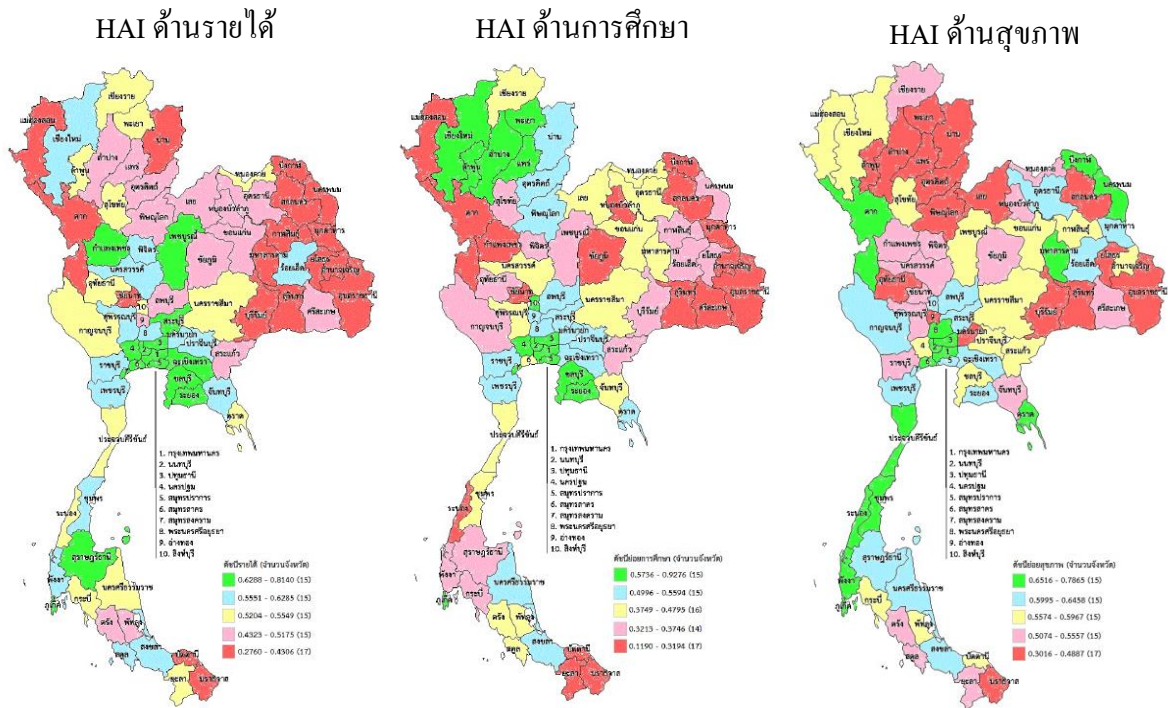
ค่าดัชนี HAI สะท้อนว่าแต่ละพื้นที่ของประเทศต้องการรูปแบบการพัฒนาที่แตกต่างกัน อาทิ กรุงเทพฯ เป็น 1 ใน 5 จังหวัดที่มีค่า HAI สูง เนื่องจากมีความโดดเด่นในการพัฒนาคนด้านการศึกษาสูงที่สุดในประเทศ รวมทั้งการพัฒนาด้านชีวิตการทำงานและรายได้ก็เช่นกัน ขณะที่จุดอ่อนของกรุงเทพฯ อยู่ที่ตัวชี้วัดด้านอื่นมีค่าไม่สูง อาทิ การมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในพื้นที่ และยังมีความเสี่ยงจากอุบัติเหตุบนท้องถนนสูง เป็นต้น จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า ดัชนี HAI ในไทยสามารถระบุได้ว่าการพัฒนาคนในด้านการศึกษาและสุขภาพยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อเทียบกับด้านอื่น อันเป็นผลทำให้คนในแต่ละพื้นที่พัฒนาได้ไม่เท่าเทียมกัน

เมื่อพิจารณาในรายละเอียด จะเห็นว่าข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคนที่สะท้อนออกมาในมิติทางด้านรายได้ การศึกษา และสาธารณสุข ซึ่งให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติทั้ง 3 ด้านที่กล่าวมาข้างต้น แม้ว่าในภาพรวมค่าสถิติที่ชี้วัดในภาพรวมของแต่ละปัญหาล้วนปรับตัวดีขึ้นก็ตาม นอกจากนี้ หากพิจารณาความเหลื่อมล้ำโดยเอาปัจจัยทางภูมิศาสตร์มาเกี่ยวข้อง จะเห็นได้ว่า ความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้และความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาส่วนใหญ่จะให้ภาพที่ซ้อนทับอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดเดียวกัน เช่น นราธิวาส ปัตตานี แม่ฮ่องสอน และมุกดาหาร เป็นต้น ในขณะที่ความเหลื่อมล้ำทางด้านสาธารณสุขมักอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ อ่างทอง และเลย ดังข้อมูลที่แสดงใน

แผนภาพที่ 3-18 และตารางที่ 3-2 อย่างไรก็ตาม เมื่อมองภาพรวม จะพบว่าพื้นที่ที่มีปัญหาหลักคือพื้นที่สีแดงบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และบางส่วนของภาคใต้ซึ่งอยู่ห่างไกลศูนย์กลางทางเศรษฐกิจนั่นเอง ซึ่งจากข้อมูล HAI รายจังหวัด พบว่า

พื้นที่ที่ต้องมีนโยบายแก้ไขปัญหารอบด้าน คือ ภาคอีสานเป็นพื้นที่ที่มีปัญหาหลายด้าน ซ้อนทับกันอยู่ ขณะที่แม่ฮ่องสอนในภาคเหนือ และนราธิวาสกับปัตตานีในภาคใต้ก็ประสบปัญหาเดียวกัน อาทิ ปัญหาการกระจายรายได้ ระดับการศึกษาและทักษะการศึกษายังไม่สูง สัดส่วนจำนวนประชากรที่มีโทรศัพท์มือถือและเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็ไม่สูง อีกทั้งประชากรสูงอายุก็กระจุกตัวอยู่ในพื้นที่เหล่านี้ยิ่งเพิ่มภาระในการดูแลให้แก่คนในพื้นที่ และถ้าหากในระยะข้างหน้ามีการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีเข้ามาถืออาจมีผลให้การพัฒนาของพื้นที่เหล่านี้ล่าช้ากว่าที่อื่น

แผนภาพที่ 3-18 ดัชนี HAI รายจังหวัด

ที่มา: สศช., 2560

ปัญหาด้านรายได้เกิดในหลายพื้นที่โดยเฉพาะในภาคอีสาน แต่ในแต่ละจังหวัดก็ประสบปัญหาต่างกัน อาทิ นราธิวาสมีปัญหาด้านความยากจนมีรายได้น้อยร้อยละ 37.3 แต่ครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการบริโภคมีแค่ร้อยละ 10.6 ขณะที่ปัตตานีมีความยากจนใกล้เคียงกันร้อยละ 36.0 แต่มีครัวเรือนที่มีหนี้สินเพื่อการบริโภคสูงถึงร้อยละ 44.1 แต่จังหวัดมุกดาหารมีประชากรยากจนเพียงร้อยละ 20 แต่กลับมีครัวเรือนที่มีหนี้สินถึงร้อยละ 48.8

ปัญหาทางการศึกษาในพื้นที่ที่มีปัญหาลำดับแรก ประกอบด้วยนราธิวาส ปัตตานีและแม่ฮ่องสอนในด้านปีการศึกษาเฉลี่ยของประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไปอยู่ที่ 7.3 ปี 8.1 ปี และ 5.8 ปี ตามลำดับ ขณะที่กรุงเทพฯ ที่เป็นอันดับ 1 ของประเทศมีปีการศึกษาเฉลี่ยถึง 11 ปี นอกจากนี้ ในด้านคุณภาพการศึกษาของกรุงเทพฯสะท้อนผ่านคะแนน O-NET มีคะแนนเฉลี่ยที่ร้อยละ 40.6 ขณะที่นราธิวาส ปัตตานีและแม่ฮ่องสอนมีคะแนนเฉลี่ยที่ร้อยละ 27.6 ร้อยละ 28.2 และร้อยละ 31.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 3-2 จังหวัดที่มีค่าดัชนี HAI และค่าดัชนีย่อยที่ต่ำสุด 20 อันดับแรก และจังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรสูงอายุที่สูงที่สุด 20 อันดับแรก

ลำดับ	HAI	ดัชนี HAI ย่อย		
		ด้านรายได้	ด้านการศึกษา	ด้านสุขภาพ
1	แม่ฮ่องสอน	นราธิวาส	นราธิวาส	สุรินทร์
2	นราธิวาส	ปัตตานี	ปัตตานี	อ่างทอง
3	ชัยนาท	มุกดาหาร	แม่ฮ่องสอน	เลย
4	ปัตตานี	แม่ฮ่องสอน	หนองบัวลำภู	นครนายก
5	สระแก้ว	อำนาจเจริญ	ตาก	พะเยา
6	ยะลา	กาฬสินธุ์	อุบลราชธานี	แพร่
7	สุรินทร์	บุรีรัมย์	บึงกาฬ	อุทัยธานี
8	บุรีรัมย์	ยโสธร	ยะลา	อุดรดิตถ์
9	อ่างทอง	ชัยนาท	อำนาจเจริญ	ลำปาง
10	สุพรรณบุรี	นครพนม	ศรีสะเกษ	นราธิวาส
11	กาญจนบุรี	น่าน	กำแพงเพชร	ลำพูน
12	กระบี่	ตาก	มุกดาหาร	อุบลราชธานี
13	สุราษฎร์ธานี	อุบลราชธานี	ระนอง	สกลนคร
14	อุทัยธานี	สุรินทร์	ชัยภูมิ	บุรีรัมย์
15	ตรัง	สกลนคร	สุรินทร์	น่าน
16	อุบลราชธานี	มหาสารคาม	ชัยนาท	พิษณุโลก
17	ตาก	บึงกาฬ	สกลนคร	ยโสธร
18	กำแพงเพชร	สระแก้ว	กระบี่	ชัยนาท
19	พังงา	ตรัง	กาฬสินธุ์	ชัยภูมิ
20	มุกดาหาร	ศรีสะเกษ	สระแก้ว	นครสวรรค์

ที่มา: สศช., 2560.

ปัญหาด้านการสาธารณสุข พื้นที่ที่มีปัญหานั้นแม้จะยังกระจุกตัวอยู่ในภาคอีสานและภาคเหนือ แต่ตัวจังหวัดที่มีปัญหาลำดับแรก ๆ เป็นคนละพื้นที่กับ HAI ด้านรายได้และด้านการศึกษา โดยจังหวัดสุรินทร์กับอ่างทองมีปัญหาด้านการสาธารณสุขอันเนื่องมาจากตัวชีวิตด้านน้ำหนักทารกแรกเกิดที่ต่ำมาก ขณะที่จังหวัดเลย นครนายก และปัตตานีที่มีสัดส่วนประชากรเจ็บป่วยค่อนข้างสูง โดยเฉพาะนราธิวาสที่ประสบปัญหาด้านรายได้ การศึกษาอยู่แล้วก็ยังมีปัญหาด้านสาธารณสุขเพิ่มเข้ามาอีกซึ่งมีสัดส่วนจำนวนประชากรที่เป็นผู้ป่วยในร้อยละ 12.89 และมีคะแนนด้านสุขภาพจิตไม่สูงนัก

โดยสรุป จะเห็นได้ว่าปัญหาความไม่เท่าเทียมกันในมิติเศรษฐกิจ การศึกษา และสาธารณสุขยังคงอยู่ในรายพื้นที่จังหวัด แม้ว่าประเทศไทยจะมุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา มาตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 (ปี 2540-2544) ซึ่งในภาพรวมการพัฒนาคนของประเทศจะปรับตัวดีขึ้น สะท้อนผ่านตัวชี้วัดต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ยังคงปรากฏหลักฐานให้เห็นว่าการพัฒนาคนมีความเหลื่อมล้ำแตกต่างกันไปตามแต่ละพื้นที่จังหวัด ซึ่งพื้นที่ที่เป็นปัญหายังกระจุกตัวอยู่ที่เดียวกัน สะท้อนว่าคนที่มีความยากก็ยังเป็นคนกลุ่มเดิม ทั้งนี้ สาเหตุที่การพัฒนามนุษย์ยังไม่เป็นไปเป้าหมายของประเทศส่วนหนึ่งเป็นเพราะกระบวนการพัฒนายังคงเน้นที่เป้าหมายทางเศรษฐกิจเป็นปลายทางสำคัญ แม้ภาครัฐจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเพิ่มขึ้นผ่านการผลักดันการเพิ่มศักยภาพของคนเป็นวาระแห่งชาติ แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาคือความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่มีมาอย่างยาวนานได้ ดังนั้น การที่จะสามารถบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทยในอนาคตที่มีเทคโนโลยีเป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญนั้น จะใช้วิธีการพัฒนาคนในรูปแบบเดิม ๆ คงไม่เพียงพอ แต่อาจต้องหันมาให้ความสำคัญกับการพัฒนากระแสทางเลือกอย่างการพัฒนามนุษย์ในฐานะปัจเจก (Capability Approach) เพื่อให้มนุษย์มีเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตตามที่ตนเองต้องการ อันจะนำไปสู่การยกระดับประเทศให้เติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างแท้จริง

ความท้าทายทางเศรษฐกิจและสังคมที่ประเทศไทยจะเผชิญในอนาคต

การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย คือการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการพัฒนา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การพัฒนาประเทศที่ทำให้ทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจเติบโตไปพร้อมกันโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง โดยเฉพาะการพัฒนาคนที่ภาครัฐให้ความสำคัญมาตลอดเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา แต่ด้วยความซับซ้อนของปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่สั่งสมมาเป็นเวลานานจึงเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขให้หมดไปได้ ซึ่งปัญหาสำคัญที่ไทยเผชิญอยู่ในปัจจุบันคือความเหลื่อมล้ำในมิติเศรษฐกิจ การศึกษา และการ

สาธารณสุข ซึ่งส่งผลให้คุณภาพชีวิตของคนในประเทศแตกต่างกันจากการขาดโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรในด้านต่าง ๆ แม้จะเป็นพลเมืองในประเทศไทยเหมือนกัน ทั้งนี้ ความไม่เท่าเทียมกันที่เกิดขึ้นนำมาซึ่งการแตกแยกทางความคิด ทักษะคิด และการใช้ชีวิตที่ต่างกันไป นอกจากนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในระยะข้างหน้าประเทศไทยต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ในกรณีที่ทุกภาคส่วนของประเทศสามารถปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงไปได้ ก็จะช่วยส่งเสริมให้เศรษฐกิจไทยเติบโตอย่างรวดเร็วแบบทบทวีคูณ อย่างไรก็ตาม หากปัญหาความเหลื่อมล้ำของสังคมไทยในปัจจุบันยังไม่ได้รับการแก้ไข ก็อาจจะเป็นอุปสรรคที่ทำให้ทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจไม่สามารถก้าวไปพร้อมกันท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านที่รวดเร็วของเทคโนโลยีที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญของเศรษฐกิจนับจากนี้

แผนภาพที่ 3-19 อันดับการพัฒนาสังคมดิจิทัลของไทยปรับตัวลดลง

Digital Skills among Active Population			Adaptive Attitudes*			
		อันดับปี 2561		อันดับปี 2557	อันดับปี 2561	
	เกาหลีใต้	29		เกาหลีใต้	11	3
	จีน	45		ญี่ปุ่น	16	13
	ญี่ปุ่น	49		จีน	45	23
	สิงคโปร์	6		สิงคโปร์	9	20
	มาเลเซีย	11		มาเลเซีย	21	30
	ฟิลิปปินส์	24		ไทย	48	55
	อินโดนีเซีย	39		ฟิลิปปินส์	51	60
	บราซิล	46		อินโดนีเซีย	56	61
	ไทย	61				
	สปป.ลาว	81				
	เวียดนาม	98				
	กัมพูชา	107				

หมายเหตุ: *ประกอบด้วยตัวชี้วัด 5 ด้านคือ e-Participation, Internet Retailing, Tablet Possession, Smartphone Possession และ Attitudes Toward Globalization
 อันดับดีขึ้น อันดับแย่ลง

ที่มา: IMD, 2018. ; WEF, 2018.

เมื่อพิจารณาความท้าทายทางสังคมและเศรษฐกิจที่ไทยจะเผชิญในอนาคต พบว่าการอ่านออกเขียนได้ทางดิจิทัล (Digital Literacy) และทักษะทางดิจิทัล (digital Skill) ของคนไทยที่อยู่ในระดับต่ำจะเป็นเครื่องกีดขวางการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างทบทวีคูณในอนาคต โดยงานศึกษาของต่างประเทศที่ชี้วัดการพัฒนาด้านดิจิทัลของไทยเมื่อเทียบกับนานาชาตินั้นปรับตัวแย่ลง (แผนภาพที่ 3-19) โดยทักษะดิจิทัลของคนไทย (Digital Skills among Active Population) (World Economic Forum (WEF), 2018) มีอันดับแย่ลงจากอันดับที่ 57 ในปี 2560 มาอยู่ที่อันดับ 61 จาก 140 ประเทศ

ในปี 2561 และในด้านการปรับตัวของคนไทยต่อดิจิทัล (Adaptive Attitudes) (International Institute for Management Development (IMD), 2018) ที่วัดมุมมองการมีส่วนร่วมด้านดิจิทัล การซื้อสินค้าในอินเทอร์เน็ต การครอบครองแท็บเล็ต การครอบครองสมาร์ทโฟน และทัศนคติเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ ในด้านนี้ปรับตัวลดลงเรื่อยจนมาอยู่ในอันดับที่ 55 จาก 63 ประเทศ ในปี 2561 (จากที่เคยอยู่อันดับ 48 ในปี 2557) ซึ่งถ้าเทียบกับประเทศในอาเซียน ประเทศไทยก็อยู่ในระดับไม่สูงนัก โดยมีสาเหตุมาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงสร้างด้านเทคโนโลยีในไทยยังไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีแห่งอนาคต

จากรายงานของ สศช. (2560) ระบุว่า การเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของประชากรไทยในภาพรวมปรับตัวดีขึ้นเรื่อยมา ไม่ว่าจะเป็นโครงสร้างพื้นฐานทั่วไปอย่างไฟฟ้าและประปา โดยครัวเรือนไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 เข้าถึงบริการเหล่านี้ได้ทั้งในเขตเมืองและชนบท (แผนภาพที่ 3-20) ยกเว้นในส่วนของการบริการโทรศัพท์พื้นฐานที่มีสัดส่วนที่ต่ำมากเพียงร้อยละ 7.63 เนื่องจากเทคโนโลยีเปลี่ยน ทำให้ประชากรหันไปใช้บริการโทรศัพท์เคลื่อนที่แทน โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 96.3 ซึ่งแทบไม่ต่างกันทั้งในเขตเมืองและชนบท

ขณะที่การเข้าถึงคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเข้าถึงได้ต้องใช้ทุนทรัพย์ยังมีความไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับรายได้ของประชากรและความจำเป็นในการใช้งาน โดยสถิติของ สศช. ก็สะท้อนประชากรที่เข้าถึงคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตในภาพรวมยังมีเพียงร้อยละ 22.5 และร้อยละ 17.9 ตามลำดับ อีกทั้งยังมีความแตกต่างกันชัดเจนในเขตเมืองมีการเข้าถึงในอัตราที่สูงกว่าชนบท และประชากรรายได้สูงก็เข้าถึงได้มากกว่าประชากรรายได้ต่ำ อย่างไรก็ดี การพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีดิจิทัลในประเทศไทยนั้นค่อนข้างครอบคลุมและมีต้นทุนที่ลดต่ำลงเรื่อยมา แต่ยังคงติดตามสาเหตุที่กลุ่มคนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้

การเข้าถึงเทคโนโลยีโดยเฉพาะอินเทอร์เน็ตของประเทศเพิ่มมากขึ้น แต่หากมองโครงสร้างประชากรในมุมมองต่าง ๆ มีประชากรหลายกลุ่มที่เข้าไม่ถึงการใช้อินเทอร์เน็ต ตามที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้คือกลุ่มคนชราที่ตอบสนองต่อเทคโนโลยีค่อนข้างช้า ขณะที่หากมองในด้านกลุ่มคนที่เป็นกำลังแรงงานที่อยู่ในระบบเศรษฐกิจก็มีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตเพียงร้อยละ 54.2 เท่านั้น คนกลุ่มนี้น่ามีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศจึงควรให้ความสำคัญในกลุ่มนี้ค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาจากกลุ่มคนนอกกำลังแรงงานยังมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตที่น้อยลงอีกเหลือเพียงร้อยละ 45.6 โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่อยู่ในวัยเรียนนั้นส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 99.2 เข้าถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตอยู่แล้วและน่าจะกลายเป็นกำลังสำคัญในการเติบโตไปพร้อมกับเทคโนโลยีใน

ระยะข้างหน้า นอกจากนี้ กลุ่มคนที่ห่างไกลกับเทคโนโลยีนั้นยังคงเป็นกลุ่มเด็ก คนชรา และคนพิการซึ่งแต่ละกลุ่มคนมีข้อจำกัดในการเข้าถึงอยู่แล้ว

แผนภาพที่ 3-20 สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงบริการพื้นฐานปี 2560

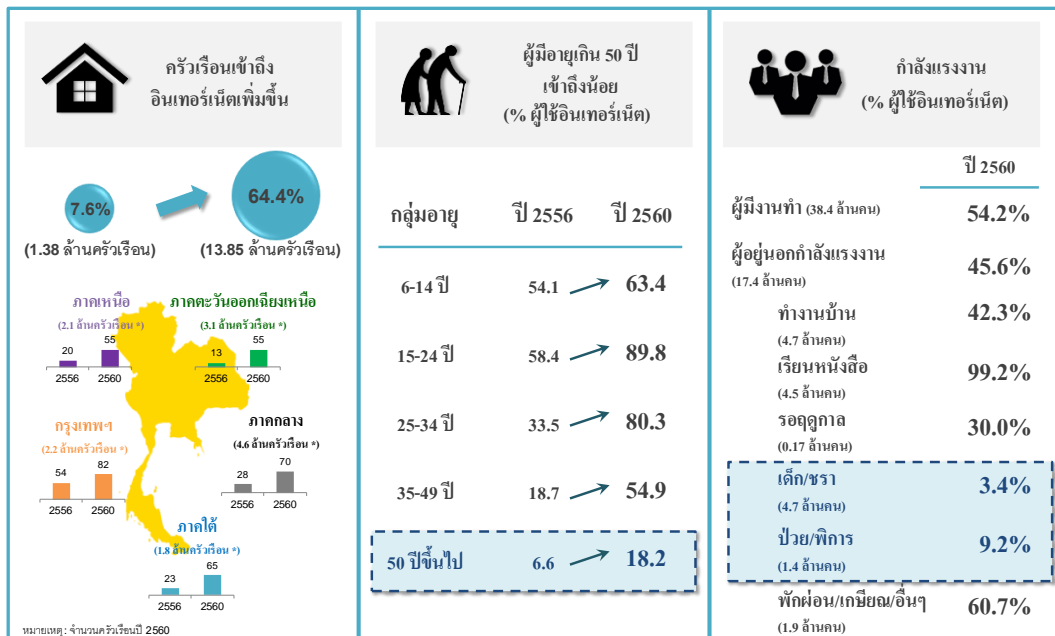
ไฟฟ้า	✓ ไม่เหลื่อมล้ำ			ประปา	✓ ไม่เหลื่อมล้ำ		
	เมือง	ชนบท	รวม		เมือง	ชนบท	รวม
ครัวเรือนไม่ยากจน	99.98	99.93	99.96	ครัวเรือนไม่ยากจน	98.18	92.53	95.67
ครัวเรือนยากจน	99.58	99.00	99.24	ครัวเรือนยากจน	94.93	83.36	88.14

โทรศัพท์พื้นฐาน	✓ เหลื่อมล้ำโดยสมัครใจ			โทรศัพท์เคลื่อนที่	✓ ไม่เหลื่อมล้ำ		
	เมือง	ชนบท	รวม		เมือง	ชนบท	รวม
ครัวเรือนไม่ยากจน	12.41	2.77	8.12	ครัวเรือนไม่ยากจน	97.78	95.88	96.96
ครัวเรือนยากจน	0.57	0.28	0.40	ครัวเรือนยากจน	88.73	86.36	87.34

คอมพิวเตอร์	✗ เหลื่อมล้ำ			อินเทอร์เน็ต	✗ เหลื่อมล้ำ		
	เมือง	ชนบท	รวม		เมือง	ชนบท	รวม
ครัวเรือนไม่ยากจน	30.15	16.18	23.94	ครัวเรือนไม่ยากจน	25.77	10.83	19.13
ครัวเรือนยากจน	1.65	1.64	1.64	ครัวเรือนยากจน	0.65	0.76	0.72

ที่มา: สศช., 2560.

แผนภาพที่ 3-21 ตัวชี้วัดการพัฒนาด้านเทคโนโลยีในกลุ่มคนที่อาจไม่เท่าทันเทคโนโลยีในไทย

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561., สศช., 2561.

ทั้งนี้ ตามรายงานของ สคช. พบว่าครัวเรือนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตเพิ่มขึ้นมาอยู่ที่สัดส่วนร้อยละ 64.4 ของครัวเรือนทั้งหมด เพิ่มขึ้นทุกภาพการเข้าถึงดิจิทัลไปยังกลุ่มเด็ก กลุ่มคนชรา และคนพิการมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 3.4 และร้อยละ 9.2 รวมถึงกลุ่มคนที่นอกเหนือจากกำลังแรงงานด้วย ซึ่งคนกลุ่มนี้เดิมทีก็มีความเสี่ยงสูงทั้งจากการพัฒนาเศรษฐกิจอยู่แล้วและยังมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับประชากรกลุ่มอื่น แม้จะมีการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์มากขึ้นแต่ก็มีความเสี่ยงที่จะตามไม่ทันหากมีการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างจริงจัง (แผนภาพที่ 3-21)

ทักษะทางเทคโนโลยีของมนุษย์ยังไม่ตอบโจทย์เศรษฐกิจดิจิทัล สถิติของไทยชี้ว่าการพัฒนามนุษย์ในด้านดิจิทัลยังต้องการแรงผลักดันอีกมากจึงจะสามารถตอบโจทย์การพัฒนา มนุษย์ให้พร้อมรับไปกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป ส่วนหนึ่งเพราะการพัฒนาด้านดิจิทัลยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ซึ่งถูกบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 และการพัฒนาฯ ยังเน้นหนักไปที่การตอบ โจทย์ในภาคธุรกิจ อาทิ พื้นที่ส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล และการส่งเสริมการพัฒนาไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลระดับภูมิภาค

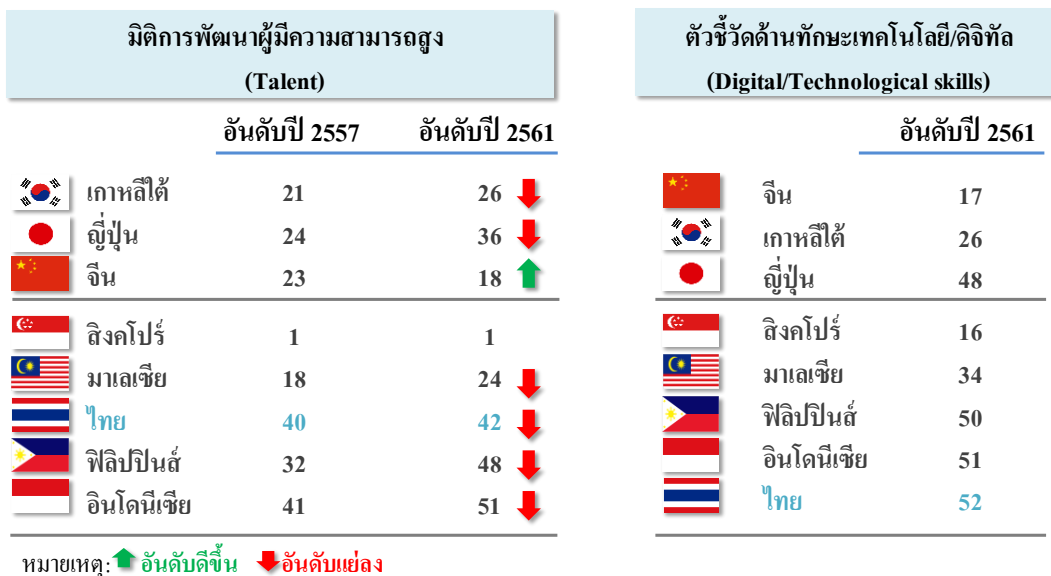
นอกจากนี้ ทักษะเบื้องต้นของการใช้ดิจิทัลของคนไทยยังอยู่ในขั้นพื้นฐานเท่านั้น จากข้อมูลการสำรวจของ สคช. ในด้านความสามารถของบุคคลในด้านดิจิทัลที่ประกอบด้วย การเข้าใจดิจิทัล (Digital Literacy) และการรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ (Media and Information Literacy) ที่ใช้วัดสมรรถนะการใช้ข้อมูลเพื่อสื่อสารในสังคมดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีจริยธรรม รวมทั้งประเมินความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ตีความ ประเมินและสร้าง ข้อมูลและสื่อในรูปแบบที่หลากหลายได้ โดยตัวชี้วัดทั้ง 2 ด้านนี้ (แผนภาพที่ 3-22) พบว่าคนไทยมีคะแนนในระดับกลาง และคนส่วนใหญ่เข้าถึงดิจิทัลในขั้นพื้นฐานได้ แต่หากเป็นการเข้าถึงในระดับ ชับซ้อนยังต้องการการพัฒนา อาทิ การประยุกต์ใช้ และการเข้าใจในเชิงลึกในด้านของกฎหมาย โดยสถิติดังกล่าวสอดคล้องกับผลสำรวจของต่างประเทศที่ชี้ว่าแม้ไทยจะเป็นประเทศที่ใช้ อินเทอร์เน็ตมากที่สุดในโลก เป็นอันดับ 1 ของโลก ใช้เวลาเฉลี่ย 9.6 ชั่วโมง/วัน แต่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ของคนไทยก็ยังคงเป็นการใช้งานที่ไม่ก่อให้เกิดการพัฒนาโดยส่วนใหญ่ใช้เพื่อการบันเทิงส่วนบุคคล แต่ในเวลาดังกล่าวร้อยละ 80.4 ใช้เพื่อการสนทนาการด้านสื่อสังคม (Social Media) ร้อยละ 36.1 สื่อ บันเทิงออนไลน์ (ดูทีวี/ดูหนัง/ฟังเพลง) ร้อยละ 23.7 เล่นเกมร้อยละ 20.6 และอ่านหนังสือออนไลน์ ร้อยละ 19.6

แผนภาพที่ 3-22 ความเข้าใจดิจิทัลและการรู้เท่าทันสื่อสารสนเทศ

ที่มา: สดช., 2561.

แผนภาพที่ 3-23 การพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลของมนุษย์

ที่มา: IMD, 2018.

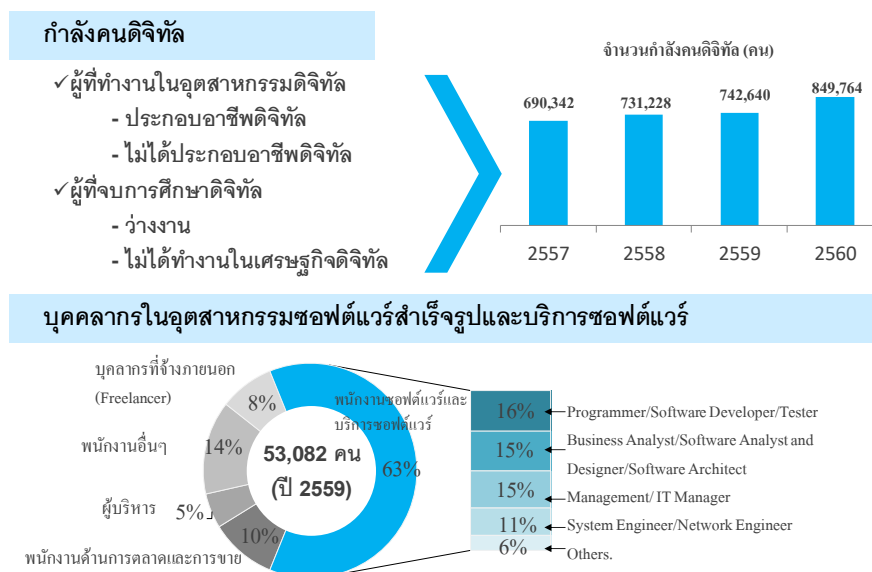
นอกจากนี้ ตัวชี้วัดด้านทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของคนไทยจากดัชนีการพัฒนาผู้มีความสามารถสูง (Talent) (IMD, 2018 อ้างอิงใน สดช., 2561: 34) พบว่าอันดับของไทยต่ำลงมาอยู่ที่อันดับ 42 ในปี 2561 (แผนภาพที่ 3-23) โดยตัวชี้วัดด้านดิจิทัลของคนคนไทยมีทักษะ

เทคโนโลยี/ดิจิทัล (Digital/Technological Skills) ก่อนข้างต่ำโดยอยู่ในอันดับที่ 52 เกือบรั้งท้ายจากจำนวน 63 ประเทศ ตัวชี้วัดด้านการศึกษาวិชาคณิตศาสตร์ของไทย (Educational Assessment PISA-Math) ที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ก็อยู่ในลำดับก่อนข้างต่ำที่อันดับ 48

2. แรงงานดิจิทัลอาจไม่เพียงพอสำหรับขับเคลื่อนเศรษฐกิจดิจิทัล

ต้องยอมรับว่าอาชีพที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีเป็นอาชีพที่คนก็สนใจเรียนอีกทั้งตลาดแรงงานก็ต้องการ จึงมีการผลิตบุคลากรด้านดิจิทัลเข้าสู่ตลาดแรงงานมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สคช., 2561) แต่เมื่อเทียบกับจำนวนแรงงานในตลาดทั้งหมดยังนับว่ามีบุคลากรด้านดิจิทัลไม่มากนัก ซึ่งในประเด็นนี้อาจเป็นเรื่องที่ต้องเร่งพัฒนาบุคลากรให้เพียงพอเพื่อที่จะให้แผนงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยเทคโนโลยีเกิดขึ้นได้อย่างราบรื่น โดยจำนวนบุคลากรในอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์สำเร็จรูปและการบริการซอฟต์แวร์ จำนวนแรงงานงานที่อยู่ในอุตสาหกรรมดิจิทัลโดยตรงมีค่อนข้างน้อยเพียง 849,764 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2 ของกำลังแรงงานทั้งประเทศที่มีอยู่ประมาณ 38.4 ล้านคน และหากมองว่ากลุ่มคนเหล่านี้เข้าไปสู่ตลาดแรงงานดิจิทัลโดยตรงกลับมีน้อยยิ่งกว่าหรือประมาณ 56,082 คน ในปี 2559 (แผนภาพที่ 3-24) ขณะที่สถิติจากสำนักงานสถิติแห่งชาติสะท้อนว่าการพัฒนาบุคลากรด้านดิจิทัลซึ่งวัดจากจำนวนบัณฑิตที่จบการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวกับดิจิทัลประกอบด้วย วิศวกรรมคอมพิวเตอร์ วิทยาการคอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมแล้วมี 8,748 คน ในปี 2560 และกลับมีปริมาณลดลงจาก 12,568 คน ในปี 2559 สวนทางกับกระแสโลกดิจิทัลที่กำลังร้อนแรง

แผนภาพที่ 3-24 กำลังแรงงานดิจิทัลในประเทศไทย

ที่มา: สคช., 2561.

ดังนั้น โจทย์สำคัญของประเทศยังอยู่ที่รูปแบบวิถีทางการพัฒนาประเทศที่จะทำให้ทุกภาคส่วนเติบโตไปพร้อมกันได้ตามวิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่ควรวางเป้าประสงค์ในการกำหนดนโยบายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในมิติเศรษฐกิจ การศึกษา และการสาธารณสุข ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่ทั่วโลกรวมทั้งไทยให้ความสำคัญเป็นลำดับต้น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์ชาติ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี การเติบโตอย่างทวิคูณ และการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย

จากที่กล่าวมาในหัวข้อก่อนหน้านี้จะเห็นได้ว่าความพยายามพัฒนาประเทศไทยตลอดเวลาที่ผ่านมายังไม่สามารถทำให้ทุกภาคส่วนเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ตามเป้าหมายสูงสุด อีกทั้งปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) ในด้านทัศนคติและอุดมการณ์ทางความคิด กระทั่งเกิดแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (2561-2580) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาประเทศระยะยาวเพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อันจะเข้ามาพลิกโฉมหน้าการพัฒนาประเทศใน 2 ทศวรรษต่อจากนี้ด้วยการนำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นหนึ่งในหัวใจการพัฒนารอบด้าน อันจะนำมาซึ่งความท้าทายในการพัฒนาให้ทุกภาคส่วนก้าวไปพร้อมกับการเติบโตอย่างรวดเร็ว มีความเสี่ยงที่จะจุดประกายให้เกิดกระบวนการแตกแยกเป็น 2 ขั้วทางสังคม (Bifurcation) ยิ่งกว่าเดิมหากทุกภาคส่วนของสังคมไม่สามารถเกาะไปกับรถไฟขบวนนี้ได้

1. ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี แผนแม่บทของการพัฒนาประเทศ

การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในปัจจุบันอยู่ในขั้นทะยานขึ้น (Take-off Stage) เป็นขั้นที่ต้องเผชิญความเหลื่อมล้ำทางรายได้และสังคมในระดับสูง (นิรมล สุธรรมกิจ, 2547) อันเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องมาจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงก่อนหน้านี้ และการจะก้าวผ่านขั้นนี้ไปได้จะต้องแก้ไขปัญหานี้ให้เตรียมพร้อมรับนวัตกรรมใหม่เพื่อขยับขึ้นไปสู่ขั้นเจริญเต็มวัย (Drive to Maturity Stage) ที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับการเข้ามาของแผนพัฒนาประเทศในช่วงระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า ที่ได้มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเศรษฐกิจให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีแห่งอนาคต และร่วมก้าวเดินไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทวิคูณ (Exponential Economic Growth หรือ Exonomics) นอกจากนี้ ภายใต้อายุทธศาสตร์ชาติก็มีแผนงานย่อยอย่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12-15 เข้ามาสนับสนุนการก้าวเดินไปตามยุทธศาสตร์ โดยในขณะนี้ยังเป็นช่วงเวลาของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ซึ่งเป็นก้าวแรกของยุทธศาสตร์ชาติ ในช่วงเวลาระยะ 5 ปีแรก แล้วจึงพัฒนาต่อขยายการพัฒนาไปสู่เป้าหมายอนาคตประเทศไทยปี 2580 ต่อไป

จากการพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาประเทศไทยก็ประสบปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำเรื้อรังทางเศรษฐกิจและสังคมอยู่แล้ว ประกอบกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่มีผลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ยังเป็นความเสี่ยงทำให้ปัญหาที่เผชิญอยู่ซับซ้อนขึ้นไปอีก เกิดความท้าทายในการพัฒนาประเทศในหลายมิติ ดังนั้น การพัฒนาประเทศจึงต้องมีแผนงานระยะยาวที่จะสร้างความต่อเนื่องในการพัฒนาให้เกิดขึ้นพร้อมทั้งแก้ปัญหาที่ยังรากลึกและพร้อมรับสถานการณ์เฉพาะหน้าได้ จึงเป็นที่มาของการพัฒนาที่ครอบคลุมทุกมิติอย่างยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่เป็นยุทธศาสตร์ชาติฉบับแรกตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์“ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” นำไปสู่การพัฒนาให้คนไทยมีความสุข และตอบสนองต่อการบรรลุซึ่งผลประโยชน์แห่งชาติ โดยใช้กรอบแนวคิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมเพื่อมุ่งเน้นให้ทุกภาคส่วนมีบทบาทผลักดันประเทศไปข้างหน้า “Strong Together” ภายใต้อายุ 6 ยุทธศาสตร์ อันประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านความมั่นคง มีเป้าหมายพัฒนาคนและเทคโนโลยีเพื่อความมั่นคงของประเทศทั้งการมีเสถียรภาพทางการเมือง ลดและป้องกันภัยคุกคามจากภายนอก และการสร้างความเชื่อมั่นของประเทศไทยในอาเซียนและประชาคมโลก

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน พัฒนาหลายมิติโดยเริ่มจากแก้ปัญหาที่มีและนำเทคโนโลยีเข้ามาเพิ่มศักยภาพของคนและธุรกิจ พร้อมทั้งลดความเหลื่อมล้ำที่เป็นปัญหาหลัก โดยมีเป้าหมายยกระดับรายได้ต่อหัวแตะ 13,000 ดอลลาร์สหรัฐ/คน/ปี มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจร้อยละ 5-6 ระดับความสามารถในการแข่งขันของไทยอยู่ในอันดับต่ำกว่า 10

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ มีเป้าหมายเน้นการพัฒนาทักษะของมนุษย์ โดยให้คนทุกช่วงวัยมีสุขภาพที่ดี มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เด็กมีคุณภาพการศึกษาสอดคล้องกับทักษะในศตวรรษที่ 21 และสำหรับผู้สูงอายุให้มีความสุขและรายได้พอต่อการดำรงชีวิต

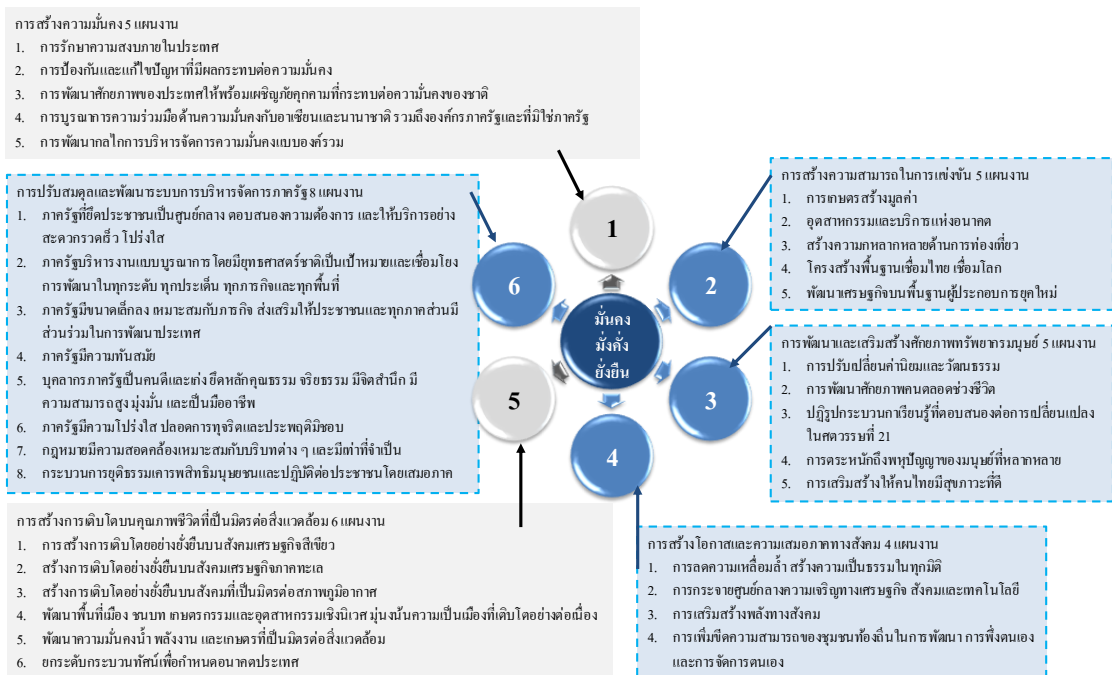
ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม มีเป้าหมายเน้นการมีส่วนร่วม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชากร โดยลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนจนและคนรวยให้เหลือน้อยที่สุด

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีเป้าหมายพัฒนาเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิตคนเพื่อความยั่งยืน โดยมีสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้คิดเป็นร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ และมีปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลงร้อยละ 20-25

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ มีเป้าหมายนำดิจิทัลมาประยุกต์ใช้เพื่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยตั้งเป้าให้บริการดิจิทัลกับประชาชนอย่างเต็มรูปแบบ รวมทั้งด้านกฎหมาย ระเบียบและข้อบังคับมีความชัดเจนทันสมัยเป็นธรรม

เมื่อมองให้ลึกกลงไปที่วิสัยทัศน์ของยุทธศาสตร์ชาติทั้ง 3 ด้าน กล่าวคือ มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ที่ล้วนให้ความสำคัญกับการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมภายใต้แรงผลักดันของเทคโนโลยี โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ด้านความมั่งคั่งที่เน้นทั้งการแก้ปัญหาสำคัญของประเทศ พร้อมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และการพัฒนาทุนในทุกมิติ ไม่ว่าจะเป็นทุนมนุษย์ ทุนทางปัญญา ทุนทางการเงิน ทุนที่เป็นเครื่องมือเครื่องจักร ทุนทางสังคม และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแผนงานเหล่านี้ก็กระจายตัวอยู่ใน 6 ยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ที่ 4 ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และยุทธศาสตร์ที่ 6 ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ สำหรับยุทธศาสตร์อื่นล้วนมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ที่ 4 และยุทธศาสตร์ที่ 6 กล่าวคือหากทั้ง 4 ยุทธศาสตร์สามารถบรรลุเป้าหมายได้ยุทธศาสตร์ที่ 1 และยุทธศาสตร์ที่ 5 ก็จะถูกดึงให้ขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายปลายทางด้วยเช่นเดียวกัน

แผนภาพที่ 3-25 กรอบการศึกษายุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ในงานวิจัยฉบับนี้

คำถามสำคัญที่ตามมาคือ การมียุทธศาสตร์ชาติฉบับนี้จะสามารถทำให้ทุกภาคส่วนบรรลุเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างยั่งยืนท่ามกลางปัญหาที่ซับซ้อนของประเทศไทย โดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลังได้อย่างไร ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

2. ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี กับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและการเติบโตอย่างทบทวีคูณ

เมื่อกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างยุทธศาสตร์ชาติในมุมมองของการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอาจเรียกได้ว่าเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือหลักที่ถูกนำมาใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทยตลอดระยะเวลา 20 ปีข้างหน้า อีกทั้งยังมีแผนงาน Thailand 4.0 รวมถึง Digital Economy ซึ่งเป็นแผนงานที่มีเป้าหมายเดียวกันในการนำพาประเทศไทยให้เติบโตด้วยแรงขับเคลื่อนจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยียิ่งหมุนไปเร็วยิ่งผลักดันให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ จะเห็นได้จากการศึกษาของ Marmer (2018) กล่าวว่าขนาดตลาดอุตสาหกรรม IT ที่ไม่รวมภาคบริการของโลกมีมูลค่าราว 1.6 ล้านล้านดอลลาร์ฯ ในปี 2559 คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 2 ของเศรษฐกิจโลก เมื่อเทียบกับที่มีขนาดเพียงร้อยละ 1 ในปี 2547 และมีเพียงร้อยละ 0.5 ในปี 2535 ดอกย้ำการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมีผลทำให้เศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณในแต่ละช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ด้วยอัตราดังกล่าวคาดว่า การเติบโตของเทคโนโลยีจะมีขนาดร้อยละ 4 ของขนาดเศรษฐกิจโลกในปี 2569 และมีขนาดร้อยละ 8 ในปี 2581 ขณะที่ PWC คาดการณ์ว่า ด้วยอัตราการเติบโตเศรษฐกิจโลกร้อยละ 3 ต่อปี จะทำให้ในปี 2581 เศรษฐกิจโลกมีมูลค่าที่ 150 ล้านล้านดอลลาร์ฯ นั้นหมายความว่าอุตสาหกรรมด้านเทคโนโลยีจะมีมูลค่าราว 12 ล้านล้านดอลลาร์ฯ

นอกจากนี้ เศรษฐกิจโลกในช่วงที่ผ่านมาได้ผ่านคลื่นการเปลี่ยนแปลงของกระแสเทคโนโลยีมาแล้วถึง 5 ครั้ง และในครั้งหลัง ๆ ยังมีช่วงเวลาการเปลี่ยนผ่านสั้นลงตามวัฏจักรการเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีหมุนไปเร็วขึ้นเรื่อย ๆ โดยเริ่มตั้งแต่ยุคแรกที่มีการพัฒนาเทคโนโลยีทางการทหาร (Defense) ในปี 2493-2521 ใช้เวลาเปลี่ยนผ่านเกือบ 30 ปี หลังจากนั้นเหลือครั้งละไม่ถึง 10 ปี ตามมาด้วยยุคแห่งการผลิตวงจรรวม (Integrated Circuits: ICs) ที่เป็นจุดเปลี่ยนการผลิตโลกในช่วงปี 2522-2529 ซึ่งปริมาณการผลิต ICs ได้เร่งจำนวนมากขึ้นแบบทวีคูณ พร้อมทั้งมีขนาดเล็กและมีต้นทุนที่ต่ำลงเรื่อยมา (Moore's Law) จนกระทั่งเทคโนโลยีไม่ใช่เรื่องไกลเกินเอื้อมสำหรับคนทั่วไปอีกต่อไป จนเข้ามาสู่ยุคที่คนทั่วไปสามารถครอบครองเทคโนโลยีได้ ด้วยการมีคอมพิวเตอร์ส่วนบุคคล (Personal Computer) ในช่วงปี 2530-2539 ยุคต่อจากนั้นคือยุคแห่งอินเทอร์เน็ต (Internet) ที่ทำให้ทั่วโลกสามารถเชื่อมต่อกันได้ ในช่วงปี 2540-2548 ตามมาด้วยยุคของสื่อสังคม (Social Media) ในช่วงปี 2549-2558 ที่สื่อสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการผลิตและ

การใช้ชีวิตของคนบน โลก จนกระทั่งถึงยุคต่อจากนี้ไปการพัฒนาเทคโนโลยีจะยิ่งเหนือความคาดหมายขึ้นอีก

จากพัฒนาการข้างต้นอาจกล่าวได้ว่ายุคเทคโนโลยีจากนี้ไปเป็นช่วงเวลาเดียวกับแผนยุทธศาสตร์ชาติในช่วงปี 2561-2580 ที่ยุทธศาสตร์นี้ได้ตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีดังกล่าว โดยผนวกการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีเข้ามาสอดคล้องอยู่ในทั้ง 6 ยุทธศาสตร์ โดยเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่ให้น้ำหนักต่อการใช้เทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาประเทศในหลากหลายมิติบนพื้นฐานแนวคิด 3 ประการ ได้แก่ “ต่อยอดอดีต” โดยมองกลับไปที่ยุทธศาสตร์ที่ผ่านมาแล้วนำมาประยุกต์ผสมผสานกับเทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของเศรษฐกิจและสังคมโลกสมัยใหม่ “ปรับปัจจุบัน” เพื่อปูทางสู่อนาคตผ่านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของประเทศในมิติต่าง ๆ และ “สร้างคุณค่าใหม่ในอนาคต” ด้วยการเพิ่มศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาคอร์ปใหม่รวมถึงปรับปรุงแบบธุรกิจ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดผสมผสานกับยุทธศาสตร์ที่รองรับอนาคต

แผนภาพที่ 3-26 ตัวอย่างเทคโนโลยีพลิกโฉมเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทย

ที่มา: Google.com, 2019.

การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในช่วงที่ผ่านมาค่อนข้างรวดเร็วและก่อให้เกิดเทคโนโลยีล้ำสมัยที่อยู่ระหว่างการพัฒนาและจะเข้ามาเปลี่ยนโลกในยุค โดยความก้าวหน้าเหล่านั้นจะเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมนุษย์ไปโดยสิ้นเชิง โดยเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ชั้นสูงจะผสานเข้ากับเทคโนโลยีอื่น ๆ อันจะสร้างศักยภาพการผลิตยิ่งขึ้นไปอีก (Kurzweil, 2005) อาทิ รถยนต์ที่

ขับเคลื่อนได้ด้วยตนเอง (Self-Driving Cars) หุ่นยนต์ (Robotics) เครื่องสร้างภาพเสมือนจริง (Virtual Reality/Augmented Reality/Mixed Reality) ระบบโครงข่ายในการเก็บบัญชีธุรกรรมออนไลน์ (Blockchain) เครื่องพิมพ์สามมิติ (3D Printing) อากาศยานไร้คนขับ (Drones) ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence (AI)/Machine Learning) อินเทอร์เน็ตในทุกสรรพสิ่ง (Internet of Things: IoT) แผงเซลล์แสงอาทิตย์ (Solar Photovoltaics) อุปกรณ์เก็บพลังงาน (Energy Storage) และการระดมทุนจากคนจำนวนมาก (Equity Crowdfunding) ดังแผนภาพที่ 3-26 ซึ่งการพัฒนาเทคโนโลยีเหล่านี้ก่อให้เกิดเทคโนโลยีเปลี่ยนโลก (Disruptive Technology) อันเป็นปัจจัยที่เข้ามาช่วยสนับสนุนเศรษฐกิจให้เติบโตเข้มแข็ง นำมาสู่การลงทุนใหม่ ๆ และการเพิ่มผลิตภาพในการผลิตและความหลากหลายของสินค้าและบริการเพื่อตอบสนองโจทย์การใช้ชีวิตในอนาคต รวมทั้งพลิกโฉมหน้าเศรษฐกิจไทยให้หมุนไปตามวัฏจักรเทคโนโลยีรูปแบบใหม่ที่พัฒนามาจากฐานเทคโนโลยีสำคัญ 3 กลุ่ม คือ ฐานชีวภาพ ฐานดิจิทัลและฐานฟิสิกส์ (สศช, 2560)

เทคโนโลยีมีบทบาทพลิกโฉมหน้าการผลิตซึ่งช่วยให้กระบวนการผลิตประหยัดต้นทุน สามารถผลิตได้ในปริมาณมาก และเทคโนโลยีเข้ามาช่วยประมวลข้อมูลจำนวนมากเพื่อผลิตสินค้าให้ตอบสนองกับผู้บริโภคในปริมาณมากตอบสนองเฉพาะกลุ่มได้ (Mass Customization) ซึ่งมีข้อดีตรงที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันให้กับผู้ผลิต โดยในประเด็นนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 2 ในด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน เพื่อให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตทั้งในด้านธุรกิจและการพัฒนาคนไปพร้อมกัน หากนำมาสู่การปฏิบัติได้อย่างสัมฤทธิ์ผลจะเอื้อต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย ลดความเหลื่อมล้ำภายในประเทศได้พร้อมกัน แต่ก็มีความเสี่ยงที่ต้องตระหนักเช่นกัน

2.1 เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทการผลิต

การยกระดับการผลิตในประเทศไทยภายใต้แผนงาน Thailand 4.0 เป็นแรงผลักดันให้ประเทศไทยก้าวสู่สังคมดิจิทัลและเทคโนโลยีอย่างเต็มรูปแบบ อีกทั้งยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติในยุทธศาสตร์ที่ 2 ซึ่งเป้าหมายปลายทางของนโยบายก็เพื่อให้ประเทศไทยมีขีดความสามารถในการแข่งขันที่สูงขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อน

ธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ธุรกิจได้อย่างน่าจับตา จากประสบการณ์ของต่างประเทศ Marmer (2018) ระบุว่า การเปลี่ยนผ่านไปสู่อุตสาหกรรมข้อมูลข่าวสารและดิจิทัลมีผลให้ธุรกิจการผลิตในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีบทบาทน้อยลงเมื่อวัดจากมูลค่าตลาด (Market Cap) เทียบกับธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับดิจิทัลก้าวขึ้นมา มีบทบาทอย่างมากขึ้นเป็นติด 5 อันดับแรกของโลกในปี 2559 ได้แก่ บริษัทผู้ผลิตคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์สื่อสารอย่างแอปเปิล (Apple) ตามมาด้วยบริษัทอัลฟาเบต (Alphabet) ที่เป็นบริษัทแม่ของ Google รวมถึงบริษัท

ไมโครซอฟต์ (Microsoft) ผู้ผลิตซอฟต์แวร์ บริษัท อเมซอน (Amazon) จำหน่ายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ และบริษัทเฟซบุ๊ก (Facebook) ที่เป็นสื่อสังคมระดับโลก โดยบริษัทเหล่านี้เข้ามาแทนที่บริษัทที่เกี่ยวข้องกับภาคการผลิตที่เคยครองตำแหน่งนี้อยู่ในปี 2544 ได้แก่ บริษัทเครื่องใช้ไฟฟ้า เจเนอรัลอิเล็กทริก (General Electric) ตามมาด้วยไมโครซอฟต์ ธุรกิจผลิตพลังงานเอ็กซอน (Exxon) สถาบันการเงินซิตี (CITI) และธุรกิจค้าปลีกขนาดใหญ่อย่างวอลมาร์ท (Walmart)

นอกจากนี้ การเข้ามาของเทคโนโลยีได้เปิดโอกาสให้ธุรกิจขนาดเล็กรายใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์เข้ามามีส่วนร่วมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจบนแพลตฟอร์มดิจิทัล อาทิ ธุรกิจ Startups ในไทยที่ถือกำเนิดได้ประมาณ 3 ปี มีจำนวนธุรกิจเกิดขึ้นราว 8,500 ราย (Startup Thailand Center, 2561) ส่วนใหญ่ล้วนเป็นธุรกิจขนาดเล็กที่เกิดขึ้นจากแนวคิดสร้างสรรค์ผสมผสานนวัตกรรมด้านเทคโนโลยี และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟนซึ่งมีต้นทุนไม่สูงแต่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจได้ค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นการอำนวยความสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวัน อาทิ เว็บไซต์ Wongnai ซึ่งเป็นการรีวิวร้านอาหาร เว็บไซต์ Kaidee พื้นที่ซื้อ-ขายสินค้ามือสอง เว็บไซต์ Local alike ให้ข้อมูลการท่องเที่ยวแนวใหม่ แอปพลิเคชัน Fixzy ธุรกิจให้บริการจัดหาช่างซ่อมบำรุงต่าง ๆ นอกจากนี้ ตามรายงานของ TECHINASIA (2018) ได้ยกตัวอย่างธุรกิจใหม่ที่เติบโตขึ้นตอบรับแนวทาง Thailand 4.0 อาทิ การนำเทคโนโลยีเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตเข้ามาสนับสนุนการท่องเที่ยวด้วยการนำเสนอการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เข้าถึงวิถีชีวิตคนไทยเพื่อจับกลุ่มลูกค้าที่ต้องการความแปลกใหม่ และสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนโดยตรง

อย่างไรก็ดี ธุรกิจขนาดใหญ่ก็มีความได้เปรียบในฐานะผู้พัฒนาและผู้ใช้นวัตกรรมแห่งอนาคต จะเห็นได้จากการผลิตในภาคอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ได้นำหุ่นยนต์มาช่วยในการผลิตอยู่แล้วโดยเฉพาะในอุตสาหกรรมยานยนต์ ขณะที่การใช้นวัตกรรมในภาคเกษตรกรรมที่เป็นหนึ่งในแผนงานพัฒนาของยุทธศาสตร์ที่ 2 นั้น ธุรกิจไทยได้นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้ในการแปรรูปสินค้าเกษตร และการทำฟาร์มอัจฉริยะแต่ก็ยังจำกัดอยู่ในการทำฟาร์มขนาดใหญ่หรือเป็นในกลุ่มเกษตรกรที่มีระบบพันธสัญญา กับบริษัทขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้นำมาใช้ อาทิ ผู้ประกอบการรายใหญ่อย่างบริษัท ชันสวีท จำกัด ได้นำเทคโนโลยีทางการเกษตรขั้นสูงเข้ามาใช้ตั้งแต่การวิเคราะห์ดินที่ใช้ปลูก ระบบให้น้ำพืชในระดับที่เหมาะสม รวมทั้งใช้แผงเซลล์แสงอาทิตย์มาใช้กับเครื่องสูบน้ำ รวมทั้งใช้เทคโนโลยี IoT ควบคุมกระบวนการเพาะปลูกทั้งระบบทำให้ได้ผลผลิตสูงขึ้นและต้นทุนต่ำลง ขณะที่การทำฟาร์มอัจฉริยะสำหรับเกษตรกรรายย่อยยังเป็นเรื่องที่ห่างไกลที่รัฐบาลต้องเข้าไปดูแลให้ความรู้

นอกจากนี้ ระบบโครงข่ายในการเก็บบัญชีธุรกรรมออนไลน์ (Blockchain) เป็นอีกประจักษ์พยานที่เชื่อมเทคโนโลยีมาสู่วิถีชีวิตประจำวันของคนเนื่องจากประโยชน์ที่ค่อนข้างหลากหลาย (Topscott and Topscott, 2016) ทั้งด้านความรวดเร็ว ประหยัดต้นทุนการดำเนินงาน ความปลอดภัย มีข้อผิดพลาดน้อย ซึ่งข้อดีเหล่านี้ไม่ได้จำกัดแค่ภาคการเงินและการธนาคารที่ในประเทศไทย แต่ยังมีสัญญาณในการนำไปประยุกต์ไปใช้ในธุรกิจอื่นได้อีกมาก (PeerPower, 2018) โดยการนำ Blockchain มาใช้ในการบันทึกข้อมูลและประมวลผลเพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมต่อไป ซึ่งส่วนใหญ่ยังเป็นการใช้ในต่างประเทศ อาทิ การนำมาใช้ภาคอุตสาหกรรมยานยนต์ในด้านการเก็บข้อมูลผู้ผลิตและผู้ใช้งานมาประมวลปรับปรุงความปลอดภัยในการขับขี่ เพื่อนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมยานยนต์ไร้คนขับต่อไป การบริจาคและการระดมทุนที่ลดขั้นตอนการผ่านคนกลางสามารถถึงมือผู้รับได้อย่างแท้จริง หรือแม้แต่การใช้ในวงการสื่อบันเทิงในการซื้อเพลงผ่าน Muse Blockchain ในต่างประเทศสามารถจ่ายเงินตรงให้แก่ศิลปินได้แล้ว ในวงการแพทย์ก็นำมาช่วยในการเก็บประวัติผู้ป่วยทำให้นำมาวิเคราะห์การรักษาได้อย่างถูกต้อง รวมทั้งในอุตสาหกรรมประกันภัยรถยนต์ที่ใช้ควบคู่กับอุปกรณ์เซนเซอร์ที่ทำเทคโนโลยี IoT มาประกอบกันเอื้อประโยชน์ต่อผู้เกี่ยวข้องทั้งผู้ทำประกันและบริษัทประกันภัยในกรณีที่ต้องจ่ายค่าสินไหม

สรุป เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นเป็นเครื่องมือผลักดันให้ธุรกิจและแต่ละภาคส่วนของไทยผันตัวเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัล โดยสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในภาคการผลิต ภาคเกษตรกรรมให้มีมูลค่าเพิ่มและมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย อย่างไรก็ตาม การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในภาคการผลิตในไทยยังจำกัดอยู่ในผู้ที่มีเงินทุนขนาดใหญ่ ซึ่งคนกลุ่มนี้เป็นผู้กุมการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยี สะท้อนความเหลื่อมล้ำในด้านการกระจายเทคโนโลยีและรายได้ตามมา อาจกล่าวได้ว่าผู้ประกอบการที่ขาดเงินทุนเพื่อยกระดับเทคโนโลยี ขาดความรู้ ขาดทักษะ ขาดโอกาสในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี อาจทำให้ตกขบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในระยะต่อไป

2.2 เทคโนโลยีเข้ามาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์

เทคโนโลยีที่เข้ามาช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ที่เห็นได้ค่อนข้างชัดเจนคือการรักษาพยาบาล ซึ่งคนไทยก็ประสบปัญหาในการเข้าถึงการรักษาพยาบาลที่มีคุณภาพ โดยยุทธศาสตร์ที่เข้ามาปลดล็อกปัญหานี้คือ ยุทธศาสตร์ที่ 3 ว่าด้วยการพัฒนาและการเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ในด้านการเสริมสร้างให้คนไทยมีสุขภาพที่ดี อาจเรียกได้ว่าการเข้าถึงเทคโนโลยีเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าถึงโอกาสและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ในอดีตกลุ่มคนที่เข้าถึงเทคโนโลยีได้ถูกจำกัดอยู่ที่นายทุน แต่ในเวลานี้ได้เปลี่ยนไป ซึ่งการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีใหม่ตามกฎของมัวร์ (Moore's Law) จะมีการเร่งตัวของการ

ผลิต ICs จะเพิ่มเป็น 2 เท่าตัวในทุก 2 ปี สะท้อนการเติบโตทางเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว นำมาซึ่งการลดลงของราคาต่อหน่วยจนคนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ ดังเช่นการประยุกต์นำเทคโนโลยี IoT มาผสมผสานกับนวัตกรรมหุ่นยนต์และเครื่องพิมพ์สามมิติจนสามารถผลิตเป็นแขนกลเพื่อให้ผู้พิการมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าเดิม อาทิ แขนกล Luke Skywalker หรือชื่ออย่างเป็นทางการคือ DEKA Arm (CreativeMove, 2014) ถูกพัฒนาขึ้นมาจากโครงการวิจัยขั้นสูงในกระทรวงกลาโหม กองทัพสหรัฐฯ มีจุดเด่นที่สามารถส่งงานผ่านขั้วไฟฟ้าที่เชื่อมต่อกับกล้ามเนื้อส่วนแขน สามารถใช้งานได้อย่างละเอียดอ่อนเหมือนกับแขนมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นการหยิบสิ่งของชิ้นเล็ก สิ่งของบอบบางอย่างไข่มุก รวมทั้งสามารถใช้เล่นเปียโนได้ ขณะที่ทางฝั่งญี่ปุ่นก็มีการพัฒนาแขนกลชื่อ Handiii ในปี 2558 (GoFundME, 2018) ซึ่งมีต้นทุนที่ต่ำลงจนคนทั่วไปมีโอกาสนำมาใช้งานได้และล่าสุดในปี 2562 ที่ประเทศอังกฤษก็มีการพัฒนาแขนกลไบโอโณนิค (Bionic Arm) ขึ้นมาด้วยการสังเคราะห์โดยเครื่องพิมพ์สามมิติ ยิ่งสะท้อนว่าเทคโนโลยีเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีของมนุษย์ได้พัฒนามาถึงจุดที่มีต้นทุนต่ำลงจนคนทั่วไปเข้าถึงได้ อันจะทำให้กลุ่มคนพิการเหล่านี้ก็มีโอกาสเข้าร่วมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะต่อไปได้

ขณะที่เทคโนโลยีในวงการสุขภาพ (Techsauce, 2560) ที่เริ่มนำมาใช้งานได้กว้างขวางมากขึ้นที่สำคัญ ได้แก่ AI เทคโนโลยีการอัลตราซาวด์และถ่ายทอดภาพเสมือนจริง นวัตกรรมเครื่องพิมพ์สามมิติที่สามารถสร้างเนื้อเยื่อและอวัยวะเพื่อใช้ปลูกถ่ายให้ผู้ป่วย นอกจากนี้ ศสช. (2560) ยังระบุว่าเทคโนโลยีชีวภาพในการพัฒนาวิธีการหรือผลิตภัณฑ์ในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บ โรคที่มีความรุนแรง และสามารถค้นพบความลับทางพันธุกรรมจนนำมาสู่การบำบัดรักษาโรคติดต่อทางพันธุกรรมได้ อาทิ เบาหวานและมะเร็ง ประกอบกับ นวัตกรรมเหล่านี้จะได้รับการยอมรับและมีการผลิตจำนวนมากขึ้นและมีต้นทุนต่ำลงโดยมีคาดการณ์ว่า (Techsauce, 2560) ตลาด AI ในวงการสุขภาพจะได้รับการยอมรับอย่างรวดเร็วด้วยการเติบโตถึงร้อยละ 42 ตั้งแต่เวลานี้จนถึงปี 2564 ขณะที่เครื่องพิมพ์สามมิติในการสร้างเนื้อเยื่อมีมูลค่าถึง 6 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ในปี 2568 โดยสิ่งเหล่านี้จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงชีวิตมนุษย์ให้มีชีวิตยืนยาว และคนจะมีโอกาสเข้าถึงการรักษาพยาบาลด้วยราคาที่ต่ำลง

เมื่อมองมายังประเทศไทยตามยุทธศาสตร์เฉพาะด้านของกระทรวงสาธารณสุขที่มีการวางแผนงานเพื่อมุ่งสู่การปฏิรูปสาธารณสุข (สำนักสารนิเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข) ได้เริ่มจากการนำเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับดิจิทัลมาใช้ในการพัฒนาระบบการให้บริการให้ครอบคลุมในระดับชุมชน มาเพิ่มความสะดวกในระบบบริการ และลดความแออัดในการใช้บริการของผู้ป่วย เช่น การนำ AI ระบบอิเล็กทรอนิกส์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ มาช่วยในการตรวจวินิจฉัย ขณะเดียวกันยังได้พัฒนาระบบฐานข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) เทคนิคการ

วิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ พร้อมทั้งพัฒนาแอปพลิเคชันสำหรับบุคลากรทางแพทย์ เพิ่มความสะดวกในการเก็บข้อมูลสุขภาพประชาชน อย่างไรก็ตาม การจะใช้งานเทคโนโลยีเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพสถานพยาบาลจำเป็นต้องมีความพร้อม ด้านฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และเครือข่าย รวมถึงระบบไอทีที่มีความซับซ้อน อาทิ Data Center และ Data Analytic ตลอดจนความพร้อมของบุคลากรทางการแพทย์ให้มีความชำนาญด้านเทคโนโลยี

ดังนั้น การจะเข้าถึงเทคโนโลยีในอนาคตเหล่านี้จำเป็นต้องมีความพร้อมทางการเงิน อุปกรณ์และการสื่อสารผ่านอินเทอร์เน็ต รวมถึงทุนมนุษย์ที่มีศักยภาพเพียงพอที่จะรองรับการมาถึงของเทคโนโลยีที่กำลังจะมาถึง โดยเฉพาะพื้นที่ในเขตพื้นที่ชนบทที่อาจต้องเร่งพัฒนาความพร้อมในด้านต่าง ๆ มากกว่าเมืองใหญ่ที่ค่อนข้างพร้อมอยู่แล้ว

สรุป ภาครัฐบาลของไทยมีการนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมตามยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ครอบคลุมทุกยุทธศาสตร์ แต่ยุทธศาสตร์ที่ค่อนข้างเด่นชัดจะเห็นได้จายยุทธศาสตร์ที่ 2 และยุทธศาสตร์ที่ 3 อย่างไรก็ตาม ความท้าทายของการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาประเทศ คือ ความรู้ความสามารถทางด้านเทคโนโลยีของคนในประเทศที่ยังอยู่ในวงจำกัด โดยสาเหตุหนึ่งเนื่องจากการเข้าถึงเทคโนโลยีต้องมีทักษะและองค์ความรู้เบื้องต้นในการใช้เทคโนโลยี รวมถึงมีด้านโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้ออำนวยต่อการเข้าถึง ดังนั้น ในส่วนถัดไปจะอภิปรายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมกับยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ภายใต้แรงขับเคลื่อนของเทคโนโลยี

3. ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี กับการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมโดยไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ในหัวข้อก่อนหน้าล้วนเป็นเครื่องยืนยันว่าเศรษฐกิจที่เติบโตอย่างทบทวีคูณด้วยแรงหนุนจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ซึ่งมีข้อดีในการช่วยยกระดับผลิตภาพและคุณภาพชีวิตคน แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกภาคส่วนก้าวเดินไปพร้อมกัน จึงเป็นโจทย์สำคัญของยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่มีวัตถุประสงค์ว่าจะไม่ทอดทิ้งภาคส่วนใดไว้เบื้องหลัง ซึ่งการวางรากฐานการพัฒนาคอนเป็นสิ่งที่สำคัญที่ถูกระบุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 3 และยุทธศาสตร์ที่ 4 ที่ต้องการให้เกิดความเท่าเทียมกันทุกมิติ เพื่อเพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ รวมถึงยุทธศาสตร์ที่ 6 ที่ว่าด้วยการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ โดยภายใต้ยุทธศาสตร์เหล่านี้ได้นำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นเครื่องมือช่วยวางแผนนโยบายการพัฒนาคอนให้ตรงตามโจทย์ใหญ่ของเศรษฐกิจไทย

ในระยะข้างหน้าทุกอย่างรอบตัวจะถูกยกระดับไปอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ ตามแนวทางเศรษฐกิจดิจิทัลของไทย ทำให้เทคโนโลยีเป็นหนึ่งในเงื่อนไขของการได้รับประโยชน์จากการเติบโตของเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประเทศไทยยังคงมีปัญหาคงไม่เท่าเทียมที่ทวีความสลับซับซ้อน ซึ่งถ้าทุกภาคส่วนปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ก็อาจจะทำให้ถูกกีดกันออกจากระบบเศรษฐกิจและสังคมโดยอัตโนมัติ ดังนี้

3.1 ไทยยังคงเผชิญปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เรื้อรังและการแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) หรืออาจกล่าวได้ว่าความเปราะบางของสังคมไทยมีสาเหตุหลักมาจากความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึกในทุกมิติ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่ 4 น่าจะเข้ามาช่วยบรรเทาปัญหาเหล่านี้ได้ อันจะช่วยลดความเสี่ยงของการแตกแยกทางสังคมหากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีเข้ามาเป็นปัจจัยเร่งรัดให้เกิดกระบวนการแตกแยกทางสังคมและอุดมการณ์ทางความคิดของคนในสังคมไทยอย่างถาวร (Bifurcation)

การแตกแยกเป็น 2 ขั้วทางสังคมที่เห็นค่อนข้างชัดเจนในไทยคือความแตกแยกของอุดมการณ์ทางการเมืองจนกลายเป็นวิกฤตการณ์ทางการเมืองครั้งสำคัญของประเทศ ในช่วงปี 2548-2553 จนนำมาสู่วิกฤตการณ์ทางการเมืองและเกิดรัฐประหารในปี 2556-2557 ซึ่งคนไทยในเวลานั้นมีความคิดเห็นแตกแยกออกเป็น 2 ฝ่าย โดยแต่ละฝ่ายมีความแตกต่างทางอุดมการณ์ทางความคิด ทศนคติในการใช้ชีวิต ซึ่งล้วนบ่มเพาะมาจากความไม่เท่าเทียมกันของกลุ่มคนในสังคมเมืองกับกลุ่มคนในสังคมชนบท สถานการณ์ความแตกแยกที่ยืดเยื้อได้บั่นทอนเสถียรภาพทางการเมืองและกัดกร่อนความเป็นประชาธิปไตยในประเทศที่ยังคงเป็นปัญหามาถึงทุกวันนี้ ซึ่งมีความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้เป็นจุดเริ่มต้น ในอีกด้านหนึ่งพัทธ์ธีรา วงศราวิทย์ (2561) กล่าวว่า ปัญหาความเหลื่อมล้ำของภาคธุรกิจรายใหญ่ที่กุมอำนาจผูกขาดไว้ในมือ ธุรกิจขนาดใหญ่ถูกมองว่าเป็นกลไกทำให้เกิดช่องว่างทางเศรษฐกิจและการเอาเปรียบ ขณะที่สภาพแวดล้อมทางสังคมที่มีความไวเนื้อเชื่อใจต่ำก็ทำให้ธุรกิจมีความเสี่ยงด้านชื่อเสียงและด้านการกำกับดูแลจากหน่วยงานทางการเงินเพิ่มมากขึ้น ซึ่งอาจจะส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของธุรกิจในระยะยาว ซึ่งก็เป็นความเสี่ยงต่อภาคธุรกิจในภาพรวมของประเทศได้เช่นเดียวกัน

นอกจากนี้ การเข้ามาของเทคโนโลยีก็มีส่วนทำให้สังคมแตกแยก โดยสุทธิ อารวานันท์กุล (2554) ได้ยกตัวอย่างปรากฏการณ์แตกกลุ่มในสังคมอินเทอร์เน็ตที่ผู้ที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ใช้ช่องทางนี้แสดงความคิดเห็นและโน้มน้าวความคิดของคนบนโลกดิจิทัล รวมทั้งสามารถสร้างกระแสทำให้เกิดแนวคิดและอุดมการณ์ใหม่ที่ฉีกออกจากเดิม ซึ่งกลุ่มคนที่ไม่ได้เชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ตก็จะมีอีกแนวคิดที่ต่างออกไป เป็นต้น จะเห็นได้ว่าโลกดิจิทัลเข้ามามีอิทธิพลทางด้านความคิดของคนในชีวิตประจำวันอย่างง่ายดาย ผู้คนมีตัวตนอยู่บนโลกดิจิทัล เช่น

การมีบัญชีในสื่อสังคม (Social Media) ทำให้การเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารสามารถกระจายผ่านสื่อเหล่านี้ได้อย่างรวดเร็วกว่าในอดีตมากนัก อีกทั้งกระแสโซเชียลมีเดียเหล่านั้นมีอิทธิพลรุนแรงมาก ไม่ว่าจะเป็นการแบ่งปันข้อมูลที่ดี อาทิ การระดมเงินช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศซึ่งใช้เวลาเพียงไม่นานก็ประสบความสำเร็จ หรือการแบ่งปันข้อมูลไม่ดีที่อาจทำให้เกิดความสับสนและเข้าใจผิดได้ อาทิ การส่งต่อข้อมูลด้านการรักษาโรคโดยไม่ได้ตรวจสอบความถูกต้อง หรือการเจตนาส่งต่อข้อมูลเพื่อให้เกิดกระแสสังคมในทิศทางที่ต้องการ

3.2 ธุรกิจและคนที่ตามไม่ทันเทคโนโลยีจะถูกกีดกันออกจากระบบโดยอัตโนมัติ

โดยยุทธศาสตร์ชาติที่จะมาอุดช่องว่างเหล่านี้คือยุทธศาสตร์ที่ 3 ว่าด้วยการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์โดยเน้นที่การพัฒนาทักษะมนุษย์ให้มีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาตนเองไปตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีล้ำสมัยที่จะเข้ามาในภาคเศรษฐกิจที่กำลังผันตัวสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ ข้อมูลข่าวสารจะส่งผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตลำดับแรก ดังนั้น คนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตก็จะเป็นกลุ่มแรกที่รับรู้เทคโนโลยี เข้าใจและมีโอกาสพัฒนาตนเองให้เกาะติดไปกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้ ขณะที่กลุ่มคนที่เข้าไม่ถึงเทคโนโลยีไม่ว่าจะเกิดจากการขาดโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีหรือขาดทักษะในการใช้เทคโนโลยีก็จะถูกปิดกั้นการเข้าถึงโดยอัตโนมัติ กลายเป็นว่าการเข้ามาของเทคโนโลยีเป็นตัวกระตุ้นให้ธุรกิจและคนให้พัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีแห่งอนาคต ดังนั้น ทักษะด้านเทคโนโลยีจึงกลายเป็นเครื่องคัดกรองธุรกิจและกลุ่มคนที่มีโอกาสเข้าร่วมไปกับการเติบโตของเศรษฐกิจ

กรณีศึกษาของอุตสาหกรรมการผลิตที่ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากการเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีในอดีต คือ การเปลี่ยนเทคโนโลยีจากกล้องถ่ายรูปที่ใช้ฟิล์มที่มีมานานกว่า 130 ปี มาเป็นกล้องถ่ายรูปดิจิทัลที่บันทึกรูปในไฟล์ดิจิทัลในเวลาไม่ถึง 10 ปี นอกจากนี้ ธุรกิจบริการก็เผชิญความเสี่ยงเช่นเดียวกัน จากเรื่องใกล้ตัวที่คนที่เข้าถึงอินเทอร์เน็ตสามารถซื้อสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ได้ตลอดเวลา โดยไม่ต้องเดินทางออกไปซื้อที่ร้าน ด้วยช่องทางนี้ที่เอื้อประโยชน์ต่อผู้บริโภคสามารถสั่งซื้อสินค้าได้ง่ายแค่ปลายนิ้ว ทำให้ธุรกิจค้าปลีกแบบหน้าร้านซบเซาลง หรือแม้แต่ภาคการเงินการธนาคารที่มีการทยอยปิดสาขาในพื้นที่ต่าง ๆ เพราะผู้บริโภคหันไปใช้บริการทำธุรกรรมการเงินออนไลน์มากยิ่งขึ้น เป็นต้น

ในปัจจุบัน ภาคธุรกิจยอมปรับตัวไปตามกระแสเทคโนโลยีทำให้แรงงานบางส่วนถูกแทนที่ด้วยหุ่นยนต์และ AI ดังจะเห็นได้จากแรงงานภาคการผลิต รวมทั้งในเทคโนโลยี Big Data ที่เอื้อประโยชน์ต่อการทำธุรกิจในภาคการผลิตและภาคบริการด้วยการประมวลผลพฤติกรรมผู้บริโภคทำให้ธุรกิจสามารถตอบโจทย์ผู้บริโภคแบบเฉพาะกลุ่มได้มากขึ้น เกิดเป็นธุรกิจใหม่ที่สนองต่อเทคโนโลยีแทนที่ธุรกิจที่ไม่สามารถปรับตัว

3.3 นโยบายการพัฒนาในระดับปัจเจกบุคคล ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในอนาคต

เทคโนโลยีเป็นชนวนสำคัญที่ทำให้ความเปราะบางทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีอยู่แล้วยิ่งขยายวงกว้างออกไปอีก จนกระทั่งเกิดการแตกแยกทางสังคมที่รุนแรงขึ้น (Great Bifurcation) หรือภายใต้การเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีที่รวดเร็ว โจทย์สำคัญของประเทศคือจะทำอย่างไรให้ทุกภาคส่วนเติบโตไปพร้อมกันได้ ซึ่งตามยุทธศาสตร์ที่ 6 ที่ว่าด้วยการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ที่ในแผนงานย่อยมีเป้าหมายในการนำนวัตกรรม เทคโนโลยี ข้อมูลขนาดใหญ่ และระบบการทำงานดิจิทัลเข้ามาประยุกต์ใช้ช่วยให้ภาครัฐทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเข้ามาของเทคโนโลยี Big Data สามารถใช้เป็นเครื่องมือช่วยประมวลผล จัดกลุ่มคนในสังคมตามลักษณะที่สอดคล้องกันในด้านพฤติกรรม ฐานะทางสังคม การศึกษา สุขภาพ โดยเฉพาะทักษะในด้านดิจิทัล (Digital Literacy) ที่เป็นเรื่องสำคัญในการพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปีข้างหน้า ภายใต้บริบทของประเทศในการมุ่งสู่การเป็นสังคมดิจิทัลอย่างสมบูรณ์ ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องรู้หน้าตาของกลุ่มคนเพื่อจัดทำนโยบายตอบสนองนโยบายให้เหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม (Customized Policy) ให้สามารถเกาะติดไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ โดยไม่เหลือใครไว้เบื้องหลังให้มากที่สุด ซึ่งในเบื้องต้นจากข้อมูลสถานการณ์การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมของประเทศไทย ผู้วิจัยแบ่งกลุ่มคนได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย กลุ่มคนที่มีศักยภาพด้านเทคโนโลยีสามารถพัฒนาไปพร้อมกับไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณได้ (High Potential) กลุ่มคนที่มีทักษะทางดิจิทัลสูงจำเป็นต้องเสริมธุรกิจดิจิทัล ซึ่งคนกลุ่มนี้เคยเกาะติดไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจรูปแบบเดิมและมีความเสี่ยงจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง กลุ่มคนที่อ่านออกเขียนได้ทางดิจิทัล เคยเกาะติดไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจรูปแบบเดิม แต่การเข้ามาของเทคโนโลยีทำให้ปรับตัวไม่ทัน จึงกลายเป็นประชากรกลุ่มใหม่ที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง (Left Behind) กลุ่มคนชายขอบคือกลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจต่าง ๆ ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังอยู่แล้ว และไม่ถูกนำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ โดยในบทที่ 4 จะกล่าวถึงรายละเอียดของประชากรแต่ละกลุ่ม

โดยสรุป นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคตน่าจะพาให้คนบางกลุ่มมีส่วนร่วมไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจภายใต้ แต่จะไม่สามารถดึงให้คนอื่นกลุ่มไปด้วยกันได้ ซึ่งแรงผลักดันของเทคโนโลยีในปัจจุบันอาจยิ่งทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำรุนแรงมากขึ้นได้ อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีก็เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพสำหรับภาครัฐบาลออกแบบนโยบายการพัฒนาที่เฉพาะเจาะจงในระดับปัจเจกบุคคล ที่จะช่วยตอบโจทย์คนแต่ละกลุ่มได้ตรงประเด็นและความต้องการ ทั้งนี้ การจะระบุได้ว่าต้องใช้นโยบายแบบใด คงต้องพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมแล้วนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนถัดไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมในประเทศไทย

จากการวิเคราะห์ข้างต้น จะเห็นได้ว่าการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักในช่วงหลายสิบปีที่ผ่านมายังไม่สามารถทำให้เกิดการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมที่มุ่งเน้นการแก้ไขหลายปัญหาเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อม ๆ กันได้ แต่กลับเป็นการเติบโตท่ามกลางปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ไม่ได้ลดระดับความรุนแรงลงจากในอดีต แม้ว่าจะมีการนำแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เข้ามาเป็นกรอบในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวโดยยึดคนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา ซึ่งก็พบว่าการพัฒนาคนในระยะข้างหน้าจะเผชิญความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีที่เข้ามาจัดสรรแบ่งแยกกลุ่มคนออกเป็นหลากหลายกลุ่มตามความรู้และความสามารถทางดิจิทัล ดังนั้นแล้ว การดำเนินนโยบายของภาครัฐในอนาคตจึงจำเป็นต้องมีความจำเพาะเจาะจงลงไป ในประชากรแต่ละกลุ่ม ซึ่งการนำแนวทางทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ปรัชญาของ Sen ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนในฐานะปัจเจกชนมาประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสหลักก็น่าจะช่วยเพิ่ม โอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมให้แต่ละกลุ่มคนมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียไปกับการเติบโตแบบทบทวีคูณ และลดความเสี่ยงที่จะเป็นกลุ่มคนผู้ซึ่งถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

หัวใจสำคัญที่ทำให้การพัฒนาคนเป็นไปตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ คือ ความรู้ความเข้าใจในกลุ่มคนผู้ซึ่งมีโอกาสที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังว่าจะมีหน้าตาหรือคุณลักษณะเป็นอย่างไร โดยเนื้อหาในส่วนนี้จะอธิบายโดยสังเขปถึงปัจจัยที่ใช้ในการแบ่งแยกกลุ่มคน โดยพิจารณาเป็น 2 องค์ประกอบหลัก ซึ่งได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม และปัจจัยที่ส่งผลต่อกลุ่มบุคคลผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ดังนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลต่อการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม

โดยพิจารณาปัจจัยพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับประเทศ เพื่อนำมาใช้แบ่งแยกกลุ่มประชากรตามการเติบโตอย่างมีส่วนร่วม กล่าวคือ เพื่อให้ทราบว่า ประชากรลักษณะใดที่สามารถเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ ประชากรลักษณะใดที่จะสามารถพัฒนาให้เข้าร่วมกับการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้ ประชากรลักษณะใดที่มีความเสี่ยงที่จะถูกทิ้งและประชากรลักษณะใดที่เป็นกลุ่มคนผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ทั้งนี้ การพิจารณาจัดกลุ่มประชากรตามการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การสร้างความกระจ่างของปัญหาที่ทำให้ประชากรบางกลุ่มไม่สามารถมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ ซึ่งจะนำไปสู่แนวนโยบายในการแก้ไขปัญหาแบบกำหนดเองเฉพาะกลุ่ม (Customized Policy) นอกจากนี้ การจัดกลุ่มคนตามการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมผ่านตัวแปรทางด้านภูมิศาสตร์จะแสดงให้เห็นถึงกลุ่มคนที่ยังต้องการการพัฒนาในพื้นที่ โดยศึกษาผ่านปัจจัยทางด้านรายได้ต่อหัว การจ้างงานใน

ภาคอุตสาหกรรม การจ้างงานในภาคบริการ การใช้พลังงาน ดัชนีจีดีพี จำนวนประชากรยากจน เพศ อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน อัตราการเข้าเรียนระดับประถมศึกษา อัตราการตาย และการพัฒนาทรัพยากรน้ำ เป็นต้น

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อบุคคลที่มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีจะเข้ามาเป็นเครื่องยนต์สำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจไทยและเศรษฐกิจโลก ซึ่งภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ที่นำเทคโนโลยีเข้ามาเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจในระยะต่อไปนั้น สะท้อนให้เห็นว่า เศรษฐกิจไทยกำลังผันตัวเข้าสู่เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) อย่างสมบูรณ์ในอนาคต ซึ่งหมายรวมถึงความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตในทุกภาคส่วนของเศรษฐกิจอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตนี้จะเป็นตัวกลางเชื่อมโยงโลกในชีวิตจริงกับโลกดิจิทัล ดังนั้น องค์กรความรู้ทางเทคโนโลยีจึงกลายเป็นเส้นแบ่งกลุ่มคนให้สามารถเชื่อมต่อกับโลกดิจิทัล และสามารถก้าวร่วมไปกับการเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะข้างหน้าได้ ในทางกลับกัน กลุ่มคนที่ไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีจะถูกกีดกันออกจากการมีส่วนร่วมในการเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งมีปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

2.1 การอ่านออกเขียนได้ทางเทคโนโลยี (Digital Literacy) คือองค์ความรู้ที่ทำให้กลุ่มคนเข้าถึงเทคโนโลยีและดิจิทัลขั้นพื้นฐาน กล่าวคือมีทักษะในการใช้เทคโนโลยีในการดำเนินชีวิต อาทิ การครอบครองอุปกรณ์เทคโนโลยี (คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน แท็บเล็ต) การใช้โปรแกรมพื้นฐานทางคอมพิวเตอร์ การมีตัวตนบนสื่อสังคม การรับส่งข้อมูลข่าวสารผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางออนไลน์

2.2 ความรู้ด้านเทคโนโลยีที่จำเป็นและเพียงพอต่อการก้าวตามทันการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณและหลุดพ้นจากการเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง คือ องค์ความรู้ทางด้านเทคโนโลยีในระดับกลางและในระดับสูงที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน ซึ่งหมายรวมถึงการคิดค้นเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่มีส่วนช่วยหนุนนำการพัฒนาเศรษฐกิจอีกทางหนึ่ง อาทิ ทักษะการเขียนโปรแกรมความรู้ด้านการพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือแอปพลิเคชัน

ปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะถูกนำไปพัฒนาเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิเคราะห์กลุ่มคนผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณซึ่งจะมีการอภิปรายโดยละเอียดในบทที่ 4

สรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทยตั้งแต่แรกเริ่มมีแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ในปัจจุบัน ซึ่งนับรวมเป็นระยะเวลามากกว่าครึ่งศตวรรษ ต่างมีนัยแห่งการพัฒนาเพื่อมุ่งหวังให้ทุกภาคส่วนของสังคมก้าวเดินไปพร้อมกัน ทว่าในความเป็นจริง การพัฒนาเศรษฐกิจไทยในช่วง 30 ปีแรกของการมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ กลับมุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นหลักเพื่อยกสถานะจากประเทศรายได้ต่ำไปสู่ประเทศรายได้ปานกลาง ซึ่งประเทศไทยบรรลุเป้าหมายในการยกสถานะประเทศตั้งแต่ปี 2519 เป็นต้นมา อย่างไรก็ตาม การพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจกลับนำมาซึ่งปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น ทำให้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 ก่อให้เกิดการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำเป็นวาระแห่งชาติ แต่ทว่าความไม่ต่อเนื่องของระบบการเมืองและนโยบายเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่มีความสลับซับซ้อนและหยั่งรากลึกได้สำเร็จ จึงเป็นที่มาของแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (ปี 2561-2580) ที่ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนในระยะยาวเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ว่า “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยที่ระหว่างทางจะมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะ 5 ปี เข้ามาสนับสนุนยุทธศาสตร์ชาติ โดยขณะนี้ประเทศไทยกำลังก้าวเดินตามแนวทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาเพียงดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจในภาพใหญ่ จะเห็นว่า ปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ต่างปรับตัวไปในทิศทางที่ดีขึ้นเรื่อยมา แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกลงไป จะเห็นว่า ปัญหาความยากจนและความไม่เท่าเทียมกันของคนในสังคมยังคงอยู่ในระดับภาคส่วนที่เล็กลงมา เช่น ในระดับจังหวัด ระดับกลุ่มคน หรือระดับธุรกิจ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้บ่งชี้ให้เห็นว่า ยังมีบางภาคส่วนของสังคมที่ไม่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาของเศรษฐกิจไทยในช่วงที่ผ่านมา และตอกย้ำว่าแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบเดิม ๆ อาจส่งผลเสียต่อเศรษฐกิจและสังคมไทยในระยะยาว ยิ่งท่ามกลางปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ฝังรากลึกด้วยแล้วนั้น ยิ่งทวีความท้าทายต่อการพัฒนาประเทศตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีที่มีเทคโนโลยีเป็นตัวแปรสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย อีกทั้งในระยะเวลาอันใกล้ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีจะรวดเร็วมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นตัวแปรสำคัญในการเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นไปอย่างทบทวิคูณ และคงเป็นเรื่องยากที่จะทำให้ทุกภาคส่วนของสังคมก้าวเดินไปพร้อมกัน โดยไม่ทิ้งภาคส่วนใดไว้เบื้องหลัง

เทคโนโลยีนอกจากจะเข้ามามีบทบาทหลักต่อการพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบแล้ว จะยังเป็นตัวแปรสำคัญในการแบ่งแยกกลุ่มคนในสังคมผ่านความรู้ความเข้าใจทางด้านเทคโนโลยี โดยกลุ่มคนที่มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีจะได้รับประโยชน์จากการเติบโตแบบทบทวีคูณของเศรษฐกิจ (Exponential Economic Growth หรือ Exonomic) ในระยะข้างหน้า แตกต่างจากกลุ่มคนที่ไม่มีความรู้ความสามารถ และเข้าไม่ถึงเทคโนโลยีก็อาจจะไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจในอนาคต ดังนั้นแล้ว จึงจำเป็นต้องมีนโยบายเศรษฐกิจที่จำเพาะเจาะจงในลักษณะปัจเจกบุคคลเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชากรกลุ่มต่าง ๆ และทำให้ทุกภาคส่วนของประเทศไทยมีโอกาสได้รับประโยชน์จากการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

ทั้งนี้ เทคโนโลยีจึงมีทั้งคุณอนันต์และโทษมหันต์ กล่าวคือ เป็นทั้งเครื่องยนต์ที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ และเป็นตัวกีดกันผู้คนออกจากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในอนาคต ดังนั้น นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบกระแสหลักของภาครัฐยังเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องใช้นโยบายการพัฒนาระแสทางเลือกด้วยการจัดสรรนโยบายในรูปแบบลักษณะปัจเจกตามหลักปรัชญา Sen (Capability Approach) ให้เฉพาะเจาะจงเหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม เพื่อเพิ่มโอกาสที่จะสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตและทำให้คนสามารถเข้าถึงโอกาสและได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้มากที่สุด

ในบทต่อไปจะอภิปรายถึงลักษณะกลุ่มคนที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ ซึ่งจะนำมาสู่การจัดสรรนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ตรงตามเป้าประสงค์มากขึ้น

บทที่ 4

วิเคราะห์กลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth)

และการใช้หลักปรัชญาแห่งการพัฒนามนุษย์

ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมามากกว่าครึ่งศตวรรษที่ผ่านมา ภาครัฐมีความพยายามอย่างต่อเนื่องที่จะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของไทยที่สั่งสมและหยั่งรากลึกมาอย่างช้านาน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความยากจนของประชากร ความเหลื่อมล้ำทางรายได้ การศึกษา รวมไปถึงการสาธารณสุข โดยมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาของประเทศ แต่คงต้องยอมรับว่า ความพยายามของภาครัฐในช่วงที่ผ่านมายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความไม่ต่อเนื่องของนโยบายภาครัฐในช่วงผลัดเปลี่ยนรัฐบาล ประกอบกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับมีวาระเพียงแค่ 5 ปี จึงเป็นที่มาของแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี เพื่อกำหนดกรอบในการพัฒนาประเทศระยะยาว และมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (ตั้งแต่ฉบับที่ 12 เป็นต้นไป) เป็นอีกเครื่องมือที่จะช่วยสนับสนุนการพัฒนาตามกรอบใหญ่ของแผนยุทธศาสตร์ชาติ โดยคุณเจสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศในระยะ 20 ปีข้างหน้า คือเทคโนโลยีที่จะเข้ามาเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจให้เป็นไปอย่างทบทวีคูณ ซึ่งนับได้ว่าเป็นโจทย์ที่ยากยิ่งของภาครัฐต่อเป้าหมายการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมที่มีทุกภาคส่วนของสังคมก้าวเดินไปพร้อมกัน โดยไม่ทิ้งภาคส่วนใดไว้เบื้องหลัง ท่ามกลางปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่อาจทำให้บางกลุ่มประชากรไม่พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบใหม่นี้

กรอบการพัฒนาประเทศตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปีที่มีเทคโนโลยีเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาทุกภาคส่วนเศรษฐกิจเป็นไปเพื่อผลักดันประเทศให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งกลุ่มประชากรที่มีความรู้ ความสามารถและเข้าถึงเทคโนโลยีก็จะสามารถมีส่วนร่วมในการก้าวเดินไปพร้อมกับการเติบโตดังกล่าวได้ ในขณะที่กลุ่มประชากรที่ไม่มีทักษะความรู้ทางด้านเทคโนโลยีอาจไม่ได้รับประโยชน์จากการเติบโตทางเศรษฐกิจนี้ จึงจำเป็นต้องมีนโยบายที่เฉพาะเจาะจงในลักษณะปัจเจกสำหรับการพัฒนาศักยภาพของประชากรให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อความต้องการในแต่ละกลุ่ม เพื่อมุ่งไปสู่การสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตและสามารถเข้าถึงโอกาสและได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้มากที่สุดตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี

ในบทที่ 4 จะทำการศึกษาระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านการจัดทำแบบสำรวจทั่วประเทศ และวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) ภายใต้การนำกรอบแนวคิดทักษะความรู้ทางดิจิทัลมาเป็นเงื่อนไขกำหนด เพื่อนำไปสู่การออกแบบนโยบายในลักษณะปัจเจกตามหลักปรัชญาของ Sen (Capability Approach) ที่เฉพาะเจาะจงและเหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มโอกาสที่จะสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตและทำให้คนสามารถเข้าถึงโอกาสและได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้มากที่สุด โดยในบทนี้จะแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยในปัจจุบัน
2. การวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth)

การวิเคราะห์ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยในปัจจุบัน

คงต้องยอมรับว่า ในโลกยุคปัจจุบันนี้ ความรู้และทักษะทางดิจิทัล (Digital Literacy and Digital Skill) กลับกลายมาเป็นทักษะพื้นฐานที่สำคัญต่อการอำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสารกับบุคคลที่อยู่ห่างไกลได้อย่างรวดเร็ว การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางออนไลน์ที่ในปัจจุบันแทบจะเรียกได้ว่าไม่มีต้นทุนในการทำธุรกรรม รวมไปถึงการใช้จ่ายในสังคมไร้เงินสด (Cashless Society) ซึ่งแตกต่างจากในอดีตอย่างสิ้นเชิงที่ทักษะและความรู้ความสามารถทางดิจิทัลจัดเป็นความรู้ความสามารถพิเศษเฉพาะกลุ่มบุคคลเท่านั้น ทั้งนี้เมื่อพิจารณาถึงความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีภายใต้สภาวะการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมในปัจจุบัน จะเห็นว่า หลาย ๆ ประเทศทั่วโลกเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับการวางรากฐานในการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลของประชากรในประเทศเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวเข้าสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบในระยะเวลาอันใกล้ เช่น สหราชอาณาจักร (UK) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนเกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information and Communication Technology: ICT) ในเด็กชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตั้งแต่ปี 2556 เป็นต้นมา โดยบรรจุความรู้เกี่ยวกับการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์เบื้องต้นอย่างอัลกอริทึม (Algorithm) วิธีการแก้จุดบกพร่องในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้หมดไปก่อนนำไปใช้ (Debugging) หรือตรรกะบูลีน (Boolean Logic) ให้แก่เด็กนักเรียนที่มีอายุ 5 ขวบขึ้นไป (The Guardian, 2014) ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นบรรจุให้การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ (Computer programming) เป็นวิชา

ภาคบังคับสำหรับนักเรียนชั้นระดับประถมศึกษาโดยจะเริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2563 เป็นต้นไป (Nikkei Asian Review, 2019)

เฉกเช่นเดียวกับประเทศไทยที่ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา ภาครัฐได้ทยอยเริ่มเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับการเข้าเคลื่อนตัวสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัลในระยะข้างหน้า ไม่ว่าจะเป็ในด้านโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ ด้านระบบการทำธุรกรรมทางการเงิน รวมไปถึงด้านการพัฒนาศักยภาพของคนในประเทศ อย่างไรก็ตาม การออกนโยบายของภาครัฐส่วนใหญ่ยังเป็นไปเพื่อตอบสนองดัชนีชี้้นำทางเศรษฐกิจและสังคมในภาพใหญ่ของเศรษฐกิจ ไม่ได้มุ่งเน้นเจาะจงเฉพาะกลุ่มประชากร ทั้งนี้ เนื้อหาในส่วนนี้จะทำการศึกษาเกี่ยวกับทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยในระดับบุคคล (Individual Level) เพื่อค้นหาลักษณะร่วมของกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงในการที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) จากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี นอกจากนี้ ยังได้นำข้อมูลรายบุคคลที่ทำการสำรวจมารวบรวมและพัฒนาไปสู่ข้อมูลระดับจังหวัด (Provincial Level) และระดับประเทศ (Country Level) ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการพัฒนาแบบสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยทั่วประเทศโดยอ้างอิงและผสมผสาน 2 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์เกี่ยวกับทักษะความรู้ทางดิจิทัล ดังต่อไปนี้

1. กรอบแนวคิดการวัดระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล

ความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล (Basic Digital Skill) หรือการอ่านออกเขียนได้ทางดิจิทัล (Digital Literacy) หมายถึง ความรู้หรือทักษะทางดิจิทัลที่ใช้ในชีวิตประจำวัน หรือมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต โดย Sheng&Cheng (2017) จะแบ่งความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลออกเป็น 3 ด้านหลัก ๆ ดังแสดงในแผนภาพที่ 4-1 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 การเข้าถึงและการใช้เนื้อหาทางดิจิทัล (Locating Digital Content) ซึ่งได้แก่ การเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ การสืบค้นข้อมูล การใช้เนื้อหาทางดิจิทัลเพื่อความบันเทิง) การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางออนไลน์ รวมไปถึงการคิดคำนวณตัวเลขผ่านช่องทางออนไลน์

1.2 การสร้างสรรค์เนื้อหาทางดิจิทัล (Creating Digital Content) ซึ่งได้แก่ การใช้โปรแกรมซอฟต์แวร์ และการใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์เอ็กเซล

1.3 การติดต่อสื่อสารทางดิจิทัล (Communicating Digital Content) ซึ่งได้แก่ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นผ่านทางอีเมลล์ ไลน์ หรือเฟสบุ๊คเมสเซนเจอร์ และการเข้าร่วมประชุมงานผ่านช่องทางออนไลน์

แผนภาพที่ 4-1 กรอบแนวคิดการวัดระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล

ที่มา: Sheng&Cheng, 2017

โดยข้อคำถามในส่วนที่ใช้วัดระดับความรู้พื้นฐานทางด้านดิจิทัลมีจำนวน 7 ข้อ สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวัดระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของ Sheng&Cheng (2017) ซึ่งลักษณะคำถามเป็นมาตราวัดแบบ Likert (Likert Scale) 5 อันดับ แสดงความถี่ของการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในด้านต่าง ๆ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนข้อคำถาม ดังนี้

- 1 = ไม่เคย
- 2 = ประมาณเดือนละครั้ง
- 3 = มากกว่า 1 ครั้งต่อเดือน แต่ไม่เป็นประจำทุกสัปดาห์
- 4 = อย่างน้อย 1 ครั้งต่อสัปดาห์
- 5 = เป็นประจำทุกวัน

ทั้งนี้ การวัดระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของ Sheng&Cheng (2017) สามารถจัดแบ่งกลุ่มคนตามความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ทางดิจิทัลออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่มคนที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล (Digital Illiteracy) มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ที่ 1.00 คะแนน

2. กลุ่มคนที่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับต่ำ (Low Digital Literacy) มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ระหว่าง 1.01-2.00 คะแนน
3. กลุ่มคนที่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง (Medium Digital Literacy) มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ระหว่าง 2.01-3.99 คะแนน
4. กลุ่มคนที่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับสูง (High Digital Literacy) มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ระหว่าง 4.00-5.00 คะแนน

2. กรอบแนวคิดทักษะทางดิจิทัลในระบบเศรษฐกิจ

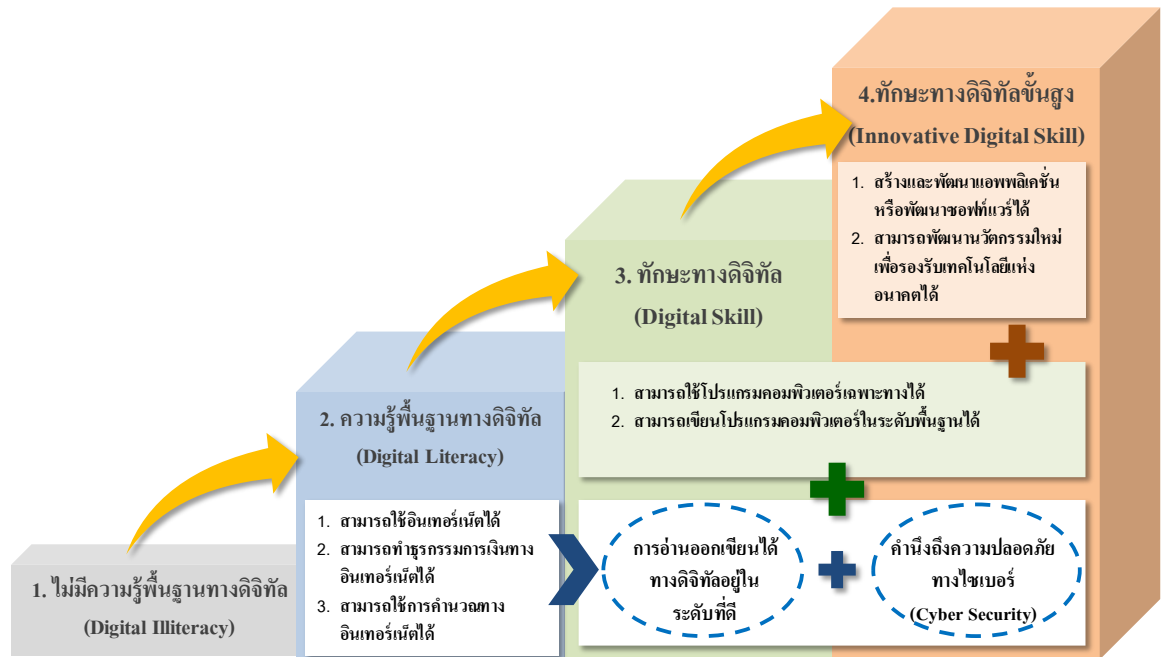
การศึกษานี้อ้างอิงกรอบแนวคิดทักษะทางดิจิทัล (Digital Skills) ของ UK Department for Business, Innovation & Skills Department for Digital, Culture, Media & Sport (2016) ที่จัดแบ่งระดับทักษะทางดิจิทัลแบบกว้างออกเป็น 3 ระดับ ดังแผนภาพที่ 4-2 โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ทักษะพื้นฐานทางดิจิทัล (Basic Digital Literacy Skill) เป็นทักษะพื้นฐานที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน เช่น การสื่อสาร การค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต รวมไปถึงการตระหนักถึงความปลอดภัยทางไซเบอร์ (Cyber Security)

2.2 ทักษะทางดิจิทัลขั้นกลาง (Digital Skill for the general workforce) เป็นทักษะทางดิจิทัลในระดับที่สูงขึ้นจากทักษะพื้นฐานทางดิจิทัล โดยกลุ่มประชากรที่จะมีทักษะในระดับนี้ได้ จำต้องมีทักษะพื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในเกณฑ์ดี (ค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับไม่ต่ำกว่า 4.00 คะแนน) มีวิจรรณญาณในการใช้เนื้อหาบทความทางดิจิทัล มีความตระหนักรู้ในเรื่องความปลอดภัยทางไซเบอร์ มีทักษะในการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เฉพาะทางได้ รวมไปถึงมีความสามารถในการเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในระดับพื้นฐาน (Basic Coding Skill) ได้ ซึ่งทักษะทางดิจิทัลในระดับนี้เป็นระดับที่ประชากรในประเทศจำเป็นต้องมีภายใต้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Economy)

2.3 ทักษะทางดิจิทัลขั้นสูง (Innovative Digital Skill) เป็นทักษะทางดิจิทัลในระดับการสร้างสรรค์ คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมสมัยใหม่ รวมถึงทักษะความสามารถในการใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่มีความสลับซับซ้อน โดยประชากรที่จะมีทักษะทางดิจิทัลในขั้นสูงนี้ได้ จำต้องมีทักษะทางดิจิทัลในระดับที่ 1 และระดับที่ 2 ให้ครบเสียก่อน แล้วค่อยต่อยอดทักษะทางดิจิทัลที่ยากและซับซ้อนเพิ่มขึ้น เช่น การเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ขั้นสูง ความสามารถในการสร้างและพัฒนาแอปพลิเคชัน เป็นต้น ทั้งนี้ ทักษะทางดิจิทัลขั้นสูงเป็นทักษะที่จำเป็นหากเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนผ่านไปสู่แพลตฟอร์มดิจิทัลแห่งอนาคต

แผนภาพที่ 4-2 กรอบแนวคิดระดับทักษะทางดิจิทัลในเศรษฐกิจ

ที่มา: Department for Business Innovation & Skills, 2016

ทั้งนี้ เมื่อหลอมรวมกรอบแนวคิดในเรื่องทักษะทางดิจิทัลเข้ากับการเติบโตทางเศรษฐกิจเข้ากับการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทบทวีคูณภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีแล้ว จะสามารถจัดแบ่งกลุ่มคนออกได้ 4 กลุ่ม ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มประชากรที่ไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล หรือไม่สามารถอ่านออกเขียนได้ทางดิจิทัล (Digital Illiteracy) เป็นกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลัง (Left-behind) ภายใต้สถานการณ์เศรษฐกิจในปัจจุบัน ซึ่งการขาดแคลนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอาจจะมีสาเหตุมาจากทั้งฝั่งอุปสงค์หรือฝั่งอุปทาน กล่าวคือ อาจจะมาจากการปิดกั้นการรับรู้ทางดิจิทัลจากเจ้าตัวเอง หรืออาจมาจากการเข้าไม่ถึงโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัลของภาครัฐก็ได้

กลุ่มที่ 2 กลุ่มประชากรที่มีความรู้ทางดิจิทัลในระดับพื้นฐาน (Basic Digital Skill) ประชากรกลุ่มนี้มีความรู้ทางดิจิทัลที่จำเป็นสำหรับชีวิตประจำวันในโลกยุคปัจจุบัน แต่ถ้าหากไม่รีบปรับตัวพัฒนาทักษะทางดิจิทัลของตนเองไปอยู่ในระดับที่สูงขึ้น จะเผชิญความเสี่ยงสูงที่จะเป็นผู้ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนแปลงไปสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล

กลุ่มที่ 3 กลุ่มประชากรที่มีทักษะทางดิจิทัลขั้นกลาง (Digital Skill) ประชากรกลุ่มนี้มีศักยภาพเพียงพอที่จะปรับตัวให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจยุคดิจิทัล แต่ถ้าหากกระแส

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งเปลี่ยนโฉมเศรษฐกิจให้เกิดการเติบโตอย่าง
 ทบทวีคูณในอนาคต ประชากรกลุ่มนี้ก็มีโอกาสที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังหากไม่รีบเร่งพัฒนา
 ทักษะทางดิจิทัลของตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น

กลุ่มที่ 4 กลุ่มประชากรที่มีทักษะทางดิจิทัลขั้นสูง เป็นกลุ่มประชากรที่มีศักยภาพ
 สูงในการปรับตัวให้เท่าทันต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณในอนาคต โดยประชากรที่มี
 ทักษะทางดิจิทัลขั้นสูงนี้ยังรวมไปถึงกลุ่มที่มีความคิดสร้างสรรค์ ใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีขั้นสูง
 ที่มีความสลับซับซ้อนได้ มีทักษะในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ จึงไม่จำกัดแค่เพียงในกลุ่มคนที่
 ประกอบอาชีพเฉพาะทางที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศเท่านั้น

ทั้งนี้ การศึกษาในบทนี้เป็นการศึกษาที่จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional Study)
 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทย โดยมีกลุ่มประชากร
 เป้าหมาย (Target Population) คือ ประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปในปี 2562 และมีกลุ่ม
 ตัวอย่าง (Sample) คือ ประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไปที่สามารถอ่านและเขียนภาษาไทยได้
 เป็นอย่างดี โดยทำการสำรวจผ่าน 2 ช่องทาง คือ การใช้แบบสอบถามที่เป็นกระดาษ (Paper-based
 Survey) และ การใช้แบบสอบถามออนไลน์ (Online Survey) ผ่านแบบฟอร์มกูเกิ้ล (Google Form)
 ซึ่งช่วงระยะเวลาที่ทำการสำรวจอยู่ในช่วงเดือนมกราคม – เดือนเมษายน 2562 โดยวัตถุประสงค์
 หลักที่ทำการสำรวจผ่าน 2 ช่องทาง เพื่อให้ครอบคลุมและเข้าถึงกลุ่มคนที่ขาดแคลนทักษะทาง
 ดิจิทัลอย่างแท้จริง อย่างเช่น กลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ที่ขาดแคลนบริการพื้นฐานที่ใช้ในการเข้าถึง
 อินเทอร์เน็ต หรือกลุ่มคนที่เลือกปฏิเสธการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง อาทิ เป็น
 ความสิ้นเปลืองทางด้านค่าใช้จ่ายในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ไม่มีความจำเป็นต่อชีวิตในปัจจุบัน ไม่รู้
 ภาษาอังกฤษทำให้มีความกังวลในการใช้เครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ รวมไปถึงมีความกังวลต่อ
 การถูกหลอก หรือถูกโจรกรรมทางไซเบอร์ เป็นต้น

ในการคำนวณกลุ่มตัวอย่าง (Sample Size) ที่จะใช้ในการสำรวจ เนื่องจากทราบ
 ขนาดประชากรไทยที่ชัดเจน จึงได้ใช้สูตรการคำนวณกลุ่มตัวอย่างของ Taro Yamane (1973) ที่มี
 ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 และระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างที่ยอมรับได้ที่ 0.05

$$\begin{array}{l} \text{จากสูตร} \\ \text{เมื่อ} \end{array} \quad \begin{array}{l} n \\ n \end{array} = \begin{array}{l} = \\ = \end{array} \begin{array}{l} \frac{N}{1+Ne^2} \\ \text{ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยใช้ศึกษา} \end{array}$$

$$N = \text{ประชากรทั้งหมดที่ต้องการศึกษา ในที่นี้ จำนวนประชากรไทยที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ในปี 2562 เท่ากับ 52,884,167 คน}$$

$$e = \text{ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่างที่ร้อยละ 5}$$

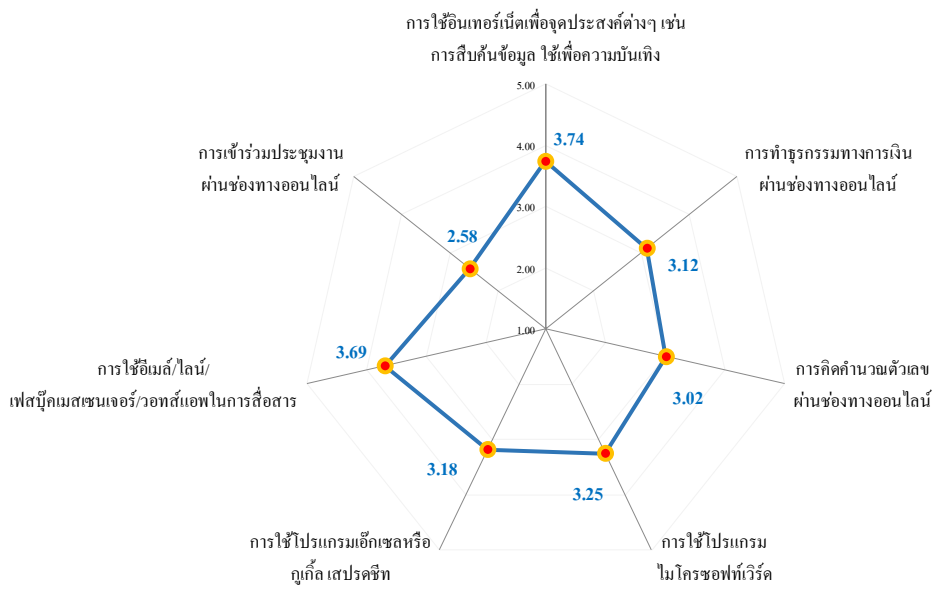
$$n = \frac{52,884,167}{1 + (52,884,167) (0.05)^2}$$

$$n = 400 \text{ คน}$$

จากการคำนวณได้กลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ จำนวน 400 คน ซึ่งจากการสุ่มสำรวจในช่วงเดือนมกราคม-เดือนเมษายน 2562 มีจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่สนใจเข้าร่วมตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออฟไลน์ทั้งสิ้น จำนวน 1,000 คน และมีกลุ่มตัวอย่างที่สนใจเข้าร่วมตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ทั้งสิ้น จำนวน 17,240 คน ซึ่งเมื่อผ่านการคัดกรองข้อมูลแล้วเหลือจำนวนกลุ่มตัวอย่างช่องทางออฟไลน์ 988 คน คิดเป็นร้อยละ 98.8 ของผู้ตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออฟไลน์ทั้งหมด และเหลือจำนวนกลุ่มตัวอย่างช่องทางออนไลน์ 16,611 คน คิดเป็นร้อยละ 96.4 ของผู้ตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ทั้งหมด

แผนภาพที่ 4-3 ค่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ในปี 2562

ค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลทั่วประเทศอยู่ที่ 3.23

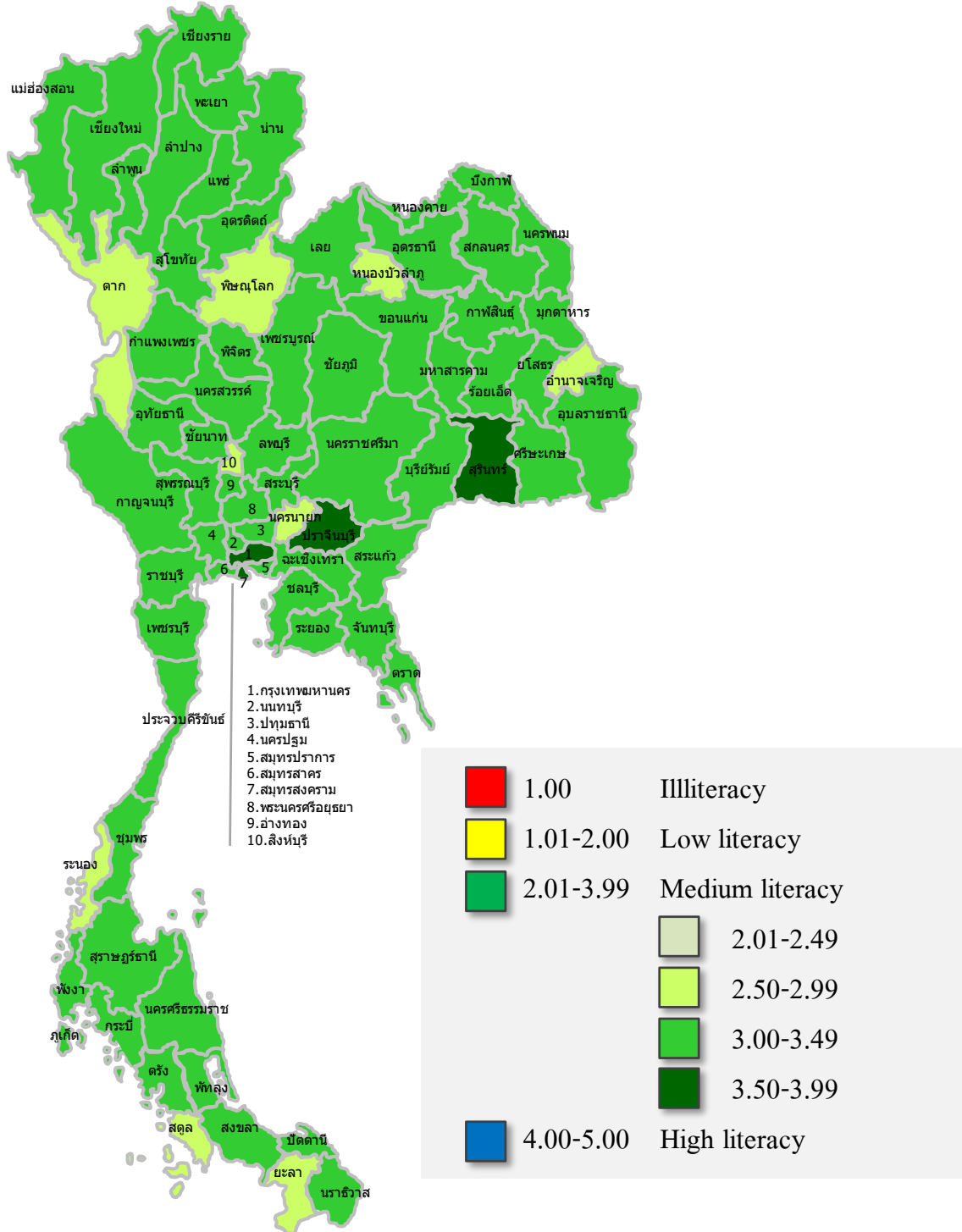
ทั้งนี้ จากการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านช่องทางออนไลน์จำนวน 1,000 คน พบว่า ร้อยละ 10.2 ของผู้ตอบแบบสอบถามไม่มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่สามารถเชื่อมต่อกับอินเทอร์เน็ต และ/หรือไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ โดยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 87 ของประชากรกลุ่มนี้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและทำประมง เช่น ทำนา ปลูกยาง เลี้ยงสัตว์ และทำประมง ในขณะที่อีกร้อยละ 13 ประกอบอาชีพค้าขายและรับจ้าง

แผนภาพที่ 4-3 แสดงให้เห็นถึงคะแนนเฉลี่ยของความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ในปี 2562 ที่ทำการคำนวณจากกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถามผ่านช่องทางออนไลน์ โดยคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลโดยเฉลี่ยในทุก ๆ ด้านของประชากรไทยทั่วประเทศอยู่ที่ 3.23 ซึ่งเป็นค่าคะแนนที่อยู่ในระดับปานกลาง (Medium Digital Literacy) เมื่อพิจารณาแยกย่อยในด้านต่าง ๆ พบว่า ประชากรไทยมีคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในเกณฑ์ปานกลางในทุก ๆ ด้าน โดยมีมติการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น การสืบค้นข้อมูล การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อความบันเทิง และมติการสื่อสารผ่านช่องทางอีเมล (E-mail) ไลน์ (Line) เฟสบุ๊กเมสเซนเจอร์ (Facebook Messenger) และวอทส์แอป (WhatsApp) มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าด้านอื่น ๆ ในขณะที่มติการเข้าร่วมประชุมงานผ่านช่องทางออนไลน์กลับมีค่าคะแนนเฉลี่ยอยู่ที่ 2.58 ซึ่งต่ำที่สุดใน 7 ด้าน

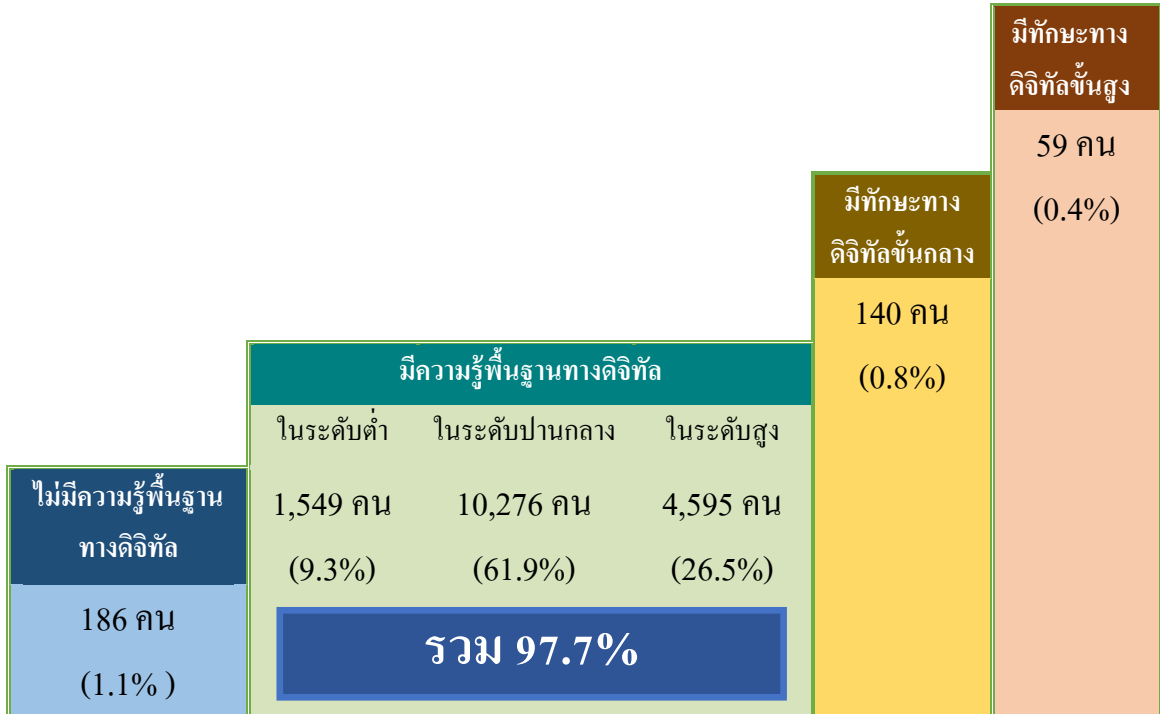
แผนภาพที่ 4-4 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยในเชิงพื้นที่แต่ละจังหวัด ซึ่งจะเห็นได้ว่า ทุกจังหวัดในประเทศไทยมีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 2.01-3.99) โดยกลุ่มจังหวัดที่มีค่าเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลสูงสุด ได้แก่ ปราชินบุรี กรุงเทพมหานคร และสุรินทร์

เมื่อแบ่งกลุ่มตัวอย่างประชากรไทยตามระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลในระดับต่าง ๆ ดังแสดงในแผนภาพที่ 4-5 จะเห็นว่า ประชากรไทยส่วนใหญ่ราวร้อยละ 97.7 ที่ทำการสำรวจผ่านช่องทางออนไลน์มีทักษะทางดิจิทัลอยู่ในขั้นต้น คือมีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล ประชากรไทยเพียงร้อยละ 1.2 ของประชากรที่ทำการสำรวจผ่านช่องทางออนไลน์มีทักษะทางดิจิทัลที่เพียงพอและรองรับต่อการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจยุคดิจิทัล ซึ่งนับได้ว่าเป็น โจทย์ที่ท้าทายอย่างยิ่งสำหรับภาครัฐในการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยในระยะข้างหน้า

แผนภาพที่ 4-4 ค่าคะแนนเฉลี่ยของความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยรายจังหวัด

แผนภาพที่ 4-5 ผลการจัดแบ่งกลุ่มประชากรไทยตามระดับทักษะทางดิจิทัล

ในส่วนถัดไปของบทที่ 4 จะเป็นการวิเคราะห์ลักษณะร่วมของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) โดยใช้วิธีการทางสถิติต่าง ๆ ในการอภิปรายผลการศึกษาเพื่อนำไปสู่การเสนอแนะเชิงนโยบายในลำดับถัดไป

การวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth)

จากผลการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยจะเห็นว่า ประชากรไทยส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 90 มีทักษะความรู้ทางดิจิทัลอยู่แค่ในระดับพื้นฐานเท่านั้น จึงนับเป็นโจทย์ที่ยากและท้าทายสำหรับภาครัฐในการพัฒนาและยกระดับศักยภาพของประชากรไทยเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็ว โดยในตอนนี้จะวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อการไร้ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยบางส่วนด้วยโมเดลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกทวิ (Binary Logistic Regression Analysis Model) เพื่อหาลักษณะร่วมของกลุ่มผู้ไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลในปัจจุบัน และปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาระดับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยด้วยโมเดลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Linear Regression Analysis Model) เพื่อให้ทราบว่

ภาครัฐควรออกแบบนโยบายในระดับปัจเจกแบบใดที่จะสามารถเพิ่มพูนทักษะความรู้ทางดิจิทัลได้ หรือควรระมัดระวังในปัจจัยใดที่จะส่งผลกระทบต่อพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัล ดังนั้นแล้ว การวิเคราะห์ในสองส่วนที่กล่าวมาข้างต้นจึงใช้วิธีการทางสถิติที่แตกต่างกันเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละคำถามการวิจัย

1. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไร้ทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทย

จากผลการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านช่องทางออนไลน์ จำนวนทั้งสิ้น 16,611 คน พบว่า มีจำนวนประชากรราวร้อยละ 1 ที่ยังไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล การศึกษาในส่วนนี้จะหาปัจจัยทำนายที่ส่งผลต่อความไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) และโมเดลการวิเคราะห์การถดถอยโลจิสติกทวิ ในการวิเคราะห์ข้อมูลผ่านโปรแกรม SPSS (Statistical Package for Social Science) โดยมีตัวแปรที่นำมาศึกษาในสมการดังปรากฏในตารางที่ 4-1

ตารางที่ 4-1 ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายลักษณะของประชากรไทยที่ทำการสำรวจ

ตัวแปร	จำนวนตัวอย่าง (คน)	ค่าต่ำที่สุด (Minimum)	ค่าสูงสุด (Maximum)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
ตัวแปรตาม					
การไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.011	0.1052
ตัวแปรต้น					
เพศ (ชาย = 1, หญิง = 2)	16,611	1.0	2.0	1.699	0.4589
Baby Boomer (= 1) มีอายุมากกว่า 54 ปี	16,611	0.0	1.0	0.079	0.2693
Generation X (= 1) มีอายุในช่วง 39-54 ปี)	16,611	0.0	1.0	0.212	0.4090
Generation Y (= 1) มีอายุในช่วง 39-54 ปี)	16,611	0.0	1.0	0.658	0.4742
สถานภาพสมรส (โสด = 1, อื่น ๆ = 2)	16,611	0.0	1.0	0.490	0.4999
จำนวนปีการศึกษา	16,611	6.0	21.0	15.909	2.0211
ระดับการศึกษาสูงกว่า มัธยมศึกษาตอนปลาย (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.912	0.2831

ตารางที่ 4-1 ข้อมูลเชิงพรรณนาเพื่อบรรยายลักษณะของประชากรไทยที่ทำการสำรวจ (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวนตัวอย่าง (คน)	ค่าต่ำที่สุด (Minimum)	ค่าสูงสุด (Maximum)	ค่าเฉลี่ย (Mean)	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
ระดับการศึกษาสูงกว่า ปริญญาตรี (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.224	0.4168
ประกอบอาชีพอยู่ในภาค เกษตรกรรม (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.008	0.0885
เป็นผู้มีรายได้น้อย (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.046	0.2100
มีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.823	0.3817
มีรายได้สูงกว่า 30,000 บาทต่อเดือน (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.370	0.4828
มีรายได้สูงกว่า 50,000 บาทต่อเดือน (= 1)	16,611	0.0	1.0	0.167	0.3727
อาศัยอยู่ในเขต กรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล	16,611	0.0	1.0	0.204	0.4030

ตารางที่ 4-2 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยทำนายการไม่มีความรู้ความสามารถพื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ด้วย Logistic Regression Model ซึ่งเมื่อนำปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องข้างต้นมาวิเคราะห์ปัจจัยทำนายการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลของประชากรไทย โดยควบคุมอิทธิพลจากตัวแปรอื่น ๆ ด้วยวิธี Enter แล้ว พบว่า ปัจจัยด้านอายุ ปัจจัยด้านการศึกษา และปัจจัยด้านรายได้ เป็นปัจจัยทำนายการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลของประชากรไทย

ปัจจัยทางด้านอายุ ผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 4-2 ชี้ให้เห็นว่า ประชากรไทยที่เกิดในยุค Baby Boomer (ก่อนปี 2508) และในยุค Generation X (เกิดในปี 2508-2523) มีความเสี่ยงสูงที่จะไม่มีความรู้พื้นฐานทางด้านดิจิทัล ส่วนหนึ่งเป็นเพราะกลุ่มประชากร 2 ช่วงอายุนี้นี้ไม่ได้เติบโตขึ้นมาภายใต้เงื่อนไขของการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีที่รวดเร็วเฉกเช่นเดียวกับประชากรในยุค Generation Y และ Generation Z อีกทั้งเทคโนโลยีในอดีตมีต้นทุนในการเข้าถึงที่สูงกว่าในปัจจุบันมาก เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่เมื่อ 20 ปีก่อนมีราคาสูงถึงหลักแสนบาท แต่ในปัจจุบันแค่มีเงินไม่ถึงพันบาทก็สามารถเป็นเจ้าของโทรศัพท์เคลื่อนที่ได้แล้ว ซึ่งก็ทำให้การปรับตัวเพื่อการตอบรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ของประชากรในยุค Baby Boomer และ Generation X เป็นไปได้อย่างล่าช้ากว่าประชากรในยุค Generation Y และ Generation Z

ตารางที่ 4-2 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยทำนายผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการไม่มีความรู้ความสามารถพื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ด้วยสมการแบบ Logistic

	B	S.E.	Wald	Sig.	OR	95% C.I. for OR	
						Lower	Upper
เพศ	-0.367	0.159	5.356	0.021	0.693	0.508	0.945
Baby Boomer	2.373**	0.427	30.835	0.000	10.732	4.644	24.801
Generation X	1.405**	0.379	13.729	0.000	4.076	1.938	8.570
Generation Y	0.333	0.346	0.930	0.335	1.396	0.709	2.749
สถานภาพสมรส	0.187	0.181	1.066	0.302	1.205	0.846	1.718
จำนวนปีการศึกษา	-0.150**	0.054	7.791	0.005	0.861	0.775	0.956
ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี	-0.958**	0.367	6.835	0.009	0.383	0.187	0.787
ระดับการศึกษาสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย	0.292	0.362	0.649	0.421	1.339	0.658	2.721
ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตร	1.094**	0.337	10.542	0.001	2.985	1.543	5.776
เป็นผู้มีรายได้น้อย	0.428*	0.245	3.061	0.080	1.534	0.950	2.478
มีรายได้สูงกว่า 15,000 บาท/เดือน	-0.670**	0.195	11.771	0.001	0.512	0.349	0.750
มีรายได้สูงกว่า 30,000 บาท/เดือน	-0.584**	0.278	4.398	0.036	0.558	0.323	0.963
มีรายได้สูงกว่า 50,000 บาท/เดือน	-0.454	0.343	1.756	0.185	0.635	0.325	1.243
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล	-0.182	0.238	0.582	0.446	0.834	0.523	1.330
ค่าคงที่	-1.961**	0.700	7.848	0.005	0.141		

หมายเหตุ: 1. * แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.10 และ ** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. ทดสอบความกลมกลืนของ Logistic Regression Model ด้วย Hosmer and Lemeshow Test ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่า การใช้ Logistic Regression Model ในการวิเคราะห์เป็นไปอย่างเหมาะสม

3. มีค่า Cox & Snell R square และ Nagelkerke R Square อยู่ที่ 0.014 และ 0.122 ตามลำดับ

ปัจจัยทางการศึกษา ผลในตารางที่ 4-2 แสดงให้เห็นว่า การศึกษาของประชากรที่อยู่ในระดับต่ำเป็นหนึ่งในปัจจัยปิดกั้นความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของตนเอง โดยเฉพาะประชากรไทยที่มีการศึกษาน้อยกว่าระดับปริญญาตรีจะมีความเสี่ยงที่จะอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลสูงกว่าประชากรที่มีการศึกษาในระดับปริญญาตรีขึ้นไป อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ปัจจัยระดับการศึกษาที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายกลับไม่มีนัยสำคัญทางสถิติในการวิเคราะห์ปัจจัยทำนายการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลของประชากรไทย ซึ่งอาจจะตีความได้ว่า ประชากรที่มีระดับการศึกษาสูงสุดอยู่ในระหว่างช่วงมัธยมศึกษาตอนปลายกับปริญญาตรี เช่น การศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) การศึกษาระดับอนุปริญญา ยังมีความเสี่ยงที่จะไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล

ปัจจัยทางด้านการรายได้ ผลในตารางที่ 4-2 ซึ่งให้เห็นว่า รายได้ต่อหัวประชากรเป็นปัจจัยการทำนายการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลของประชากรไทย กล่าวคือ ประชากรที่มีรายได้ต่อหัวต่ำ จะยังมีโอกาสสูงขึ้นไปจะไม่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล สะท้อนให้เห็นว่า รายได้ยังเป็นข้อจำกัดสำคัญต่อการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย

จากผลการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยผ่านช่องทางออนไลน์ จำนวนทั้งสิ้น 16,611 คน พบว่า เกือบร้อยละ 70 ของประชากรไทยที่ทำการศึกษา มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับต่ำและระดับปานกลาง ซึ่งยังเป็นระดับทักษะทางดิจิทัลที่ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาประเทศไปสู่เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล ดังนั้น การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลจึงมีความสำคัญต่อการออกแบบนโยบายของภาครัฐให้ตรงต่อกลุ่มเป้าหมาย โดยการวิเคราะห์ในส่วนนี้จะใช้โมเดลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ ซึ่งปรากฏผลการวิเคราะห์ปรากฏในตารางที่ 4-3

ตารางที่ 4-3 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อค่าคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยโดยใช้ Multiple Linear Regression

ตัวแปรตาม: ค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลในระดับบุคคล				
ปัจจัย	Unstandardized		t	Sig.
	Coefficients			
	B	Std. Error		
ค่าคงที่	2.573**	0.083	30.821	0.000
เพศ	-0.005	0.015	-0.308	0.758
อายุ (ปี)	-0.026**	0.002	-15.973	0.000
Baby Boomer	-0.115*	0.067	-1.722	0.085
Generation X	0.064	0.051	1.262	0.207
Generation Y	0.142**	0.034	4.185	0.000
สถานภาพสมรส	0.057**	0.016	3.501	0.000
จำนวนปีการศึกษา	0.088**	0.004	20.069	0.000
ระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี	0.075**	0.021	3.508	0.000
ประกอบอาชีพอยู่ในภาคเกษตร	-0.429**	0.077	-5.551	0.000
เป็นผู้มีรายได้น้อย	-0.206**	0.033	-6.305	0.000
มีรายได้สูงกว่า 50,000 บาท/เดือน	0.288**	0.023	12.663	0.000
อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล	0.109**	0.017	6.364	0.000

หมายเหตุ: 1. * แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.10 และ ** แสดงระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

2. ทดสอบ Multicollinearity พบว่า ค่า Variance Inflation Factor (VIF) ไม่เกิน 4 และมีค่า Tolerance มากกว่า 0.2 แสดงว่า ไม่มีปัญหา Multicollinearity ในการวิเคราะห์

3. มีค่า Adjusted R square อยู่ที่ 0.154

จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยโดยใช้ Multiple Linear Regression สามารถตีความประเด็นสำคัญออกมาได้ดังต่อไปนี้

2.1 ความยากจนยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย จากตารางที่ 4-3 จะเห็นว่า ปัจจัยทางด้านรายได้ที่น้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี (ผู้ที่

ถือสวัสดิการแห่งรัฐ) แปรผกผันกับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล ในขณะที่ปัจจัยการมีรายได้สูงกว่า 50,000 บาทต่อเดือนกลับแปรผันตามค่าคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล ซึ่งชี้ให้เห็นว่า การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางด้านรายได้ของรัฐบาลผ่านโครงการสวัสดิการแห่งรัฐ น่าจะมีส่วนช่วยสนับสนุนการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของผู้มีรายได้น้อยได้

2.2 ปัจจัยเรื่องอายุมีผลในเชิงลบต่อการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย ผลที่ปรากฏในตารางที่ 4-3 แสดงให้เห็นว่า อายุประชากรที่เพิ่มขึ้น 1 ปีส่งผลกระทบต่อค่าคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลปรับตัวลดลง 0.026 คะแนนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อย่างไรก็ตาม ประชากรที่มีอายุระหว่าง 55-72 ปี หรือเกิดในช่วง Baby Boomer จะมีความสามารถในการเปิดรับเทคโนโลยีได้ด้นน้อยด้อยลงมากกว่าประชากรในช่วงอายุที่ต่ำกว่า ในขณะที่กลุ่มประชากรไทยที่เกิดในยุค Generation X (อายุ 39-54 ในปี 2562) เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงขึ้นที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนผ่านของเทคโนโลยีในอนาคต หากเปรียบเทียบกลุ่มประชากรระหว่าง 3 ช่วงยุคสมัย ซึ่ง ได้แก่ Baby Boomer Generation X และ Generation Y จะพบว่า กลุ่มประชากรที่เกิดใน Generation Y เป็นกลุ่มที่มีโอกาสที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ในทางกลับกัน กลุ่มประชากรที่เกิดในช่วง Baby Boomer จะเป็นกลุ่มที่ยากลำบากในการต่อการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัล อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีหลักฐานเชิงสถิติแสดงความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มประชากรที่เกิดใน Generation X กับการเปลี่ยนแปลงระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล ซึ่งสะท้อนถึงความกำกวมระหว่างการเป็นผู้ตกขอบการพัฒนากับการเป็นผู้ก้าวตามทันการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ดังนั้นแล้ว กลุ่มประชากร Generation X จึงเป็นกลุ่มที่ภาครัฐควรมุ่งเน้นให้ความสนใจในการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลเพื่อไม่ให้เป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ

2.3 ประชากรที่มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลในระดับสูงยังกระจุกตัวอยู่แต่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ประชากรไทยที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลจะสามารถปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงได้มากกว่าประชากรไทยที่อาศัยอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งจะทำให้ประชากรไทยที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลได้รับประโยชน์จากเทคโนโลยีมากกว่าและนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าในอนาคต และถ้าหากความเจริญของเศรษฐกิจยังไม่แผ่ขยายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ อย่างทั่วถึงแล้ว ความแตกต่างของคุณภาพชีวิตระหว่างคนกรุงเทพฯ และปริมณฑลกับคนต่างจังหวัดที่เกิดจากการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่นำสมัยอาจจะโน้มนำให้เกิดการแตกแยกเป็น 2 ขั้วทางสังคม (Bifurcation) ในระยะข้างหน้าได้

2.4 แรงงานในภาคเกษตรกรรมกว่า 10 ล้านคนในประเทศไทยนับเป็นกลุ่มประชากรที่เปราะบางและมีความเสี่ยงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ประเทศไทยมีแรงงานที่อยู่ในภาคเกษตรกรรมมากกว่า 10 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนมากถึงร้อยละ 30 ของจำนวนผู้มีงานทำทั่วประเทศ ซึ่งจากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 4-2 และตารางที่ 4-3 จะเห็นว่า แรงงานในภาคเกษตรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางดิจิทัลและยากที่จะพัฒนาทักษะทางดิจิทัล จึงทำให้แรงงานกลุ่มนี้มีโอกาสที่ตกงานมากขึ้นในอนาคตจากการเข้ามาแทนที่ของหุ่นยนต์และปัญญาประดิษฐ์ และถูกกีดกันออกจากวงจรของการพัฒนาประเทศ กลักลับกลายเป็นกลุ่มที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังในระยะข้างหน้า

จากผลการวิเคราะห์ในตารางที่ 4-2 และ 4-3 จะเห็นได้ว่า ปัจจัยหลัก 3 ด้านที่ส่งผลต่อระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลของประชากรไทย ได้แก่ ปัจจัยทางการศึกษา ปัจจัยทางด้านการรายได้ และปัจจัยทางด้านอายุ ซึ่งเมื่อนำ 3 ปัจจัยดังกล่าวมาพิจารณาร่วมกันจะสามารถแบ่งลักษณะของประชากรออกได้เป็น 7 ลักษณะ ดังที่ปรากฏในแผนภาพที่ 4-6 นั่นก็คือ

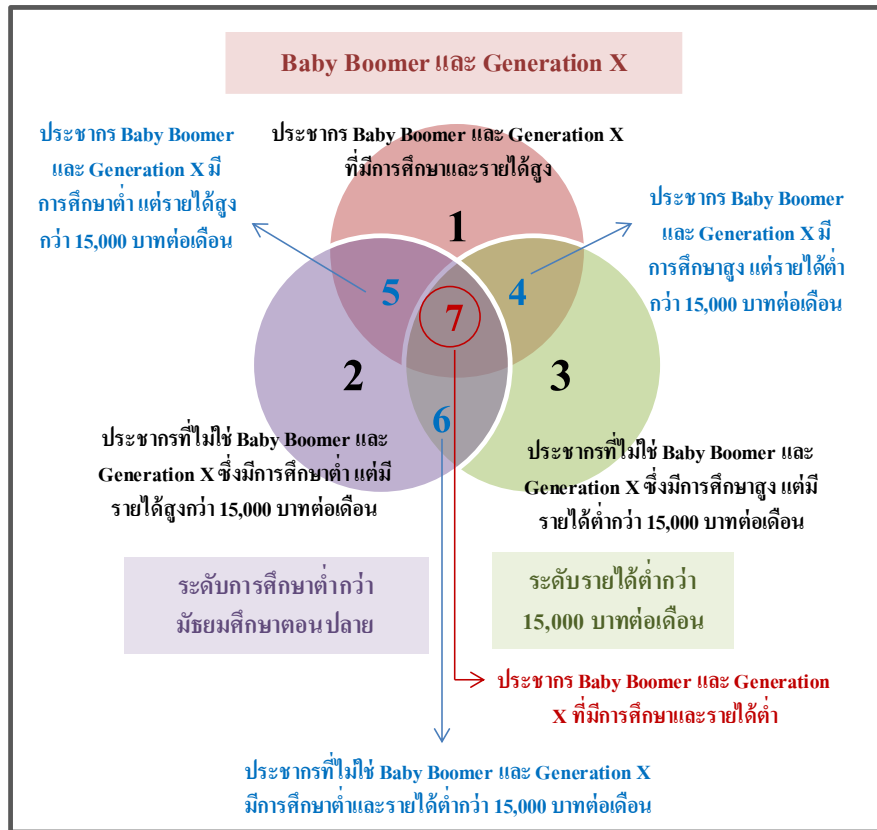
1. ประชากรรุ่น Baby Boomer (เกิดในช่วงปี 2490-2507 หรือมีอายุ 55-72 ปี ใน พ.ศ. 2562) และ Generation X (เกิดในช่วงปี 2506-2523 หรือมีอายุ 39-54 ปี ใน พ.ศ. 2562) ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 1 ในแผนภาพที่ 4-6)
2. ประชากรที่ไม่ใช่รุ่น Baby Boomer และ Generation X (ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง ประชากรรุ่น Generation Y และ Generation Z) ที่มีการศึกษาดำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่มีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 2 ในแผนภาพที่ 4-6)
3. ประชากรที่ไม่ใช่รุ่น Baby Boomer และ Generation X (ซึ่งในที่นี้จะหมายถึง ประชากรรุ่น Generation Y และ Generation Z) ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 3 ในแผนภาพที่ 4-6)
4. ประชากรรุ่น Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาสูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่มีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 4 ในแผนภาพที่ 4-6)
5. ประชากรรุ่น Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาดำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย แต่มีรายได้สูงกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 5 ในแผนภาพที่ 4-6)
6. ประชากรประชากรรุ่น Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาดำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 6 ในแผนภาพที่ 4-6)

7. ประชากรรุ่น Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาดำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน (หมายเลขที่ 7 ในแผนภาพที่ 4-6)

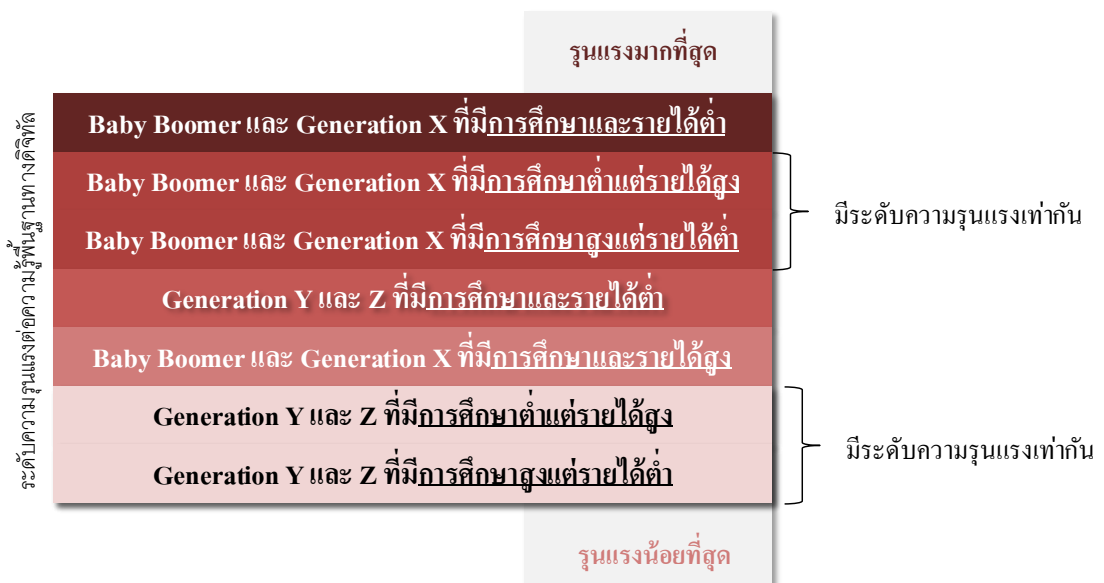
จากลักษณะของประชากร 7 แบบที่กล่าวมาข้างต้น จึงได้ทำการศึกษาต่อยอดว่า ลักษณะร่วมแบบใดของประชากรที่จะเป็นปัจจัยขัดขวางต่อการยกระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลในภาคหน้า โดยใช้วิธีการทางสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) จากการเปรียบเทียบค่ามัธยฐาน (Median) ของคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลระหว่างประชากรไทยทั้ง 7 กลุ่มข้างต้น โดยแสดงผลการเปรียบเทียบและเรียงลำดับค่ามัธยฐานของคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลในแผนภาพที่ 4-7 ซึ่งเรียงลำดับจากลักษณะร่วมที่มีค่ามัธยฐานของคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลจากน้อยที่สุดไปยังมากที่สุด (จากบนลงล่าง) ซึ่งจะเห็นได้ว่า หากเทียบระหว่าง 3 ปัจจัยแล้ว ปัจจัยทางอายุหรือการเกิดในช่วง Baby Boomer และ Generation X (39-72 ปี) เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถทางดิจิทัลมากที่สุด สอดคล้องไปกับผลในตารางที่ 4-2 ที่ค่าสัมประสิทธิ์ (Coefficients) ของตัวแปรที่เกี่ยวกับ Baby Boomer และ Generation X มีค่ามากกว่า 1 และมีค่ามากกว่าตัวแปรทางการศึกษาและรายได้ที่มีค่าน้อยกว่า 1 ซึ่งให้เห็นว่า ปัจจัยเกี่ยวกับอายุมีผลกระทบต่อการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลของประชากรไทยมากกว่าปัจจัยทางการศึกษาและระดับรายได้ ในขณะที่ปัจจัยทางการศึกษาและรายได้ส่งผลต่อระดับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทยในระดับที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่า แม้ประชากรบางส่วนจะมีการศึกษาดำ แต่มีทักษะของผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Skill) เข้ามาทดแทน ซึ่งทำให้กลุ่มประชากรนี้สามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ทำให้สามารถหารายได้ในระดับสูงได้

ทั้งนี้ จากแผนภาพนี้จะเห็นว่า กลุ่มประชากรรุ่น Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำนั้นมีโอกาสที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีมากที่สุด เรียกได้ว่าครบสูตรปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของไทยในปัจจุบันที่ว่า “สูงอายุยากจน และไม่มีความรู้” ทั้งนี้ จากลักษณะร่วมของประชากรไทยที่มีดีกรีความรุนแรงต่อการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลที่แตกต่างกันนี้ จะนำไปสู่การออกแบบและเสนอแนะแนวนโยบายที่เฉพาะเจาะจงและเหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่มประชากรในบทที่ 5

แผนภาพที่ 4-6 สรุปลักษณะร่วมของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่ทำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ

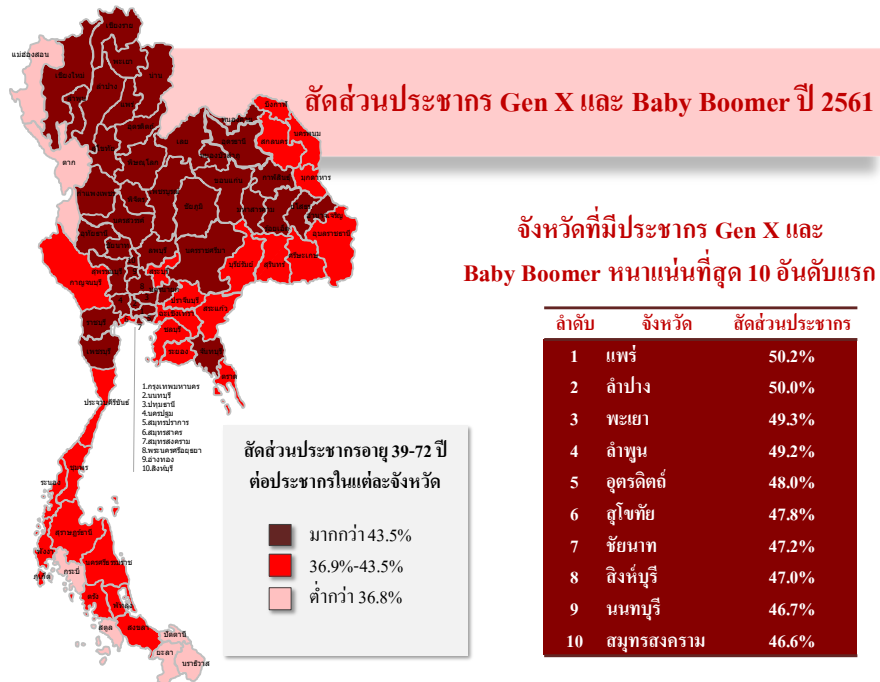

แผนภาพที่ 4-7 สรุประดับความรุนแรงของลักษณะประชากรไทยต่อระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล

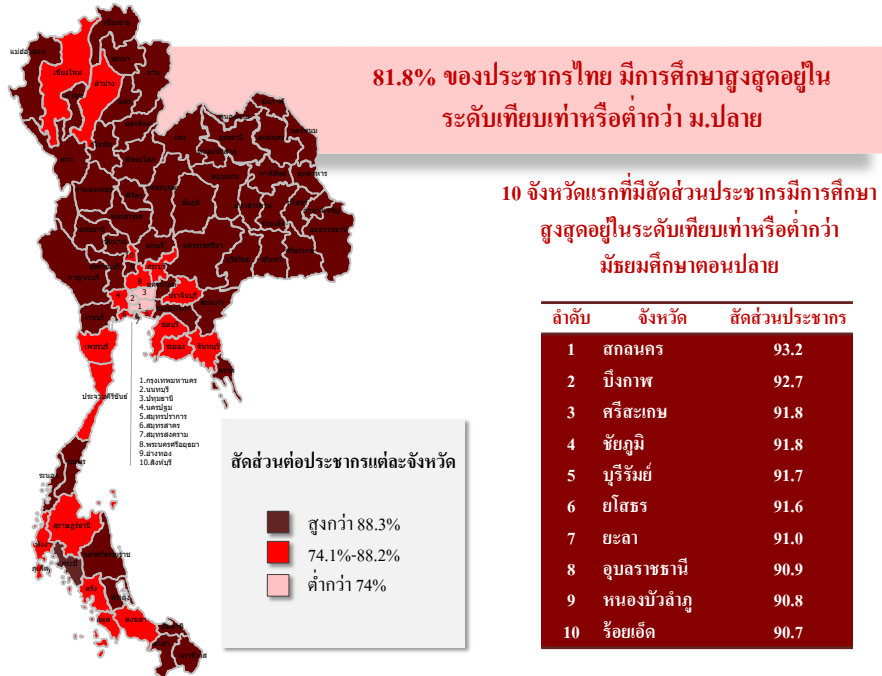
หลังจากที่ได้ลักษณะร่วมของกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงสูงว่าจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี ผู้วิจัยจึงได้นำลักษณะร่วมนั้นมาพิจารณาควบคู่กับดัชนีชี้เส้นทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศในเชิงพื้นที่ในแต่ละจังหวัด ได้แก่ สัดส่วนประชากรรุ่น Baby Boomer และ Generation X ในปี 2561 (แสดงในแผนภาพที่ 4-8) สัดส่วนประชากรไทยที่มีการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับเทียบเท่าหรือต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย ประจำปี 2561 (แสดงในแผนภาพที่ 4-9) และสัดส่วนคนยากจนที่วัดจากมิติด้านรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคในปี 2560 (แสดงในแผนภาพที่ 4-10) ซึ่งจะเห็นได้ว่า ในมิติทางด้าน Generation นั้น จังหวัดที่มีสัดส่วนประชากร Generation X และ Baby Boomer มากที่สุดกระจุกตัวอยู่ในภาคเหนือ ในขณะที่จังหวัดที่มีสัดส่วนประชากรไทย (อายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไป) ที่มีการศึกษาสูงสุดเทียบเท่าหรือต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายมากที่สุดกระจุกตัวอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และจังหวัดที่มีสัดส่วนคนยากจนมากที่สุดกระจุกตัวอยู่ที่จังหวัดชายขอบของประเทศ เช่น ปัตตานี นราธิวาส แม่ฮ่องสอน

แผนภาพที่ 4-8 แสดงสัดส่วนประชากรไทยรุ่น Baby Boomer และ Generation X ต่อประชากรทั้งหมดในปี 2561

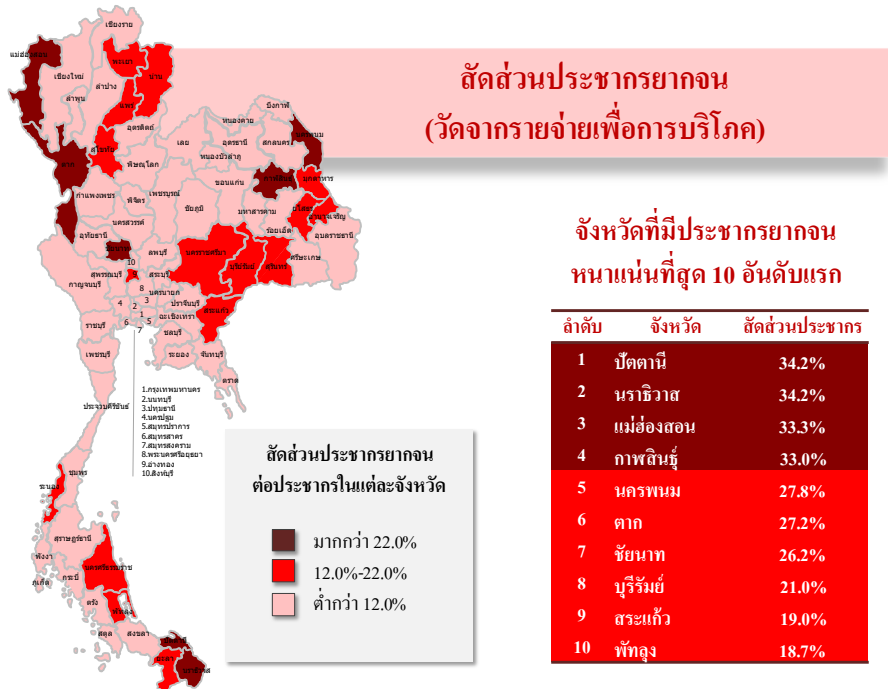
ที่มา: ระบบสถิติทางการทะเบียน, 2562

แผนภาพที่ 4-9 แสดงสัดส่วนประชากรไทยที่มีการศึกษาสูงสุดอยู่ในระดับเทียบเท่าหรือต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายประจำปี 2561 ในระดับจังหวัด

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562

แผนภาพที่ 4-10 แสดงสัดส่วนประชากรยากจนรายจังหวัดในปี 2560

ที่มา: สศช., 2562

สรุป

การพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลเพื่อเตรียมความพร้อมของประชากรเป็นหนึ่งในโจทย์ที่ท้าทายอย่างยิ่งของภาครัฐต่อการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศให้ก้าวไปสู่เศรษฐกิจดิจิทัล (Digital Economy) หากภาครัฐเตรียมความพร้อมในด้านทักษะทางดิจิทัลไม่มากพอ จะส่งผลให้ประชากรบางส่วนหลุดวงโคจรของการพัฒนาประเทศและกลับกลายมาเป็นกลุ่มผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในที่สุด อย่างไรก็ตาม การออกแบบนโยบายเพื่อพัฒนาศักยภาพของประชากรจำเป็นต้องเข้าใจสถานการณ์ของคนในประเทศเสียก่อน ในบทนี้จึงทำการสำรวจทักษะความรู้ทางดิจิทัลของประชากรไทยเพื่อนำมาต่อยอดวิเคราะห์ลักษณะของกลุ่มผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) เพื่อนำไปสู่การออกแบบนโยบายในลักษณะปัจเจกตามหลักปรัชญาของ Sen (Capability Approach) โดยจัดทำการศึกษาผ่านช่องทางออฟไลน์และออนไลน์ทั่วประเทศ และได้ข้อสรุปของผลการศึกษาดังต่อไปนี้

1. รวร้อยละ 10 ของกลุ่มตัวอย่างที่ทำการสำรวจผ่านช่องทางออฟไลน์ยังไม่สามารถเข้าถึงการใช้อินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้ว เป็นแรงงานในภาคเกษตรกรรม
2. ประชากรไทยส่วนใหญ่ที่ทำการสำรวจผ่านช่องทางออนไลน์มีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอยู่ที่ 3.23 ซึ่งจังหวัดที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลสูงสุด ได้แก่ ปราจีนบุรี กรุงเทพมหานคร และสุรินทร์
3. ปัจจัยทางด้านอายุ การศึกษา และระดับรายได้ เป็น 3 ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลของคนไทย ซึ่งเมื่อพิจารณา 3 ปัจจัยร่วมกัน จะสามารถจัดแบ่งลักษณะประชากรไทยได้ทั้งหมด 7 ลักษณะ และได้ข้อสรุปว่า ลักษณะประชากรไทยที่เกิดในยุค Baby Boomer และ Generation X (อายุ 39-72 ปีในพ.ศ. 2562) ที่มีการศึกษาดำรงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือน เป็นลักษณะของกลุ่มผู้มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็ว

ในบทถัดไปจะนำเสนอแนวนโยบายตามหลักปรัชญาของ Sen (Capability Approach) ที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มประชากรไทยทั้ง 7 ลักษณะที่กล่าวมาข้างต้น ซึ่งจะช่วยส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของประชากรได้ตรงตามเป้าหมาย และนำไปสู่การเติบโตอย่างมีส่วนร่วมภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

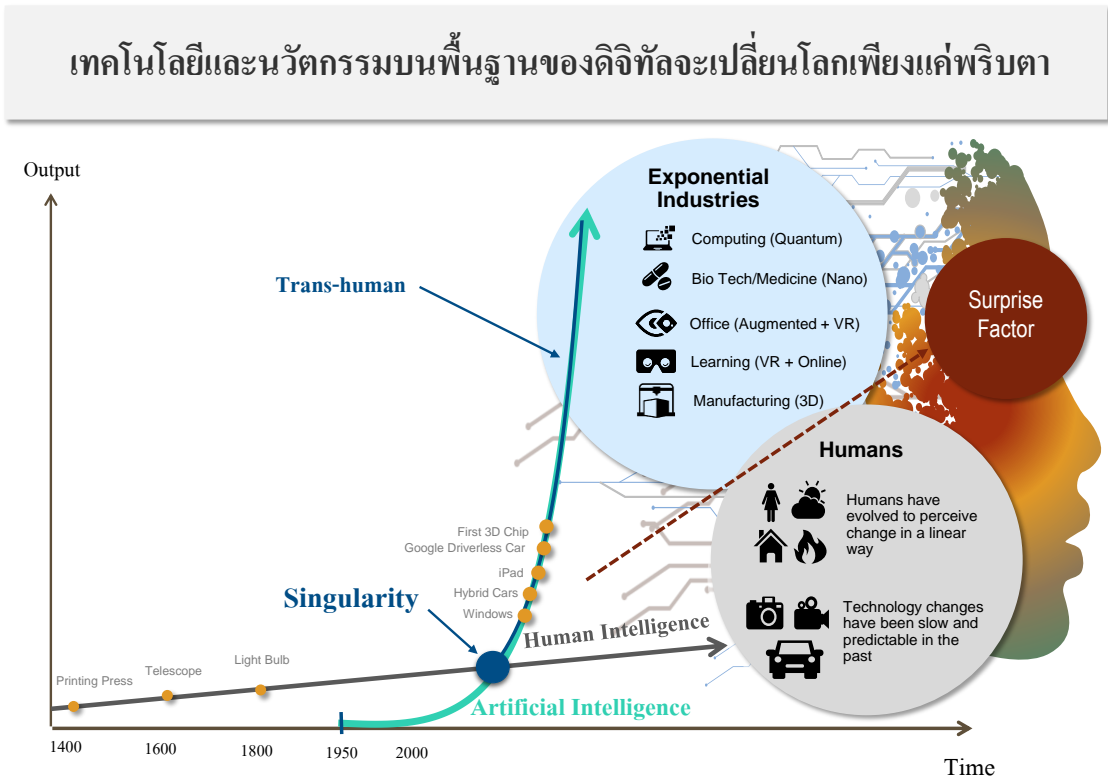
สรุป

การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีแห่งอนาคต จะทำให้เศรษฐกิจของประเทศเติบโตแบบทวีคูณ (Exponential Growth) (ดังแสดงในแผนภาพที่ 5-1) ซึ่งจะช่วยยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของประชากรส่วนใหญ่ได้ โดยการเข้ามาของเทคโนโลยีสมัยใหม่จะปฏิวัติองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ไปอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Platform) ข้อมูลข่าวสารทั่วโลกจะเชื่อมต่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การเข้ามาของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) จะช่วยอุดช่องว่างการขาดแคลนแรงงานในอนาคต การแพทย์ที่ก้าวล้ำจะทำให้ประชากรโลกมีอายุยืนยาวกว่าเดิมและสามารถเข้าถึงการรักษาโรคต่าง ๆ ในราคาที่ถูกลงมากจากปัจจุบัน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีที่กล่าวมานี้ส่วนหนึ่งสามารถอธิบายได้ด้วยกฎของมัวร์ (Moore's law) ที่ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นจริงในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา โดยรายละเอียดของ Moore's law ทำนายความก้าวหน้าของเทคโนโลยีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1965 ผ่านการพัฒนาสินค้าอิเล็กทรอนิกส์ โดยเฉพาะทรานซิสเตอร์ (Transistors) หรือเซมิคอนดักเตอร์ (Semiconductor) ในวงจรรวม (Integrated Circuits) ที่ว่าความหนาแน่นของทรานซิสเตอร์ที่อยู่ในวงจรรวมจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่าในทุก ๆ 2 ปี หรือเพิ่มขึ้นอย่างทวีคูณ (Exponential Growth) ส่งผลให้ความเร็วในการประมวลผลคอมพิวเตอร์ ความจุแรม จำนวนพิกเซลหน้าจอ ฯลฯ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในช่วงที่ผ่านมา ซึ่ง Moore's law ได้ถูกนำมาใช้อธิบายต้นทุนต่อหน่วยของเทคโนโลยีที่ถูกลงจากความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย (Moore's law Organization, 2019)

อย่างไรก็ดี ประชากรในประเทศจะได้รับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีได้นั้น ประชากรในประเทศจำเป็นต้องมีทักษะความรู้ทางดิจิทัลที่มากพอต่อการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ซึ่งถ้าหากประชากรขาดความรู้ขั้นต่ำที่จำเป็นและไม่สามารถเข้าถึงเทคโนโลยีได้แล้วนั้น เทคโนโลยีในยุคดิจิทัลที่ก้าวล้ำอาจจะเป็นสิ่งที่วางกั้นประชากรบางกลุ่มออกจากโอกาสการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เช่น ไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการแพทย์ที่ทันสมัย ไม่สามารถเข้าถึงบริการภาครัฐที่อยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัลได้ เป็นต้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการทอดทิ้งประชากรบางกลุ่มไว้ข้างหลัง (Left Behind) และทอดทิ้งประชากรอีกบางกลุ่มให้ห่างไกลมากยิ่งขึ้น (Left Further Behind) ทั้งนี้ คุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชากรในประเทศที่

แตกต่างกันมากในอนาคตจะนำไปสู่การแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) และอาจจะลุกลามไปจนถึงการแตกแยกออกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ของคนในประเทศได้ จึงนับได้ว่าเป็นความท้าทายบทใหม่สำหรับรัฐบาลของแต่ละประเทศในการดำเนินนโยบายในอนาคต

แผนภาพที่ 5-1 การเติบโตแบบทวีคูณ (Exponential Growth) ในอนาคต

ที่มา: Johnston, 2014; Amodeo, 2016 รวบรวมโดยผู้วิจัย

ทั้งนี้ การพัฒนาเศรษฐกิจในช่วงเปลี่ยนผ่านทางเทคโนโลยีนี้จำเป็นต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรภายใต้ปรัชญาการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่มองมนุษย์เป็นเป้าหมายหลักของการพัฒนา (An End in Itself) ไม่ใช่แค่เครื่องมือในการบรรลุความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจในฐานะทุนมนุษย์ (Means to an End) ซึ่งปรัชญาการพัฒนามนุษย์ดังกล่าวได้มุ่งเน้นการพัฒนาในมิติต่าง ๆ เพื่อให้มนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพและเสรีภาพในการเลือกดำเนินชีวิตได้ตามที่ตนเองต้องการ (Development as Freedom) ทำให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่า (Sen, 1999) โดยประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเสรีภาพที่มนุษย์พึงมี คือ การเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจ สิทธิเสรีภาพทางการเมือง ความโปร่งใสและความยุติธรรม รวมไปถึงความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งทำให้ความหมายของการพัฒนาครอบคลุมถึงสิทธิมนุษยชนที่อยู่ในทุกกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการ

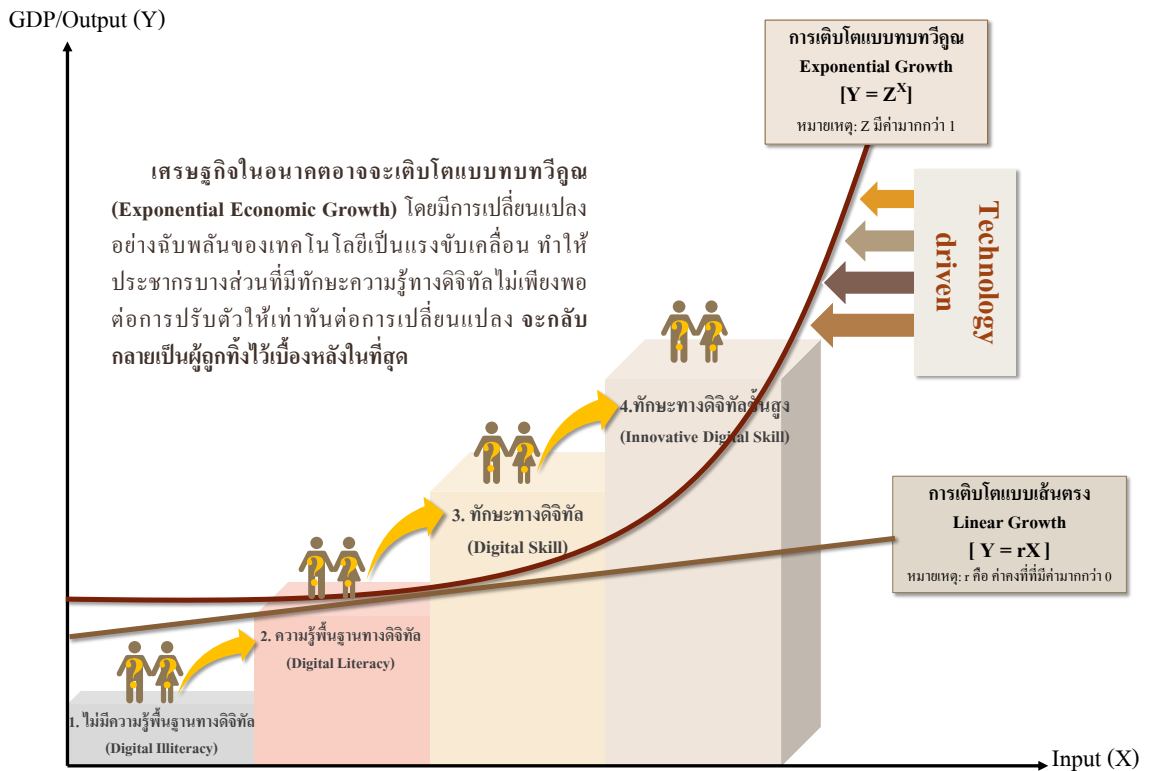
เปลี่ยนแปลงพื้นฐานทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ดี ยังไม่ปรากฏว่าประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภายใต้ปรัชญา Development as Freedom ดังกล่าว

เมื่อเหลียวหลังกลับมามองสถานการณ์ภายในประเทศของไทยเพื่อเตรียมพร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะก้าวเข้ามาถึงในอนาคต จะเห็นว่า ประเทศไทยยังวนเวียนติดอยู่ในกับดักปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านรายได้ มิติทางด้านการศึกษา หรือมิติด้านการสาธารณสุข แม้จะปรับตัวดีขึ้นตามกาลเวลาและวิถีทางการพัฒนากระแสหลักที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรม การกระจายความเป็นเมืองออกไปสู่ชนบท การเพิ่มผลิตภาพแรงงาน รวมถึงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่คงต้องยอมรับว่า ปัญหาความไม่เท่าเทียมยังปรากฏให้เห็นเด่นชัดเป็นเสมือนคั้งรอยร้าวของเศรษฐกิจและสังคมไทย นั่นเป็นเพราะว่าผลของการพัฒนาตามแนวกระแสหลักไม่ได้กระจายอย่างทั่วถึงไปสู่ทุกภาคส่วนในสังคม โดยข้อมูลดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจและสังคมที่แสดงในบทที่ 1 และบทที่ 3 จะเห็นว่า โดยเฉลี่ยแล้ว คนจนจะต้องทำงานมากกว่า 10 เดือนถึงจะได้รายได้เท่ากับคนรวยที่ทำงานเพียงแค่ 1 เดือน นอกจากนี้ จากการสำรวจของกระทรวงการคลัง พบว่า ในปี 2562 ประเทศไทยยังมีจำนวนประชากรผู้มีรายได้น้อย (รายได้น้อยกว่า 100,000 บาทต่อปี) มากถึง 14.5 ล้านคน หรือคิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 1 ใน 5 ของประชากรไทยทั่วประเทศ

ในขณะที่ปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้แล้วเสร็จในปัจจุบัน ประเทศไทยก็กำลังจะเผชิญความท้าทายบทใหม่จากการขยายตัวทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) ภายใต้การเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและฉับพลันของเทคโนโลยี ซึ่งปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่ยังคงอยู่จะเป็นปัจจัยจุดรั้งผู้คนที่ห่างไกลจากการเข้าถึงทักษะความรู้ทางดิจิทัล (Digital knowledge & Skills) ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงต้องการศึกษาลักษณะประชากรที่มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีผ่านการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยจำนวน 17,599 คน จากช่องทางออฟไลน์และออนไลน์ทั่วประเทศ โดยจัดแบ่งระดับทักษะทางดิจิทัลเป็น 4 ระดับดังแสดงในแผนภาพที่ 5-2 พบว่า ร้อยละ 98.8 ของประชากรที่ทำการสำรวจมีระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลไม่เพียงพอหากเทคโนโลยีสารสนเทศเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและฉับพลัน จึงนับเป็นความเสี่ยงที่สูงยิ่งสำหรับประเทศไทย นอกจากนี้ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า นอกเหนือจากบุคคลชายขอบที่ส่วนมากจะเข้าไม่ถึงอินเทอร์เน็ตแล้ว ยังมีประชากรไทยกลุ่มอื่นที่เข้าไม่ถึงการใช้อินเทอร์เน็ต ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประชากรที่ทำงานอยู่ในภาคเกษตรกรรม ปศุสัตว์ และประมง ขณะที่ผลการสำรวจผ่านช่องทางออนไลน์ พบว่า ประชากรไทยส่วนใหญ่อ่านออกเขียนได้

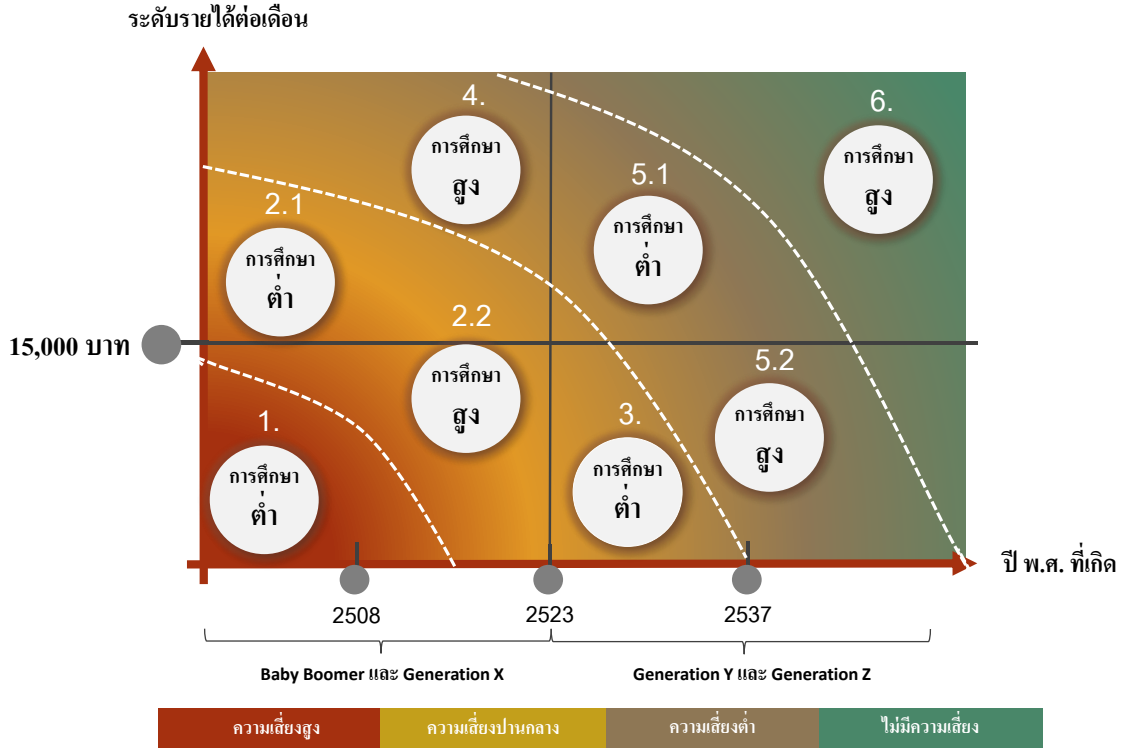
ทางดิจิทัล (Digital Literacy) ในระดับปานกลาง โดยจังหวัดที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลสูงสุด ได้แก่ ปราจีนบุรี กรุงเทพมหานคร และสุรินทร์

แผนภาพที่ 5-2 สรุปภาพกรอบแนวคิดของการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) และทักษะความรู้ทางดิจิทัล

เมื่อพิจารณาปัจจัยแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กับระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลของประชากรไทย จะเห็นว่า ปัจจัยทางด้านอายุ การศึกษา และระดับรายได้ เป็น 3 ปัจจัยหลักที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลของคนไทย โดยปัจจัยทางด้านอายุเป็นปัจจัยเดียวที่แปรผกผันกับการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัล ในขณะที่อีก 2 ปัจจัยที่เหลือแปรผันตรงกับการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัล ซึ่งเมื่อนำ 3 ปัจจัยข้างต้นมาพิจารณาร่วมกัน จะสามารถจำแนกกลุ่มประชากรไทยที่มีความเสี่ยงจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังจากการเปลี่ยนผ่านเทคโนโลยีที่ฉับพลันได้ออกมา 7 กลุ่ม โดยเรียงลำดับความรุนแรงของลักษณะประชากรไทยต่อระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลจากมากไปน้อยได้ดังแผนภาพที่ 5-3 โดยกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงสุดที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง คือประชากรไทยที่เกิดในยุค Baby Boomer และ Generation X (มีอายุระหว่าง 39-72 ปีในพ.ศ. 2562) ที่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน

แผนภาพที่ 5-3 สรุประดับความรุนแรงของลักษณะประชากรไทยต่อระดับความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล

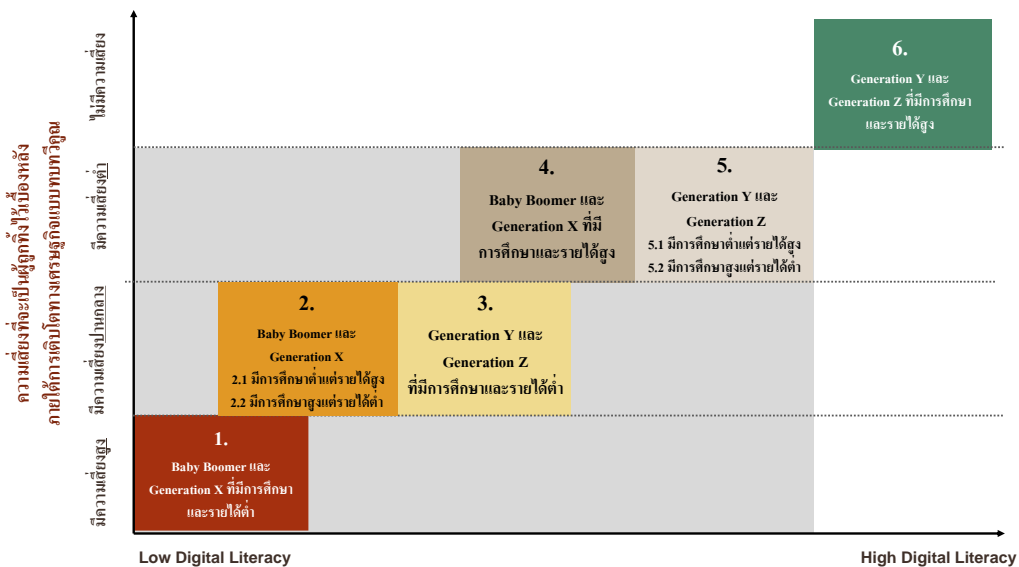

ดังนั้น จากผลการศึกษา จะเห็นว่า “แก่ จน และไม่รู้หนังสือ” เป็นปัจจัยที่กีดขวางเสรีภาพในการเข้าถึงเทคโนโลยีและพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลที่ในอนาคตจะเป็นสิ่งจำเป็นสูงสุดต่อความเป็นอยู่และการดำเนินชีวิตของคนทั่วโลก รวมถึงคนไทย ซึ่งกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมเหล่านี้หากไม่เร่งปรับตัว หรือภาครัฐไม่มีมาตรการที่เฉพาะเจาะจงใด ๆ เข้ารองรับคนกลุ่มนี้ตั้งแต่เนิ่น ๆ คนเหล่านี้ก็จะตกขอบการพัฒนาของประเทศไปในที่สุด และกลีบกลายมาเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง ซึ่งในบทนี้จะต่อยอดผลการศึกษาที่ได้ไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เหมาะสมและเฉพาะเจาะจง (Customized Policies) ต่อกลุ่มคนทั้ง 7 กลุ่มในบทที่ 4 สอดคล้องตามแนวคิดวิถี Sen (Capability Approach) เพิ่มเติมจากการพัฒนาเศรษฐกิจในรูปแบบกระแสหลักของภาครัฐที่ยังเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะกลุ่มที่เปราะบางเพื่อไม่ให้มีใครถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง โดยการนำเสนอแนวนโยบายที่เฉพาะเจาะจงมีเป้าประสงค์หลักเพื่อที่จะให้กลุ่มคนเหล่านี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ได้ใช้ชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี ท่ามกลางการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ ปราศจากการถูกกลืนหรือเสรีภาพในการเพิ่มพูน พัฒนา และต่อยอดทักษะความรู้ทางดิจิทัลซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มโอกาสที่จะสร้างคุณค่าในการดำเนินชีวิตและทำให้คนสามารถเข้าถึงโอกาสและได้รับผลประโยชน์จากการเติบโตอย่างมีส่วนร่วมได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยนำเสนอแนวนโยบายเฉพาะกลุ่มที่สอดคล้องต่อแนวคิดมุมมองของ Sen ในเรื่อง การพัฒนามนุษย์ในลักษณะปัจเจก เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินนโยบาย ซึ่งเมื่อพิจารณาจากผลการสำรวจในบทที่ 4 (ตารางที่ 4-2 และตารางที่ 4-3) จะเห็นว่า 3 ปัจจัยหลักที่กำหนดลักษณะกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตแบบทวีคูณประกอบไปด้วยอายุ ระดับการศึกษา และระดับรายได้ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้โยงโยให้เห็นถึงโอกาสและต้นทุนในการเข้าถึงทรัพยากรทางด้านดิจิทัล รวมไปถึงความสามารถในการยอมรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ หากพิจารณาค่าอัตราส่วนคี่ (Odds Ratio: OR) ในตารางที่ 4.2 จะเห็นว่า เมื่อควบคุมปัจจัยต่าง ๆ แล้ว ปัจจัยด้านช่วงยุคสมัยการเกิดและเติบโต (Generation) เป็นปัจจัยที่ทำให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างมีโอกาสอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัล (Digital Illiteracy) มากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยทางการศึกษา และระดับรายได้ ซึ่งเมื่อจัดกลุ่มคนทั้ง 6 กลุ่มโดยให้น้ำหนักต่อปัจจัยที่กระทบต่อการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัล ในระดับที่แตกต่างกัน จะสามารถจัดแบ่งกลุ่มประชากรตามระดับความเสี่ยงที่จะมีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง หากมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วก่อได้เป็น 4 ระดับ ดังแสดงในแผนภาพที่ 5-4 เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เฉพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้ การวางแนวนโยบายที่เฉพาะเจาะจงจำเป็นต้องพิจารณาถึงศักยภาพและความสามารถในการพัฒนาตนเอง ข้อจำกัดด้านต่าง ๆ ของกลุ่มประชากร รวมถึงเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินนโยบาย โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 5-4 แสดงระดับความเสี่ยงของการเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในกลุ่มคนแต่ละลักษณะ

ประชากรที่มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ (Exponential Economic Growth) คือ กลุ่มประชากร Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ ซึ่งเผชิญข้อจำกัดในการเข้าถึงและการยอมรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับสูง ดังนั้นแล้วการดำเนินนโยบายสำหรับประชากรกลุ่มนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงการเพิ่มพูนทักษะความรู้ทางดิจิทัลให้อยู่ในระดับที่เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในอนาคต รวมถึงการอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสวัสดิการและบริการภาครัฐได้อย่างทั่วถึง ไม่ถูกกีดขวางจากการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัล โดยแยกย่อยนโยบายที่จำเพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่ม Generation ดังต่อไปนี้

1. กลุ่มประชากร Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ

1.1 กลุ่ม Baby Boomer ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ โดยเป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุมากกว่า 54 ปีในปี พ.ศ. 2562 (เกิดในปี พ.ศ. 2507 เป็นต้นไป) มีการศึกษาค่ากว่ามัธยมศึกษาตอนปลายและมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน นับเป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่สุดในการถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากมีการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่รวดเร็วแล้วนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณ จึงเรียกได้ว่า “แก่ จน ไม่มีความรู้” ยังเป็นสูตรสำเร็จของปัญหาความเหลื่อมล้ำและแสดงถึงกลุ่มผู้ที่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในทุกยุคทุกสมัย สะท้อนให้เห็นว่า ระดับการศึกษาและรายได้ที่ต่ำยังเป็นพันนาการยับยั้งผู้คนไปสู่เสรีภาพการมีชีวิตที่ดี ซึ่งแนวนโยบายที่เหมาะสมต่อประชากรกลุ่มนี้อาจมีเป้าหมายที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ กล่าวคือ ไม่ได้มีเป้าหมายในการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลสำหรับการทำงานเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันของเทคโนโลยี เนื่องจากเป็นกลุ่มวัยที่กำลังจะเกษียณอายุการทำงานและเข้าสู่วัยชรา แต่อาจมีเป้าหมายเพื่อให้คนกลุ่มนี้สามารถเข้าถึงสวัสดิการของรัฐและบริการสาธารณะต่าง ๆ เช่น บริการสาธารณสุข บริการคมนาคมขนส่ง ฯลฯ ที่อยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัลได้อย่างเสรีและทั่วถึง โดยไม่ถูกกีดขวางจากการอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัล เช่น สามารถจองตั๋วโดยสารผ่านทางอินเทอร์เน็ต เดิมเงินและชำระค่าโดยสารจากสมาร์ตการ์ดหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ โดยไม่ผ่านเคาน์เตอร์เซอร์วิสที่ในอนาคตอาจจะไม่มีได้ รวมถึงสามารถตรวจดูตารางเวลาเดินรถสาธารณะผ่านช่องทางออนไลน์ได้ เป็นต้น ดังนั้นแล้ว การดำเนินการของภาครัฐจึงมีบทบาทหลักในการผลักดันคนกลุ่มนี้ไม่ให้เกิดขอบแห่งการพัฒนาด้วยการเอื้ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและบริการสาธารณะ เช่น การเพิ่มช่องทางการเข้าถึงสวัสดิการสังคมและบริการสาธารณะซึ่งในอนาคตจะไปอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ โดยเฉพาะบริการทางการแพทย์ทางไกลหรือการจัดหาบริการสาธารณสุขเพิ่มเติมประเภทคนดูแลหรือสถานที่พักพิงให้ การจัดการเตรียมความพร้อมในเรื่องระบบปฏิบัติการ

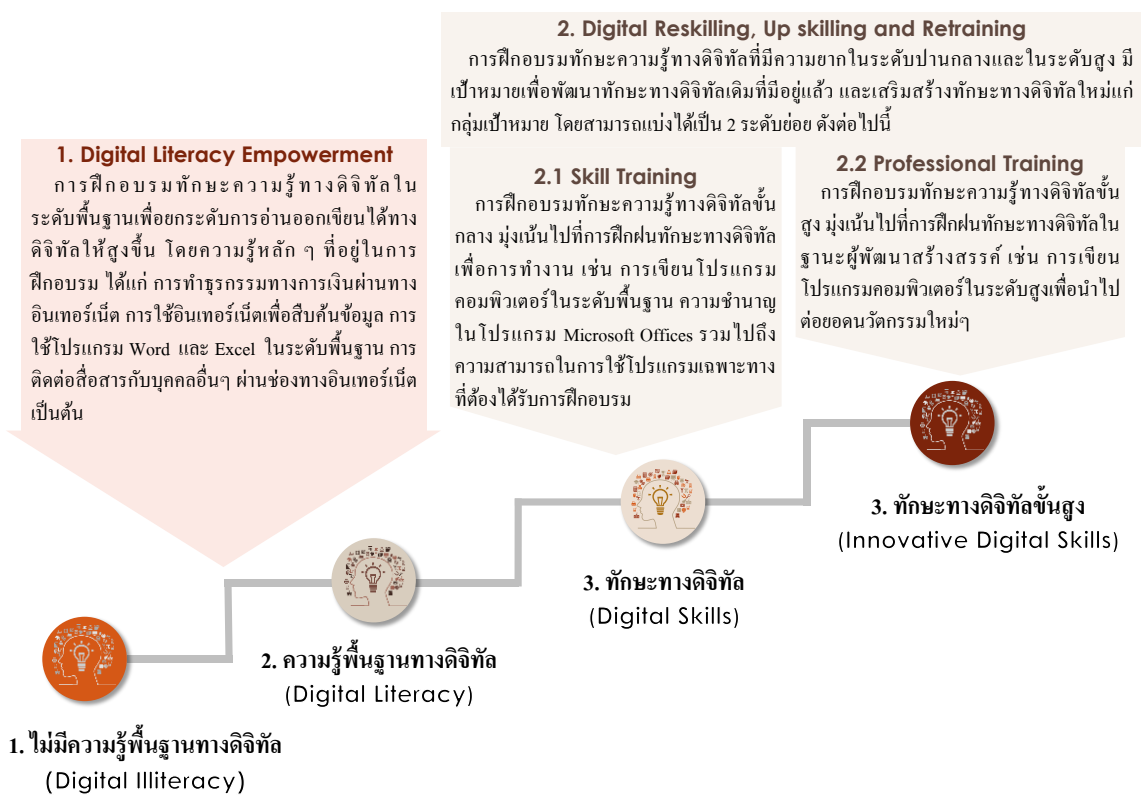
(Operational System) และ โครงสร้างภาครัฐบนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สะดวกและใช้งานง่าย รวมไปถึง การให้เงินอุดหนุนพิเศษรายเดือนแก่ประชากรกลุ่มนี้ในการดำรงชีวิต และการเก็บรวบรวมข้อมูล ของประชากรกลุ่มนี้ไว้แต่เนิ่น ๆ เพื่อเป็นคลังข้อมูลที่สำคัญในการดำเนินนโยบายที่จำเพาะมากขึ้น ในอนาคต

1.2 Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ โดยเป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุ ระหว่าง 39 - 54 ปีในปีพ.ศ. 2562 (เกิดในปีพ.ศ. 2508-2523) มีการศึกษาค่ากว่ามัธยมศึกษาตอน ปลายและมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน ประชากรกลุ่มนี้ยังเป็นประชากรวัยแรงงานซึ่ง เป็นกำลังสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ประชากรกลุ่มนี้มีความเสี่ยงสูงรองลงมาที่จะเป็นผู้ถูกทิ้ง ไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวิคูณ ดังนั้นแล้ว นโยบายที่เหมาะสมกับประชากรกลุ่มนี้ ควรมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มองค์ความรู้พัฒนาทักษะทางดิจิทัลให้ไปอยู่ในระดับที่สามารถจะมีอิสระใน การดำรงชีวิตและประกอบอาชีพ เหมาะสมต่อการปรับตัวตามบริบทของการพัฒนาประเทศใน อนาคตได้ หรืออย่างน้อยต้องมีความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลในระดับดี (มีคะแนนความรู้พื้นฐานทาง ดิจิทัลอยู่ที่ 3.0 คะแนนขึ้นไป) ผ่านการฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ ๆ อย่าง Digital Literacy Empowerment Program ที่จัดโดยภาครัฐ และการส่งเสริมเสรีภาพในการเข้าถึงแหล่ง เงินทุนในระบบเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีสภาพคล่องในการลงทุนพัฒนาทักษะความรู้ในตนเองหรือ ประกอบกิจการต่าง ๆ ทั้งนี้ การฝึกอบรมและพัฒนาความรู้และทักษะทางดิจิทัลใหม่ ๆ อาจจะ ดำเนินการโดยภาครัฐซึ่งจะมีข้อดีในเรื่องการรวบรวมข้อมูลของประชากรกลุ่มนี้เพื่อต่อยอด แนวนโยบายที่เฉพาะเจาะจงในอนาคต แต่ภาครัฐอาจจะต้องสร้างแรงจูงใจเพิ่มเติมให้แก่ผู้เข้าร่วม ฝึกอบรม เนื่องจากประชากรบางส่วนในกลุ่มนี้เป็นลูกจ้างรายวัน ซึ่งอาจจะสูญเสียรายได้หากเข้า ร่วมการฝึกอบรม หรืออาจจะดำเนินการโดยภาคเอกชนผ่านการให้เงินอุดหนุน (Subsidies) หรือ สิ่งจูงใจต่าง ๆ แก่บริษัทที่กลุ่มเป้าหมายเป็นลูกจ้าง เช่น สิทธิพิเศษทางด้านภาษี เพื่อสร้างแรงจูงใจ ให้นายจ้างจัดการฝึกอบรมหรือให้นายจ้างยอมให้ลูกจ้างสามารถลางานมาเข้าร่วมอบรมพัฒนา ทักษะความรู้ทางดิจิทัลโดยไม่สูญเสียรายได้

นอกจากนโยบายที่เฉพาะเจาะจงไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยตรงแล้ว ส่วนผสม ของนโยบายทางสังคมอื่น ๆ แก่ครอบครัวและบุคคลรอบข้างของกลุ่มเป้าหมาย ก็มีความจำเป็นต่อ การเสริมสร้างเสรีภาพในการดำรงชีวิตและลดปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมไทย เนื่องจากคนกลุ่ม นี้ส่วนใหญ่อยู่ในวังวนแห่งความยากจนที่มีส่วนผลักดันให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำยิ่งรุนแรงขึ้นใน ประชากรรุ่นถัดไปโดยเฉพาะการออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน ดังที่ได้อภิปราย ไว้ในบทที่ 3 ฉะนั้น การตัดวงจรอุบาทว์ของความยากจน (Vicious Cycle of Poverty) จึงเป็น

สิ่งจำเป็นเพื่อช่วยลดพันธนาการที่พันธูกการดำเนินชีวิตของครอบครัวกลุ่มผู้ที่มีความเสี่ยงสูงว่าจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง โดยผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการผลักดันด้านอุปสงค์มากกว่าอุปทาน โดยเฉพาะการให้สิ่งจูงใจ (Incentive) ที่มากพอ คุ่มค่า และสามารถทดแทนค่าแรงของเด็กได้แก่ครอบครัวเพื่อไม่ให้เด็กออกจากโรงเรียนกลางคันเพื่อเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยระบบสิ่งจูงใจจะมาพร้อมการลงโทษ (Punishment) เพื่อเป็นหลักประกันว่าพ่อแม่จะไม่นำลูกออกจากระบบการศึกษาหลังได้รับสิ่งจูงใจเหล่านั้นไปแล้ว ซึ่งสิ่งจูงใจอาจจะเป็นในรูปแบบของสวัสดิการสังคม การรับประกันการจ้างงาน โดยภาครัฐ รวมถึงการให้เงินอุดหนุนที่มีเงื่อนไขให้ส่งบุตรหลานเข้าโรงเรียน เป็นต้น

แผนภาพที่ 5-5 แสดงรายละเอียดของการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลตามระดับความรู้ทางดิจิทัล

ประชากรที่มีความเสี่ยงปานกลางที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ คือ กลุ่มประชากร Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาค่ำแต่รายได้สูง กลุ่มประชากร Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ รวมถึงกลุ่มประชากร Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ ซึ่งกลุ่มประชากรที่มีความเสี่ยงในระดับปานกลางนี้มีจุดแข็งจุดอ่อนที่แตกต่างกันไปตามลักษณะเงื่อนไขของแต่ละกลุ่ม จึงทำให้

นโยบายสำหรับแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันออกไปตามปัจจัยที่ชัดเจนเชิงภาพแรกเริ่มในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2. กลุ่ม Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษิต่ำแต่รายได้สูงหรือมีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ

2.1 กลุ่ม Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษิต่ำแต่รายได้สูง

2.1.1 กลุ่ม Baby Boomer ที่มีการศึกษิต่ำแต่รายได้สูง ประชากรกลุ่มนี้แม้จะไม่ได้เรียนสูง แต่กลับสามารถหารายได้ในระดับสูงได้ แสดงให้เห็นว่า ประชากรกลุ่มนี้มีทักษะความรู้ความสามารถด้านอื่น ๆ ที่สามารถทดแทนความรู้ด้านวิชาการในการหาเลี้ยงชีพได้ เช่น ทักษะด้านผู้ประกอบการ ความสามารถทางด้านวิชาชีพจำเพาะ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่แล้ว ประชากรกลุ่มนี้จะเป็นแรงงานนอกระบบหรือมีกิจการเป็นของตนเองซึ่งอาจจะไม่มีหลักประกันทางสังคมที่แน่นอน นอกจากนี้ ยังเผชิญความท้าทายของความอยู่รอดทางธุรกิจจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี (Technology Disruption) ในอนาคตหากปรับตัวไม่เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่ก้าวกระโดด และกลับกลายเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในวัยชราภาพ ดังนั้น นโยบายที่เหมาะสมสำหรับประชากรกลุ่มนี้ยังมุ่งเน้นไปที่การเข้าถึงสวัสดิการสังคมและบริการภาครัฐที่ง่ายต่อการเข้าถึง สะดวกสบาย และมีต้นทุนที่ต่ำ เช่น บริการทางการแพทย์ทางไกล รวมไปถึงการเพิ่มตัวเลือก (Choices) ในการรับสวัสดิการภาครัฐในรูปแบบต่าง ๆ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุและมุ่งเน้นสวัสดิการเฉพาะกลุ่ม เช่น สวัสดิการทางด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการทางด้านการรักษาพยาบาล การจัดสรรบริการเสริมทางการแพทย์อื่น ๆ อย่างเช่นคนดูแลผู้สูงอายุหรือที่พักรักษา หรือการดูแลในวัยสูงอายุ เป็นต้น

2.1.2 กลุ่ม Generation X ที่มีการศึกษิต่ำแต่รายได้สูง เฉกเช่นเดียวกับประชากรในกลุ่มก่อนหน้า ประชากรกลุ่มนี้เป็นประชากรที่มีทักษะความรู้ด้านอื่น ๆ ที่สามารถทดแทนความรู้ด้านวิชาการในการหาเลี้ยงชีพได้ ซึ่งประชากรในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ (Informal Labor) หรือประกอบธุรกิจส่วนตัวที่กำลังจะเผชิญความเสี่ยงจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยี อย่างไรก็ตาม ประชากรกลุ่มนี้ยังอยู่ในวัยแรงงานที่ยังเป็นกลไกสำคัญของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นแล้ว แนวนโยบายที่เหมาะสมจึงควรมุ่งเน้นไปที่การสร้างองค์ความรู้ทางดิจิทัลและองค์ความรู้อื่น ๆ ที่มีส่วนเติมเต็มทักษะทางดิจิทัลของประชากรกลุ่มนี้ หรือการเพิ่มทักษะที่จะนำไปประกอบอาชีพในปัจจุบันซึ่งอิงไปกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีในอนาคต ผ่าน Digital Literacy Empowerment Program ที่จัดโดยภาครัฐเพื่อยกระดับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลไปอยู่ที่ 4.0-5.0 คะแนน โดยทักษะที่มุ่งเน้นให้เกิดความชำนาญเพิ่มขึ้น เช่น การทำธุรกรรม

ทางการเงินผ่านระบบอินเทอร์เน็ต การใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อสืบค้นข้อมูล การประชุมทางไกลออนไลน์ที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง รวมถึงการพัฒนาทักษะภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะภาษาอังกฤษ ที่อาจจะเป็นสิ่งขวางกั้นการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลของประชากรกลุ่มนี้ในระยะข้างหน้า นอกจากนี้ การเผยแพร่ความรู้ทางดิจิทัลผ่านช่องทางต่าง ๆ และการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับทักษะความรู้ทางดิจิทัลแบบ One Stop Service เพื่อการประกอบธุรกิจโดยภาครัฐก็น่าจะมีส่วนช่วยให้ประชากรกลุ่มนี้เข้าถึงข้อมูลทักษะความรู้ทางดิจิทัลได้สะดวกยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ผู้วิจัยมองว่า ประชากรกลุ่มนี้มีแรงจูงใจในการพัฒนาและผลักดันตนเองให้หลุดพ้นจากความยากจนเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว การช่วยหนุนทักษะความรู้ทางด้านดิจิทัลจะเป็นการเพิ่มเครื่องมือในการปรับตัวให้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของเทคโนโลยีในระยะข้างหน้า

2.2 กลุ่ม Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ

2.2.1 กลุ่ม Baby Boomer ที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ ประชากรกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ทำงานต่ำกว่าระดับ (Underemployment) เนื่องจากมีทักษะความรู้ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดในขณะนั้น (Skill Mismatching) ทำให้มีรายได้ต่ำ หรือเป็นกลุ่มคนที่ออกจากตลาดแรงงานหลังการสมรส เช่น ออกจากงานไปเป็นพ่อบ้านแม่บ้านดูแลครอบครัว ออกไปช่วยธุรกิจของครอบครัว จึงทำให้รายได้ที่ได้รับอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ เสียมากกว่าจะเป็นตัวเงิน อย่างไรก็ตาม ประชากรกลุ่มนี้เข้าใกล้ผู้วัยเกษียณ นโยบายที่เหมาะสมสำหรับประชากรกลุ่มนี้แบ่งเป็น 2 ส่วน หากกลุ่ม Baby Boomer มีสุขภาพที่ดี มีศักยภาพ มีความพร้อม และมีความต้องการที่จะทำงานหลังอายุ 60 ปีได้ กลุ่มนี้ควรได้รับการฝึกอบรมทักษะทางดิจิทัลผ่าน Digital Literacy Empowerment Program ที่จำเป็นและมีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิตและการทำงาน รวมถึงมีมาตรการขยายช่วงเวลาการเกษียณอายุออกไป (ขึ้นอยู่กับความสมัครใจ) ในทางตรงกันข้าม หากประชาชนกลุ่มนี้มีข้อจำกัดในการทำงาน โดยเฉพาะปัญหาสุขภาพ ภาครัฐควรหามาตรการอื่น ๆ เข้ามารองรับเพื่อให้คนกลุ่มนี้ยังสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีศักดิ์ศรีในช่วงบั้นปลายชีวิต เช่น การออกแบบบริการภาครัฐและสวัสดิการสังคมบนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สะดวก เข้าถึงง่าย และมีต้นทุนที่ต่ำ เป็นราคาที่สามารถเอื้อมถึง เป็นต้น

2.2.2 กลุ่ม Generation X ที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ ประชากรกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งทำงานต่ำกว่าระดับจากการทำงานไม่ตรงกับทักษะความรู้ที่มีอยู่ (Skill Mismatching) หรือออกจากตลาดแรงงานเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ เช่น สืบทอดกิจการที่บ้าน ออกไปดูแลครอบครัว ฯลฯ ประชากรกลุ่มนี้ยังอยู่ในวัยแรงงานและมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเอง ดังนั้นแล้ว นโยบายที่เหมาะสมควรมุ่งเป้าไปที่ 2 ประเด็น ประเด็นแรกคือการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะและความรู้ใหม่ ๆ ผ่าน

Digital Literacy Empowerment Program เพื่อยกระดับคะแนนความรู้พื้นฐานทางดิจิทัล ไปอยู่ที่ 4.0-5.0 คะแนน โดยทักษะที่มุ่งเน้นให้เกิดความชำนาญเพิ่มขึ้น ได้แก่ การทำธุรกรรมทางการเงินผ่านทางอินเทอร์เน็ต การประชุมทางไกลออนไลน์ รวมไปถึงความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลอื่น ๆ ที่ช่วยหนุนการประกอบอาชีพในปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยเปิดโอกาสให้แก่ประชากรกลุ่มนี้ในการพัฒนาธุรกิจของครอบครัวตนเอง รวมถึงสร้างเสถียรภาพในการเลือกประกอบอาชีพแก่ผู้ที่ทำงานต่ำกว่าระดับ ส่วนในประเด็นที่ 2 ควรมุ่งเป้าไปที่การเพิ่มช่องทางในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อให้ประชากรกลุ่มนี้มีสภาพคล่องที่ดีขึ้นในการนำไปพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองไปสู่การมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน

3. กลุ่ม Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ

3.1 กลุ่ม Generation Y ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ โดยเป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุระหว่าง 25- 38 ปีในปีพ.ศ. 2562 (เกิดในปีพ.ศ. 2523-2537) มีการศึกษาดำรงมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน ประชากรกลุ่มนี้นับได้ว่าเป็นผลผลิตของปัญหาความยากจนและปัญหาความเหลื่อมล้ำของประชากรในรุ่นพ่อแม่ที่อยู่ในยุค Baby Boomer และ Generation X ที่ทำให้ประชากรกลุ่มนี้ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันหรือไม่ได้รับโอกาสในการศึกษาต่อในระดับสูง อย่างไรก็ตาม ประชากรช่วงวัยนี้นับเป็นกำลังแรงงานสำคัญที่ขับเคลื่อนประเทศชาติในปัจจุบัน นโยบายที่เหมาะสมกับประชากรกลุ่มนี้ คือ การส่งเสริมการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถทางดิจิทัลเพื่อใช้สำหรับการทำงานผ่าน Digital Reskilling, Up skilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training เช่น ทักษะการเขียน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในขั้นพื้นฐาน (Coding Skill) โปรแกรม Offices ขั้นสูง และการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ ซึ่งภาครัฐอาจให้แรงจูงใจ (Incentives) เช่น สิทธิพิเศษทางภาษี แก่ภาคธุรกิจเพื่อให้ประชากรกลุ่มนี้สามารถหางานโดยไม่สูญเสียรายได้มารับการฝึกอบรมพัฒนาทักษะทางดิจิทัลจากภาครัฐได้ รวมไปถึงการเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อให้ประชากรกลุ่มนี้มีข้อจำกัดทางด้านรายได้ที่ลดลง ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของตนเองในระยะข้างหน้า

3.2 กลุ่ม Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ โดยเป็นกลุ่มประชากรที่มีอายุน้อยกว่า 25 ปีในปีพ.ศ. 2562 มีการศึกษาดำรงมัธยมศึกษาตอนปลายและมีรายได้ไม่เกิน 15,000 บาทต่อเดือน ประชากรกลุ่มนี้บางส่วนเข้าสู่ตลาดแรงงานเร็วกว่าประชากรในวัยเดียวกัน ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากปัญหาความยากจนและปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ตกทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทำให้ต้องออกจากโรงเรียนกลางคันหรือไม่เรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ซึ่งการวางนโยบายที่เหมาะสมสำหรับประชากรกลุ่มนี้จำเป็นต้องพิจารณาถึงมูลเหตุจูงใจและความจำเป็นในการออกจากโรงเรียนกลางคัน

เช่น ฐานะยากจน ไม่อยากเรียนเอง ต้องหาเลี้ยงครอบครัว ฯลฯ เพื่อที่จัดสรรนโยบายในระดับที่เล็ก ลงไปอีก สำหรับเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคันเนื่องจากฐานะยากจนหรือต้องหาเลี้ยงครอบครัว นโยบายจำต้องมุ่งเน้นไปที่การผลักดันอุปสงค์หรือความต้องการเรียนต่อของผู้เรียนมากกว่าการเพิ่ม อุปทานอย่างจำนวนมหาวิทยาลัย เช่น การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนในเรื่อง การจ้างงานระหว่างเรียนเพื่อทดแทนรายได้บางส่วนที่สูญเสียไปจากการเข้าศึกษาต่อ การเพิ่ม สวัสดิการของภาครัฐต่อครอบครัวกลุ่มเป้าหมายในช่วงที่เด็กอยู่ในวัยเรียน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จำต้องทำ ควบคู่ไปกับการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทของสังคมในอนาคต เช่น การเพิ่ม หลักสูตรที่เกี่ยวกับทักษะทางดิจิทัลขั้นกลางและขั้นสูงเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอน อย่างไร ก็ดี สำหรับเด็กที่ออกจากโรงเรียนกลางคันเนื่องจากไม่อยากเรียนสายสามัญ ภาครัฐอาจจำต้อง คำนึงถึงการเปิดให้มีการฝึกอบรมและเสริมสร้างทักษะความรู้ทางดิจิทัลใหม่ ๆ ผ่าน Digital Reskilling and retraining Program ในระดับ Skill Training เพื่อผลักดันให้มีทักษะทางดิจิทัล (Digital Skill) โดยสร้างแรงจูงใจในเข้าร่วมผ่านสวัสดิการของรัฐที่มากขึ้นหากสามารถยกระดับ ทักษะความรู้ทางดิจิทัลของตนเองเพิ่มขึ้นได้ หรือให้แรงจูงใจแก่ภาคเอกชนในการพัฒนาและ ยกระดับทักษะทางดิจิทัลแก่บุคลากรของตนเอง

นอกจากนี้ การดำเนินนโยบายที่เฉพาะเจาะจงสำหรับประชากรกลุ่มนี้แล้ว ยัง ต้องพิจารณาถึงครอบครัวของประชากรกลุ่มนี้ด้วย เนื่องจากการออกจากโรงเรียนกลางคันของ ประชากรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นผลมาจากปัญหาความยากจนของครอบครัว การออกแบบระบบ สวัสดิการสังคมเฉพาะกลุ่มสำหรับพ่อแม่ที่ยากจนเพื่อเป็นแรงจูงใจไม่ให้นำเด็กออกจากโรงเรียนยัง เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของครอบครัว เช่น การให้เงินอุดหนุนที่มีเงื่อนไขให้ส่งบุตรเข้า โรงเรียน

ประชากรที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ คือ กลุ่มประชากร Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาต่ำแต่รายได้สูง และกลุ่ม ประชากร Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาต่ำสูงแต่รายได้ต่ำ ประชากรกลุ่มนี้มี ความยืดหยุ่นสูงในการปรับตัวยอมรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็วและเป็นช่วงวัยที่ เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศทั้งในปัจจุบันและในอนาคต เป้าหมายในการดำเนินนโยบาย จึงควรมุ่งเน้นไปที่การเพิ่มทักษะทางดิจิทัลให้อยู่ในระดับสูงเพื่อสร้างเสถียรภาพในการเลือกดำเนิน ชีวิตในอนาคต

4. กลุ่ม Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาสูงและรายได้สูง

4.1 กลุ่ม Baby Boomer ที่มีการศึกษาสูงและรายได้สูง ความท้าทายที่ประชากรกลุ่มนี้เผชิญคืออยู่ในวัยชราหรือกำลังเข้าสู่วัยชรา แม้ประชากรกลุ่มนี้จะเตรียมความพร้อมของชีวิตหลังเกษียณอายุไว้บ้างแล้ว แต่ถ้าหากเทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ก็อาจจะทำให้เกิดข้อจำกัดต่อการเข้าถึงบริการพื้นฐานของภาครัฐได้ อย่างเช่นในปัจจุบัน ภาครัฐกำลังพัฒนาบริการต่าง ๆ มาอยู่บนแพลตฟอร์มดิจิทัล หรือ E-services ภายในปี 2563 โดยบัตรแสดงตัวตนและเอกสารต่าง ๆ ที่ทางราชการออกให้ จะไปอยู่ในรูปแบบเอกสารอิเล็กทรอนิกส์แทบทั้งสิ้น ซึ่งถ้าหากประชากรกลุ่มนี้มีข้อจำกัดในการเรียนรู้เทคโนโลยี ก็อาจจะทำให้การเข้ารับบริการภาครัฐเป็นไปได้ยากลำบากมากขึ้น ทั้งนี้ ภาครัฐอาจจะต้องจัดเตรียมช่องทางในการให้บริการที่ง่ายต่อการเข้าถึง และมีต้นทุนที่ต่ำสำหรับประชากรกลุ่มนี้ในช่วงเริ่มแรก พร้อมทั้งมีการสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็งระหว่างกลุ่ม Baby Boomer ด้วยกัน จะมีส่วนช่วยให้กลุ่ม Baby Boomer อื่น ๆ สามารถเข้าถึงบริการภาครัฐได้สะดวกขึ้น เช่น การสร้างตลาดแรงงานรองรับ Baby Boomer ที่มีการศึกษาสูงในช่วงหลังเกษียณอายุ มาแนะนำบริการภาครัฐให้กับประชากร Baby Boomer กลุ่มอื่น ๆ ก็อาจทำให้ประชากร Baby Boomer กลุ่มอื่น ๆ เข้าใจและเข้าถึงบริการภาครัฐได้ง่ายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังสามารถจัดฝึกอบรมและพัฒนาทักษะพื้นฐานทางดิจิทัลผ่าน Digital Literacy Empowerment Program

4.2 กลุ่ม Generation X ที่มีการศึกษาสูงและรายได้สูง คนกลุ่มนี้แม้จะไม่มีข้อจำกัดทางการศึกษาหรือรายได้ที่มากปิดกั้นเสรีภาพในการพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเอง แต่ก็มีข้อจำกัดในการปรับตัวเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ดังนั้นแล้ว นโยบายที่เหมาะสมสำหรับคนกลุ่มนี้ ยังต้องมุ่งเน้นไปในเรื่องของการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะทางดิจิทัลในที่ทำงาน โดยภาครัฐอาจจะให้แรงจูงใจกับภาคเอกชนในการผลักดันให้เกิดการฝึกอบรมทักษะทางดิจิทัลของพนักงานอย่างต่อเนื่องผ่าน Digital Reskilling and retraining Program ในระดับ Skill Training เพื่อผลักดันให้ประชากรกลุ่มเป้าหมายมีทักษะทางดิจิทัลที่ใช้สำหรับการทำงาน (Digital Skills)

5. กลุ่ม Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาค่ำแต่รายได้สูงหรือมีการศึกษาสูงแต่รายได้น้อย

5.1 กลุ่ม Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาค่ำแต่รายได้สูง ประชากรกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ (Informal Labor) ที่ยอมรับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในปัจจุบัน เช่น การค้าขายออนไลน์ เฟรแลนซ์ เป็นต้น ประชากรกลุ่มนี้แม้จะมีความเสี่ยงต่ำ แต่ก็มีโอกาสที่หลุดกรอบการเติบโตทางเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดดหากไม่ยกระดับทักษะทางดิจิทัล

ของตนเองไปในระดับที่สูงขึ้น ดังนั้น นโยบายที่เหมาะสมกับคนกลุ่มนี้ คือ การเพิ่มทางเลือกใหม่ ๆ ในการพัฒนาทักษะทางดิจิทัล เช่น การสร้างหลักสูตรการศึกษาทักษะทางดิจิทัลออนไลน์ที่รับรองโดยภาครัฐ การสร้างเครือข่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเพิ่มทักษะทางดิจิทัล รวมไปถึงการมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training อย่างการสร้าง Website หรือการพัฒนาแอปพลิเคชันอย่างง่าย และในระดับ Professional Training เพื่อยกระดับให้มีทักษะทางดิจิทัลเพื่อการทำงาน (Digital Skills) และทักษะทางดิจิทัลขั้นสูง (Innovative Digital Skills) ทั้งนี้ การเพิ่มตัวเลือกในการเข้าถึงทักษะความรู้ทางดิจิทัล จะช่วยให้ประชากรกลุ่มนี้ที่มีศักยภาพในการจ่ายมีช่องทางในการเข้าถึงและพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองมากขึ้น

5.2 กลุ่ม Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ
 ประชากรกลุ่มนี้นับเป็นประชากรที่มีความเสี่ยงค่อนข้างต่ำจากการถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตอย่างทบทวีคูณ เนื่องจากประชากรบางส่วนเพิ่งเข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือมีการทำงานที่ต่ำกว่าระดับ (Underemployment) ดังนั้นแล้ว นโยบายที่เหมาะสมกับประชากรกลุ่มนี้อาจจะเป็นการผสมผสานระหว่างการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling, Up Skilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training และระดับ Professional Training โดยเน้นไปที่ทักษะการเขียนโปรแกรม ทักษะคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในการต่อยอดการทำงาน รวมไปถึงความคิดสร้างสรรค์ในการต่อยอดนวัตกรรมใหม่ ๆ ในอนาคต และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ ซึ่งน่าจะช่วยยกระดับความสามารถของประชากรเพื่อเพิ่มทางเลือกในดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพในอนาคต

ประชากรที่ไม่มีความเสี่ยงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังหากเศรษฐกิจเติบโตอย่างทบทวีคูณ
คือ กลุ่มประชากร Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้สูง ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าประชากรกลุ่มนี้เกิดและเติบโตมาพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงที่จับพลันของเทคโนโลยี เช่น จากการใช้เพจเจอร์เปลี่ยนเป็นสมาร์ตโฟน จากการใช้กล้องฟิล์มเปลี่ยนมาเป็นกล้องดิจิทัล การติดต่อสื่อสารทางจดหมายที่ต้องใช้เวลาเป็นสัปดาห์เปลี่ยนมาเป็นการพูดคุยแบบเห็นหน้าบนแอปพลิเคชันต่าง ๆ เป็นต้น จึงทำให้มีความยืดหยุ่นในการปรับตัวยอมรับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว อีกทั้งมีระดับการศึกษาและระดับรายได้ที่สูง จึงทำให้ปราศจากข้อจำกัดที่มาเหนี่ยวรั้งเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ทั้งนี้ แม้นโยบายที่เหมาะสมสำหรับคนกลุ่มนี้จะไม่ได้มีเป้าประสงค์เพื่อช่วยเหลือให้ไม่ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังท่ามกลางการเปลี่ยนผ่านที่รวดเร็วของเทคโนโลยี

แต่ภาครัฐจำเป็นต้องสนับสนุนและผลักดันให้คนกลุ่มนี้ต่อยอดความรู้ความสามารถทางเทคโนโลยีที่มีอยู่เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศในระยะข้างหน้า

6. กลุ่ม Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้สูง

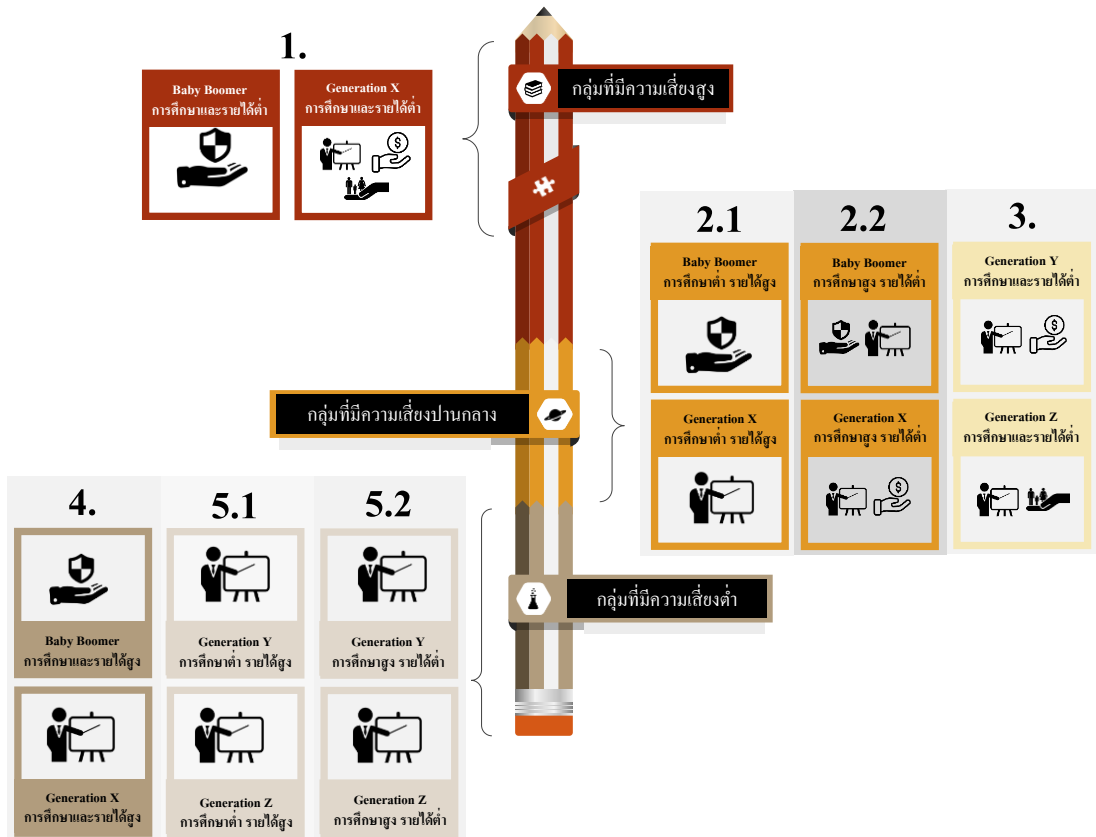
6.1 กลุ่ม Generation Y ที่มีการศึกษาสูงและรายได้สูง คนกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีทักษะทางดิจิทัล (Digital Skill) ในระดับที่ใช้ในชีวิตการทำงานได้ ดังนั้นแล้ว นโยบายที่เหมาะสมสำหรับคนกลุ่มนี้ควรมุ่งเน้นไปที่การฝึกอบรม (Training and Retraining) เพื่อยกระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลให้ไปอยู่ในขั้นสูง (Innovative Digital Skill) ซึ่งภาครัฐอาจจะให้ภาคเอกชนเป็นผู้ดำเนินการผ่านการให้แรงจูงใจในแบบต่าง ๆ เช่น แรงจูงใจทางด้านภาษี เป็นต้น

6.2 กลุ่ม Generation Z ที่มีการศึกษาสูงและรายได้สูง ซึ่งหมายรวมถึง Generation Z ที่มีสถานะทางเศรษฐกิจดีของครอบครัวอยู่ในเกณฑ์ดี นับเป็นกลุ่มที่เรียกได้ว่าเป็นความหวังแห่งการพัฒนาประเทศในอนาคต นโยบายที่เหมาะสมจึงพุ่งเป้าไปที่การปฏิรูประบบการศึกษา โดยภาครัฐต้องเตรียมความพร้อมในเรื่องทักษะทางดิจิทัลให้แก่ประชากร Generation Z และ Generation ต่อ ๆ ไป ซึ่งจะเป็นฟันเฟืองสำคัญต่อการพัฒนาประเทศในยุคดิจิทัล ผ่านการปฏิรูปปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาไปจนถึงระดับชั้นอุดมศึกษา โดยบรรจุทักษะความรู้ทางดิจิทัลเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวิชาภาคบังคับในหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อให้ประชากร Generation Z และ Generation ต่อ ๆ ไปมีโอกาสได้เรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่เยาว์ เฉกเช่นเดียวกันกับสหราชอาณาจักรและญี่ปุ่นที่นำร่องไปก่อนหน้านี้แล้ว

แผนภาพที่ 5-6 สรุปแนวนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่มประชากรแบ่งแยกตามระดับความเสี่ยงต่อการเป็นผู้ถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้เศรษฐกิจแบบทบทวิคูณ โดยนโยบายที่นำมาประยุกต์ใช้สามารถจัดแบ่งได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ซึ่งได้แก่ การเข้าถึงสวัสดิการสังคมและบริการภาครัฐบนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เสรีและทั่วถึง การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะทางดิจิทัล (Reskilling and Retraining) การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้อย่างทั่วถึงและเสรี และสวัสดิการสังคมสำหรับครอบครัวเพื่อจูงใจไม่ให้นำเด็กออกจากโรงเรียนกลางคัน

แผนภาพที่ 5-6 สรุปแนวนโยบายที่เหมาะสมสำหรับแต่ละกลุ่ม

 การเข้าถึงสวัสดิการสังคมและบริการภาครัฐบนแพลตฟอร์มดิจิทัลที่เสรีและทั่วถึง	 Reskilling and Retraining
 การเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้อย่างเสรีและทั่วถึง	 สวัสดิการสังคมที่มุ่งไม่ให้เกิดออกจากโรงเรียนกลางคัน

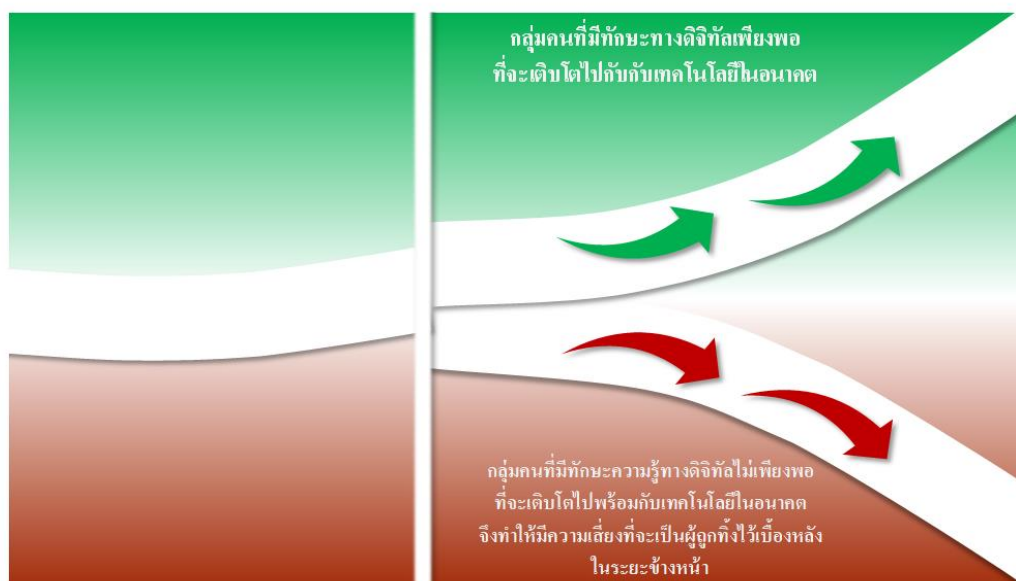

โดยสรุป ในระยะอันใกล้ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่รวดเร็วและฉับพลันจะทำให้โลกของเราเติบโตอย่างทวีคูณไปในรูปแบบที่เกินกว่ามนุษย์ปุถุชนจะคาดเดาได้ จึงนับได้ว่าเป็นโจทย์ที่ยากและท้าทายต่อการก้าวข้ามรูปแบบระบบเศรษฐกิจในปัจจุบันสำหรับทุกประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยที่ในปัจจุบันยังเผชิญปัญหาเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ อย่างมากมาย โดยเฉพาะปัญหาความเหลื่อมล้ำในมิติต่าง ๆ ที่ยังซึมลึกและไม่เคยจางหายไปจากประเทศไทย ทั้งนี้การเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างทวีคูณภายใต้การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีอาจทำให้ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ยังไม่ได้รับการแก้ไขให้แล้วเสร็จทวีความรุนแรงมากขึ้นและเป็นดังเชื้อไฟเผาไหม้ให้เกิดการแตกแยกของผู้คนในสังคม (Social Polarization) โดยมีเทคโนโลยีที่ก้าวล้ำเป็นต้นตอที่ขวางกั้นประชากรบางกลุ่มออกจากโอกาสในการยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลต่อเนื่องให้ประชากรบางกลุ่มมีคุณภาพชีวิตที่แย่มาก ในขณะที่ประชากรบางกลุ่มมี

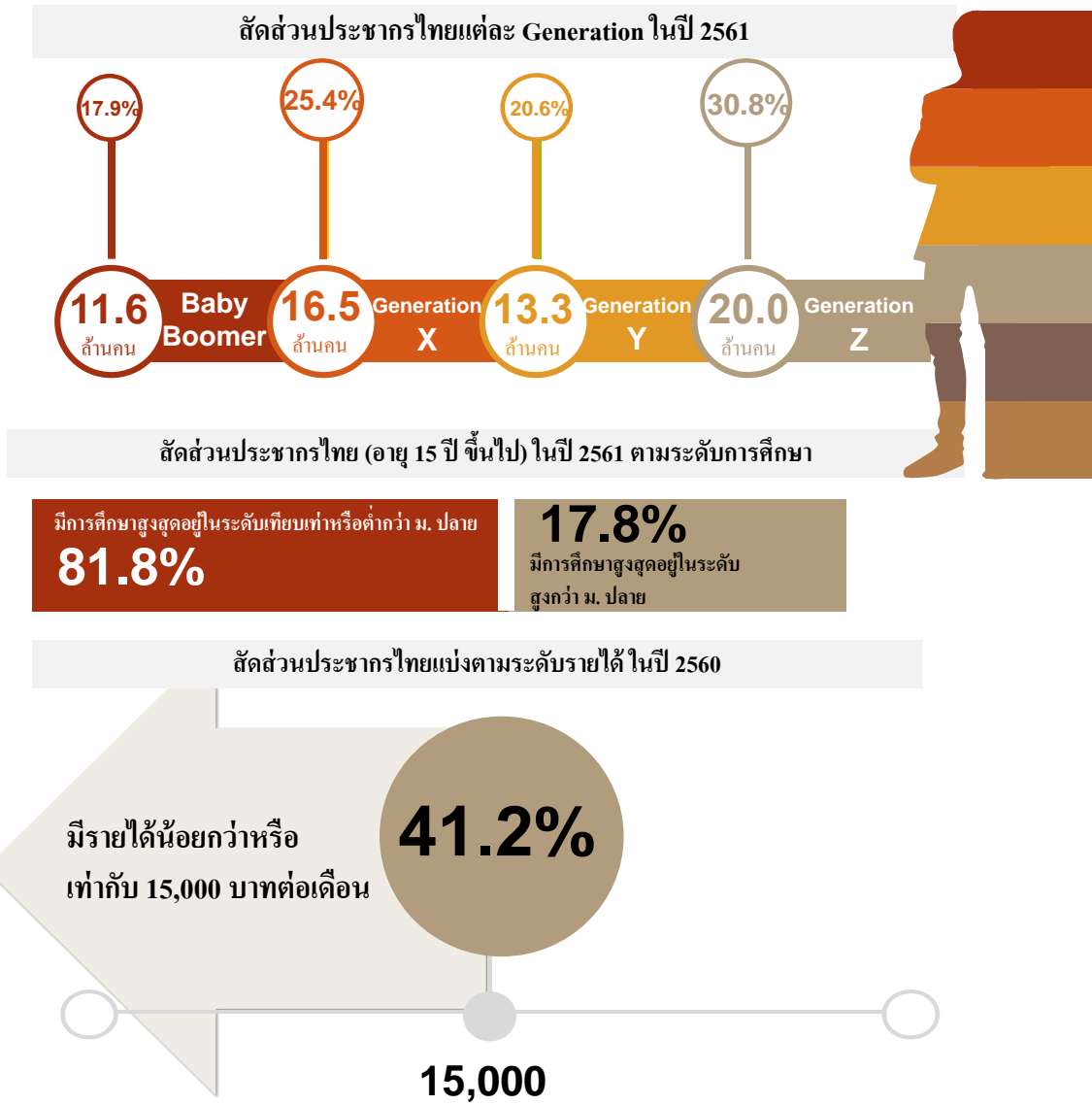
คุณภาพชีวิตที่ดีมาก ทั้งนี้ ความแตกต่างอย่างสุดโต่งของคุณภาพชีวิตประชากรในประเทศจะบีบคั้นให้สถานการณ์การแตกแยกทางสังคม (Social Polarization) ลุกกลามไปเป็นการแตกแยกออกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ระหว่างกลุ่มคนที่มีทักษะทางดิจิทัลเพียงพอที่จะเติบโตไปกับเทคโนโลยีในอนาคตกับกลุ่มคนที่มีทักษะทางดิจิทัลไม่เพียงพอที่จะเติบโตไปกับเทคโนโลยีในอนาคต หรือเป็นกลุ่มคนที่ถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังให้ห่างไกล (Left Behind) และห่างไกลยิ่งขึ้น (Left Further Behind) ดังแสดงในแผนภาพที่ 5-7

ดังนั้น งานวิจัยฉบับนี้จึงต้องการศึกษาลักษณะกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงที่จะถูกทอดทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตอย่างทวีคูณผ่านการสำรวจทักษะทางดิจิทัลของประชากรไทยจำนวน 17,599 คนทั่วประเทศ โดยผลการสำรวจชี้ให้เห็นว่า อายุ การศึกษา และระดับรายได้ เป็น 3 ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อระดับทักษะความรู้ทางดิจิทัลของคนไทยซึ่งจะเป็นปัจจัยกีดขวางผลักดันกลุ่มที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ทางดิจิทัลให้ตกขอบไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาประเทศ โดยเมื่อนำมาวิเคราะห์ควบคู่ไปกับดัชนีชี้นำและข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัดและระดับประเทศตามแผนภาพที่ 5-8 พบว่า ในปี 2561 ประเทศไทยมีสัดส่วนประชากร Baby Boomer และ Generation X รวมกันอยู่ที่ร้อยละ 43.3 ของประชากรทั้งประเทศ หากพิจารณาตามระดับการศึกษาสูงสุดจะพบว่า ร้อยละ 81.8 ของประชากรไทยวัยแรงงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) ทั้งหมดมีการศึกษาสูงสุดอยู่ที่ระดับเทียบเท่าหรือต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย (ปี 2561) นอกจากนี้ ร้อยละ 41.2 ของประชากรไทยมีรายได้ต่ำกว่า 15,000 บาทต่อเดือนในปี 2560

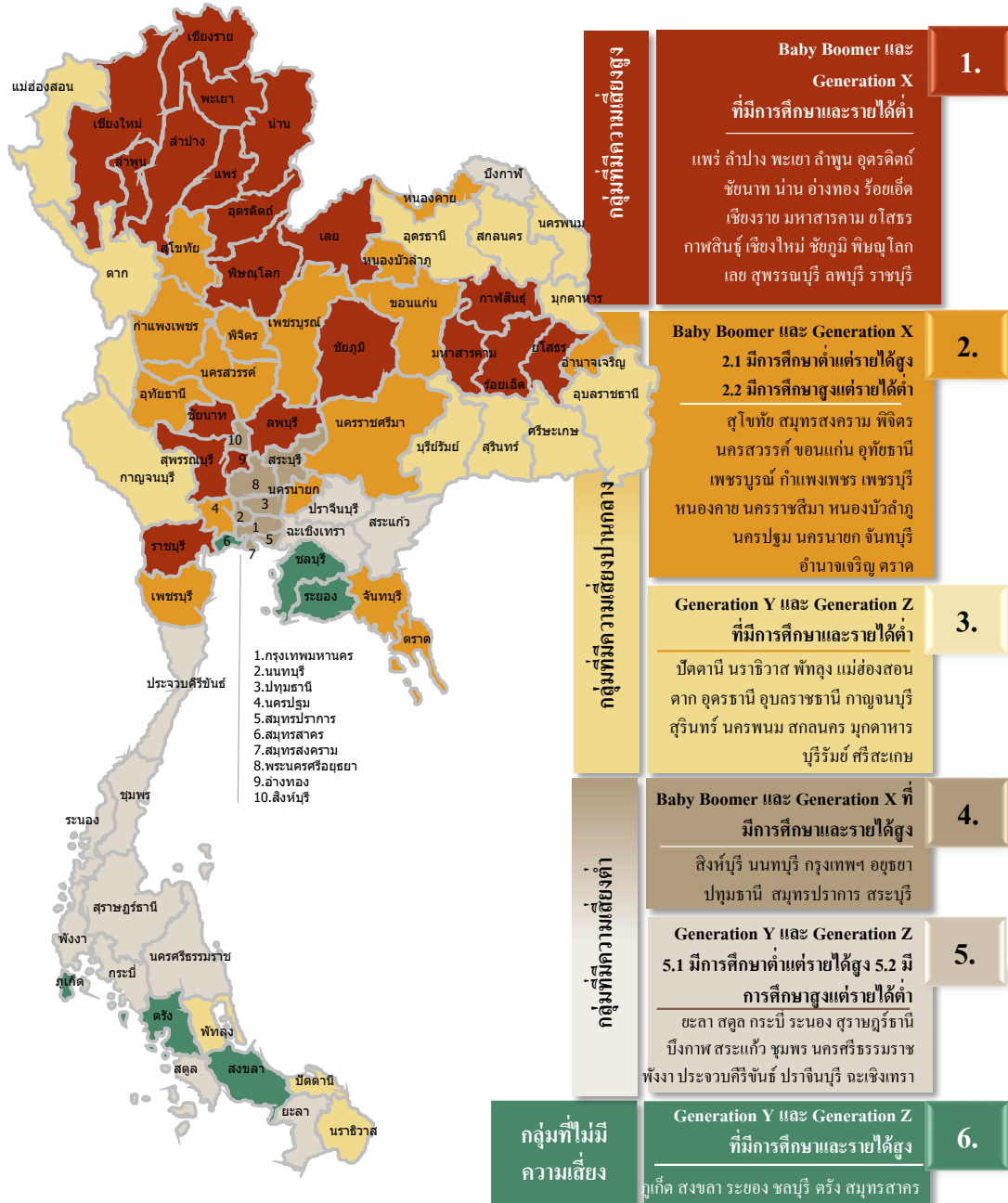
แผนภาพที่ 5-7 ภาพจำลองการแตกแยกออกเป็น 2 ขั้ว (Bifurcation) ในอนาคต

แผนภาพที่ 5-8 แสดงข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมตามลักษณะของผู้มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง

แผนภาพที่ 5-9 แสดงการซ้อนทับของลักษณะประชากรที่มีโอกาสถูกทิ้งไว้เบื้องหลังโดยแบ่งตามระดับความเสี่ยง

เมื่อนำข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับจังหวัดมาจัดกลุ่มเชิงพื้นที่เพื่อพิจารณา ระดับความเสี่ยงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังในแต่ละจังหวัดดังแสดงในแผนภาพที่ 5-9 โดยใช้เกณฑ์การ พิจารณาจาก 3 ปัจจัยหลักซึ่งประกอบไปด้วยปัจจัยทางด้านอายุ ปัจจัยทางการศึกษา และปัจจัย ทางด้านรายได้ นำมาคำนวณหาสัดส่วนประชากรที่สอดคล้องกับเงื่อนไขของแต่ละปัจจัยรายจังหวัด แล้วนำสัดส่วนของแต่ละจังหวัดมาเปรียบเทียบกับค่าเฉลี่ยของทั้งประเทศเพื่อเป็นบรรทัดฐานใน การจัดแบ่งกลุ่มจังหวัดตามระดับความเสี่ยงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง พบว่า กลุ่มจังหวัดที่มีความเสี่ยง สูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังภายใต้การเติบโตทางเศรษฐกิจแบบทบทวีคูณส่วนใหญ่กระจุกตัวในเขต พื้นที่ภาคเหนือ ภาคกลางตอนบน และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งการจำแนกประชากรกลุ่มเสี่ยง และการระบุรายละเอียดในเชิงพื้นที่ทางกายภาพดังกล่าว น่าจะเป็นจุดเริ่มของการออกแบบ มาตรการเชิงสวัสดิการสังคมที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจงไปตามประชากรแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่ โดยมี จุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาศักยภาพของประชากรในระดับปัจเจก และเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ สังคมเศรษฐกิจแบบดิจิทัลในอนาคตอันใกล้

ทั้งนี้ เมื่อมองกลับมาซึ่งรูปแบบการให้บริการสาธารณะหรือระบบสวัสดิการสังคม (Social Welfare) โดยทั่วไปแล้ว สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ Residual Approach เป็นระบบสวัสดิการที่มุ่งให้เฉพาะผู้ที่จำเป็นและในเวลาที่เป็นเท่านั้น และ Institutional Approach ซึ่งเป็นแนวทางการให้สวัสดิการแก่ทุกคนอย่างเสมอภาค (Universal Coverage) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การศึกษาและการรักษาพยาบาล ซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ ซึ่งจะ แตกต่างจากนโยบายประชานิยม (Populist Policy) ตรงที่ระบบสวัสดิการจะมีระบบที่แน่นอนและ ให้สวัสดิการแก่ผู้มีสิทธิตามระบบ รวมไปถึงมีการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดความยั่งยืนทางการคลัง ขณะทีนโยบายประชานิยมจะจัดทำเป็นครั้งคราวเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้าระยะสั้นแก่คนกลุ่มใด กลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ และหากภาครัฐดำเนินนโยบายประชานิยมหลากหลายรูปแบบอย่างต่อเนื่อง อาจนำไปสู่ความเสี่ยงต่อความยั่งยืนทางการคลังได้

สำหรับประเทศไทยได้เน้นระบบสวัสดิการที่ถ้วนหน้า ไม่ว่าจะเป็นระบบหลักประกัน สุขภาพถ้วนหน้า ระบบการศึกษาภาคบังคับ รวมไปถึงระบบประกันสังคม เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เสมอภาคของระบบสวัสดิการที่ให้แบบถ้วนหน้านั้น ในปัจจุบันก็ยังมีประเด็นเรื่องการเข้าถึง สิทธิของผู้มีสิทธิ อันเกิดจากปัจจัยที่หลากหลาย อาทิ ปัจจัยเรื่องค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อไปรับ สิทธิการรักษาพยาบาล การขาดแรงงานเด็กถ้าต้องส่งบุตรเข้าเรียนในระบบโรงเรียน หรือการต้อง ขาดรายได้รายวันเมื่อเข้ารับการศึกษาที่จัดโดยส่วนราชการ ซึ่งสะท้อนความเหลื่อมล้ำใน การเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมที่ทุกคนมีสิทธิอย่างเสมอภาคถ้วนหน้า โดยมีสาเหตุมาจากความไม่ เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งกลุ่มคนที่ขาดโอกาสในสังคมและได้รับสวัสดิการตามระบบ

ที่ไม่เพียงพอที่จะช่วยให้สามารถดำรงชีวิตที่มีคุณค่า จึงกลายเป็นทั้งแรงกดดันและเป้าหมายหลักของการใช้นโยบายประชานิยมของภาครัฐที่มีออกมาเป็นระยะ ๆ เพื่อประโยชน์ของประชากรแต่ละกลุ่มต่าง ๆ กัน อย่างไรก็ตาม การกำหนดกลุ่มเป้าหมายของนโยบายประชานิยม มักกำหนดกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมแบบคร่าว ๆ โดยขาดการนำคุณลักษณะอื่น ๆ มาประกอบการพิจารณาจัดสรรผลประโยชน์นั้น ๆ ทำให้ผลประโยชน์จากนโยบายประชานิยมก็ไม่ได้ตกไปถึงผู้ขาดโอกาสอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ขณะเดียวกัน การดำเนินนโยบายประชานิยมก็กลายเป็นภาระงบประมาณจำนวนมากของภาครัฐ

ดังนั้น จากผลการศึกษาที่ทำให้สามารถจำแนกประชากรกลุ่มเสี่ยงออกเป็นหลากหลายกลุ่มย่อย และสามารถกำหนดเขตพื้นที่ของประชากรกลุ่มเสี่ยงได้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแนวทางการพัฒนามนุษย์ที่อาศัยแนวความคิดและมุมมองของ Sen (Capability Approach) เข้ามาประยุกต์ใช้ กล่าวคือ การออกแบบนโยบาย/มาตรการที่มีความจำเพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่มประชากร ซึ่งนโยบายเฉพาะกลุ่มที่งานวิจัยชิ้นนี้ได้เสนอแนะล้วนแต่เป็นนโยบายเฉพาะหน้าและสามารถเห็นผลสัมฤทธิ์ได้เร็ว เพื่อทำให้ประชากรแต่ละกลุ่มอยู่รอดในยุคเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมเศรษฐกิจดิจิทัลได้ โดยการเพิ่มความสามารถของประชากรแต่ละกลุ่มในการเข้าถึงระบบสวัสดิการสังคมที่ตนเองมีสิทธิอยู่แล้ว เช่น การรักษาพยาบาล การศึกษา เป็นต้น ผ่านการเปลี่ยนรูปแบบการให้บริการในขนาดที่เป็นดิจิทัลมากขึ้น (Accessibility to Universal Coverage Social Services) เพื่อให้ประชากรที่มีความเสี่ยงสูงในการจะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง สามารถเข้าถึงบริการได้ง่ายขึ้นและมีคุณภาพมากขึ้น เช่น ระบบการแพทย์ทางไกล (Telemedicine) หรือระบบการศึกษาทางไกล (Tele-education) เป็นต้น ขณะเดียวกัน ก็เพิ่มโอกาสแห่งความเสมอภาค (Equity) ให้แก่ประชากรบางกลุ่มผ่านการดำเนินนโยบายเฉพาะกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับนโยบายประชานิยม แต่จะเป็นมาตรการที่มุ่งหวังปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีพในระยะยาวของกลุ่มคนแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรมและการพัฒนาทักษะใหม่สำหรับยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ผ่านห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Classroom) ตามที่ภาครัฐจัดเตรียมไว้สำหรับกลุ่มเป้าหมายในแต่ละพื้นที่ เป็นต้น ขณะเดียวกัน ภาครัฐก็ไม่สามารถละเลยการปฏิรูปเชิงโครงสร้างระบบการศึกษาและการสาธารณสุขทั้งในเชิงคุณภาพ เชิงการจัดสรรทรัพยากร และเชิงการบริหารจัดการด้านการคลัง อันถือเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การพัฒนาเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ทั้งนี้ มาตรการเฉพาะหน้าในการเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงระบบสวัสดิการ ภาครัฐจำเป็นต้องจัดทำควบคู่กันกับมาตรการช่วยเหลือเฉพาะกลุ่ม เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพในระดับปัจเจกตามแบบของ Sen โดยอาศัยการปรับกระบวนการให้บริการสาธารณะของภาครัฐเข้าสู่ระบบดิจิทัล (Digitalization of Public Service) ร่วมกับกระบวนการวิเคราะห์ฐานข้อมูลขนาด

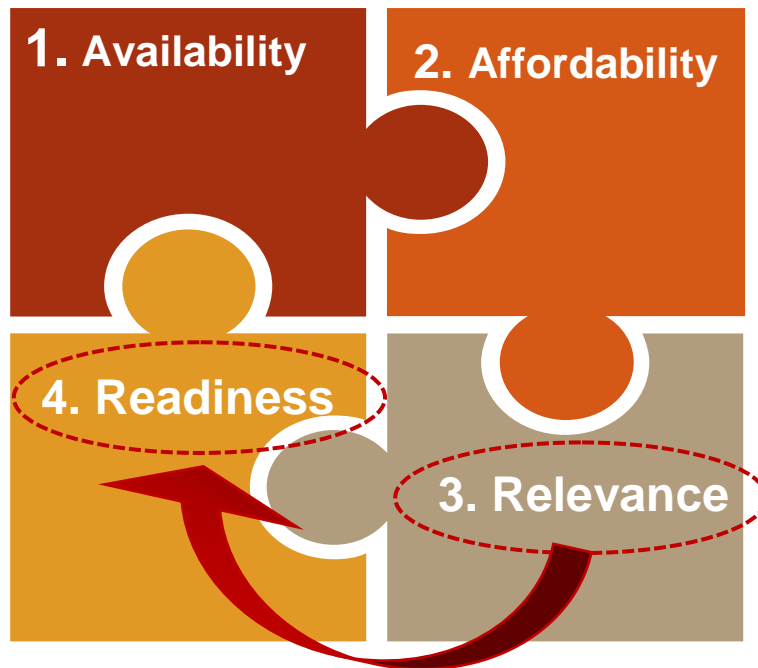
ใหญ่ (Big Data Analytics) ที่ทำให้ภาครัฐสามารถบรรลุทางเลือกของนโยบายที่ดีที่สุด (First-best policy option) ซึ่งเป็นส่วนผสมระหว่างระบบสวัสดิการสังคมกับนโยบายประชานิยมที่สามารถจัดสรรให้เหมาะแก่กลุ่มคนแต่ละกลุ่มตามความจำเป็น (Mass Customization) และด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลและฐานข้อมูลที่มีขนาดใหญ่ขึ้นในอนาคต ก็มีความเป็นไปได้อย่างมากที่ภาครัฐจะสามารถออกแบบนโยบายการพัฒนาศักยภาพในระดับปัจเจกบุคคล (Individualization) ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ภาครัฐไม่สามารถจัดกลุ่มคนตามความต้องการได้ จึงต้องเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดรองลงมา (Second-best Policy Option) กล่าวคือไม่เป็นสวัสดิการถ้วนหน้า (UC) ก็เป็นนโยบายประชานิยมไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง นั่นเอง

อย่างไรก็ดี ต้องไม่ลืมว่าแนวทางการพัฒนาศักยภาพผ่านมาตรการเฉพาะกลุ่มดังกล่าวข้างต้น จำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานทางการสื่อสารและดิจิทัลรองรับอย่างครอบคลุมและทั่วถึง ดังนั้น จึงถือเป็นพันธกิจสำคัญของภาครัฐในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ (Hard Infrastructure) ที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการสื่อสาร โดยเฉพาะระบบ 5G (The Fifth Generation Cellular Network) เพื่อรองรับการติดต่อสื่อสารในยุคเปลี่ยนผ่านสู่สังคมดิจิทัลอย่างทั่วถึงถ้วนหน้า ครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ รวมถึงพื้นที่ที่ห่างไกลชายขอบที่ภาคเอกชนไม่มีแรงจูงใจในการให้บริการก็ตาม ซึ่งถือเป็นพันธกิจตามหลักของ Universal Service Obligation (USO) เพื่อก่อให้เกิดการเข้าถึงบริการทางดิจิทัล (Availability) ของประชากรทุกหมู่เหล่า ขณะเดียวกัน ภาครัฐต้องกำกับดูแลราคาในการเข้ารับบริการที่เป็นธรรมและสามารถเอื้อมถึงได้โดยประชากรทุกกลุ่ม (Affordability)

ดังนั้น การเข้าถึงบริการดิจิทัลอย่างถ้วนหน้า นับเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการระบบสวัสดิการสังคมแห่งอนาคต เพื่อเป็นรากฐานในการสานต่อการดำเนินนโยบายที่จำเพาะเจาะจงในแต่ละกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มุ่งเน้นโอกาสแห่งความเท่าเทียมในการเข้าถึงสวัสดิการสังคม และเชื่อมต่อไปยังการประมวลผลจากข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) ที่ได้จากการดำเนินนโยบายเฉพาะกลุ่มและนำไปสู่นโยบายที่จำเพาะเจาะจงมากยิ่งขึ้นในระยะข้างหน้า อันเป็นตัวอย่างสำคัญที่จะช่วยเชื่อมโยงสวัสดิการภาครัฐและภาคประชาชนเข้าด้วยกัน โดยสามารถออกแบบนโยบายให้ตรงกับความต้องการเฉพาะกลุ่ม (Relevance) ซึ่งจะช่วยให้เสริมสร้างความพร้อม (Readiness) ให้แก่ประชาชนในการเข้าสู่สังคมและเศรษฐกิจดิจิทัลอย่างเต็มรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการปฏิรูประบบการศึกษาที่สอดคล้องกับยุคดิจิทัล เช่น การพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนที่เพิ่มเติมวิชาเกี่ยวกับทักษะทางดิจิทัลเข้าไปตั้งแต่วัยประถมศึกษา การพัฒนาการเรียนการสอนให้รองรับระบบดิจิทัลมากขึ้น (การเรียนทางไกล การเรียนผ่านสถานะเสมือนจริงที่จำลองโดยเทคนิคทางคอมพิวเตอร์ (Virtual Reality)) หรือระบบการจัดฝึกอบรมทักษะต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับความ

ต้องการของประชากรแต่ละกลุ่มและเหมาะสมกับสภาพความต้องการของภาคธุรกิจ ผ่านห้องเรียนเสมือนจริง เป็นต้น

แผนภาพที่ 5-10 ขอบเขตการพิจารณาการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีส่วนร่วม (The Inclusive Internet)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายของงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับการสร้างองค์ความรู้และสร้างทักษะที่จำเป็นในอนาคต เพื่อให้แต่ละปัจเจกบุคคลสามารถดำรงชีวิตเรียนรู้พัฒนา และหาเลี้ยงชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมเศรษฐกิจที่กำลังจะเปลี่ยนรูปแบบไป ซึ่งตอกย้ำถึงความสำคัญของการจัดการระบบการศึกษาอย่างเหมาะสมและมีคุณภาพ เพื่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์อย่างแท้จริง อันถือเป็นแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในระยะยาวอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การปฏิรูประบบการศึกษาของไทยที่ลงลึกถึงในระดับโครงสร้าง จำเป็นต้องอาศัยความมุ่งมั่นทางการเมืองและการวางแผนเชิงนโยบายในระยะยาว รวมถึงการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน ทั้งในด้านการจัดสรรทรัพยากรให้แก่การศึกษาในแต่ละระดับชั้น การจัดการการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการแผนกำลังคน (Manpower Planning) การมีระบบการศึกษาและมีหลักสูตรการศึกษาที่ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับชุมชนและท้องถิ่น รวมถึงการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาสนับสนุนการปฏิรูประบบการศึกษา ซึ่งคงคาดหวังผลสัมฤทธิ์ในระยะสั้นได้ยาก งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายด้านการศึกษาที่เป็นการจัดการเฉพาะหน้าที่มีความเฉพาะเจาะจงสำหรับประชากรทั้ง 6

กลุ่มที่งานวิจัยชิ้นนี้ทำการจำแนกบนพื้นฐานของข้อมูลการสำรวจและการวิเคราะห์เชิงเศรษฐมิติ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวน่าจะสามารถเห็นผลสัมฤทธิ์ได้ในระยะสั้น อันจะช่วยรองรับประชากรแต่ละกลุ่มในการปรับตัวสู่ช่วงเปลี่ยนผ่านของสังคมเศรษฐกิจแบบดิจิทัลที่กำลังจะมาถึง และไม่นำไปสู่ปัญหาความเหลื่อมล้ำที่ซับซ้อนขึ้นไปอีก ดังสรุปในตารางที่ 5-11 ขณะเดียวกัน นอกเหนือจากมาตรการเฉพาะหน้าสำหรับช่วงเปลี่ยนผ่านเหล่านี้ ภาครัฐจำเป็นต้องเริ่มดำเนินการปฏิรูประบบการศึกษาควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีการสื่อสาร รวมถึงการใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลขนาดใหญ่ในการจัดทำนโยบายการพัฒนามนุษย์ที่มีความเฉพาะเจาะจงในระดับปัจเจกบุคคล (Individualization) ต่อไป

การออกแบบและดำเนินนโยบายที่เฉพาะเจาะจงในระดับปัจเจกบุคคลดังกล่าว ถือเป็น การพัฒนามนุษย์ตามหลัก Capability Approach ของ Amartya Sen ที่เน้นการเพิ่มศักยภาพให้แก่ระดับปัจเจกบุคคลเพื่อให้มีเสรีภาพในการเลือกรูปแบบการดำรงชีวิตได้ตามที่ต้องการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือเป็นการสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน เป็นการตัดวงจรอุบาทว์แห่งความยากจนที่มีการส่งผ่านจากรุ่นสู่รุ่น ลดความแตกแยกทางสังคม (Polarization) อันเกิดจากความตึงเครียดและสิ้นหวังของประชากรผู้ด้อยโอกาสภายใต้สภาวะที่ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถมองเห็นหรือสัมผัสได้อย่างชัดเจน ซึ่งหากภาครัฐละเลยและไม่บริหารจัดการ ในระยะยาวจะนำไปสู่ความแตกแยกทางสังคม (Bifurcation) ทั้งนี้ ในระดับชาติ การพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ถือเป็นการสร้างทุนทางสังคม (Social Capital) สร้างความเชื่อไว้เนื้อเชื่อใจระหว่างรัฐและประชาชน และระหว่างประชาชนด้วยกัน อันจะนำไปสู่ความมั่นคงภายในและตัดมูลเหตุหลักของปัญหาสังคมและอาชญากรรม ไม่ว่าจะเป็นปัญหายาเสพติด ปัญหาเยาวชน รวมถึงปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานและบริบทที่แข็งแกร่งที่จะทำให้การพัฒนามนุษย์มีความยั่งยืนต่อไป

อย่างไรก็ดี แนวทางการดำเนินนโยบายเพื่อการพัฒนาคนแบบ Mass customization และ Individualization อย่างเต็มรูปแบบ ถือเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm shift) ของการกำหนดนโยบายสาธารณะ ซึ่งการจะดำเนินนโยบายดังกล่าวให้สำเร็จลุล่วง จำเป็นต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการบริหารราชการแผ่นดินเช่นเดียวกัน กล่าวคือ จำเป็นต้องมีหน่วยงานที่มีเอกภาพในการบริหารจัดการทางด้านความเหลื่อมล้ำในทุกมิติแบบบูรณาการ ซึ่งการจัดตั้งกระทรวงความเหลื่อมล้ำ (Ministry of Inequality) อาจจะตอบโจทย์การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศในระยะยาวได้เป็นอย่างดี (ประสาร ไตรรัตน์วรกุล, 2561) โดยกระทรวงความเหลื่อมล้ำควรมีสถาบันงานในระดับภูมิภาคที่ดำเนินงานในลักษณะบูรณาการเช่นเดียวกัน เพื่อให้สามารถออกแบบและกำหนดนโยบายที่เหมาะสมกับพื้นที่ได้ อีกทั้งต้องมีการกระจายอำนาจและ

เพิ่มบทบาทให้ส่วนราชการท้องถิ่นในการร่วมกำหนดนโยบายและเป็นผู้เล่นหลักในการดำเนินการตามมาตรการนั้น ๆ ให้มีผลสัมฤทธิ์ รวมถึงการดึงภาคเอกชน ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มทุนระดับชาติ กลุ่มทุนในพื้นที่ สถานศึกษา มหาวิทยาลัย รวมถึงองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรต่าง ๆ มาร่วมกันดำเนินการให้บริการสาธารณะที่มีรูปแบบการให้บริการแบบดิจิทัล ในลักษณะของความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน (Public Private Partnership: PPP) โดยราชการส่วนกลางหันไปทำหน้าที่หลักในการจัดสรรงบประมาณที่มีความแม่นยำและเพียงพอ ให้แก่ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่นในการดำเนินโครงการต่าง ๆ และการทบทวนวัดผลสัมฤทธิ์ของโครงการ โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน อันจะนำไปสู่กระบวนการจัดการภาครัฐแบบใหม่ (New Governance) ที่ภาครัฐมีขนาดเล็กลงและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งเมื่อผนวกกับเทคโนโลยีดิจิทัลและฐานข้อมูลประชากรขนาดใหญ่ที่เอื้อประโยชน์ต่อการออกแบบนโยบาย การจัดสรรงบประมาณ และการวัดผลสัมฤทธิ์ ก็จะทำให้ภาครัฐของไทยเข้าผู้การเป็น Precision Government อย่างแท้จริง

แผนภาพที่ 5-11 สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มประชากร

Group/ Characteristics	Treatments	Access to UC/Populism*				
มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง						
1. Baby Boomer และ Generation X						
1.1 Baby Boomer 	<ul style="list-style-type: none"> - เงินอุดหนุนพิเศษรายเดือน - รัฐจัดสรรสวัสดิการในรูปแบบดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ 	<table border="1"> <tr> <td>UC</td> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>30%</td> <td>70%</td> </tr> </table>	UC	Populism	30%	70%
UC	Populism					
30%	70%					
1.2 Generation X 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Literacy Empowerment Program ที่จัดโดยภาครัฐ รวมถึงการให้เงินอุดหนุนหรือสิ่งจูงใจต่าง ๆ แก่บริษัทที่กลุ่มเป้าหมายเป็นลูกจ้าง - การให้สวัสดิการเฉพาะกลุ่มเป้าหมาย เช่น เงินอุดหนุนที่มีเงื่อนไขให้ส่งบุตรเข้าโรงเรียน - รัฐจัดสรรสวัสดิการในรูปแบบดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ - เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีสภาพคล่องในการลงทุนเพื่อพัฒนาตนเอง 	<table border="1"> <tr> <td>UC</td> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>20%</td> <td>80%</td> </tr> </table>	UC	Populism	20%	80%
UC	Populism					
20%	80%					

แผนภาพที่ 5-11 สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มประชากร (ต่อ)

Group/ Characteristics	Treatments	Access to UC/Populism*				
มีความเสี่ยงปานกลางที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง						
2. Baby Boomer และ Generation X						
2.1.1 Baby Boomer 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐจัดสรรสวัสดิการในรูปแบบดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ เช่น บริการทางการแพทย์ทางไกล - มุ่งเน้นการให้สวัสดิการเฉพาะกลุ่ม 	<table border="1"> <tr> <td>UC</td> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>50%</td> <td>50%</td> </tr> </table>	UC	Populism	50%	50%
UC	Populism					
50%	50%					
2.1.2 Generation X 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Literacy Empowerment Program ที่จัดโดยภาครัฐ 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
2.2.1 Baby Boomer 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐจัดสรรสวัสดิการในรูปแบบดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัล Digital Literacy Empowerment Program ที่มีส่วนช่วยในการอำนวยความสะดวกในด้านการใช้ชีวิต 	<table border="1"> <tr> <td>UC</td> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>40%</td> <td>60%</td> </tr> </table>	UC	Populism	40%	60%
UC	Populism					
40%	60%					
2.2.2 Generation X 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Literacy Empowerment Program ที่จัดโดยภาครัฐ โดยความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลที่มุ่งเน้นให้เกิดความชำนาญเพิ่มขึ้น คือ ความรู้พื้นฐานทางดิจิทัลที่ช่วยหนุนการประกอบอาชีพในปัจจุบัน - เพิ่มช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อนำมาพัฒนาตนเองหรือลงทุน 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
3. Generation Y และ Generation Z						
3.1 Generation Y 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลเพื่อใช้สำหรับการทำงานผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training - เพิ่มช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบเพื่อนำมาพัฒนาตนเอง 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
3.2 Generation Z 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนพัฒนาและเสริมสร้างทักษะทางดิจิทัลใหม่ ๆ ของบุคลากร (Digital Reskilling and Retraining Program) ในระดับ Skill Training - การให้สวัสดิการเฉพาะแก่ครอบครัวกลุ่มเป้าหมาย 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						

แผนภาพที่ 5 11 สรุปข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มประชากร (ต่อ)

Group/ Characteristics	Treatments	Access to UC/Populism*				
มีความเสี่ยงต่ำที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลัง						
4. Baby Boomer และ Generation X						
4.1 Baby Boomer 	<ul style="list-style-type: none"> - รัฐจัดสรรสวัสดิการในรูปแบบดิจิทัลที่ง่ายต่อการเข้าถึงและมีต้นทุนต่ำ - สร้างตลาดแรงงานรองรับหลังเกษียณอายุ พร้อมทั้งจัดฝึกอบรมและพัฒนาทักษะพื้นฐานทางดิจิทัล (Digital Literacy Empowerment) 	<table border="1"> <tr> <td>UC</td> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>70%</td> <td>30%</td> </tr> </table>	UC	Populism	70%	30%
UC	Populism					
70%	30%					
4.2 Generation X 	<ul style="list-style-type: none"> - สร้างแรงจูงใจให้ภาคเอกชนพัฒนาและเสริมสร้างทักษะทางดิจิทัลใหม่ ๆ ของบุคลากร (Digital Reskilling and Retraining Program) ในระดับ Skill Training เพื่อผลักดันให้มีทักษะทางดิจิทัลสำหรับการทำงาน (Digital Skills) 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
5. Generation Y และ Generation Z						
5.1.1 Generation Y 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training เพื่อยกระดับให้มีทักษะทางดิจิทัลเพื่อการทำงาน (Digital Skills) เช่น การสร้าง Website การสร้างและพัฒนาแอปพลิเคชันอย่างง่าย เพื่อนำไปต่อยอดพัฒนาตนเองในระยะข้างหน้า 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
5.1.2 Generation Z 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ทั้งใน ระดับ Skill Training และ Professional Training ขึ้นกับความสามารถแรกเริ่มของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อยกระดับให้มีทักษะทางดิจิทัลเพื่อการทำงาน (Digital Skills) และทักษะทางดิจิทัลขั้นสูง (Innovative Digital Skill) เพื่อนำไปต่อยอดพัฒนาตนเองในระยะข้างหน้า 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
5.2.1 Generation Y 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ในระดับ Skill Training เพื่อยกระดับให้มีทักษะทางดิจิทัลเพื่อการทำงาน (Digital Skills) โดยเน้นไปที่ทักษะการเขียนโปรแกรม ทักษะคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง รวมไปถึงการใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในการต่อยอดในการทำงาน 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						
5.2.2 Generation Z 	<ul style="list-style-type: none"> - มุ่งเน้นการพัฒนาทักษะความรู้ทางดิจิทัลผ่าน Digital Reskilling and Retraining Program ทั้งใน ระดับ Skill Training และ Professional Training โดยเน้นไปที่ทักษะการเขียนโปรแกรม ทักษะคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ในการต่อยอดการทำงาน รวมไปถึงความคิดสร้างสรรค์ในการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ ในอนาคต 	<table border="1"> <tr> <td>Populism</td> </tr> <tr> <td>100%</td> </tr> </table>	Populism	100%		
Populism						
100%						

หมายเหตุ: *ประชากรบางกลุ่มมีศักยภาพในการเข้าถึงสวัสดิการภาครัฐอยู่แล้ว นโยบายที่ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสวัสดิการถ้วนหน้าจึงอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็น

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

พัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม, สำนัก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ดัชนีความก้าวหน้าของคน ปี 2560. พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : บริษัท บี.ซี.เพรส (บุญชิน) จำกัด, 2560.

วารสาร

ณัฐพล แสงอรุณ. “การวิเคราะห์ความเหลื่อมล้ำแบบแยกส่วนสองชั้นของเศรษฐกิจเชิงพื้นที่ในประเทศไทย พ.ศ. 2538-2558”, วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์. 38 (3), กรกฎาคม-กันยายน 2561. หน้า 92-105.

ชนพร เทียนประเสริฐ. “บทบาทของทุนมนุษย์ต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ: การเปรียบเทียบไทย มาเลเซีย และอินโดนีเซีย”, วารสารบริหารธุรกิจศรีนครินทรวิโรฒ. 8 (1), มกราคม – มิถุนายน 2560. หน้า 27-38.

บัวพันธ์ พรหมพักพิง. “ความอยู่ดีมีสุข”, วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 19 (2), พฤษภาคม – สิงหาคม 2555. หน้า 23-50.

บรรยาย

นิรมล สุธรรมกิจ. บรรยายเรื่อง “ความหมายของการเจริญเติบโตและการพัฒนาเศรษฐกิจ และวิวัฒนาการเศรษฐศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ”. ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 1 พฤศจิกายน 2547.

ประสาร ไตรรัตน์วรกุล, กรรมการ คณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. บรรยายเรื่อง “ศักยภาพและความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประเทศไทย”. ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 21 พฤศจิกายน 2561.

วันฉัตร สุวรรณกิตติ, ผู้อำนวยการสำนักยุทธศาสตร์ด้านนโยบายสาธารณะ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. บรรยายเรื่อง “ยุทธศาสตร์ชาติภาพรวม”. ณ วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, พฤศจิกายน 2561.

กฎหมาย

“ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ.2561-2580)”, ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135, 13 ตุลาคม 2561, หน้า 1-71.

เอกสารไม่ตีพิมพ์

คณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “ตัวชี้วัดและสถานการณ์ด้านการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ผลการศึกษาภายใต้โครงการจ้างที่ปรึกษาวางกลไกติดตามและวิเคราะห์สถานการณ์การพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ”. เอกสารประกอบการสัมมนา. 28 มกราคม 2562.

คณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “สรุปสถานะการพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย พ.ศ. 2562”. เอกสารประกอบการสัมมนา. 28 มกราคม 2562.

ฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ข่าวอิสรา, สำนัก. “สังคมเหลื่อมล้ำ ลูกคนจนเสียโอกาสเรียนต่ออุดมศึกษาสูง 20 เท่า เมื่อเทียบคนรวย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.isranews.org/isranews-news/53946-news-3426.html>, 2560.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่สิบสอง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.nesdb.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422, 2559.

ดวงมณี เลาวกุล. “นักวิชาการแนะรัฐเร่งแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำ-พบคน20%ของประเทศถือครองทรัพย์สินมูลค่ามากกว่าครึ่ง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.matichon.co.th/economy/news_210035, 2559.

ดิลกะ ลัทธพิพัฒน์. “PISA บทเรียนสำคัญของระบบการศึกษาไทย (2): ความเหลื่อมล้ำคุณภาพโรงเรียน นัยต่อผลสัมฤทธิ์ที่วัดโดยคะแนน PISA 2015”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaipublica.org/2017/01/pisa2015-2/>, 2560.

เดชรัต สุขกำเนิด. “ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และความเหลื่อมล้ำข้ามรุ่นในสังคมไทย”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.posttoday.com/social/think/561356>, 2561.

ธานี ชัยวัฒน์, พลอยไพลิน ถิ่นกาญจน์ และ ก้องภพ วงศ์แก้ว. “Inclusive Growth ทางลดความเหลื่อมล้ำที่เป็นไปได้”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/636769,2559>.

พสุ เดชะรินทร์. “จะให้น้ำโลก ต้องกระโดด”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/640833,2560>.

พัทธธีรา วงศราวิทย์. “จับตา 3 เทรนด์ความยั่งยืนปี 2561 การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญญาประดิษฐ์ และความเสี่ยงจากความเหลื่อมล้ำ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thaipublica.org/2018/03/set-trend-sustainability-2018/>, 2561.

พัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม, สำนัก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “ดัชนีความก้าวหน้าของคนปี 2558”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/Report%20HAI%20%E0%B8%9B%E0%B8%B5%202558_212.pdf, 2558.

พัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม, สำนัก สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย ปี 2560”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/social/Portals/0/Documents/รายงานสถานการณ์ความยากจนและเหลื่อมล้ำ2560_2268.pdf, 2560.

ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อเดือน และการเปลี่ยนแปลงของรายได้เฉลี่ย จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ทั่วประเทศ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/SocialStat/StatBarChart_Final.aspx?reportid=687&template=1R2C&yeartype=M&subcatid=68, 2560.

ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “สัดส่วนรายได้ของประชากร จำแนกตามกลุ่มประชากรตามระดับรายได้ (Quintile by Income) ปี พ.ศ. 2531-2560”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/SocialStat/StatBarChart_Final.aspx?reportid=686&template=1R2C&yeartype=M&subcatid=68, 2560.

ระบบฐานข้อมูลด้านสังคมและคุณภาพชีวิต สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. “สัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค (Gini Coefficient) ของรายได้ จำแนกตามภาค และจำแนกตามเขตพื้นที่ ปี พ.ศ. 2531-2560”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/SocialStat/StatBarChart_Final.aspx?reportid=685&template=1R1C&yeartype=M&subcatid=68,2560.

ระบบสถิติทางการทะเบียน กระทรวงมหาดไทย. “สถิติประชากรและบ้าน-จำนวนประชากรแยก รายอายุ”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.stat.dopa.go.th/stat/statnew/upstat_age.php, 2562.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. “สถิติประชากรศาสตร์ ประชากรและเคหะ”. (ออนไลน์).

เข้าถึงได้จาก : <http://www.statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/01.aspx>, 2560.

สถิติแห่งชาติ, สำนักงาน. “สถิติแรงงาน”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.statbbi.nso.go.th/staticreport/page/sector/th/02.aspx>, 2562.

สภาพพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. “ระบบฐานข้อมูลด้านความยากจนและการกระจายรายได้”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.social.nesdb.go.th/SocialStat/StatReport_Final.aspx?reportid=672&template=2R1C&yeartype=M&subcatid=60,2562.

สถณี อาชวานันท์กุล. “กลไกกำกับดูแลอินเทอร์เน็ต และปัญหาในไทย (2): ค่านิยมในสังคมสองชั่ว”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.thainetizen.org/2011/04/net-regulations-thailand/>, 2554.

สารนิเทศ, สำนัก สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. “รวมว.สธ.เร่งใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพัฒนา ระบบสาธารณสุขไทยมุ่งสู่ MOPH 4.0”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.pr.moph.go.th/?url=pr/detail/2/04/118279/>, 2561.

อิสรกุล อุณหเกตุ. “Inclusive Growth and Development Report”. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก : <http://www.the101.world/inclusive-growth-and-development-report/>, 2560.

เอ็นนู ซื่อสุวรรณ. “เปิดยุทธศาสตร์ลดเหลื่อมล้ำ จินตภาพสังคมไทยหลังยุค ‘รวยกระจุก จนกระจาย’”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : http://www.matichon.co.th/prachachuen/news_1184834, 2561.

CreativeMOVE. “‘DEKA Arm’ แขนกลสั่งงานผ่านสมอง วางจำหน่ายแล้วที่สหรัฐฯ”.

(ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.creativemove.com/design/deka-arm/>, 2014.

- PeerPower. “6 อุตสาหกรรมที่ “Blockchain” จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงในปี 2018 นี้”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.peerpower.co.th/blog/invest/six-industries-apply-blockchain-technology-2018/>, 2018.
- Startup Thailand Center. “สตาร์ทอัพไทยครบถ้วน 7 ข้อเสนอ ‘บิ๊กตุ๋’ ดัน ‘Startup Nation’ เกิดได้จริง”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://www.startupthailand.org/thai-startups-proposed-7-guidelines-to-the-government-to-make-thailand-a-startup-nation-th/>, 2561.
- Techsauce. “5 เทคโนโลยีที่จะมาเขย่าวงการสุขภาพภายในปี 2020”. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://techsauce.co/tech-and-biz/top-5-technologies-disrupting-healthcare-by-2020/>, 2017.

ภาษาอังกฤษ

Books

- Kurzweil R. The Singularity Is Near. New York : Viking Penguin, 2005.
- Sen A. Development as Freedom. Oxford : Oxford University Press, 1999.
- Tapscott A. and Tapscott D. Blockchain Revolution: how the technology behind bitcoin is changing money, business, and the world. New York : Penguin Publishing Group, 2016.
- Todaro, Michale P. Economic Development. 7th Ed., Michigan : University of Michigan, 2000.

Journals

- Brzezinski M. “Income Polarization and Economic Growth”, Society for the Study of Economic Inequality. May 2013. p.1-38.
- Cadil J., Petkovová L., and Blatná D. “Human capital, economic structure and growth”, Procedia Economics and Finance. (12), 2014. p.85-92.
- Cárdenas E. “Social Polarization and Conflict: A Network Approach”, Cuadernos de Economía. 32 (spe61). 2013. p.787-801.
- Chetty K., Qigui L., Gcora N., Josie J., Wenwei L., and Fang C. “Bridging the Digital Divide:

- Measuring digital Literacy”, The Open-Access, Open Assessment E-Journal. 12 (2018-23), 21 September 2017. p 1-20.
- Drori G. S. “Globalization and Technology Divides: Bifurcation of Policy between the Digital Divide and the Innovation Divide”, Sociological Inquiry. 80 (1), February 2010. p. 63-91.
- Fleisher B., Li H., and Qiang M. “Human Capital, Economic Growth, and Regional Inequality in China”, Journal of Development Economics. 92 (2), 2010. p.215-231.
- Kubiszewski I., Costanza R., Franco C., Lawn P., Talberth J., Jackson T., and Aylmer, C. “Beyond GDP: Measuring and achieving global genuine progress”, Ecological Economics. (93), 2013. p.57-68.
- Kuznets S. “Economic Growth and Income Inequality”, The American Economic Review. 45 (1), March 1995. p.1-28.
- Ranis G. “Human Development and Economic Growth”, Economic Growth Center Discussion Paper. (887), May 2014. p.1-13.
- Rostow W. W. “The Stage of Economic Growth”, The Economic History Review. 12 (1), 1959. p.1-16.
- Seers D. “The Limitations of the Special Case”, Bulletin of the Oxford Institute of Economics and Statistics. 25 (2), May 1963. p.77-98.
- Seok-Hoi Y. “Geographical Features of Social Polarization in Seoul, South Korea”, Representing Local Places and Raising Voices from Below. 2013. p.31-40.
- Yandle B., Vijayaraghavan M., and Bhattacharai M. “The Environmental Kuznets Curve”, PERC Research Study 02-1. April 2004. p.1-24.
- Yilmazer M., and Cinar S. “Human Capabilities and Economic Growth: A Comparative Human Capacity Index”, International Journal of Economics and Financial Issues. 5 (4), 2015. p.843-853.

Thesis

- Andonova, M. “The Influence of Access to Technology on Inclusive Growth through Poverty Reduction”. Master’s Thesis in Economics Trade & Policy, Jönköping University,

2015.

Non-Published Document

Bagolin I P., and Comim F. “Does Growth Improve Capabilities? – Evidence from Brazil”.

Research. 20 May 2014.

Commission on Growth and Development. “The Growth Report Strategies for Sustained Growth and Inclusive Development”. Report. 2008.

Ecorys UK. “Digital Skills for the UK Economy”. Department for Business Innovation & Skills and Department for Culture Media & Sport. Report. January 2016.

Zher S Y., and Chye C S. present “Developing a Digital Literacy Scale & Measuring Digital Divide Using PIAAC Data”. Paper presented at 4th PIAAC international conference, Singapore, 21-23 November 2017.

Electronic Data Base

“Amartaya Sen on Development”. (Online). Available : <http://www.developmenthannahclifton.wordpress.com/2013/04/03/amartya-sen-on-development/>, 2013.

Commision on Growth and Development. “The Growth ReportStrategies for Sustained Growth and Inclusive Development”. (Online). Available : http://www.siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/489960-1338997241035/Growth_Commission_Final_Report.pdf, 2008.

Daly L., and Ponser S. “Beyond GDP New Measure for the New Economy”. (Online). Available : <http://www.demos.org/sites/default/files/publications/>, 2011.

Department for Business Innovation & Skills and Department for Culture Media & Sport. “Digital skills for the UK economy”. (Online). Available : http://www.assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/492889/DCMSDigitalSkillsReportJan2016.pdf, 2016.

“GDP per Capita”. (Online). Available : <http://www.data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2015&start=2015>, 2015.

- “Gini Coefficients”. (Online). Available : <http://www.data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2015&locations=ET&start=2015>, 2015.
- GoFunMe. “Jamie's Robotic Arm Fund”. (Online). Available: http://www.gofundme.com/Jamie-Miller-robotics?fbclid=IwAR2hENm_3ci7TXdFz4LvXI_yAqCWSAtHG5B5pd_unjzYflhf3-7LU06g1A4, 2018.
- Ianchovichina E., and Lundstorm S. “What is Inclusive Growth?”. (Online). Available : <http://www.siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/4689801218567884549/WhatIsInclusiveGrowth20081230.pdf>, 2008.
- International Institute for Management Development (IMD). “IMD World Digital Competitiveness Ranking 2018”. (Online). Available : http://www.imd.org/globalassets/wcc/docs/imd_world_digital_competitiveness_ranking_2018.pdf, 2018.
- International Telecommunication Unions. “The ICT Development Index (IDI): conceptual framework and methodology”. (Online). Available : <https://www.itu.int/en/ITU-D/Statistics/Pages/publications/mis2017/methodology.aspx>, 2017.
- “Issue and Challenge in India”. (Online). Available : <http://www.socialissueindia.wordpress.com/2013/09/06/what-is-amartya-sens-capability-approach-to-development/>, 2013.
- Kurzweil R. “The Law of Accelerating Returns”. (Online). Available : <http://www.Kurzweilai.net/the-law-of-accelerating-returns>, 2001.
- Maierbrugger A. “Reports says Thailand has worst wealth distribution globally”. (Online). Available : <http://investvine.com/reports-says-thailand-has-worst-wealth-distribution-globally/>, 2018.
- Marmer M. “A Look at How Technology is Reshaping the Global Economy”. (Online). Available : <http://medium.com/@maxmarmer/a-look-at-how-technology-is-reshaping-the-global-economy-c716c4681e06>, 2018.
- " Moore's Law or how overall processing power for computers will double every two years". (Online). Available: <http://www.moorelaw.org/>, 2019.
- Nikkei Asian Review. “Coding will be mandatory in Japan’s primary schools from 2020”. (Online). Available : <http://asia.nikkei.com/Economy/Coding-will-be-mandatory-in-Japan-s-primary-schools-from-2020>, 2019.
- Rotman D. “Technology and Inequality”. (Online). Available : <http://www.technologyreview>.

com/s/531726/technology-and-inequality/, 2014.

SDG Index&Dashboards. “SDG Index and Dashboards Report 2018 Global Responsibilities

Implementing the Goals”. (Online). Available : <http://sdgindex.org/assets/files/2018/01%20SDGS%20GLOBAL%20EDITION%20WEB%20V9%20180718.pdf>, 2018.

Statistics Times. “Projected GDP per Capita Ranking (2018-2023)”. (Online). Available : <http://www.statisticstimes.com/economy/projected-world-gdp-capita-ranking.php>, 2018.

Sumner A. “What is Inclusive Growth?”. (Online). Available : http://www.gpidnetwork.org/wp-content/uploads/2017/09/Brief_3.pdf, 2017.

TECHINASIA. “5 Thai startups that embody the “Thailand 4.0” vision”. (Online). Available : <http://www.techinasia.com/startup-thailand-vision>, 2018.

The Guardian. “Coding a school: a parent’s guide to England’s new computer curriculum”. (Online). Available : <http://www.theguardian.com/technology/2014/sep/04/coding-school-computing-children-programming>, 2014.

Toufani A. “Introduction to exponentials”. (Online). Available : <http://www.s3.ep.su.org/EP/2018/EPsep18/Singularity+University+-+Introduction+to+Exponentials.pdf>, 2018.

United Nations Development Programme (UNDP). “Human Development Indices and Indicators2018 Statistical Update”. (Online). Available : http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf, 2018.

World Economic Forum (IMD). “The Global Competitiveness Index Report 2018”. (Online). Available : <http://www3.weforum.org/docs/GCR2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2018.pdf>, 2018.

World Economic Forum (IMD). “The Inclusive Growth and Development Report 2017”. (Online). Available : <http://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>, 2017.

ภาคผนวก

ผนวก ก

แบบสอบถามที่ใช้ในการศึกษา

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่อง ที่แสดงคำตอบที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
1. ท่านมีคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะ, คอมพิวเตอร์แบบพกพา (Notebook), แท็บเล็ต (Tablet) หรือ โทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน (Smartphone) อย่างใดอย่างหนึ่ง		
2. ท่านชำระค่าสินค้าและบริการผ่านอินเทอร์เน็ตหรือแอปพลิเคชันบนมือถือ เช่น จ่ายค่าน้ำค่าไฟผ่านแอปพลิเคชันบนมือถือ ใช้ไลน์เพย์ (Line Pay) จ่ายค่ากาแฟ, ชำระเงินผ่านคิวอาร์โค้ด (QR code)		
3. ท่านสามารถเข้าถึงและใช้อินเทอร์เน็ตจากคอมพิวเตอร์, โน้ตบุ๊ก หรือโทรศัพท์มือถือของท่านผ่านสัญญาณไวไฟ (WIFI), เครือข่าย 3 จี/ 4 จี (3G/4G) หรือสายแลน (LAN) ได้		
4. ท่านซื้อขายสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ช้อปปี้ (Shopee), ลาซาด้า (Lazada), จองโรงแรมผ่านอะโกด้า (Agoda), สั่งของ/เรียกแท็กซี่ผ่านไลน์แมน (Line Man), แกร็บ (Grab)		
5. ท่านมีบัญชีเฟสบุ๊ก (Facebook), อินสตาแกรม (Instagram), ทวิตเตอร์ (Twitter), พินเทอร์เรสต์ (Pinterest), ไฮไฟว์ (Hi5), ลิงค์อิน (LinkedIn) หรือสื่อสังคม (Social media) อื่นๆ เป็นของตัวเอง		
6. ท่านเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ เพิ่มเติมผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ยูทูบ (Youtube) ฝึกทำอาหารและขนม เรียนภาษาต่างประเทศใหม่ๆ จากยูทูบหรือเว็บไซต์		
7. ท่านมีช่องยูทูบ (Youtube channel) หรือบล็อก (Blog) ที่มีการสร้างเนื้อหา (วิดีโอ/บทความ) เป็นของตนเอง		
8. ท่านหาข้อมูลในอินเทอร์เน็ต คู่มือสินค้าและบริการในอินเทอร์เน็ต และเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายๆ เว็บไซต์ก่อนตัดสินใจซื้อสินค้านั้น		
9. ในปัจจุบัน ท่านใช้ระบบปฏิบัติการวินโดวส์ (Windows) และโปรแกรมไมโครซอฟท์ ออฟฟิศ (Microsoft office เช่น Word, PPT, Excel) ที่ถูกลิขสิทธิ์ (ในคอมพิวเตอร์ส่วนตัว ไม่นับรวมคอมพิวเตอร์ในที่ทำงาน)		
10. หากคอมพิวเตอร์, โน้ตบุ๊ก, แท็บเล็ต หรือ โทรศัพท์มือถือของท่านเกิดปัญหาทางระบบปฏิบัติการ เช่น ติดไวรัส ระบบปฏิบัติการรวน ท่านสามารถหาสาเหตุและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง โดยไม่ต้องขอความช่วยเหลือจากช่างเทคนิค หรือส่งซ่อม		
11. ในปัจจุบัน ท่านทำงานที่ต้องใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เฉพาะทาง (นอกเหนือจาก Microsoft Office) ซึ่งเป็นโปรแกรมที่ต้องผ่านการฝึกอบรมพิเศษจึงจะสามารถใช้งานได้		
12. ท่านสามารถนำทักษะที่ได้จากการเรียนรู้ออนไลน์ไปประกอบอาชีพในชีวิตจริงได้ เช่น คุณลิปสอนทำกระเป๋า แล้วสามารถนำมาทำขายหารายได้เพิ่มเติม		
13. ท่านเปลี่ยนรหัส (Password) หรือใช้โปรแกรมสแกนไวรัสเป็นประจำเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมาแฮ็กหรือเอาข้อมูลส่วนตัวไปใช้ในทางที่ไม่ดี เช่น เอาเงินในบัญชีธนาคารท่านไป เอาข้อมูลไปปลอมเฟสบุ๊ก		
14. ท่านติดตามข่าวสารทางด้านเทคโนโลยีอยู่เสมอ เข้าใจพื้นฐานว่าเครื่องมือต่างๆ ทำงาน		

คำถาม	ใช่	ไม่ใช่
อย่างไร เข้าใจความสามารถและข้อจำกัดของเทคโนโลยีต่างๆ		
15. ท่านสร้างและพัฒนาแอปพลิเคชัน (Application) บนมือถือ พัฒนาซอฟต์แวร์ คณิตศาสตร์ VR AR ได้		
16. ท่านสามารถเขียน โปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้ (เขียนโค้ด-Coding Skill)		
17. ท่านอยู่ในช่วงพัฒนาและคิดค้นนวัตกรรมหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีใครทำมาก่อนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีอนาคต		
18. อาชีพของท่านไม่จำเป็นหรือไม่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย โดยส่วนใหญ่แล้ว ท่านใช้ Microsoft office และ email ในการทำงาน		
19. ท่านมักจะระมัดระวังการแชร์/ส่งต่อบทความต่างๆ บนโลกออนไลน์ โดยจะตรวจสอบทุกครั้งว่าบทความที่กำลังจะแชร์เป็นเรื่องจริงหรือไม่ เมื่อมั่นใจว่าเป็นเรื่องจริงจึงค่อยแชร์		
20. ท่านเข้าใจ พ.ร.บ. ที่ว่าด้วยการกระทำผิดทางคอมพิวเตอร์ เป็นอย่างดี และหลีกเลี่ยงการกระทำที่จะก่อให้เกิดความผิดทาง พ.ร.บ.		

คำถาม	ไม่ เคย	ประมาณ เดือนละ ครั้ง	มากกว่า 1 ครั้ง ต่อเดือน	อย่าง น้อย 1 ครั้งต่อ สัปดาห์	เป็น ประจำ ทุกวัน
1. ความถี่ในการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อจุดประสงค์ต่างๆ เช่น หาข้อมูล ดูวิดีโอ เล่น Social media					
2. ความถี่ในการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางอินเทอร์เน็ต เช่น ชื้อของผ่านเว็บออนไลน์ โอนเงินพร้อมเพย์ (Prompt Pay) ชำระค่าสินค้าและบริการผ่านโมบายแบงก์กิ้ง (Mobile Banking) จ่ายค่าสินค้าผ่านบัตรเครดิตแบบออนไลน์					
3. ความถี่ในการคิดคำนวณตัวเลขผ่านช่องทางออนไลน์ เช่น ใช้โปรแกรมเครื่องคิดเลขบนมือถือ การคำนวณอัตราแลกเปลี่ยนผ่านเว็บไซต์					
4. ความถี่ในการใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด (Microsoft word) ในการทำงาน สร้างเอกสารต่างๆ					
5. ความถี่ในการใช้โปรแกรมไมโครซอฟท์เอ็กเซล (Microsoft excel), กูเกิ้ล สเปรดชีท (Google Spreadsheet)					
6. การใช้อีเมล (email), ไลน์ (Line), เฟสบุ๊กเมสเซนเจอร์ (Facebook messenger) หรือ วอทส์แอป (WhatsApp) ในการติดต่อสื่อสารกับคนรอบข้าง					
7. การเข้าร่วมการประชุมงานแบบช่องทางออนไลน์/Real time เช่น วิดีโอคอนเฟอร์เรนซ์ (Video Conference) (เห็นหน้าอีกฝ่ายที่อยู่ต่างสถานที่ และสามารถตอบโต้ซักถามการประชุมกันได้ทันที)					

ผนวก ข

การจัดกลุ่มประชากรตามปัจจัยด้านอายุ การศึกษาและรายได้

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังรายจังหวัด (Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้ต่ำ)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาดำกว่า หรือเทียบเท่า ม. ปลาย	
เชียงใหม่	1,611,810	457,394	335,847	369,306	360,102	1,459,392	1,210,128	18,970
เชียงราย	1,162,223	338,405	236,320	277,792	251,973	955,195	847,824	11,809
เลย	633,380	189,637	128,253	164,283	118,289	445,042	402,832	21,077
แพร่	442,061	106,210	85,987	113,386	108,309	362,664	305,106	19,850
กาฬสินธุ์	977,860	284,805	206,559	270,796	171,975	653,229	585,372	14,264
ชัยนาท	324,601	86,545	60,651	81,305	71,752	264,328	228,771	26,386
ชัยภูมิ	1,125,199	331,405	224,862	296,021	211,853	776,492	712,654	25,544
น่าน	475,623	130,902	96,839	119,561	101,726	362,329	316,250	19,591
พะเยา	469,241	120,227	92,898	119,050	112,199	347,577	300,825	14,594
พิจิตรโลก	853,783	253,976	167,318	216,422	167,533	740,650	635,623	20,348
มหาสารคาม	955,055	286,251	188,530	259,695	175,080	680,301	598,790	20,138
ยโสธร	535,474	156,134	109,147	146,746	96,830	386,284	353,754	16,752
ร้อยเอ็ด	1,298,438	375,108	267,196	356,118	235,913	855,310	776,122	19,027
ราชบุรี	841,267	249,331	168,373	210,219	160,692	666,550	565,863	33,622
ลพบุรี	741,900	222,948	144,840	183,937	144,495	647,654	558,250	19,796
ลำปาง	733,785	174,861	143,038	185,349	181,869	633,234	526,038	21,034
ลำพูน	400,510	96,652	81,772	96,619	100,332	356,620	299,996	24,468
สุพรรณบุรี	838,667	238,116	169,010	206,750	167,154	717,802	642,497	20,441
อ่างทอง	277,877	75,857	53,335	69,016	58,971	216,894	181,681	26,484
อุตรดิตถ์	451,097	121,731	83,184	118,461	97,919	362,490	311,919	20,857

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่มีความเสี่ยงปานกลางที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังราย
(Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาค่ำแต่รายได้สูงและที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาค่ำกว่า หรือเทียบเท่า ม. ปลาย	
เพชรบุรี	475,225	138,620	95,862	121,037	89,740	400,326	326,612	27,232
เพชรบูรณ์	981,021	292,140	197,468	252,786	184,095	739,158	654,926	21,350
กำแพงเพชร	713,849	215,964	143,361	183,355	133,654	626,288	560,326	18,771
ขอนแก่น	1,792,589	533,567	366,293	472,159	329,581	1,455,901	1,287,175	19,848
จันทบุรี	529,330	160,216	106,305	133,863	97,222	454,625	375,240	32,894
ตราด	217,298	65,933	44,528	53,984	39,830	232,778	199,135	27,797
นครนายก	256,924	76,493	50,598	63,077	49,248	234,501	203,393	25,120
นครปฐม	901,010	272,499	186,136	230,196	163,810	934,014	773,298	32,761
นครราชสีมา	2,618,495	790,496	534,880	683,917	463,436	2,046,525	1,825,159	24,429
นครสวรรค์	1,041,876	295,909	203,189	262,871	211,139	814,277	705,787	21,003
พิจิตร	534,548	150,846	102,412	136,277	110,281	443,323	389,832	19,412
สมุทรสงคราม	190,923	49,916	36,692	48,469	40,595	162,312	135,500	30,183
สุโขทัย	590,356	160,147	111,174	157,646	124,837	511,372	440,739	21,227
หนองคาย	510,976	158,584	102,819	138,715	87,534	352,994	307,933	21,175
หนองบัวลำภู	507,022	158,320	107,234	136,651	85,220	368,609	334,595	22,648
อำนาจเจริญ	374,883	115,225	78,996	99,310	64,046	219,679	198,060	18,231
อุทัยธานี	326,075	95,600	63,404	81,776	63,551	237,373	209,080	21,166

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่มีความเสี่ยงปานกลางที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังราย
จังหวัด (Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้สูง)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาดำกว่า หรือเทียบเท่า ม.ปลาย	
แม่ฮ่องสอน	237,387	91,459	53,222	48,146	33,402	152,612	136,527	15,617
กาญจนบุรี	806,266	260,267	171,698	197,340	137,233	646,601	568,995	20,565
ตาก	535,601	208,574	107,821	115,702	80,662	389,360	329,356	16,509
นครพนม	713,303	230,886	148,794	189,879	113,828	441,901	394,797	15,834
นราธิวาส	789,424	334,504	174,615	154,745	95,060	512,320	446,250	17,180
บุรีรัมย์	1,575,043	512,370	323,004	402,951	256,235	973,377	892,716	15,382
ปัตตานี	708,435	312,904	149,055	130,199	83,878	465,118	400,775	19,496
พัทลุง	521,173	160,950	106,421	128,297	89,618	413,289	348,540	20,509
มุกดาหาร	346,082	109,629	74,505	92,280	55,202	275,370	244,767	20,440
ศรีสะเกษ	1,455,237	459,244	304,514	377,151	241,506	808,841	742,860	17,485
สกลนคร	1,142,567	366,494	241,531	307,791	183,699	730,881	681,312	17,820
สุรินทร์	1,375,226	444,228	289,923	339,540	228,641	862,343	767,362	18,189
อุดรธานี	1,557,805	485,777	328,911	421,383	259,929	1,009,262	894,424	20,718
อุบลราชธานี	1,846,546	606,296	393,191	472,155	291,497	1,360,496	1,237,236	24,380

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังรายจังหวัด (Baby Boomer และ Generation X ที่มีการศึกษาและรายได้สูง)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาต่ำกว่า หรือเทียบเท่า ม. ปลาย	
กรุงเทพมหานคร	5,480,469	1,520,331	1,105,347	1,428,539	1,101,509	7,598,468	4,843,569	45,707
นนทบุรี	1,225,563	332,880	249,921	332,228	239,826	1,397,974	916,171	40,861
ปทุมธานี	1,127,163	347,708	233,971	316,796	184,643	1,334,226	959,266	41,484
พระนครศรีอยุธยา	808,818	234,553	163,729	210,521	149,337	740,368	591,153	28,778
สมุทรปราการ	1,297,758	389,912	274,766	352,871	223,757	1,867,905	1,462,226	28,712
สระบุรี	632,182	197,681	126,330	161,135	113,548	595,998	470,126	35,378
สิงห์บุรี	206,959	54,093	39,155	50,121	47,202	174,543	141,819	26,866

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ตารางที่ 5 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่ำที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังรายจังหวัด (Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษิต่ำแต่รายได้สูงและที่มีการศึกษาสูงแต่รายได้ต่ำ)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาต่ำกว่า หรือเทียบเท่า ม. ปลาย	
กระบี่	469,081	175,197	105,885	108,896	61,006	294,093	246,572	34,053
ฉะเชิงเทรา	706,052	217,874	147,521	177,615	121,926	666,748	573,213	26,062
ชุมพร	502,237	156,404	101,879	126,551	86,198	406,321	345,538	28,759
นครศรีธรรมราช	1,540,479	495,494	325,458	367,322	252,104	1,248,593	1,052,232	26,239
บึงกาฬ	420,514	140,284	87,184	113,370	63,528	268,984	249,392	22,668
ประจวบคีรีขันธ์	530,688	168,659	109,980	132,227	91,639	375,773	310,023	28,467
ปราจีนบุรี	484,893	153,347	100,989	121,096	82,304	511,325	423,181	22,953
พังงา	262,276	85,479	53,902	63,308	44,532	215,972	177,379	24,632
ยะลา	525,930	226,984	111,955	100,112	64,579	332,563	302,479	18,018
ระนอง	176,349	60,234	36,255	43,243	28,278	203,008	176,082	23,833
สตูล	319,169	122,100	70,339	70,579	42,997	214,904	177,739	22,614
สระแก้ว	552,394	182,527	116,057	140,258	88,914	487,165	432,579	22,115
สุราษฎร์ธานี	1,046,610	348,004	222,822	261,627	158,358	868,304	713,928	38,026

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ตารางที่ 6 แสดงข้อมูลลักษณะประชากรกลุ่มที่ไม่มีความเสี่ยงสูงที่จะถูกทิ้งไว้เบื้องหลังรายจังหวัด (Generation Y และ Generation Z ที่มีการศึกษาและรายได้สูง)

จังหวัด	ประชากร รวมทั้ง จังหวัด (คน)	ประชากรจำแนกตามช่วงอายุ				ประชากรอายุ 15 ปีขึ้นไป ที่จบการศึกษาระดับต่างๆ		รายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือน (บาท/เดือน)
		GenZ	GenY	GenX	Baby Boomer	รวม	การศึกษาต่ำกว่า หรือเทียบเท่า ม. ปลาย	
ชลบุรี	1,495,324	493,488	327,490	391,124	220,599	1,476,612	1,138,317	27,665
ศรีสะเกษ	636,883	211,258	136,648	152,218	102,431	506,585	414,339	21,814
ภูเก็ต	395,602	140,686	89,131	101,276	51,734	450,136	337,111	39,594
ระยอง	709,229	233,111	157,569	187,746	101,750	748,292	573,907	27,798
สงขลา	1,403,895	486,920	295,253	326,312	221,191	1,250,975	987,040	26,703
สมุทรสาคร	537,962	165,719	113,152	140,740	92,240	877,319	649,942	25,446

หมายเหตุ: ข้อมูลจำนวนประชากร อายุประชากรและการศึกษาเป็นข้อมูลปี 2561 สำหรับข้อมูล
รายได้เฉลี่ยครัวเรือนเป็นข้อมูลปี 2560

ที่มา: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2562.; ระบบสถิติทางการทะเบียน,
2562.; สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นายพิพิธ เอนกนิธิ
วัน เดือน ปีเกิด 29 พฤษภาคม 2510
การศึกษา เกษศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 Master of Business Administration, Fachhochschule Pforzheim, Germany.
 Master of Business Administration, University of Brighton, United of Kingdom.

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. 2546 - พ.ศ. 2557	ผู้อำนวยการฝ่ายสหบรรษัทธนกิจ
พ.ศ. 2547 - พ.ศ. 2548	ผู้อำนวยการฝ่ายธุรกิจลูกค้าผู้ประกอบการและ ผลิตภัณฑ์สินเชื่อ
พ.ศ. 2549 - พ.ศ. 2550	ผู้อำนวยการฝ่ายอาวุโสฝ่ายธุรกิจลูกค้าบุคคล
พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2552	ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการ
พ.ศ. 2553 - พ.ศ. 2558	รองกรรมการผู้จัดการ
พ.ศ. 2558 - พ.ศ. 2559	รองกรรมการผู้จัดการอาวุโส
พ.ศ. 2560 - ปัจจุบัน	กรรมการ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน) กรรมการผู้จัดการ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)

ตำแหน่งปัจจุบัน

กรรมการผู้จัดการ ธนาคารกสิกรไทย จำกัด (มหาชน)
 ประธานกรรมการ บริษัท ธนาคารกสิกรไทย (ประเทศจีน) จำกัด
 ประธานกรรมการ บริษัท ลีสซิ่งกสิกรไทย จำกัด
 กรรมการ บริษัท เมืองไทย กรุ๊ป โฮลดิ้ง จำกัด